

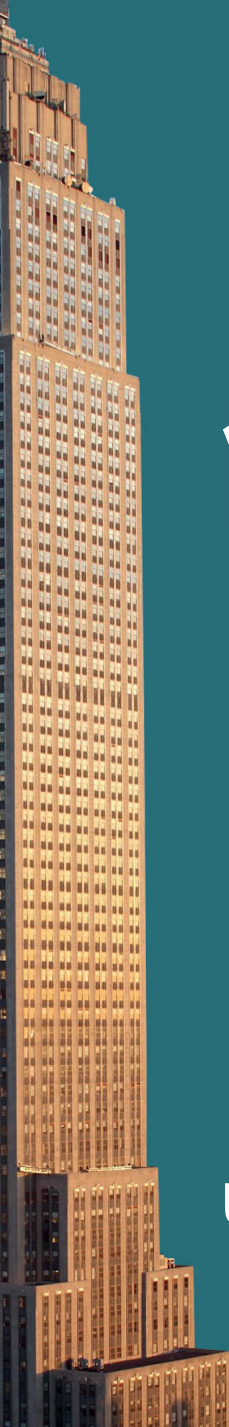
Történelem

munkafüzet

11

ÚJGENERÁCIÓS
TANKÖNYV

**Történelem
Munkafüzet
11.**

Engedélyszám: TKV/85-15/2018. (2018. március 9. – 2023. augusztus 31.)

A kiadvány megfelel az 51/2012. (XII. 21.) EMMI-rendelet 3. melléklet:
Kerettanterv a gimnáziumok 9–12. évfolyama számára 3.2.05.,
a 6. sz. melléklet: Kerettanterv a szakközépiskolák 9–12. évfolyama számára 6.2.04.,
továbbá a 14. sz. melléklet: Kerettanterv a szakgimnáziumok 9–12. évfolyama számára előírásainak.

A tankönyvvé nyilvánítási eljárásban közreműködő szakértők: DR. PÉTERFI GÁBOR, NAGY KÁROLY

Tananyagfejlesztő: HERBER ATTILA, KAMPÓS ANDRÁS
Az átdolgozott kiadás tananyagfejlesztői: BORHEGYI PÉTER, BORONKAI SZABOLCS
Alkotószerkesztő: FÜZESINÉ SZÉLL SZILVIA
Tudományos szakértő: IFJ. BERTÉNYI IVÁN, SZARKA LÁSZLÓ
Pedagógiai szakértő: NÉMETH GYÖRGY
Látvány- és tipográfiai terv: SZALAI ÉVA, VÁMOS NORBERT
Illusztrációk, szakábrák: © VECSEY TAMÁS
Fotók: © Cultiris Kulturális Képzőművészeti Alap

A tankönyv szerkesztői ezúton is köszönetet mondanak mindazoknak a tudós és tanár szerzőknek, akik az elmúlt évtizedek során olyan módszertani kultúrát teremtettek, amely a kísérleti tankönyvek készítőinek is ösztönzést és példát adott. Ugyancsak köszönetet mondunk azoknak az íróknak, költőknek, képzőművészeknek, akiknek alkotásai tankönyveinket gazdagítják.

© Eszterházy Károly Egyetem, 2017

ISBN 978-963-436-141-1

Eszterházy Károly Egyetem • 3300 Eger, Eszterházy tér 1.
Tel.: (+36-1) 460-1873 • Fax: (+36-1) 460-1822 • Vevőszolgálat: vevoszolgalat@ofi.hu

Raktári szám: FI-504011102/1
A kiadásért felel: dr. Liptai Kálmán rektor
Műszakiiroda-vezető: Horváth Zoltán Ákos
Műszaki szerkesztő: Vámos Norbert, Marcsek Ildikó
Grafikai szerkesztő: Vámos Norbert, Slezák Ilona
Nyomdai előkészítés: Szalai Éva, Vámos Norbert
Terjedelem: 16,48 (A/5) ív
Tömeg: 340 gramm
1. kiadás, 2018

Az újgenerációs tankönyv az Új Széchenyi Terv Társadalmi Megújulás Operatív Program 3.1.2-B/13-2013-0001. számú, „A Nemzeti alaptantervhez illeszkedő tankönyv, taneszköz és Nemzeti Köznevelési Portál fejlesztése” című projektje keretében készült. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

Nyomta és kötötte:
A nyomdai megrendelés törzsszáma:

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Történelem

Munkafüzet

11.

A 11. évfolyam tananyagához kapcsolódó feladatokat magában foglaló munkafüzet a Nemzeti alaptanterv (NAT 2012) alapján készült újgenerációs történelemtankönyvek szemléletéhez, tartalmához és szerkezetéhez illeszkedik. Elsősorban olyan feladatok találhatóak benne, amelyek a tanórán elsajátítottak átfogó, összegző ismétlését teszik lehetővé. A feladatok összeállításánál fontos szempont volt az is, hogy kiderüljön, mennyire sikerült megérteni egy-egy adott történelmi korszak fő problémáit.

A „forrásközpontú” feladatok megoldásával a megszerzett készségek felhasználására helyeződik a hangsúly, aminek később az érettségien is nagy szerepe lesz, amikor a biztos előismeretek segítségével „ismeretlen” forrást kell elemezni.

A forráselemzéshez, a történelmileg „korrekt” értékeléshez szükséges fogalmak meg erősítéséhez, tisztázásához olyan újszerű feladatok nyújtanak segítséget, amelyek forrásrészletek és értelmezéseik párba állítását jelölik ki célként.

A kötetben megjelenő feladatok eltérő nehézségűek, de mindegyikük közös eleme, hogy megfelelő előismeretek birtokában jóval könnyebb a megoldásuk, mint azok híján.

A feladatok egy része – társadalom-, kultúrtörténet stb. – a tanórán vagy a tankönyvből megszerzett ismeretek kiegészítését szolgálja, oly módon, hogy az ott csak nagy vonalakban említett mozzanatok részleteinek felfedezésére, továbbgondolására, esetleg a téma önálló feldolgozására mozgósít.

A ma is aktuális problémák múltbeli jelenlétének megmutatását azért tartjuk fontosnak, hogy érzékeltesük: a modern kor és a történelmi múlt közötti távolság bizony sokszor nem is olyan nagy, mint hinnénk. Ha pedig bármi módon is „közelebb kerül” a múlt, azáltal könnyebb lesz megérteni, és eligazodni a történései között.

A feladatok gyakorlás, nem pedig dolgozat céljából készültek, éppen ezért megoldásuknál sokszor egyéb segédeszközt – térképet, internetet – is igénybe lehet venni, hiszen nem a megmértetéstől való elrettentésre törekedtünk, hanem a történelem eredményes tanulásának, élményszerűvé válásának elősegítésére. Hisszük, hogy a dolgozattól egészen az érettségire való felkészülésig a siker záloga nem a magányos, elkeseredett „magolás”, hanem jelentős mértékben a „történelemmel” való egyéni vagy csoportos felfedező, vitatkozó, szellemi élményt adó foglalkozás.

A feladatok jelöléséről

A differenciálás megkönnyítéséhez a munkafüzetben a feladatok nehézségét háromfokú skálán jeleztük. Mindezek mellett a nehézségi fok csak tájékoztató jellegű lehet, miután minden helyi tanterv, tanári tanmenet, osztálytermi gyakorlat az adott tanulócsoporthoz igazodik. A következő szempontok szerint soroltuk be a feladatokat:

Ezzel a jelzéssel általában azokat a feladatokat jelöltük, amelyek tartalmilag törzsanyagra vonatkoznak, és megkívánt kompetenciáiban egyszerűbbek. Nem nyílt végű, hanem eldöntendő kérdéseket tartalmaznak, vagy egy szűkebb listából kell kiválasztani a helyes megoldást.

A következő jelzéssel a feladatoknak azt a bő csoportját jelöltük, amelyek vagy tartalmilag törzsanyaghoz tartozó forrásokat több/magasabb szintű kompetenciát mozgósítva elemez, vagy csak emelt szinten megjelenő témaköröket vizsgál kevésbé zárt végű feladatokkal.

A harmadik jelzéstípussal azokat a feladatokat jelöltük, amelyek megoldása során magasabb szintű kompetenciák mozgósítására van szükség, és amelyek nem a középszintű érettségi vizsga tartalmi anyagához kapcsolódnak.

A tanuláshoz sok sikert kívánunk:
a tankönyv alkotói

I. A nemzetállamok és a birodalmi politika kora

1 Értelmezze az alábbi, III. Napóleon pályafutását értékelő szöveges és képi forrásokat a kérdések alapján!

⇒ 1. tankönyvi lecke

A Hűszévi csavargás és egész sor groteszk kaland után a monda teljesül, s ez az ember a franciák császára lesz. Az unokaöcs rögeszméje valóra vált, mert egybeesett a franciák legszamosabb osztályának rögeszméjével.
(Karl Marx: *Louis Bonaparte brumaire tizennyolcadikája*)

B A forradalom hullámai, amelyeket ő kavart fel, elcsöndesedtek a lábai alatt, és ő ahelyett, hogy elmerült volna, diadalmaskodott. [...] a francia hullám előrelendülését, a civilizációt, a haladást, a fölvilágosodást, a forradalmat, a szabadságot íme egyszerűen és könnyedén megállítja ez a féreg, ez a törpe, ez a torzszülött Tiberius, ez a senki!
(Victor Hugo: *A kis Napóleon*)

A kép felirata Napóleon egyik kijelentése:
„A császárság béke”

Napóleon homlokán a felirat: „megszabadult”

a) Milyen társadalmi tényező segítette Marx szerint Louis Bonaparte hatalomra kerülését?

---

b) Mit ért Marx „mondán”?

---

c) Milyen eseményekkel hozza összefüggésbe Victor Hugo Bonaparte hatalomra kerülését?

---

d) Milyen ellentmondást lát a szerző a „kis” Napóleon hatalomra kerülése és tevékenysége között?

---

e) Hogyan mutatkozik meg a személyét övező ellentmondásosság a **C** jelű karikatúrán?

---

f) A karikatúra alapján milyen események vetettek véget III. Napóleon karrierjének?

---

g) Mely időszakra, eseményekre utalnak a **D** jelű képen látható szimbólumok?

---

2 Az alábbi képek/karikatúrák Garibaldi különböző szerepeit dolgozzák fel. Ismeretei segítségével válaszoljon a forrásokhoz tartozó kérdésekre, illetve oldja meg a feladatokat!

⇒ 1. tankönyvi lecke

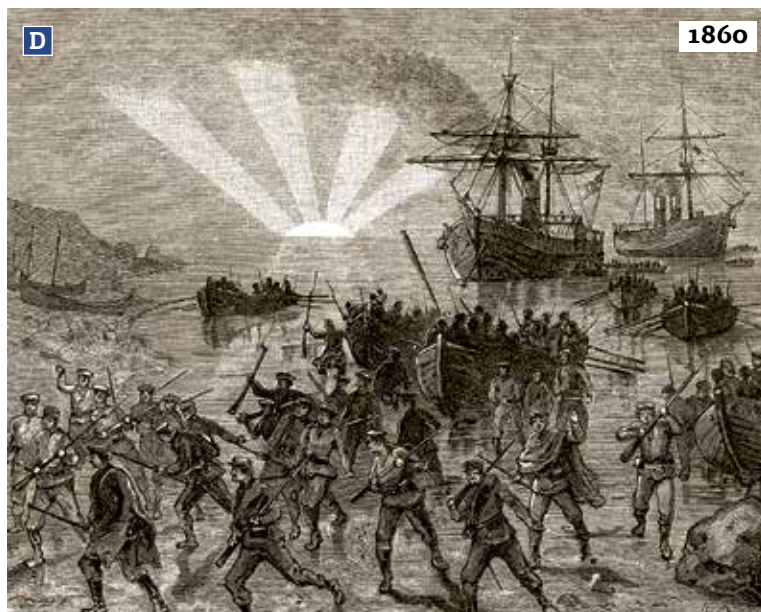

a) Hogyan ábrázolja Garibaldi és II. Viktor Emánuel egymáshoz fűződő kapcsolatát a két metszet?

---

b) Értelmezzék közösen a B jelű metszetet az olasz egység létrehozásának tükrében!

---

c) Az olasz egység mely mozzanataihoz kapcsolódik a C és D jelű metszet? (Segítenek az évszámok.)

---

d) Értelmezzék közösen a C jelű karikatúrát! (Figyeljenek a szimbólumokra!)

---

e) Milyen pózokban/helyzetekben ábrázolja Garibaldit az **E** és az **F** jelű metszet?

f) Melyik ókori római politikus életpályájához köthető az utolsó ábrázolás?

3 Az alábbi részletek Ausztria 1815 és 1918 közötti nemzetközi megítéléséhez kapcsolódnak. Ki mondta őket? Rendelje a szövegekhez az alább felsorolt történelmi személyiségek sorszámát! (Két név kimarad!) ➔ **2. tankönyvi lecke**

1. Giuseppe Garibaldi, **2.** Otto von Bismarck, **3.** František Palacký, **4.** Lord Palmerston, **5.** I. Miklós, **6.** Abraham Lincoln, **7.** III. Napóleon, **8.** Thomas Woodrow Wilson, **9.** Klemens Wenzel von Metternich

Forrás	Sorszám
A Mindenesetre Ausztriára úgy kell tekintenünk, mint az európai sakktabla egyik figurájára [...] Ha súlyosan megsebez- zük, Franciaország vagy bármely más ellenfelünk szövetségese lesz: még oroszellenes érdekeit is feláldozza azért, hogy bosszút állhasson [...].	
B Ausztria–Magyarország népei részére, amelyeknek helyét a nemzetek között oltalmazni és biztosítani kívánjuk, meg kell adni az önálló fejlődés legszabadabb lehetőségét.	
C Valóban, ha az Osztrák Császárság nem létezne már régóta, Európa, sőt az emberiség érdekében a legsürgősebben azon kellene lennünk, hogy létrejöhessen. [...] Ha Ausztria nem lenne, fel kellene találni.	
D Ausztria az európai hatalmi egyensúly legfontosabb eleme [...], védőbástya az idegen beavatkozás ellen [...]. Európa függetlensége és szabadsága véleményem szerint Ausztriának mint európai nagyhatalomnak a fennmaradásához és területi épségéhez van kötve.	
E Sajnálom, hogy viszonyaink az Ön kormányához már nem oly jók, mint azelőtt [1859 előtt]. Azonban kérem, mondja meg császárnak, hogy személyes vonatkozásaim őhozzá változatlanul ugyanazok maradtak.	
F A monarchia egy öreg épület. Nem törhetjük át a falakat, nem nyithatunk új ajtókat és ablakokat, és nem hajthatunk végre nagy belső változtatásokat veszély nélkül.	
G Bevallom, nagyon nem akarózik az egész dologba [ti. a magyar szabadságharc] beavatkozni. Az eddigi tapasztalatok- hoz hasonlóan csak irigységre, rosszakaratra és hálátlanságra számítok, és igazán nem avatkoznék be, ha saját ingem nem volna hozzám közelebb, ha az úgy nem érintene közelebről.	

(Forrás: 2012/2013. tanévi Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny)

4 Párosítsa a német egységről szóló képeket az értelmezésekkel! Egy állításhoz több kép is kerülhet.

⇒ 2. tankönyvi lecke

Értelmezés	A kép betűjele
1. A német egység a dinasztikiak Bismarck által létrehozott szövetsége.	
2. A német egység katonai erővel létrehozott alkotás.	
3. A német egység sebtében összetoldozott „fércmű”.	
4. A német egység „felülről”, porosz vezetéssel jött létre.	
5. A német egység csak részben változtatott a német területek addigi politikai struktúráján.	
6. A német egység diplomáciai alkukkal, „trükkökkel” létrehozott konstrukció.	

5 Az amerikai polgárháborúval kapcsolatos források elolvasása után válaszoljon a kérdésekre! ⇒ 3. tankönyvi lecke

Az Uniónak [Egyesült Államoknak], melyből kiléptünk, az a meghatározott célja volt, hogy „megvalósítsa az igazságosságot, biztosítsa a belső nyugalmat, gondoskodjon a közös védelemről, előmozdítsa a közjót, biztosítsa a szabadság áldásait magunk és utódaink számára”; és amikor [...] megszűnt azon célokat szolgálni, melyért létrehozták [...]. Kormányzatnak meg kell szűnie létezni. Ebben laz elszakadásban! ők la Konföderációt alkotó államok] csupán azt a jogot követelik, amelyet az 1776-os Függetlenségi nyilatkozat elidegeníthetetlennek határozott meg; és ezen jog gyakorlásának idejében és alkalmában mint szuverén hatalmak, maguk döntöttek, mindegyikük önmagában. [...] Ő, aki ismeri minden ember szívét, majd elbírálja őszinteségünket, mellyel az alapító atyák szellemének kormányzatát védelmezve munkálkodtunk. A jog, amely ünnepélyesen kinyilvánított az

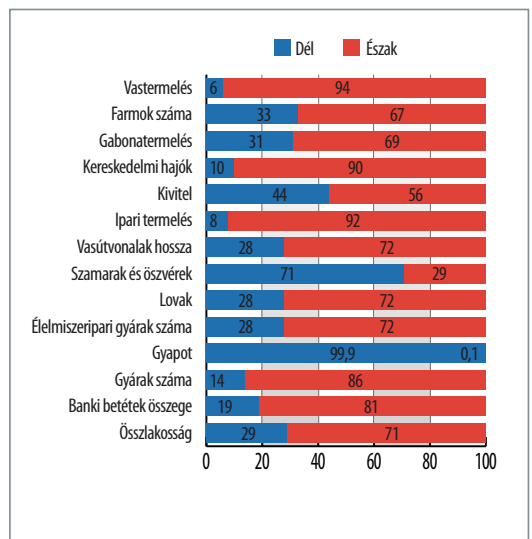
Államok születésekor, és amely az Unió 1789-es létrehozásakor megerősített, megkérdőjelezhetetlenül elismeri a nép azon képességét, hogy visszavegye a kormányzat céljaira átruházott hatalmát. Így mindazon államok, amelyek itt képviselve vannak, kezdeményezték ezen Konföderáció megalakítását [...]. Új szövetséget alkottak, melyben minden állam kormányzata helyén maradt; a polgárok és javak tulajdonjoga nem sérült. A megbízott, melyen keresztül idegen nemzetekkel kapcsolatot tartottak, megváltozott, de mindez nem jelenti szükségszerűen nemzetközi kapcsolataik megszakadását. Kizárólag azon vágytól hajtva, hogy megőrizzék saját jogait, és előmozdítsák boldogulásukat, a Konföderáció államainak elszakadását nem kísérte mások elleni erőszak, és nem követte belső felfordulás. (Jefferson Davis beiktatási beszéde; 1861)

Nyolcvanhét esztendővel ezelőtt e kontinensen atyáink új nemzetet hoztak létre, mely szabadságban fogant, s azon elvnek szenteltetett, hogy minden ember egyenlőnek születik. Most nagyszabású polgárháborút vívunk, mely eldönti majd, hogy e nemzet, vagy bármely ily módon született és ezen elven alapuló nemzet tartósan fennmaradhat-e. . . . J Mi, akik itt állunk, szenteljük magunkat inkább a reánk váró komoly feladatnak: e dicső halottak példája erősítse bennünk az odaadást az ügy iránt, melyért ők a legvégső áldozatot is meghozták; mondjuk ki eltökélt szándékkal, hogy haláluk nem lesz hiábavaló; hogy Isten segédelmével e nemzet a szabadság jegyében újjászületik, s hogy a nép kormányzata, a nép által és nép érdekében létrejött kormányzat nem fog eltűnni a Föld színéről! (Abraham Lincoln beszéde a gettysburgi ütközetben elhunyt katonák búcsúztatóján; 1863)

Állítás	Davis	Lincoln	Mindkettő	Egyik sem
1. Az alapító atyákra hivatkozik igazának bizonyításában.				
2. A népfelség elvére hivatkozik.				
3. Háborús céljának eléréséhez feltétlenül szükséges ellenfele legyőzése.				
4. Elvont célokat fogalmaz meg hadicélként.				
5. Elismerte a rabszolgaság létezését saját területén 1861-ben.				
6. A központi hatalmat zsarnokinak érzi.				

6 Az ábrán az Uniót és a Konföderációt alkotó államok gazdasági mutatóit, a térképen pedig az Egyesült Államok területének kialakulását láthatja a konfliktus kezdetekor. Válaszoljon a forrásokat elemző kérdésekre!

➔ 3. tankönyvi lecke

Az Uniót és a Konföderációt alkotó államok gazdasági és társadalmi mutatóinak összehasonlítása (%)

a) Milyen termelési mutatóban előzte meg a Konföderáció az Uniót?

b) A források mely adataiból következtethetünk a mezőgazdasági termelés alapját jelentő birtokstruktúrára?

c) Mi jellemezte az Unió mezőgazdasági termelését?

d) Melyik terület járt előrébb az ipari forradalom tekintetében?

e) Melyik mutatókból olvasható ez ki?

f) Miben volt más a két terület társadalma?

7 A következő források az ipari forradalom történetét dokumentálják, annak vagy az első, vagy a második szakaszára jellemzőbbek. Döntse el az egyes forrásokról, hogy a táblázat melyik sorába kerüljenek! ➔ **4. tankönyvi lecke**

A A pamutfonodák nagy épületek, s olyképpen épültek, hogy a lehető legtöbb embert lehessen bennük elhelyezni. Hogy ne maradjon kihasználatlan hely, a gyárakat többemeletesre építik, az emeletek lehetőleg alacsonyok.

A helyiségek legnagyobb részét gépek foglalják el. [...] a levegőben állandóan gyapotpor szálldos, amely az olajjal keveredve különösen kellemetlen szagot ad. [...] Az egyik gyárban, amellyel megismerkedtem, éjjel is és nappal is több száz ember dolgozik. Ezért nagy mennyiségű gyertyát használnak fel, de szinte semmit sem tesznek a szellőztetés érdekében.

(Részlet egy Manchesterben kiadott pamfletből)

B Uraim! Mi, az Önök munkásai, tudatjuk Önökkel, hogy kérjük a munkaidő olyan megállapítását, hogy az reggel hat órától este hat óráig tartson, s ezalatt fél óra reggeliidő, egy óra ebéidő és fél óra teaszünet legyen.

(Munkások kérvénye a tulajdonosokhoz)

C A nővéremmel és a bátyámmal együtt hoznak ide. Ez nagyon fárasztó munka, meg sem tudom mondani, hány kosárral és mennyi utat teszek meg a tárna aljáról a felszínig és vissza. Cipelés közben

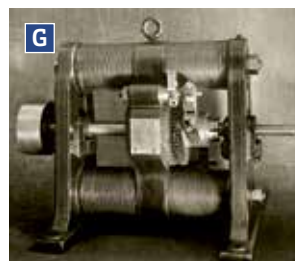
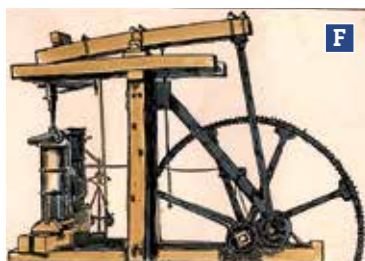
gyakran meg kell állnom, hogy átmásszak a térdig érő vizeken. Nem szeretem ezt a munkát, sem a többi lányokat. (A 12 éves szénhordó, Isabella Read beszámolója)

D Minden technikai hivatalnok a belépés napján nyomtatott tájékoztatót kap a vállalat házirendjéről. Ebből további kérdéskódécek nélkül megismerheti munkakörét, vele járó jogait és kötelezettségeit. Az üzem házirendje és az alkalmazási szerződés tartalmazza többek között tevékenységének fajtáit, munkaidejét, betegségi pótlékát. [...] Csak ilyen üzemi rendben biztosítható, hogy egyetlen hivatalnok se hivatkozhatson arra, hogy nem tud valamit. (R. Blum a Berlińi Gépgyárról)

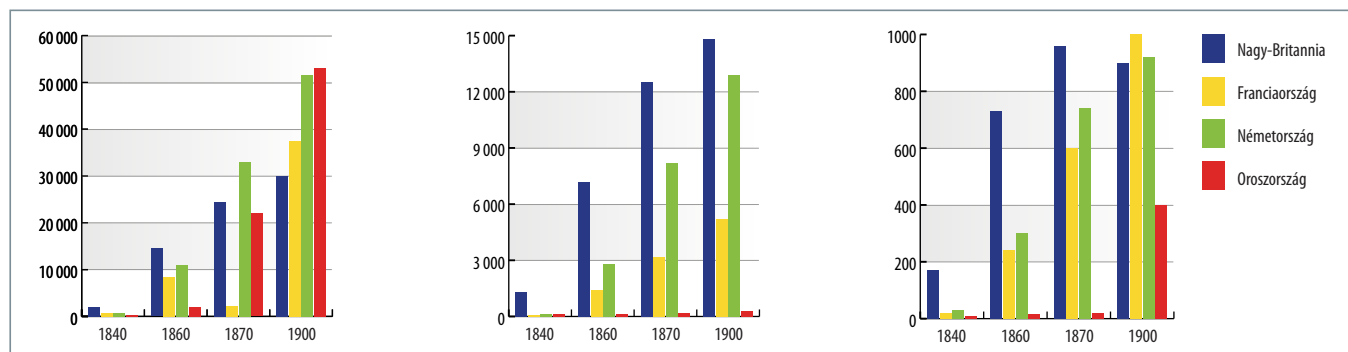
E Mindezen céljainak előkészítésére a munkásosztály anyagi és szellemi erejének a mai társadalmi rend keretében lehetséges növelésére és ezzel az általános kulturális haladás javára [követeljük]: [...] Legfőleg nyolcórás napi munkaidőt minden munkás és cseléd számára. A 14 éven aluli gyermekeknek kereseti munkától való eltiltását. A nők eltiltását az éjjeli, valamint a szervezetükre káros munkától.

(Egy szociáldemokrata párt követeléseiből)

Első ipari forradalom
Második ipari forradalom

8 Az alábbiakban négy európai nagyhatalom vasúthálózatát elemző, eltérő nézőpontú diagramokat láthat. Tanulmányozásuk után döntse el, hogy igazak vagy hamisak-e a hozzájuk kapcsolódó állítások! Indoklásként a diagram betűjelét használja! (Egy helyre több betűjel is kerülhet.) ⇒ 4. tankönyvi lecke

A A vasútvonalak teljes hossza

B 100 ezer négyzetkilométerre eső vonalhossz

C Egymillió főre eső vonalhossz

Állítás	Igaz	Hamis	A diagram betűjele
1. A 19. század végén Németország rendelkezett a legsűrűbb vasúthálózattal.			
2. Oroszország vasútvonalainak hossza a krími háború utáni két évtizedben megduplázódott.			
3. Franciaország népessége arányaiban gyorsabban gyarapodott, mint a vasúthálózata.			
4. A földrajzi sajátosságok okozta hátrányok ellenére az orosz lakosság nagy része számára a közlekedés jelentősen könnyebbé vált.			
5. A 20. század elejére a nagyhatalmak közül Németország rendelkezett a leghosszabb vasútvonalakkal.			
6. Nagy-Britannia vasúti hálózatának bővítésében elmaradt vetélytársaitól.			
7. Franciaország infrastrukturális fejlődését nem vetette vissza a porosz-francia háborúban elszenvedett vereség.			

9 Az alábbi térképen a 19. század legfontosabb infrastrukturális fejlesztéseit jelöltük. Párosítsa a számokat a fejlesztések leírásaihoz tartozó betűjelekkel! (A megoldáshoz használhatja a történelematlaszt.) ⇒ 4. tankönyvi lecke

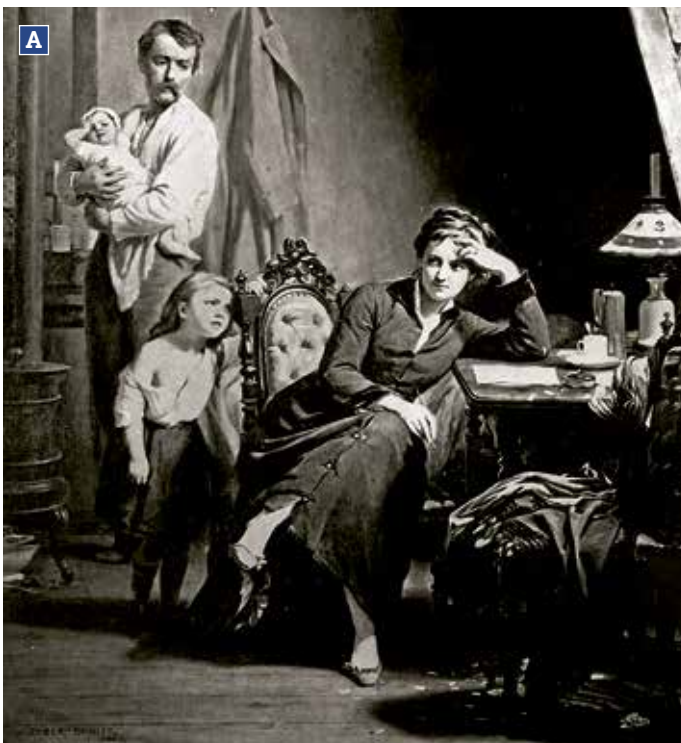

A létesítmény leírása	Megnevezése	Száma
<p>A A német sajtó pillanatnyilag az egekbe emelte az anatóliai vasút projektjét. De mint üzlet? Te jó Isten! [...] Ez a vasút azonban önmagában egy holtvágány, s Ófelsége vonzalma Mezopotámia iránt a német érdekek számára nem rendelkezik különösebb értékkel. (Georg von Siemens iparmágnás megjegyzése)</p>		
<p>B [...] [A] táviró az égi áldás alatt a kölcsönös béke és barátság kötelékét jelenti két rokonnép között, egy eszközt az isteni gondviselés számára, hogy terjessze a vallást, a civilizációt és a jogot világszerte. (James Buchanan amerikai elnök üzenete Viktória királynőnek; 1858)</p>		
<p>C [...] talán időszerű erről a rendkívüli jelentőségű kanálisról, erről a csaknem kétszáz kilométer hosszú vízesárokra emlékezni. [...] Egymást érték a sikertelen kísérletek, míg végre 1869-ben, csekély háromezer esztendővel az első ásonyom után, a francia Lesseps Ferdinánd valóra váltotta a fáraói álmot. (Széchenyi Zsigmond: <i>Náhar</i>)</p>		
<p>D Ázsia felől a Csendes-óceánon át Amerika és Európa felé teljes nagyszerűségében fog kibontakozni a kereskedelemnek ez az útja. A hajók azelőtt kénytelenek voltak egész Dél-Amerikát megkerülni, ha a Csendes-óceánról az Atlanti-óceánra akartak jutni. Most egyenes úton haladnak Közép-Amerika felé, és tíz óra alatt teszik meg az utat [...]. (<i>Vasárnapi Újság</i>, 1914)</p>		
<p>E Irkutszktól kezdve az utazás túl lassú Túl hosszú Az első vonatban voltunk, amely megkerülte a Bajkál tavat A mozdonyt zászlókkal és lampionokkal díszítették fel És a pályaudvart a cári himnusz szomorú taktusaira hagytuk el [...] (Részlet Blaise Cendrars <i>A transzszibériai expressz és a franciaországi kis Johanna prózájából</i>; Kassák Lajos fordítása)</p>		
<p>F A vonat utolsó négy kocsját most lecsatolják Beira felé, mi pedig tovább folytatjuk az utunkat északnak. Előttünk még Malawi, Tanzánia, Uganda, Szudán és Egyiptom, s közöttük megannyi átszállás, úti okmányok ellenőrzése, csomagok átvizsgálása, újra és újra. (Joseph von Birken naplójából; 1925–26)</p>		

10 Az alábbi képeken a nők egyenjogúsításának különböző frontjait láthatja. Rendelje az állításokhoz azokat a képeket, amelynek női szereplői az adott kérdésben fejtik ki véleményüket!

⇒ 5. tankönyvi lecke

A kép felirata: „Nincs szavazat – nincs adó”

Téma	Kép	Ábrázolás
1. A nők családon belüli szerepének kérdésében emeli fel a hangját.		
2. Felhívja a figyelmet az állampolgári kötelességek és jogok közötti egyenlőtlenségekre.		
3. Provokálja a társadalmat az elvárt női magatartással való szembehelyezkedéssel.		
4. A nőktől elvárt szemérmes magatartással ellenkezik.		
5. A nők fizikai erejének megmutatásával megy szembe a kor sztereotípiáinak.		
6. Hajviseletében, öltözködésében és viselkedésében új, modern női szerepet alkot.		

11 Csoportosítsa a brit gyarmatosítás eltérő motivációiról, összetevőiről szóló forrásokat a táblázatban megadott szempontok szerint! (Egy betűjel több helyre is kerülhet.)

⇒ 6. tankönyvi lecke

A A kérdés az, hogy megelégszenek-e önök azzal, hogy pusztán kényelmes, a kontinens elvei szerint megmintázott Anglia legyünk, és idővel szembesüljünk elkerülhetetlen végzetünkkel, vagy nagy ország akarnak lenni – uralkodó ország –, olyan ország, melynek fiai felemelkednek, a legmagasabb pozícióba jutnak, és nemcsak honfitársaik megbecsülését szerzik meg, hanem kivívják az egész világ csodálatát.

(Benjamin Disraeli brit miniszterelnök kristálypalotabeli beszéde; 1872)

B Ha Németország gyarmatosító hatalom kíván lenni, egyet mondhatok: Isten vezérelje útján! Szövetségesünk és társunk lesz a Gondviselés nagy céljainak véghezvitelében az emberiség javára.

(William Gladstone brit miniszterelnök beszéde; 1884)

C Tegnap a londoni East-Enden voltam és részt vettem a munkanélküliek egyik gyűlésén. Egyetlen kiáltás hallatszott: kenyeret, kenyeret! Hazamenet végiggondolva a látottakat, még jobban meggyőződtem az imperializmus fontosságáról. [...] Nagy eszmém a szociális kérdés megoldása. Vagyis, hogy megmentsük az Egyesült Királyság 40 millió lakosát a gyilkos polgárháborútól, nekünk gyarmatpolitikuskoknak új földterületeket kell szereznünk [...].

(Cecil Rhodes brit közigazdász, politikus, Rhodesia létrehozója)

D Mindez a pocskékolás [azaz a helyben történő feldolgozás] a lehető legjobb nyersgyapottal folyik, azzal, amit nekünk kellene eladniuk [...]. És ez még nem minden, mert még az ilyen manufaktúrákban irányított munkáskezeket is a földműveléstől vonják el. (Richard Cobden, a „manchesteri iskola” képviselője, közigazdász, parlamenti képviselő)

E Hadd legyen a te Királynőd az én anyám, és hadd legyek én az ő fia. Hadd legyenek az ő fiai és lányai az én fiútestvéreim és lánytestvéreim. Korábban a mohamedánok megkísérelték elhitetni velem, hogy Mohamed volt az emberek között az első és utolsó jó ember, de megtudtuk, hogy ez nem igaz. Isten legyen a királynőddel, Isten legyen Őfelségével, és könyörgöm, küldj nekem papírt, tintát és tollat, mert az összes papírom elfogyott.

(M'tesa, Uganda királyának levele Charles George Gordon brit főkormányzóhoz; 1876)

F Állítom, hogy mi vagyunk a világ első nemzete, és annál jobb az emberiségnek, mennél többet népesítünk be a világból. Ha a világ nagyobb része a mi uralmunk alá kerül, az a háborúk végét hozza. Isten bizonyára kiválasztott eszközévé formálja az angolul beszélő fajt. Ezért, ha van Isten, úgy gondolom, hogy amit szívesen látna, hogy tegyek: Afrika térképén annyit brit színnel festeni, amennyit csak lehet!

(Cecil Rhodes brit közigazdász)

G Ófelsége kormányáról nem szabad feltételezni, hogy helyt ad annak, hogy Nagy-Britannián kívül bármely más európai hatalomnak valami joga is lenne elfoglalni a Nílus völgyének valamely részét. (Az angol miniszterelnök utasítása Herbert Kitchener tábornoknak; 1898)

A gyarmatosítás háttérében álló tényező	A forrás betűjele
1. A társadalmi feszültségek kezelése	
2. Piacszerzési szándék	
3. Civilizációs küldetéstudat	
4. Nagy hatalmak közti rivalizáció	
5. Vallási, ideológiai indokok	
6. A nemzeti önbecsülés növelése, nacionalizmus	

12 Az alábbi – részben az előző feladatban is szereplő – források Afrika „feltárásával” és gyarmatosításával kapcsolatosak. Döntse el, hogy igazak vagy hamisak-e a táblázat állításai! (Egy helyre több forrás betűjele is kerülhet.)

➔ 6. tankönyvi lecke

A Elsősorban hiszek a brit birodalomban, másodsorban hiszek a brit emberfajban. Hiszem, hogy a brit faj a valaha élt legkiválóbb uralgó emberfaj. (Joseph Chamberlain brit gyarmatügyi miniszter; 1895)

B Egy angol sem jön zavarba az erkölcsi állásfoglalást illetően. Mint a szabadság és függetlenség bajnoka, meghódítja a fél világot, és ezt gyarmatosításnak nevezi. Ha új piacot akar a silány manchesteri áruinak, egy hittérítőt küld, hogy a béke evangéliumát hirdesse. A bennszülöttek megölik a hittérítőt: ő fegyverben rohan a kereszténység védelmére, hódít érte, és azt állítja, hogy a piac az Ég jutalma! (George Bernard Shaw angol író)

C Állítom, hogy mi vagyunk a világ első nemzete, és annál jobb az emberiségnek, mennél többet népesítünk be a világból. Ha a világ nagyobb része a mi uralmunk alá kerül, az a háborúk végét hozza. Isten bizonyára kiválasztott eszközévé formálja az angolul beszélő fajt. Ezért, ha van Isten, úgy gondolom, hogy amit szívesen látna, hogy tegyek: Afrika térképén annyit brit színekkel festeni, amennyit csak lehet! (Cecil Rhodes brit közgazdász)

D Ófelsége kormányáról nem szabad feltételezni, hogy helyt ad annak, hogy Nagy-Britannián kívül bármely más európai hatalomnak valami joga is lenne elfoglalni a Nílus völgyének valamely részét. (Az angol miniszterelnök Herbert Kitchener tábornoknak; 1898)

E Múlt év szeptemberében Ön tervet nyújtott be egy expedíció kiküldésére az Ubangi felső folyása menti területekre, hogy kiterjesszük a francia befolyást a Nílus völgyében. Ha meg akarjuk előzni Angliát, elsőnek kell oda megérkeznünk. (André Lebon francia gyarmatügyi miniszter utasítása Jean-Baptiste Marchand századosnak; 1896)

F De vajon Franciaország csak kontinentális hatalom-e? Ugyanakkor nem Franciaország-e a világ második tengeri hatalma? Ezért gyarmatbirtokaink minden részecskéjét, a legkisebb darabot is szentnek kell tekinteni. Vessünk egy pillantást a világ térképére, és nézzük meg, milyen lázas sietséggel építenek ki maguknak piacokat a nagy nemzetek, amelyek barátaink vagy versenytársaink [...]. (Jules Ferry francia miniszterelnök parlamenti beszéde; 1883)

G Mi, Vilmos Isten kegyelméből német császár és Poroszország királya, ezennel közhírré tesszük, és tudtul adjuk, hogy: miután a Német Gyarmatosítás Társaságának vezetői védelmünkért folyamodtak a Társaságnak azon kelet-afrikai területszerzéseivel kapcsolatban, amely területek a zanzibári szultán birodalmától nyugatra terülnek el [...], e felségjogot elfogadtuk, és az említett területeket a mi császári védelmünk alá helyeztük. (Oltalomlevél a Német Gyarmatosítás Társaságának; 1885)

H Semmi esetre nem tűrhetjük, hogy valamelyik külföldi hatalom, valamilyen idegen Jupiter azt mondja nekünk: Mit tehetünk? A világ föl van már osztva. Nem hagyjuk magunkat egy idegen hatalom részéről sem félretolni akkor, amikor mások felosztják a világot. (Bernhard von Bülow német külügyminiszter; 1899)

I A herero népnek most el kell hagynia az országot. Ha a nép ezt nem teszi meg, erőszakkal kényszerítem rá; a német határon belül minden hererót, legyen az akár fegyveres, akár fegyvertelen, legyen marhája vagy sem – agyonlövünk. Asszonyokat és gyermekeket nem veszünk többé fel, hanem visszaüzöm őket népükhöz, vagy lövöttek rájuk. (Lothar von Trotha, német tábornok felhívása; 1905)

Állítás	Igaz	Hamis	A forrás betűjele
1. Afrika gyarmatosítása a nagyhatalmak területi vitáival járt.			
2. A gyarmatosítás mozgatórugói közt a kor követelményeinek megfelelően már nem szerepeltek vallási-ideológiai tényezők.			
3. A gyarmatosító tevékenységet a nemzeti presztízs növekedése miatt a társadalom osztatlan elismerése övezte.			
4. Egyes gyarmatosító hatalmak tevékenységét jelentősen motiválta az „elkésztől” való félelem.			
5. A neokolonializmust a „klasszikus” gyarmatosítástól, az erőszaktól való tartózkodás jellemezte.			
6. A gyarmatosító tevékenységben a politika a gazdasági csoportok segítségére sietett.			
7. A gyarmatosító hatalmak közti rangsort a kor vélekedése szerint flottájuk nagysága határozta meg.			

13 Az alábbiakban az európaiak Kínába történő behatolásának fokozatait dokumentáló forrásokat olvashat. Állítsa őket időrendbe! (Segítségként használja a történelematlaszt!) ➔ **6. tankönyvi lecke**

A Kína véglegesen elismeri Korea teljes körű függetlenségét és önállóságát, és ennek következtében a jövőre nézve megszünteti a Korea által Kínának történő adófizetést és mindenfajta ceremóniális eljárást. [...] Kína beleegyezik, hogy Japánnak háborús kártérítést fizessen [...].
(Részlet a simonoszeki béke szövegéből)

B A kínai kormány kizárólagosan engedélyezi a brit kereskedőknek, hogy Kantonban a kínai császár engedélyével kereskedő kínaiakéhoz hasonló joggal kereskedjenek. [...] Őfelsége, a kínai császár átengedi Őfelsége, Nagy-Britannia stb. királynőjének Hongkong szigetét, hogy az azt elfoglaló brit felség, örökösei és utódai azt, ahogy Őfelsége a Nagy-Britannia stb. uralkodója szükségesnek véli, örökre saját törvényeik és rendeleteik alapján kormányozzák.
(Részlet a nankingi szerződésből)

C A mandzsuk, akik két évszázad folyamán örökletesen uralkodtak Kína trónján, egy kevésbé ismert idegen nemzetből származnak. A harcban jártos veteránokból összeállított hadsereg segítségével megszerezték gazdaságunkat, földjeinket és az uralmat országunkban. [...] Így tehát a mandzsuk, akik idegen országbeliek, jogot szereztek az adók beszedésére a meghódított tartomá-

nyokból, és kinevezni a hivatalnokokat, akik elnyomják a népet, míg nekünk, kínaiaknak nem szabad a legkisebb összeget sem szedni közös költségeinkre.
(A tajpingok nemzeti felszabadító jelszavai)

D A kínai kormány kötelezi magát, hogy felállít egy emlékművet azon a helyen, ahol Ketteler bárót [német követ] meggyilkolták. Az emlékmű latin, német és kínai nyelvű felirata a kínai császár bocsánatkérését tartalmazza az elkövetett gyilkosságért. [...] Kína beleegyezik abba, hogy tilalom alá vegye a fegyver és muníció importját, beleértve azokat a termékeket is, amelyek hadiipari felhasználásra kerülhetnek.
(Részlet az úgynevezett boxerjegyzőkönyvből)

E Az Osztrák–Magyar Monarchia minden alattvalója, ki az előbbi cikk határozataihoz képest az idegen kereskedelemnek átengedett kikötők valamelyikébe érkezik, tekintet nélkül tartózkodásának idejére házakat, és áruinak elhelyezése céljából raktárakat bérelhet, vagy földeket haszonbérbe vehet, és azokon házakat vagy raktárakat építhet.
(Részletek a „tiencsini egyezmény” Osztrák–Magyar Monarchiára vonatkozó cikkelyéből)

14 A források Kína és Japán Európához való viszonyát dokumentálják. A források alapján döntse el, melyik országhoz tartoznak a táblázatban megfogalmazott állítások! (Egy állításhoz több forrás is tartozhat.) ➔ **6. tankönyvi lecke**

A Te, ó uralkodó, messze lakozol sok tengeren túl, és mégis attól az alázatos kívánságtól vezettetve, hogy civilizációink jótéteményeiben osztozhass, küldöttséget küldtél, amely engedelmesen eljuttatta hozzánk üzenetedet. Amint követed maga meggyőződhet arról, nekünk mindenünk megvan. Számomra nincs értéke furcsán vagy rosszul készített tárgyaknak, és nincs szükségem országod készítményeire, engedelmeskedj, és ne kövess el tiszteletlenséget.
(Csien Lung császár levele III. György brit uralkodónak; 1792)

B Véleményem szerint minden barbárnak brutális, állati természetű van. A britek a legfékezhetetlenebbek, az oroszok viszont a legravasabbak.
(Kung kínai herceg; 1860 után)

C [...] köztisztviselőink elmerülnek a klasszikus szövegek értelmezésében és a betűrajzolás művészetének tökéletesítésében, miközben katonáink többnyire tudatlan fajankók. Úgy látszik, oktatásunk elválik a gyakorlattól. Békében megvetjük a külföldi találmányokat, ha pedig jön a baj, megmagyarázzuk, hogy lehetetlen megtanulnunk effajta fortélyokat.
(Li-Hung Csang főhivatalnok; 1864)

D Ha megkíséreljük őket elkergetni, rögtön háborúskodás kezdődne. Mivel mi az idegenekkel ipari fejlettségben nem vehetjük fel a versenyt, legyen kapcsolatunk az idegen országokkal, tanuljuk meg ismereteiket és taktikájukat, és ha nemzetünket olyan egységgé tettük, mint egy család, akkor sem lesz későn hadat üzeni.
(Mucuhito japán császár; 1868 után)

E 1. Nagy létszámú összehívott gyülekezetet alapítunk, és az ország minden ügyét nyilvános vita útján döntjük el.
2. Minden osztály, felső és alsó, egyesülni fog annak érdekében, hogy erőteljesen előmozdítsuk gazdaságunkat és nemzetünk jólétét.
3. Minden polgári és katonai hivatalnok és az egyszerű emberek is lehetőséggel fognak rendelkezni ahhoz, hogy vágyaikat teljesítsék, így nem lesz köztük elégedetlen.
4. A korábbi idők minden alapvető szokását megszüntetjük, és minden tevékenység meg fog felelni az egyetemes igazság elveinek.
(Mucuhito japán császár esküjéből; 1868)

F A japán hivatalnokok szalonkabátban vagy zsakettben járnak hivatalba, és az európai látogatóknak is hasonlóan kell öltözniük. Kerti összejöveteleken és különleges társadalmi rendezvényeken szalonkabátot és cilindert illik viselni.
(Részlet egy japán útikönyvből; 1907)

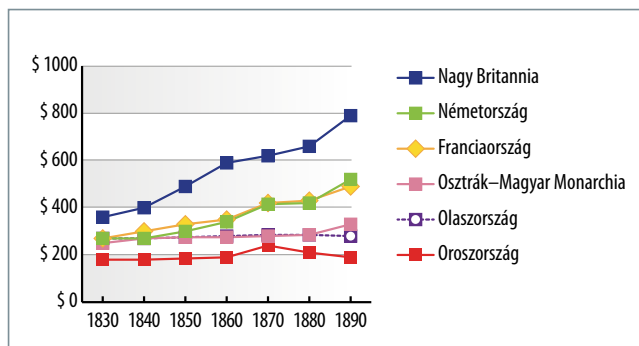
Állítás	Kína	Japán	A forrás betűjele
1. Külsőségekben is igazodik az európai normákhoz.			
2. Elutasítja az európai civilizációt, alapvetően barbárnak tartva azt.			
3. Ellenségesen viszonyul az európaiak behatolási törekvéseihez.			
4. Átvészi Európa parlamentáris hagyományainak egy részét.			
5. Az európai gyarmatosítási törekvésekre gyors modernizációval válaszol.			
6. Kulturális fölényére hivatkozva ellenáll a modernizációnak.			

15 A diagram hat európai ország egy főre eső GDP-jének változását mutatja be a 19. század második felében. Az ábra megtekintése után ismeretei segítségével döntse el, hogy igazak vagy hamisak-e a táblázat állításai!

⇒ 7. tankönyvi lecke

Állítás	Igaz	Hamis
1. A második ipari forradalom csökkentette az államok egy főre eső GDP-je közti különbségeket.		
2. Az Osztrák–Magyar Monarchiában a kiegyezés, Olaszországban pedig az egység létrejötte eredményezett az egy főre eső GDP-ben jelentős fejlődést.		
3. Más adatok ismeretében elmondhatjuk, hogy Németország gazdasági összteljesítménye jelentősen meghaladta a vetélytárs Franciaországét.		
4. A diagram jól mutatja, hogy a 19. században a töretlen fejlődést elősegítette, hogy akkor még ismeretlen volt a gazdasági válság.		
5. A század végén Nagy-Britanniában volt a legmagasabb az életszínvonal.		

16 Az alábbi nemzetközi szerződések az első világháború előzményeinek tekinthető szövetségi rendszerek kialakulásáról szólnak. Elolvasásuk után egészítse ki a táblázatot!

⇒ 9. tankönyvi lecke

A Abban az esetben, ha az egyik birodalmat mindkét magas szerződő fél várakozása és őszinte kívánsága ellenére Oroszország részéről támadás érné, mindkét magas szerződő fél köteles egymásnak birodalma teljes fegyveres erejével segítséget nyújtani, s ennek megfelelően csakis együttesen és közös megegyezés esetén békét kötni.

B Brit Őfelsége kormánya kijelenti, hogy nincs szándékában Egyiptom politikai helyzetén változtatni. [...] II. cikkely: A Francia Köztársaság kormánya kijelenti, hogy nincs szándékában Marokkó politikai helyzetén változtatni.

C Brit Őfelsége kormánya kijelenti, hogy nincs szándékában Afganisztán politikai helyzetén változtatni. Brit Őfelsége kormánya kötelezi magát, hogy befolyását Afganisztánban csak békés értelemben fogja érvényesíteni, s nem fog Afganisztánban oly eszközöket alkalmazni, és nem fogja Afganisztánt olyan rendszabályok megtételére biztatni, amelyek [...] fenyegethetnék.

D Őfelségeik kölcsönösen megígérik, hogy amennyiben államaik érdekei egyes kérdésekben eltéréseket mutatnának, meg fognak egyezni, nehogy ezek az eltérő nézetek föléje kerülhessenek ama magasabb rendű szempontoknak, amelyek őket vezérik. Őfelségeik el vannak szánva, hogy meg fogják akadályozni, hogy szakadást idézzenek fel közöttük amaz alapelveket illetőleg, amelyeket egyedül tartanak alkalmasaknak arra, hogy az európai béke fenntartását bármiféle és bármely oldalról jövő megrázkódtatások ellen biztosítsák, és ha szükséges, kikényszerítsék.

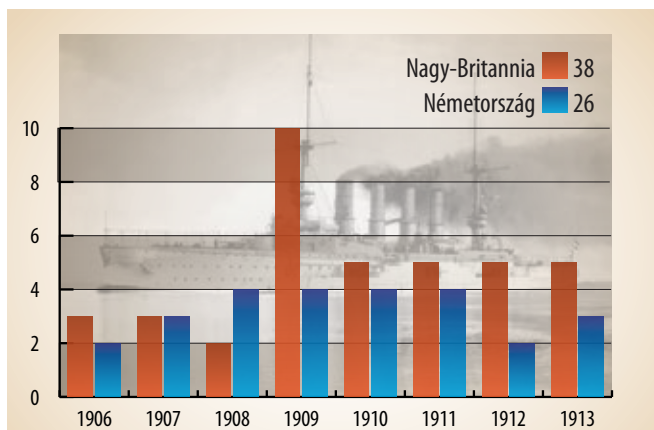
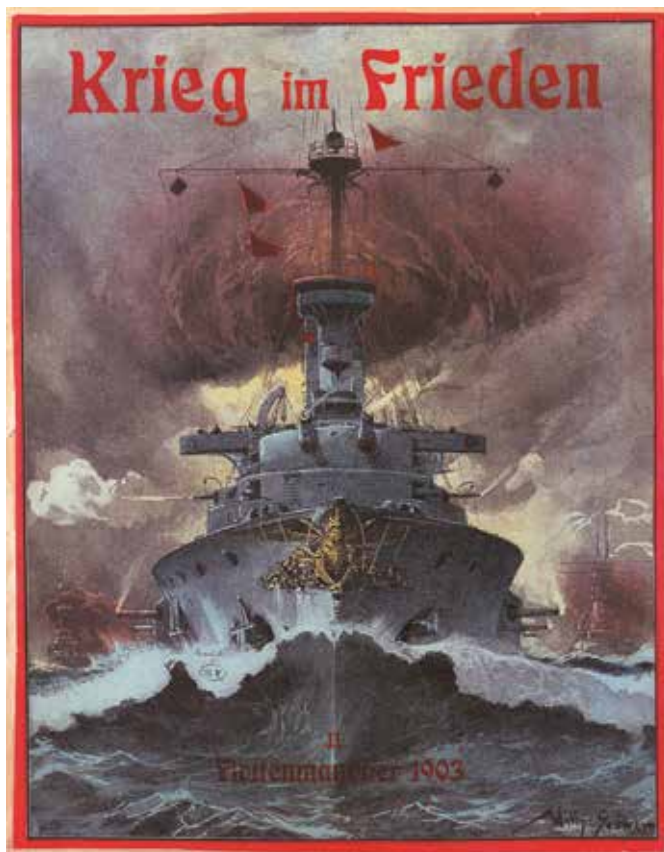
E A magas szerződő felek békét és barátságot ígérnek egymásnak, és semmiféle olyan szövetségbe nem lépnek be, illetve semmiféle olyan kötelezettséget nem vállalnak, amelyek államaik egyike ellen irányul. [...] Abban az esetben, ha Olaszországot közvetlen kihívás nélkül bármiféle okból támadás érné Franciaország részéről, a másik két magas szerződő fél kötelezi magát, hogy minden eszközzel segítséget és támogatást nyújt a megtámadott félnek. Ugyanilyen kötelezettség terheli Olaszországot abban az esetben, ha Franciaország közvetlen kihívás nélkül támadást intéz Németország ellen.

F Ha [...] támadás éri Németország vagy a Németország által támogatott Olaszország részéről, Oroszországot minden rendelkezésre álló erejével támadást intéz Németország ellen. Ha Oroszországot támadás éri Németország vagy a Németország által támogatott Ausztria részéről [...], minden rendelkezésre álló erejével támadást intéz Németország ellen.

A forrás betűjele	Az egyezmény megnevezése	Az egyezmény megkötői	Az egyezmény időpontja
A	_____	_____	1879
B	_____	Nagy-Britannia, Franciaország	_____
C	_____	Nagy-Britannia	1907
D	„Három Császár szövetsége”	_____	_____
E	_____	Olaszország	_____
F	_____	Oroszország	1892

17 Az évente gyártott csatahajók számát bemutató diagram és a plakát a német flottaprogramot mutatja be. Vesse össze a kettőt, majd ismeretei segítségével döntse el, hogy igazak vagy hamisak-e a táblázatban megfogalmazott állítások!

⇒ 9. tankönyvi lecke

A német flottát népszerűsítő plakát.
A kép felirata: Háború a békében

Állítás	Igaz	Hamis
1. A német flotta a fejlesztési program végére utolérte az angolt.		
2. A brit hajóépítő-kapacitás nagyobb volt, mint a német.		
3. A német flottaépítés a világháborúig növekvő tendenciát mutat.		
4. A német flotta összességében modernebb volt, mint a brit.		
5. A német flottát szinte kizárólag a plakáton látható hadihajókkal modernizálták.		
6. A korban a flottaépítés presztízskérdés volt.		

II. A kiegyezéshez vezető út és a dualizmus kora Magyarországon

1 Az alábbi források az 1849 utáni magatartásformákat mutatják be. Írja az idézetek betűjelét a táblázat megfelelő sorába!

⇒ 10. tankönyvi lecke

A Ötödfél hétig maradtam Kisidán, anélkül, hogy a házbelieken kívül bárkinek is tudomása lett volna otlélétemről; de az üldözöttség tudata napról napra elviselhetetlenebbé vált előttem; olyannak éreztem magam, mintha elevenen sírba temettek volna; ötödfél hét múlva tehát újra elhatároztam magam: megkísérelni a szabadságért. A nagyidai szolgabíró útlevelet adott, hogy kisidai születésű vagyok, és Tarnóba szándékozom menni kereskedői ügyekben, és ezzel az útlevelemmel bementem Kassára [...].

B [...] a népfelkelés tömegeinek szervezése tekintetéből rendem és parancsolom: Minden városban és helységben alakulnak házi gerillák, házmotózók, 8-10 emberből állók, ezeknek feladata a császári hivatalnokokat, parancsnokokat, zsandárokat lefogni, lefegyverezni – nincs semmi veszély benne, nem minden zsarnokság bérence mellett áll az az 500 000 osztrák katona védelmére; más házmotózók ezalatt lefoglalják a pecsétnyomokat, archívumokat és kasszákat, mások félreverik a harangokat, gyűjtanak fel vagy egy rongyos csúrt, szalmakazalt vagy császári tisztviselő – ha rossz lelkű – házát, ezután az összes nép, a bíró, tanító, lelkész, jegyző és földesúr vezérlete alatt indul a legközelebbi városba, ott magát a rendes honvéd parancsok dispoziója alá adandja. A népfelkelés széteszlatik és ismét mobilizáltatik, amidőn szükségeltetik.

C [...] A sorvasztó rabságot Oly sok dicső elvzertt Mosolyogva hordozom, A harcban értetek, Éretted, szent szabadság! Büszkévé tesz az érzés, Éretted, drága hon! Hogy én is szenvedek. [...] (Medgyes Lajos: *Börtön-dal*; 1850)

D Nem ismerik-e közülünk sokan azt az asszonyt, aki férjét [Tán-csics Mihályt a szabadságharc leverése után halálra ítélték, és jelképesen kivégezték] amaz időkben szinte rejtve tartá saját házacsájában Budapest területén; s akárhányszor keresték, sosem akadhattak rá, pedig a férj mindig ott volt. Hol? Egy széles kő alatt, a tűzhely közepén. Mikor kutatni jöttek, a követ fölemelte a nő

a rajta égő hasábokkal együtt, a férj rejtekébe menekült, a kő visszatolatott a helyére, s a nő ott főzött arccal a férj feje fölött, míg azt padláson, pincében keresték.

E Bocsássák meg felindulásomat. Martyrjaink szellemei szemeim elé tűnnek, halom szülőházam millióinak kiáltását: „Szabadság vagy halál!” A milyen voltam akkor – uraim – olyan vagyok ma is. Köszönöm – uraim – ama nemes rokonszenvet, mellyel érdemtelen személyemben a vérző, elnyomott, de nem megtört Magyarországot megtisztelték. Köszönöm a reménységárt, melyet az angol nép sorsunk éjjelébe vet. Köszönöm – uraim – oly forrón, mint érzem s úgy, mint dicső országuk méltósága megérdemli.

F A gazdag főúr és jómódú nemes, az értelmi kereset emberei és a polgár elhatározták, hogy az adót nem fizetik, míg végrehajtó nem jön rájuk. A katonaságnak csak azt szolgáltatják ki, amit elkerülni nem lehet. A fuvarral késnek, utat könnyű szívvel nem csinálnak. A német nyelv értését megtagadják, s mindenütt magyar tolmácsot, magyar választ és ítéletet kívánnak. Vagyonát, jövedelmét, keresetét senki úgy, ahogy van, be nem vallja. Ha fölvilágosítást kérnek tőle, nem tudommal felel, ha személyekről tudakozódnak, nem ismeremmel, ha tényekről, nem láttammal. Megvetni az önkényuralmat, nem tudni szolgáliról semmit, mintha itt sem élne – ez volt a közjelszó. Ne érezze magát az osztrák otthon sehol, soha semmiben. Legyen, s maradjon idegen e földön, ne szeresse senki. A társaságok ne fogadják be. A családok és házak küszöbei legyenek zárva előttük. A nők ne bocsássák közelükbe, a férfiak ne barátkozzanak, ne mulassanak velök. Legyenek olyanok, mint a pestises, akit mindenki kerül, akitől mindenki fél [...].

G [...] inkább magyar, mint cseh vagy német, de mindenekelőtt az ausztriai birodalom polgára, s csak mint ilyen magyar [...]. Magyar politika nincsen, csak ausztriai politika létezhetik. [...] a szeparatizmusnak nincsen józan alapja.

MAGATARTÁSFORMA

Aktív ellenállás	Passzív ellenállás	Emigráció	Bujkálás	Együttműködés	Büntetését tölti

2 Döntse el a források után olvasható állításokról, hogy melyik dokumentumra igazak! ⇒ 10–11. tankönyvi lecke

A Mi, Első Ferencz József, Isten kegyelméből, Ausztria császára, Magyar- és Csehország királya stb., ezennel tudtul adjuk mindeknek, akiket illet:

I. Azon jog, törvényeket hozni, változtatni és megszüntetni [...] ezentul csupán a törvényesen egybegyűlt országgyűlések és illetőleg a birodalmi tanács közrehatásával fog gyakorolhatni, mely utóbbihoz az országgyűlések általunk meghatározott számú tagokat küldendnek.

II. Mindazon tárgyai a törvényhozásnak, melyek az országaink és tartományaink mindnyájával közös jogok, kötelességek és érdekek-re vonatkoznak, nevezetesen a törvényalkotás az ércz-, pénz- és

hitelügy, vám- és kereskedelmi ügyek, továbbá a jegybank ügye elvelei fölött; a törvényhozás posta-, távirtd- és vasut-ügyek alapelveit illetőleg, nem különben a katonasági kötelezettségnek módját, mivoltát és rendjét illető törvényes intézkedések, ezentul a birodalmi tanácsban és ennek közbejöttével fognak tárgyalatni [...]. III. A törvényhozás minden egyéb tárgyai, [...] az illető országgyűléseken és azok által, és pedig a magyar koronához tartozandó országokban és tartományokban az előbbi alkotmányok értelmében, többi országaink és tartományainkban pedig a tartományi rendtartások szerint és értelmében alkotmányszerűleg intézendők el. (Októberi diploma)

B Mi, első Ferencz József, Isten kegyelméből Ausztria Császára, stb. stb.

A monarchia államjogi viszonyainak rendezésére 1860-diki október 20-dikán kibocsátott diplománkban jónak látván elhatározni és megrendelni, hogy a törvények hozásának, módosításának és megszüntetésének joga csak az országgyűlések, illetőleg a birodalmi tanács közreműködésével fog gyakoroltatni, s tekintve, hogy e jognak életbeléptetése végett a gyakorlat bizonyos rendjére s módjára van szüksége, kinyilatkoztatjuk, rendeljük és hirdetjük:

I. A birodalmi képviseletre hivatott birodalmi tanács összetételét s közreműködési jogát a törvényhozásban illetőleg jóváhagyjuk a mellékelt birodalomképviseleti törvényt, s azt ezennel összes királyságainkra és tartományainkra nézve állami alaptörvény erejével ruházzuk fel.

A birodalmi képviseletet illető alaptörvény:

1. §. A birodalom képviselésére a birodalmi tanács van rendelve. A birodalmi tanács áll urak házából és követek házából.

6. §. A követek házába választás útján jó 343 tag, még pedig egyes királyságok és tartományok szerint következőleg megalapított számban: A magyar királyság számára 85. A cseh királyságra 54. A lombard-velencei királyságra 20. A dalmatiai királyságra 5. Horvát- és Tótországra 9. Galiczia és Lodomeria királyságra, Auschwitz és Zátor hercegségekkel, valamint Krakkó hercegséggel 38. Az Ennsen alóli osztrák főhercegség számára 18. Az Ennsen felüli osztrák főhercegség számára 10. Salzburg számára 3. Styria számára 13. Karinthia számára 5. Karniolia számára 6. Bukovina

számára 5. Erdély számára 26. Morva számára 22. A felső és alsó sziléziai hercegség számára 6. Tirol és Vorarlberg számára 12. Istria markgrófság számára, Görzzel, Gradiskával, Triesttel és környékével együtt 6.

7. §. A minden ország számára megállapított mennyiségű tagokat az illető tartományi gyűlés közvetlen választás által küldi. [...] A császár fentartja magának, a választások végrehajtását közvetlenül a területek, városok és testületek által megrendelni, ha kivételképp oly körülmények következnek be, melyek a követek házában tartományi gyűlés általi választását akadályozzák.

10. §. Az egész birodalmi tanács hatásköre az 1860. október 20-diki diploma II. cikke szerint kiterjed mindazon törvényhozási tárgyakra, melyek minden királysággal és tartománnyal közös jogokra, kötelességekre és érdekekre vonatkoznak. Ilyek névszerint: a) Mindazon kérdések, melyek a katonakötelezettség módjára és rendjére vonatkoznak. b) Mindazok, melyek a pénz-, hitel-, ércz- és jegybankviszonyok, vám- és üzletügyekre, posta-, vasut- és táviratügyre vonatkoznak. c) Minden kérdés, mely a birodalom pénzügyeit illeti. Az államadósság a birodalmi tanács ellenőrzése alá van helyezve.

11. §. Azon törvényhozási tárgyak, melyek a magyar korona kivételével minden királyságra és tartományra nézve közősek: az 1860. október 20-diki diploma III. cikke szerint a birodalmi tanács alkotmányos hatáskörébe tartoznak, a magyar korona országaiból való tagok közbejötté nélkül.

(Februári pátens)

Állítás	Októberi diploma	Februári pátens	Mindkettő	Egyik sem
1. Az Osztrák Császárság alkotmányát hozza létre.				
2. A dokumentum oktrojált.				
3. Az azt megelőző államjogi dokumentum kiegészítéseként adja ki az uralkodó.				
4. Kiterjeszti a törvényhozó hatalom gyakorlását.				
5. Általános választójog alapján választott intézményekkel osztja meg az uralkodói hatalmat.				
6. Helyreállítja a Magyar Királyság területi integritását.				
7. Alkotmányos működést biztosít Magyarországnak.				
8. A forrás II. cikkelyében felsorolt tárgyakat kivéve a törvényhozást a tartományi országgyűlések látják el.				
9. A Magyar Királyság nélküli Osztrák Császárság közös ügyeiben megszünteti a tartományi országgyűlések törvényhozó hatáskörét.				

B Válaszoljon a forrásokat elemző kérdésekre!

➔ 11. tankönyvi lecke

A 1. § Az országgyűlés jövedőben évenként, és pedig Pesten tartandván üléseit, az évenkénti ülésre az ország Rendeit Ő Felsege minden évben, s amennyire a körülmények engedik, a téli hónapokra hivandja össze. (1848. évi IV. törvénycikk)

B [1860] oct 20-án kiadott elhatározásaink folytán, Magyarország alkotmányos törvényei értelmében leendő királyi fölvatásunkra és ünnepélyes megkoronázásunkra, [...] és a végett, hogy az ország boldogságának nevelésére, és a közjó gyarapítására kívánt többféle nagy fontosságú törvényes intézkedésekről, ked-

velt Magyarországnak s a hozzá csatolt részek hív Rendeivel és Képviselőivel, atyai szívünk kívánata szerint tanácskozhassunk, folyó 1861. évi Szent-György hó 2-ik napjára szabad királyi Buda városunkba közországgyűlést rendelőnek, hirdetőnek, [...] elhatározánk. Mire nézve nektek ezennel komolyan parancsolván, kegyelmesen meghagyjuk, hogy a kirendelt helyre és időre kebeletekből 1848-ki évi 5-ik törv. cikk alapján kihirdetett választó rendszabály szerint választandó, és kiküldendő követeket béke s nyugalom szerető, alkalmas férfiakat kifogás nélkül küldeni s igazítani tartozzatok [...]. (Az 1861. évi országgyűlésre meghívó királyi levél)

C April 1-én a Tigris vendéglőben történt tanácskozás eredménye az lőn, hogy miután az országgyűlés tartása Buda városába lenne kitűzve, a jelenlevő képviselők oda az 1848-iki törvények értelmében tanácskozásra meg nem jelenhetnek. S e megállapodásukat az országgyűlések bajnoka az ősz Palóczy László borsodi képviselő és korelnök által az ország bírāja, gr. Apponyi György ő excellentiájának tudomására is juttaták.

(Az 1861-ki magyar országgyűlés, I. kötet)

D Ő Felsége az ország képviselőinek előterjesztett kívánsága következtében, maga részéről is hozzájárul, hogy a királyi palotában történendő megnyitás után a törvényhozó testület azonnal Pesten tartsa és tarthassa gyűléseit.

(Apponyi György országbíró a képviselőháznak; 1861)

E Az 1861-i országgyűlés megnyitása alkalmával első, némi visszavonást okozó kérdés ez vala: Lehet-e s szabad-e képviselőknek az országgyűlés megnyitására Budán a királyi várakban megjelenni? – A ház tagjainak zöme két felé szakadt. – Mi vagy nyolczvanan Deák Ferencz vezérlete alatt felmentünk, – míg a többiek Teleki László véleményét vallva, nem vettek részt a megnyitásban. Én felmentem, mert czélom az vala, hogy az országgyűlés hova hamarább nyíljk meg s az ülések ott tartassanak meg, ahol a törvény rendeli, t.i. Pesten.

(Podmaniczky Frigyes; 1861)

a) Melyik királyi dokumentum teremtette meg az 1861. évi országgyűlés összehívásának feltételét?

---

b) Mi volt a célja Ferenc Józsefnek az országgyűlés összehívásával?

---

c) Hogyan nevezzük azt a törvénycsomagot, amelynek része a **B** forrásban hivatkozott 1848. évi V. törvénycikk?

---

d) Miért nem tekintették szabályosnak az összehívás módját a képviselők?

---

e) Milyen kompromisszum született az országgyűlés helyszínéről?

---

f) Miben került szembe a Budára látogató csoport az ott meg nem jelentekkel az országgyűlési vita során?

---

4 Az alábbiakban a dualista rendszer egyik, Kossuth által szorgalmazott alternatívájáról olvashat forrásokat. A források és ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre!

⇒ 12. tankönyvi lecke

A [...] kívánatos, hogy az e tájakon elterülő régi történeti államok egymással szövetségre lépjenek, melyet Dunai Szövetségnek lehetne elnevezni. [...] Az ég nevére kérem a magyar, szláv és román testvéreket, borítsanak fátyolt a múltra, s nyújtsanak egymásnak kezet, fölkelvén mint egy ember a közös szabadságért, s harcolván

mindenki egyért, egy valamennyiünkért a svájciaktól kapott régi példa nyomán. Egység, egyetértés, testvériség magyar, szláv és román között! Íme ez az én legforróbb vágyam, legőszintébb tanácsom! Íme egy mosolygó jövő valamennyiök számára! (Kossuth Lajos)

B Egy dunai konföderáció eszméje [...] amelyben Magyarországnak szükségképpen kisebbségben kéne lennie a szlávok ellenében, és a nagy többség a mind a katolikusok, mind a protestánsok irányában ellenséges keleti egyházhoz tartozik, megrémítette az egész nemzeti pártot [...]. az osztrák birodalom szétdarabolása sokat veszített varázsából, amióta a háttérben egy ilyenfajta dunai konföderáció intézményét mutatták fel.
(Eötvös József)

C [...] az efféle kiáltványok útján tereltetnek az emberek a bécsi Reichsrath [Birodalmi Tanács] környékébe, mert ha már Reichsrathba kell mindenáron mennem, csak inkább megyek Bécsbe a németek, mint Belgrádba a rácok közé.
(Podmaniczky Frigyes)

a) Nevezze meg a Kossuth elképzelésére használt történelmi fogalmat!

b) Milyen külpolitikai okokból szorgalmazza Kossuth a szövetség létrehozását?

c) Nevezzen meg két indokot, amellyel Eötvös elutasítja Kossuth elképzelését!

d) Mennyiben más Podmaniczky elutasító véleménye?

5 Döntse el az alábbi állításokról, hogy igazak-e vagy hamisak! Döntésénél hivatkozzon az 1867. évi XII. törvény paragrafusaira!

⇒ 12. tankönyvi lecke

52. § Azon enebb körülírt közös tárgyakon kívül, melyek, a pragmatica sanctioból kiindulva, tekinthetők közösen elintézendőknek, vannak még más nagy fontosságú közügyek, melyeknek közössége nem foly ugyan a pragmatica sanctioból, de a melyek, [...] czélszerűbben intéztethetnek el közös egyetértéssel, mint szorosán elkülönözve.

56. § Jövendőre nézve pedig közös lesz a hitelügy oly esetekben, midőn mind Magyarország, mind Ő Felségének többi országai, a fenforgó körülmények közt saját érdekekben, czélszerűnek látandják valamely új kölcsönt együtt s közösen venni föl.

59. § Miután azonban Magyarország és Ő Felsége többi országai között az érdekeknek kölcsönös érintkezései fontosak és számosak, kész az országgyűlés arra, hogy a kereskedelmi ügyekre nézve egyrészt a magyar korona országai, másrésztől Ő Felségének többi országai között időnkint vám- és kereskedelmi szövetség köttessék.

65. § A kereskedelem előmozdításának egyik leglényesebb eszköze levén a vasutak, [a delegációk útján] határozathatják el, hogy melyek azon vasutvonalak, melyekre nézve mindkét fél érdekében közös intézkedések szükségesek, és hogy ezen intézkedések mennyire terjedjenek. Minden egyéb vasuti vonalak fölött kizárólag azon ministeriumot és országgyűlést illeti az intézkedés, melynek területén ezek keresztülmennek.

66. § [...] mind a pénzrendszer, mind a pénzláb a kötetendő vámszövetséghez tartozandó országokban egyenlő legyen.

67. § A quota meghatározásával s a vámszövetség megkötésével egyidejűleg lesz egyszersmind az államadósságok után Magyarország által elvállalendő évi járulék, [a delegációk útján], szabad egyezkedés által megállapítandó.

(1867. évi XII. törvény)

Állítás	Igaz	Hamis	§
1. A Pragmatica Sanctio szelleméből kifolyólag szabályozni kellett a közös érdekű ügyeket is.			
2. Magyarország hitelt vehet fel saját fejlesztési céljaira a többi állam beleegyezése nélkül.			
3. Az Osztrák–Magyar Monarchia két része között többször szünetelt a vámszövetség.			
4. A vámszövetség felmondása csak a kiegyezés teljes felmondásával volt elérhető.			
5. Külön szervezetbe tömörülhetett a magyar királyi és az osztrák birodalmi vasúttársaság.			
6. A két országrésznek más fizetőeszköze lett.			
7. Egy angol font ugyanannyi koronára lett váltható Bécsben, Prágában és Budapesten.			
8. Magyarország északi határán vámhatár húzódtott.			

A 10. § Az egész birodalmi tanács hatásköre az 1860. október 20-diki diploma II. cikke szerint kiterjed mindazon törvényhozási tárgyakra, melyek minden királysággal és tartománnyal közös jogokra, köteleességekre és érdekekre vonatkoznak. Ilyek név szerint: a) Mindazon kérdések, melyek a katonakötelezettség módjára és rendjére vonatkoznak. (Februári pátens; 1861)

B Kijelentjük, hogy a nemzetnek azon alkotmányos jogát, miszerint saját adója s katonasága felett mindég saját országgyűlésén rendelkezett, továbbra is sértetlenül akarjuk fenntartani, s annak a birodalmi tanácsra leendő átruházásába soha bele nem egyezünk. [...] Ha tűrni kell, tűrni fog a nemzet [...] mert amit erő és hatalom elvesz, azt idő és kedvező szerencse még visszahozhatják, de miről a nemzet, félve a szenvedésektől, önmaga lemondott, annak visszaszerzése mindig nehéz és mindig kétséges. (Deák Ferenc képviselő által benyújtott óvás; 1861)

C 11. § Ő Felségének a hadügy körébe tartozó alkotmányos fejedelmi jogai folytán mindaz, ami az egész hadseregnek és így a magyar hadseregnek is, mint az összes hadsereg kiegészítő részének, egységes vezérletére, vezényletére és belsővezetésére vonatkozik. Ő Felsége által intézendőnek ismertetik el.
12. § De a magyar hadseregnek időnkénti kiegészítését s az ujonczok megajánlásának jogát, a megajánlás föltételeinek és a szolgálati időnek meghatározását, ugyszintén a katonaság elhelyezését, élelmezését illető intézkedéseket, az eddigi törvények

alapján, mind a törvényhozás, mind a kormányzati körében, az ország magának tartja fenn.

14. § A magyar hadsereg egyes tagjainak mindazon magyarországi polgári viszonyai, jogai és kötelezettségei fölött, melyek nem a katonai szolgálatra vonatkoznak, a magyar törvényhozás és illetőleg a magyar kormányzat fognak intézkedni. (1867. évi XII. törvény)

D Végigfutom elmémben az ezen javaslatok elseje által törvényesítendő közözügyi munkálatot, mely hazánkat állami állásából kétségtelenül kivetkőzteti s az osztrák birodalommal egy államtestületté összeforrasztja. [...]

A magyar hadsereg az osztrák birodalmi hadsereg kiegészítő részévé decretáltatik [fokoztatik le], s annak nemcsak szervezete s vezénylete, de még alkalmazása is a magyar miniszteri felelősség alul elvonatik, és a magyar országgyűlésnek nem felelős birodalmi kormány rendelkezése alá bocsáttatik.

A hadi költségvetés megvizsgálásának s megszavazásának joga a magyar országgyűléstől elvonatik s a birodalommal közös delegációkra ruháztatik át, s így idegen avatkozásnak, szavazásnak, határozásnak vettetik alá.

Ez által elveszti nemzetünk az alkotmányos állami élet legfőbb, legpraktikusabb életbiztosítékát. Elveszti azon tehetségét, hogy a népekre annyi szerencsétlenséget áraztható háborújogot saját nemzeti érdekei szempontjából önállólag fékezhesse vagy a nemzetközi viszonyokat ellenőrizhesse.

(Kossuth Lajos nyílt levele Deák Ferenchez, a „Kasszandra-levéli”; 1867)

a) Hogyan gondolkodott a bécsi udvar 1861-ben Magyarország katonai önállóságáról?

---

b) Hogyan szólhatott volna bele a magyar országgyűlés a hadsereg ellenőrzésébe a februári pátens alapján?

---

c) Hogyan vélekedett erről az 1861. évi országgyűlés?

---

d) Milyen kompromisszumot ért el az 1867. évi kiegyezés a hadsereg kérdésében?

---

e) Milyen kifogásai voltak Kossuth Lajosnak a birodalmi haderő demokratikus ellenőrzésével kapcsolatban?

---

f) Milyen kifogásai voltak Kossuthnak az ország szuverenitásával kapcsolatban?

---

g) Kik döntöttek az Osztrák–Magyar Monarchia hadüzenetéről Szerbiának 1914-ben? Mi volt a magyar álláspont a döntéshozatali fórumokon?

---

7 Az alábbiakban a kiegyezés értékeléseiből olvashat válogatást. Csoportosítsa őket aszerint, hogy a magyar történelemre nézve inkább pozitívnak vagy inkább negatívnak ítélték meg a létrejött rendszert! Választását a forrásokból vett részletekkel vagy azok rövid összefoglalásával indokolja! ⇒ 12. tankönyvi lecke

A Az uralkodói felségjogok széles körű, kiterjedt rendszere is egyedülálló volt a korabeli jogállamok sorában: korlátozta az osztrák és a magyar törvényhozó hatalmat. Hiszen az uralkodó elnapolhatta, feloszlathatta az országgyűlést, tetszése szerint nevezhette ki a minisztereket, miniszterelnököket, a legfőbb hadúrként pedig a hadsereg vezérlete, valamint a hadüzenet is jogkörébe tartozott.
(Pölsöskei Ferenc: *Az 1867-es kiegyezés alternatívái*; 1995)

B A vitából s a történeti fejlődés vizsgálatából két tény mindenképpen megállapítható. Az egyik az, amit Kossuth látott: hogy a nemzetek fejlődése megállíthatatlan és előbb-utóbb veszélyezteti a feudális időkből származó, soknemzetiségű politikai kereteket, így a Habsburg Monarchiát. Persze – hozzátehetjük – ez állt, ilyen vagy olyan formában, a régi, történeti Magyarország államkeretére is. A másik tény, amit Deák látott, hogy a kiegyezés az adott viszonyok közt elkerülhetetlen volt. Az akkor elérhető, viszonylag legjobb megoldás – minden esetleges következményével együtt.
(Kosáry Domokos: *Újjáépítés és polgárosodás 1711–1867*; 1990)

C Békés úton 48-at nem tudtuk végrehajtani, végrehajthatóvá csak akkor lón, miután az 1867. XII. törvénycikkben kiegészítést nyert. 67 nem egyéb tehát, mint gyakorlatilag lehetővé tett, végrehajtható 48, sőt nála jobban biztosította önállásunkat és biztonságunkat. A kiegyezés a békességet kívánó nemzet, kiváló vezetői

és a nemzet vágyait végtére megértő, az alkotmányosságot respektáló király történeti alkotása.
(Szekfű Gyula: *Három nemzedék*; 1920)

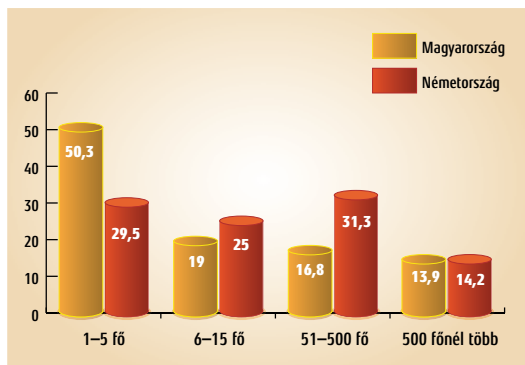
D Az 1867 utáni feudális Magyarország és a 48-as Magyarország fegyverrel harcolt a nemzeti függetlenségért, a 48 utáni Magyarország a Habsburg-birodalom, majd a német imperializmus nagyhatalmi érdekeinek áldozta fel a magyar függetlenséget.
(Révai József, 1948)

E [1867] a magyarság társadalmi és értelmiségi vezető rétegeibe két döntő, s [...] félrevezető tanulságot rögzített bele. Az egyik az volt, hogy a Habsburgok birodalma olyan európai szükségszerűség, melynek hatalmi köréből sikeresen nem vonhatjuk ki magunkat [...]. A másik döntő és megtévesztő tanulság az volt, hogy ha netalántán mégis sikerülne a Habsburgok birodalmát felrobbantani, akkor együtt törne vele darabokra a történeti Magyarország is.
(Bibó István: *Eltorzult magyar alkot, zsákutcás magyar történelem*; 1948)

F A bel- és külügyben egyaránt a magyar hegemonia volt az ár, amit a császár hajlandó volt megadni hatalmának megőrzése érdekében. És mivel a magyar hegemonia a Habsburg Monarchia felbomlásához vezetett, Ferenc József a saját sírját ásta meg.
(A. J. Percivale Taylor: *A Habsburg Monarchia 1809–1918*; 1998)

A forrás betűjele	Pozitív	Negatív	Indoklás
A			
B			
C			
D			
E			
F			

Az iparban foglalkoztatottak megoszlása az üzemek nagysága szerint

a) Melyik két kategóriában találjuk a legnagyobb eltérést a németországi és a magyarországi üzemméretek elterjedtségében?

---

b) Képzелjen maga elé egy 1-5 főt foglalkoztató kisüzemet és egy 500 főnél több alkalmazottal működő nagyüzemet! Hasonlítsa össze őket a következők szerint!

	1-5 fő	500 felett
1. Milyen ingatlanban működik?		
2. Milyen a gépesítés szintje?		
3. Mekkora piacra termel?		
4. Milyen a tulajdonosi szerkezete?		
5. Milyen a viszony a munkavállaló és a munkáltató között?		

c) Mire van szüksége egy kisüzemnek, hogy több főt tudjon foglalkoztatni?

---

d) Hogyan hat a munkások jövedelmi viszonyaira a nagyüzemek aránya?

---

e) Milyen történelmi okai vannak a középüzemek kisebb arányának?

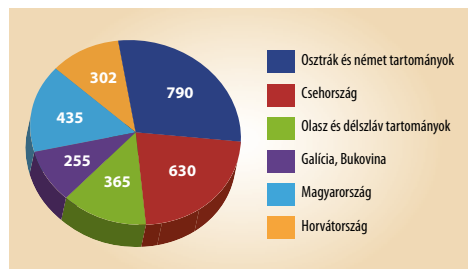

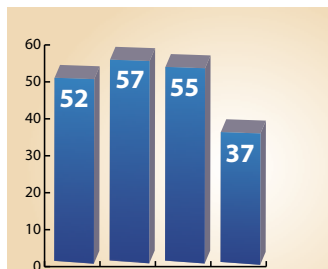

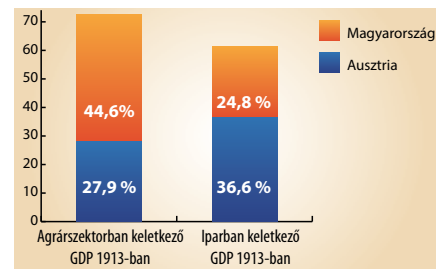
9 Az alábbi ábrák a dualista monarchia gazdasági fejlettségét mutatják be. Tanulmányozásuk után ismeretei segítségével döntse el, hogy igazak vagy hamisak-e a táblázat állításai! ⇒ 14. tankönyvi lecke

A GDP aránya egy főre jutó koronában 1913-ban

Az egy lakosra jutó magyar GDP a nyugat-európai százalékában

Az agrárszektorban és az iparban keletkező GDP 1913-ban (százalék)

Állítás	Igaz	Hamis
1. A dualista monarchia nemzeti jövedelmének többsége a mezőgazdasági termelésből származott.		
2. A Monarchia gazdasági fejlettsége megközelítőleg a francia és angol fejlettséggel volt azonos.		
3. Az ipari fejlődés jelentősebb mértékben közelítette az „örökös tartományok” gazdasági szerkezetét Nyugat-Európához, mint Magyarországit.		
4. Magyarország Ausztria után a legfejlettebb területnek számított.		
5. A trianoni béke után a független magyar gazdaság fejlettsége közelebb került a nyugat-európaiéhoz.		
6. A Monarchia nyújtotta gazdasági integráció a fejlődés lehetőségét tekintve a 20. század legkedvezőbb környezetét adta a magyar gazdaságnak.		

10 Az alábbiakban különböző dualizmus kori pártok programjait olvashatja. Párosítsa a programokból vett részleteket a pártok nevével! ⇒ 13. tankönyvi lecke

A A baloldali körnek tagjai mai napon értekezletre gyűlvén össze, mint a párt első alakulásakor, úgy ma is mindannyian azon nézetből indultak ki, „hogy Magyarország semmi más nemzetnek vagy országnak alá nem vetett szabad és független ország” [...]. Mindazon törvények, melyek hazánk függetlenségével ellentétben állanak, megszüntetessenek, megszüntessék ennek folytán a delegatio intézménye és a közös ministerium; [...] Létesíttessék ugyanis: a magyar hadsereg, pénz- és kereskedelmi ügyek függetlensége, s hazánk függetlenségének diplomáciai elismertetése.

B Kik eddig részint a 48-as pártnak vontunk tagjai, részint pedig a „Baloldali körből” léptünk ki, [...] egy párttá egyesültünk, melynek programja a következő: [...]

Magyarország legyen önálló független magyar állam, mely minden idegen beavatkozástól menten intézze minden ügyeit, mely teljes önállósággal bírjon a polgári közigazgatáson kívül a hadügy, pénzügy, nemzetközi viszonyok és a közgazdaság minden ügyében.

[...] az ország területi és politikai egységét nem áldozhatjuk fel semmiféle tekintetnek; hazánk alkotmánya és egysége megbontása, nemzetiségi igények kielégítése végett [...] nem volna jogosan eszközölhető, úgy közös sírja volna mindazon előnyöknek, melyeket egy jól szervezett állam biztosít a haza összes polgárainak.

C A jogok, melyeknek törvényes úton leendő megszerzéséért a Nemzeti Párt közrehatni kíván, a következők:

1. Erdély autonómiájának helyreállítása. 2. Minden románok által lakott vidékre nézve a román nyelv használatának, úgy a közigazgatás, mint az igazságszolgáltatás terén leendő törvényes behozá-

tala. [...] 5. Az egyházak és felekezeti iskolák, mint tisztán nemzeti természetű ügyek autonómiájának kiküzdése és fenntartása [...]. 6. Egy új választási törvénynek alkotása, mely az általános szavazati jogon alapuljon vagy legalább szavazati jogot adjon minden oly állampolgárnak, aki egyenes adónak alá van vetve.

D 1. A zsidó hatalom megtörése és a zsidó befolyás ellensúlyozása a politikai, társadalmi s közgazdasági téren, nevezetesen a sajtó, a pénz- és hitelügy, a kereskedelem- s közlekedésügy, az ipar s a földbirtokviszonyok terén.

E A [...] párt arra törekszik, hogy az összes népet nemzetiségi, faji és nemi különbség nélkül a gazdasági függés bilincseiből kiszabadítsa, annak politikai jognélküliségét megszüntesse, valamint hogy a munkásnépet a szellemi satnyulásból kiemelje. [...] Követelni fogja az általános, közvetlen és titkos választási jogot minden képviselői testületben, mint az agitáció és szervezkedés egyik fontosabb eszközét, anélkül azonban, hogy a parlamentarizmus értéke fölött csaldódásba ejtené magát.

F A párt célul tűzte ki, hogy társadalmunknak keresztény jellegét megóvja, s a katolikus egyházon s valamint általában a kereszténységen esett sérelmeket orvosolja; a nemzet és a nép közgazdasági és politikai érdekeit fölkarolja. [...] Követeljük a kötelező polgári házasság- és állami anyakönyvvezetésről szóló törvények revízióját. [...] Követeljük a munkaadó és munkás közti viszonyok szabályozását és különösen a munkás családi, erkölcsi és egészségi érdekeinek megóvását, továbbá a munkásbiztosítások kiterjesztését; a vasárnapi munkaszünetre vonatkozó törvény szigorítását.

G [...] követeljük:

1. A népjogok kiterjesztését s ennek érdekében az általános, egyenlő, titkos választói jogot, a képviselőválasztói-kerületek új beosztását. 2. Követeljük a régi jobbágyi viszonyok még helyenként meglévő maradványainak teljes megszüntetését. [...] 5. Követeljük a mezőgazdaság művelői részére az aggkori biztosítás és családtagjaikra is kiterjedő nyugdíj rendszeresítését. [...] 9. Sarkalatos követelésünk: a latifundiumok és holtkézi birtokok állami megváltása. Követeljük úgy az államtól, mint különösen a holtkézi és latifundiumos birtokosoktól oly mezőgazdasági beruházások teljesítését, melyek a mezőgazdasági munkásságnak teljére is munkaalkalmat és kerestet biztosítanak.

H 1. Követeljük mindenekelőtt, hogy a magyar nép törvényhozása a nép igazi képviselője legyen. E célból követeljük az általános, egyenlő, titkos és közvetlen választói jogot. [...] 2.[...] Ezen alapszik azon követelésünk, hogy Magyarországon 10 000 holdon felüli saját kezelésben levő birtoka senkinek ne legyen, hanem a földtulajdonosok [...] törvényhatóságilag köteleztesse a tízezer holdon felüli területet hosszú időre terjedő, kis parcellákban való bérbeadására a parasztnak, akik méltányosság szerint megszabandó bérösszeget fizetnek az állam közvetítésével a földtulajdonosoknak. [...] 4. Követeljük a megélhetéshez szükséges jövedelem adómentességét. [...] 10. Követeljük a szociálpolitikai törvényhozás szegényét képező ún. rabszolgatörvénynek eltörlését, amely a mezői munkások jogviszonyairól szól.

Párt elnevezése	Forrás betűjele
48-as Függetlenségi Országos Gazdapárt	
Antiszemita Párt	
Balközép Párt	
Függetlenségi Párt	
Katolikus Néppárt	
Magyarországi Független Szocialista Parasztpárt	
Magyarországi Szociáldemokrata Párt	
Román Nemzeti Párt	

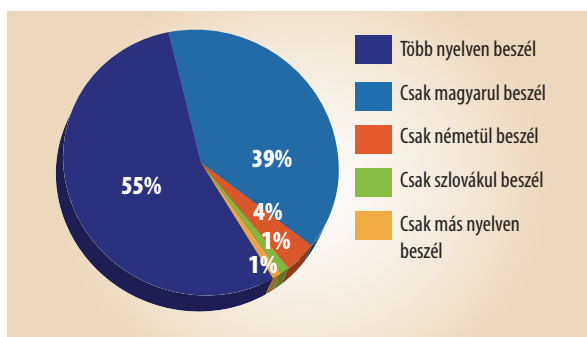

11 A diagramok alapján döntse el a dualizmus kori Budapestre vonatkozó állításokról, hogy igazak-e vagy hamisak!

⇒ 16. tankönyvi lecke

Budapest lakóinak nyelvhasználata, 1867

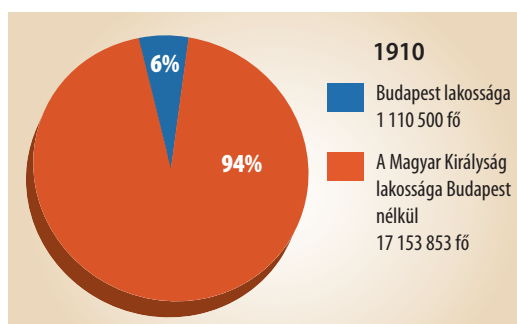
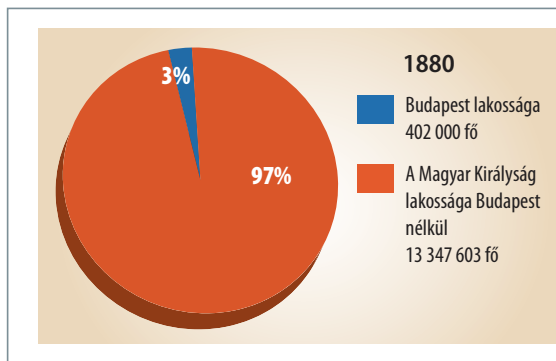

Budapest lakóinak nyelvhasználata, 1900

Állítás	Igaz	Hamis
1. Budapest lakosságának a többsége kétnyelvű volt a dualizmus időszakában.		
2. A magyar vagy a német nyelv ismerete elegendő volt ahhoz, hogy a lakosok több mint háromnegyedével megértse magát valaki.		
3. A két diagram összehasonlításából látszik, hogy a német nyelvet egyre többen beszélték Budapesten.		
4. A diagram tanúsága szerint a németek inkább elköltöztek Budapestről.		
5. A második diagram idejében a leggyakrabban használt nem anyanyelv a magyar volt.		
6. A szlovák és más nyelvű lakosság általában beszélte a város egy másik nyelvét.		

12 A források Budapest központi szerepének egyes jellegzetességeit mutatják. Párosítsa a képeket az állításokkal, és indokolja röviden a választását!

⇒ 16. tankönyvi lecke

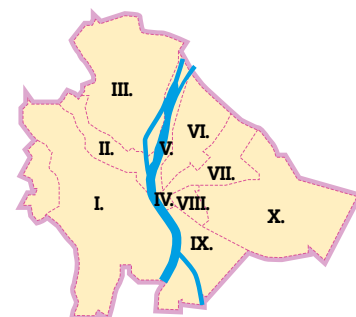
Budapest lakóinak aránya a teljes népességben

E

Kerület	Munkások	Gyárak
I.	1 885	6
II.	2 736	7
III.	5 554	12
IV.	1 425	4
V.	9 017	32
VI.	6 828	16

Kerület	Munkások	Gyárak
VII.	3 953	14
VIII.	2 744	11
IX.	9 075	34
X.	14 289	19
Újpest	6 235	12
Összesen	63 741	167

Nagyüzemi munkások száma kerületenként (100 munkásnál többet foglalkoztató gyárak és telepek)

Budapest közigazgatási beosztása

F

Állítás	Betűjel	Indoklás
1. Ipari központ		
2. Kereskedelmi központ		
3. Reprezentatív központ		
4. A városias életforma terjesztője		
5. Demográfiai központ		
6. Közigazgatási központ		

13 Az alábbiakban a fővárosi autótaxi-szolgáltatás beindításával kapcsolatos vitákról szóló forrásokat olvashat. Válaszoljon a kérdésekre a források felhasználásával!

⇒ 16. tankönyvi lecke

A Egyik leglényegesebb intézménye a modern világvárosnak és legegyszerűbb feltétele az idegenforgalom élénkítésének korszerű követelményeknek megfelelő, kielégítő közlekedési intézmények létesítése. És épp e tekintetben azt látjuk, hogy legtöbb nyugati szomszédaink mögött elmaradtunk; mert bár villamos vasúti intézményünkkel például Bécs városát is megelőztük és az eléggé kielégítően is működik, helyi közlekedésünk másik fontos, sőt az idegenforgalom szempontjából elsőrendű fontosságú ága, a bérkocsiintézmény a legelmaradottabb állapotban van.

Közérdekű célt szolgáló és a nagytekintetű Tanács jóindulatára számíthatok azért, midőn azon tiszteletteljes kérelemmel járulok a nagytekintetű Tanács elé, miszerint nekem Budapest székesfőváros területére 30 év időtartamra ötven darab automobil bérkocsinak forgalomba hozatalát engedélyezni méltóztatnék. (Jáky Tóth József kérelme a Fővárosi Tanácshoz; 1906)

B Tekintetes Tanács!

Ipartestületünk szíjgyártó iparosai a legnagyobb aggodalommal értesültek arról, hogy a tekintetes tanács a mostani lófogató bérkocsik mellé automobil bérkocsik forgalomba hozatalára egy vállalatnak engedélyt szándékozik adni.

Szíjgyártó szakosztályunk előterjesztésére azon tiszteletteljes kérelemmel járulunk a tekintetes Tanács elé, hogy a tervbe vett automobil vállalatnak a kért engedélyt az alább előadott nyomós indokainkra való tekintettel ne méltóztatassanak megadni.

Tudvalevő dolog, hogy a régente oly hatalmas szíjgyártóipar az utóbbi években igen sok csapásnak volt kitéve azáltal, hogy a bérkocsisoknak keresete óriási mértékben megcsappant a bicikli és a villamos vasúti közlekedés következtében. A most tervbe vett automobil vállalat pedig végképen tönkre fogja tenni a bérkocsiipart és így közvetve a szíjgyártóipart is.

Csak egyedül a szíjgyártóknál mintegy 100 mester és 500 munkás családjaikkal egyetemben vesztek el mindennapi kenyerüket, földönfutókká lesznek. Ezenkívül még sok száz iparos és azoknak családjai fog tönkre menni azok közül, akik ma a bérkocsisoktól élnek. Az automobil vállalat tőkepenzései tehát néhány száz családot fognak tönkre tenni azért, hogy tőkájuknek jó befektetést biztosítsanak.

(A budapesti szíjgyártók ipartestületének felterjesztése a tanácshoz az automobil-bérkocsi vállalat működése ügyében; 1907)

C Szinte operettszerű már, hogy a hatóság mennyire próbára teszi a közönség türelmét az autótaxi-kérdést illetően. [...] erre az intézményre minő égetően sürgős szükség van, mi sem bizonyítja jobban, mint az a körülmény, hogy a bérkocsi-ipar terén a taxaméter behozatala dacára sem javult egy parányit sem a helyzet. A kocsik ép oly piszkosak, undorítóak, rozogák, a lovak ép oly silányak és a kocsisok ép oly durvák, zsarolóak, közveszélyesek, mint eddig voltak.

(Pesti Napló, 1912. február 11.)

a) Milyen közlekedési eszköznek jelentett konkurenciát az autós személyfuvarozás megjelenése?

---

b) Kik tiltakoztak a taxitársaság engedélyezése kapcsán?

---

c) Jellemezze egy átlagos tiltakozó termelési viszonyait!

---

d) Milyen pénzügyi háttere lehetett a taxitársaság felállításának?

---

e) Volt-e piaci igény a vállalatra? Indokoljon!

---

f) Milyen új közlekedési eszközök jelentettek konkurenciát a hagyományosnak mondható személyszállító eszközöknek a korszakban?

---

g) Mely iparágakban teremtett új munkahelyeket a közlekedési eszközök gyors fejlődése?

---

h) Keressen példákat más iparágakra, szolgáltatásokra, ahol a korszak gyors gazdasági fejlődése hasonló társadalmi feszültségekhez vezetett!

---

14 A források a dualizmus korának társadalmi struktúráját mutatják be. Rendelje az idézeteket a táblázatban található fogalmakhoz! Egy fogalomhoz több szöveg is tartozhat!

➔ 17. tankönyvi lecke

A Frigyes panaszképpen adja elő, hogy ő csakis énmiattam, illetőleg az én adósságaim törleszthetése végett, az én rábeszélésem folytán ment bele a dombóvári bérletbe. [...] jól tudja az egész világ, hogy azon anyagi jólétet, melyet családjával együtt élvez, kizárólag a dombóvári bérletnek köszönheti – példa rá a többi szegény testvérek sorsa, kik saját apai örökségük mellett minden takarékoságuk daczára igen gyakran kénytelenek megszokott uri kényelmüket nélkülözni.
(Döry Lajos értesítvénye; 1868. április)

B Az apa jómódú ember, aki egész életében kuporgatott. Ház-mester a saját házában. Típusa a kemény, vad, kicsi pénzszerzőknek, a garas mániákusainak, a [...] szívtelen korrektségnek. A fiú pedig az apának önvéréből fakadt cáfolata. Lop, csal, zsarol, hogy rögtön eldobja a pénzt, amelyet lopott, csalt, zsarolt.
(Részlet Ady Endre *A két Darmstädter* című írásából)

C Nagy ház volt, nagy háztartás. Rengeteg dolguk volt, az bizonyos. Kis parasztselédet tartottak csak, aki ide-oda szaladgált, és legfeljebb mosogatott. Szép lakásuk volt az uradalmi orvosi házban, sok szép régi bútorról. Nem családi bútorok, egy uraságtól

vették. Dolog, az volt náluk bőven! Matild néni, Irén [a legidősebb lány] főztek. Irén, Dudus takarítottak, nagy rend volt náluk mindig.
(Részlet Damjanov Jadranka *Így éltünk Szabadkán*. *Damjanovné Zimmer Sarolta emlékiratai* című könyvéből; Bookmaker Kiadó, Budapest–Zagreb, 2003)

D A parkban százados fák árnyékában vízirózsákkal borított, szép nagy tó terült el. Szolcsány erdősegei híresek voltak gazdag vadállományukról. A nevezetes Nyitra megyei szarvasokon kívül sok volt az apróvad is: nyúl, fogoly, fácán. Atyám, akárcsak egész családjá, híres vadász és kitűnő lövő volt. Nagy gondot fordított a vadállomány fejlesztésére. Írószobájának falait szebbnél szebb kapitális szarvas- és őzágancsok díszítették.
(Odescalchi Eugénie visszaemlékezéseiből)

E A tanult, szorgalmas iparos nagy úrrá, a tudatlan úr pedig semmivé lehet – mert mindennek az alapja: a tanulás és szorgalom; elsajátítja azokat a tulajdonságokat, amelyek egy polgár lényeges vonásai [...] A boldogság megszerzésére szorgalom kell és türelem, annak megtartásához pedig mérséklet és óvatosság; [...] *(Mulattató és tanulságos olvasmány gyerekek számára; 1876/11. 92.)*

F Tüzet gyújtottam. Letisztogattam a kandallórácsot. Térden csúszva felmostam az előszobát, lépcsőt és kőpadlót. A szobákban söpörtem és port töröltem. Felszolgáltam a reggelit. Beágyaztam és kiöntöttem a szennylevet. Mosogattam és kifényesítettem az ezüstöt. Felmostam a lépcsőt és a kamrát. Kifényesítettem a késeket, és ebédet főztem. Kibokszoltam 3 pár csizmát, és úgy fél 4-kor kezdtem a befőzést, és abba se hagytam 11-ig, csak vacsorázni meg teázni álltam meg. Rendetlenül hagytam a konyhát, és nagyon fáradtan mentem ágyba.

(Hannah Cullwick naplójából)

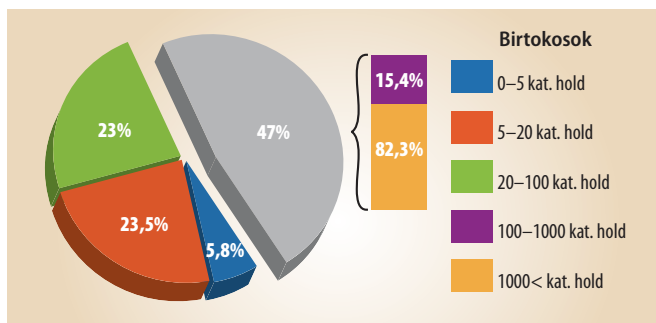
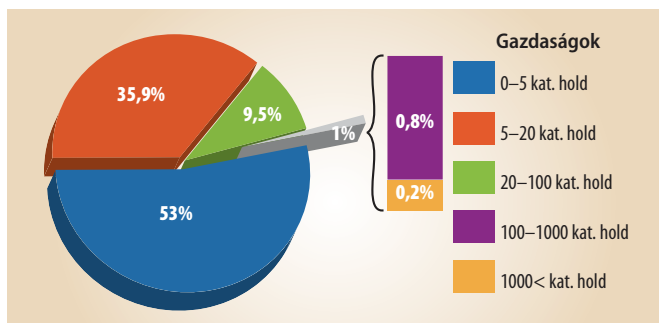
C Én tudom, és mindenki tudja, hogy az én ipartelepem a háború előtt jóval nagyobb szabású volt, mint amilyent a békés idők megköveteltek. Nevezetes szakértők a fejüket csóválták és ki is mondták: erre ugyan nem lesz szükség. Szükség lett, és nekem nagy elégtélelem az előrelátásom. Munícióm volt, van és lesz. (Bródy Sándor interjúja Weiss Manfrédal)

Társadalmi réteg/csoport	A forrás betűjele
Nagypolgár	
Nagytőkés	
Dzsentri	
Cseléd	
Kispolgár	
Arisztokrata	

Nevezze meg a táblázatból hiányzó két réteget!

15 Egészítse ki a szöveget a helyes kifejezésekkel a források és az ismeretei alapján!

⇒ 17. tankönyvi lecke

Földbirtokviszonyok Magyarországon, 1900 (a gazdaságok és a birtokosok százalékában)

A dualizmus korára a birtokszerkezet több összetevő miatt számos aránytalanságot mutatott. A magyar gazdaságok **(1)** _____ öt holdnál nem nagyobb területen próbáltak meg a birtokos családjának megélhetést nyújtani. A már tisztos megélhetést kínáló **(2)** _____ határt mindössze a gazdaságok tizede lépte át. Ezzel szemben a birtokosok körülbelül egy százaléka a magyarországi termőföldek csaknem **(3)** _____ rendelkezett. A mezőgazdaság tőkés fejlesztésének **(4)** _____ jelentett a birtokszerkezet. A törpebirtokosok és a földdel nem rendelkező mezőgazdasági munkások folyamatosan **(5)** _____ teremtettek a nagybirtokok számára, így azok gépesítése nem volt gazdaságos. A törpe- és kisbirtokon gazdálkodók nem jutottak megfelelő **(6)** _____ termelésük intenzívebbé tételéhez. A földbirtok tulajdonjogához csak a dualizmust megelőző jobbágygeneráció juthatott. Az **(7)** _____ törvény lehetőséget teremtett az önkéntes megegyezésen alapuló örökváltásra. A következő hét évben a jobbágyfalvak körülbelül egy százaléka tudta csak jobbágyi szolgáltatásait megváltani. Az áprilisi törvények értelmében egész Magyaror-

szágon megszűnt a jobbágyi jogállapot, a földesurak kármentesítését a(z) **(3)** _____ vállalta magára. A jobbágytelekkel nem rendelkező **(9)** _____ leginkább a földosztás elmaradása miatt elégedetlenkedtek.

Noha a szabadságharc kudarcával az 1848. évi törvények érvényüket veszítették, a jobbágyfelszabadítást Ferenc József sem akarta semmissé tenni. A kérdést 1853-ban a(z) **(10)** _____ pátensben rendezte. A földesurak kártalanítása **(11)** _____ történt, de ezeknek a beváltását az Udvar korlátozta: minden évben csak meghatározott számú kötvényt váltottak be, ezeket sorsolás útján határozták meg. Magyarországon 1895-ben, Erdélyben 1916-ban váltották be az utolsó ilyen kötvényeket. A nemesség kis- és közepes méretű birtokkal rendelkező tagjai így a kárpótlásból nem juthattak rögtön tőkéhez, hogy birtokaikat fejleszteni tudják.

- 1**
a) tizede
b) harmada
c) többsége

- 2**
a) 5 holdas
b) 20 holdas
c) 100 holdas

- 3**
a) teljes egészével
b) kétharmadával
c) felével

- 4**
a) akadályt
b) előnyt
c) lehetőséget

- 5**
a) olcsó munkaerőt
b) robotot
c) dézsmát

- 6**
a) tőkéhez
b) szarvasmarhához
c) motivációhoz

- 7**
a) 1841. évi
b) 1848. évi
c) 1853. évi

- 8**
a) uralkodó
b) kormány
c) országgyűlés

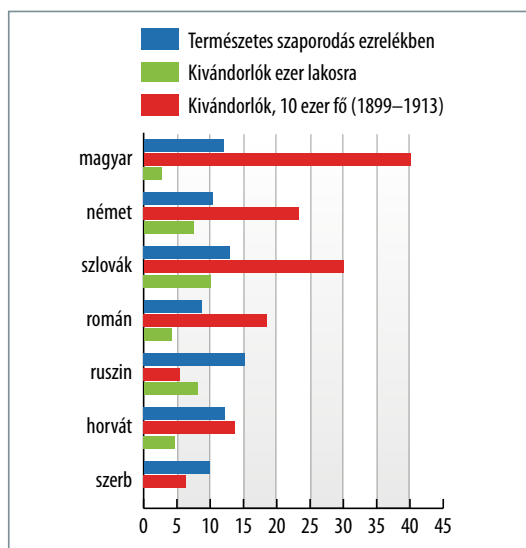
- 9**
a) taksások
b) dzsentrik
c) zsellérek

- 10**
a) szilveszteri
b) úrbéri
c) februári

- 11**
a) aranyban
b) természetben
c) államkötvények formájában

16 Az ábrán a „boldog békeévek” néhány magyarországi demográfiai adatát láthatja. A diagram tanulmányozását követően karikázza be az igaz állítások betűjelét!

➔ 17. tankönyvi lecke

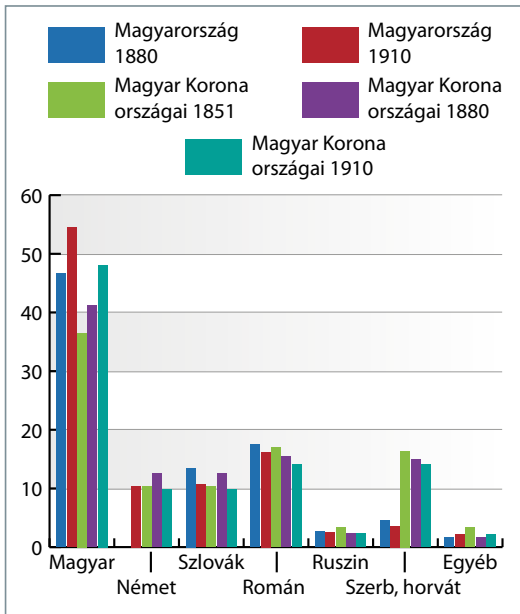

- A** Magyarországon a kivándorlók számát nem tudta pótolni a természetes népszaporulat.
- B** Magyarországon a kivándorlás miatt a nemzetiségek létszáma csökkent az adott korban.
- C** A kivándorlás a magyar lakosság arányát növelte az adott korban.
- D** Az ország lakosságához képest a legtöbb kivándorló magyar volt.
- E** Mivel a magyarság szaporodott a leggyorsabban, a kivándorlás nem okozott demográfiai problémát.
- F** A kivándorlási adatok azt mutatják, hogy az ország peremvidékein nehezebbek voltak a létfeltételek.
- G** A kivándorlók többsége szláv volt.
- H** Arányaiban a legnagyobb veszteséget a szlovák etnikum szenvedte el.

17 A diagram a magyarság magyarországi és a Magyar Korona országain belüli arányának változását mutatja be. A diagram értelmezését követően egészítse ki a hiányos mondatokat! ➔ **18. tankönyvi lecke**

- a) A 19. század második felében a magyarság aránya az országban egyenletesen _____.
- b) 1910-re a Magyarország lakosságának többségét
a _____ tette ki.
- c) A legnagyobb lélekszámú nemzetiség
a _____ volt.
- d) 1910-ben a Magyar Korona országokban a lakosság többsége
valamely _____ tartozott.
- e) Ennek oka elsősorban az volt, hogy a Magyar Korona országai
közt _____ is szerepel.
- f) A diagram nem rögzíti a magyarországi zsidóságot, mivel
az nem nyelvi, hanem _____
közösségként definiálható.

18 Az alábbiakban a dualizmus nemzetiségi kérdéseiről olvashat forrásokat. Döntse el az idézetek és az ismeretei segítségével a táblázatban megfogalmazott állításokról, hogy igazak-e vagy hamisak! ➔ **13. és 18. tankönyvi lecke**

A Tisztelem az 1848-iki törvényeket [...]. Azonban az 1848-iki törvényekben van egy hézag. Az említett törvények a polgári szabadság legszebb feltételeit foglalják magukban, de nincsenek ottan elismert nemzetiségek, nincsen Horvátország. Azon törvény szelleme a jogegyenlőség. De az még korántsem biztosítja a jogegyenlőséget.
(Jakov Ignjatović szerb író; 1861)

B Reánk nézve életkérdés a nemzetiségi kérdés. S az általa előidézett helyzetben csak úgy uralkodhatunk, [...] ha minden hátulsó gondolat és rejtett célzatok nélkül becsületesen engedünk szabad fejlődést minden nyelvnek és nemzetiségnek; ha képesek vagyunk szabadságot és jólétet biztosítani e hon minden polgárának. [...] Kizárólagos uralkodásunk tarthatatlanná vált, [...] a hazánkban nemzetiségeknek teljes emancipációja elkerülhetetlen.
(Mocsáry Lajos: *Program a nemzetiség és a nemzetiségi kérdés tárgyában*; 1860)

C A magyar nemzetiségnek az államban igen kevés előnyököt adhatunk. [...] A magyar nemzetiségnek, hogy megelégedjék, szabadságra van szüksége mindenek előtt, s ez lehetetlen, ha az ország különböző nemzetiségeinek igényeit elutasítva, oly állapotokat idézünk elő, melyek csak a kormánynak repressív [elnyomó] hatalma által tartathatnának fel.
(Eötvös József: *A nemzetiségi kérdés*; 1865)

D Ha mi a nemzetiségeket megnyerni akarjuk, ennek nem az az útja, hogy őket minden áron magyarosítsuk, hanem az, hogy a magyar viszonyokat velük megkedveltsük. Mind a két félnek arra kell törekednie, hogy egymás mellett mennél nagyobb egyetértésben megéljünk. [...] Sehogysem tudom megegyeztetni az igazsággal

ezt, hogy az állam [...] egyedül és kizárólag csak egyik nyelvű és nemzetiségű nép [a magyar] számára költson a közös adókból. Erre nézve én azt gondolom, hogy vagy mindegyikre, vagy egyikre sem.
(Deák Ferenc; 1872)

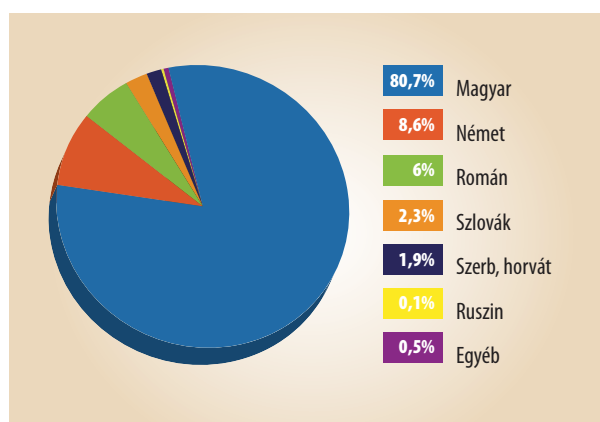
E [...] Nem elég érzésben és szavakban szolgálni a magyar államelmélet, erős akarat, kitartó törekvéssel, akarni kell megalakítani a legfelsőbb sovinszta nemzeti gondolattól, az egységes magyar nemzeti államot, melynek arra, hogy egységes és nemzeti legyen nyelvben és érzésben, szüksége van még különöségekre is. [...] szüksége van arra, hogy ne csak fiai, de hegyei és völgyei is magyar neveket viseljenek.
(Báró Bánffy Dezső egykori miniszterelnök: *A magyar nemzetiségi politika*; 1902)

F Ragaszkodva az etnikai viszonyokhoz és Magyarország történeti fejlődéséhez, hogy Magyarország nem olyan állam, amelynek egy nép kölcsönözheti nemzeti jellegét, azt akarjuk, mi Magyarországon lakó románok, tótok és szerbek, hogy Magyarország adott etnikai viszonyaihoz és történeti fejlődéséhez képest a Szent István koronájához tartozó országok integritásának megóvása mellett az államnak jellegét az egy egészébe kapcsolt népek összessége adja. [...] a románok, szerbek és tótok az 1868-iki évi törvénnyel nem lehetnek megelégedve. Ezt a törvényt [...], tényleg nem is tartják meg, és teljesen illuzórikus. Mindaddig, amíg a nemzetiségi törvénynek megvan a törvényereje, mindaddig a románok, szerbek és a tótok respektálni fogják, de ezzel szemben követelik az államhatalomtól, hogy azt mint törvényt azokkal szemben ismét respektálják és hogy azt a nemzetiségek javára egyenlőség alapján kiterjesszék.
(Az 1895. évi budapesti nemzetiségi kongresszus határozata)

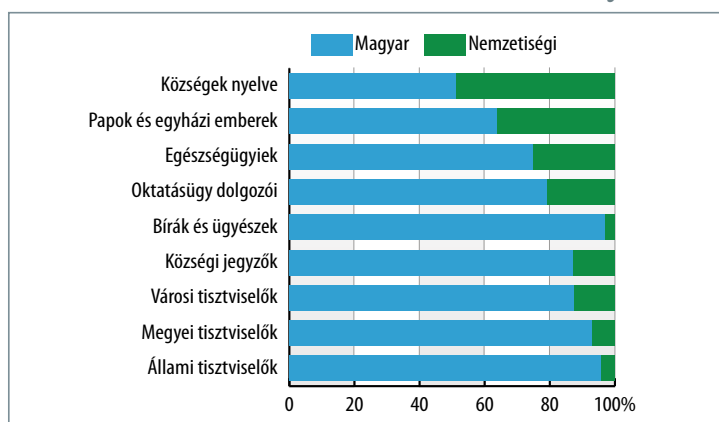
Állítás	Igaz	Hamis
1. A nemzetiségek az 1848-as törvényekből a kollektív jogokat hiányolták.		
2. Az 1848–49-es évek tapasztalata szerint a magyarság erővel úrrá tud lenni a nemzetiségek követelésein.		
3. A kollektív jogok megadását a magyar országgyűlés legfontosabb törvényalkotói elutasították a kiegyezés után.		
4. A korszak egészében az 1868. évi nemzetiségi törvény szellemében kezelte a magyar hatalom a nemzetiségeket.		
5. A liberálisnak nevezett magyar politikai tábor kezdettől az asszimiláció állami erőltetését javasolta a kormányzati szerveknek és a törvényhozásnak.		
6. A magyar miniszterelnökök megelégedtek az egy politikai nemzet megteremtésének eszméjével és gyakorlatával.		
7. A nemzetiségek nem tudták elfogadni az egy politikai nemzet eszméjét.		
8. A nemzetiségek vezetői az ország feldarabolásának szükségességét hangoztatták a millenniumi légkörben.		
9. A nemzetiségi vezetők maradéktalanul elégedettek voltak az 1868. évi nemzetiségi törvénnyel.		
10. A nemzetiségek szerint az állami tisztviselők nem tartották tiszteletben a törvényeket.		

19 Az alábbiakban a középiskolák magyar nyelvű tanulói és a magyar nyelvű alkalmazottak, hivatalnokok 19. század végi százalékos arányait bemutató kör- és oszlopdiaagramot láthat. Tanulmányozásuk után válaszoljon a kérdésekre!

⇒ 13. tankönyvi lecke

A középiskolai tanulók anyanyelve (százalék)

Magyar és nemzetiségi nyelvű alkalmazottak és hivatalnokok megoszlása (%)

a) Milyen összefüggést lát a két diagramon megmutatkozó arányok között?

---

b) Milyen módon szolgálta a dualizmus közoktatása az „egy politikai nemzet” eszméjét?

---

c) Melyik volt az a pálya, amely lehetővé tette a nemzetiségek számára a saját értelmiség „kinevelődését”?

---

d) Milyen módon tudta korlátozni a polgári állam e réteg hatáskörét, befolyását a század végén?

---

e) Miként érvényesült a magyar állam asszimilációs politikája a közoktatás alsó szintjén?

---

20 A források a női szerepek dualizmus kori megítélését mutatják be. Nevezze meg ezeket a szerepeket, majd döntse el, hogy – a szövegek alapján – a férfitársadalom részéről elfogadják vagy elutasítják őket! ➔ **16. tankönyvi lecke**

A Azt mondják harmadszor, a politika reális tudomány, mely [...] csak józan, higgadt érznek, nem pedig túlradó szívnek lehet tulajdona, a nő pedig sokkal többet érez, mintsem képes lehetne a nagy világeseményeket megérteni.

(Falk Miksa: *A nő és hivatása*)

B Nincs meg az az ügyessége, az a fűrgesége, az a gyorsasága, a kitaratása, mely általában a férfipincért jellemzi. Jóakarata azonban megvan, és ami a fő, az életmódja racionális. A munka után pihenni tér, nem éjszakázik, nem kártyázik, nem tivornyázik, nem jár löversenyre. És ez nagy előny némely férfipincérről szemben. (Harsányi Adolf: *Az 1916. június havában betiltott Feminista Kongresszuson el nem mondott beszédek egyikéből*)

C Viseltessék elismeréssel férje munkája iránt, s őrkdjék, hogy abban mi se zavarja meg. Segítőtársa férjének, ha fényűzésre, ruhára, mulatságra nem költ felesleges módon, ha a társas életet férje viszonyaihoz méri, ha annak sokszor terhes kötelezettségeit helyette végzi, az apró konvencionális udvariasságok teljesítését magára vállalja, és mikor beszéddel árthatna, bölcsen hallgatni tud. (Kolosváry Lajosné: *A nő hivatása a családban és szövetkezeti téren*, 1908)

D Az alkalmazott nők majd mind rokonai, legtöbbször nejei vagy leányai a távírdahivatalnokoknak. A fővárosi központi és a temesvári távírdáállomáson a távírársnők külön teremben, a többi állomásokon azonban a férfiakkal egy szobában hivataloskodnak. (*Vasárnapi Újság*, 1876. március 12.)

E Magda barátnői szomorúak, mert szegények, s nem mehetnek bálba. De Magda örül, mert tanítónő, vehet szép ruhát, s „eljár a bálba, jól mulat, éli világát”. Később azonban szegény barátnői férjhez mennek „igénytelen kis hivatalnokhoz”, akiket most Magda irigyl meg, [...] Ugyanis Magda nem kap férjet, mert ő akárkihez nem megy, mert diplomája van.

(Geőcze Sarolta: *A nőkérdés*, Nemzeti Nőnevelés. 1895. évi április–májusi szám)

F Nem vagyok irántuk rosszindulattal, talán jellemző: egy időben arra is gondoltam, hogy a piktör munka a legméltóbb a nőkhöz. Azt mondtam, hogy a nőknek már ösztönszerűen is jobb megérzése van a finomságokhoz, élesebb a megfigyelésük, és azonkívül a piktúrával való bíbelődés jobban illik a nőkhöz, mint a férfiakhoz. De amikor mélyebb, intenzívebb megfigyelésekbe bocsátkoztam, arról kellett meggyőződnöm, hogy téves az előbbi feltevésem, épp ellenkezőleg van.

(A budapesti Újságírók Egyesületének almanachja, Jókai Nyomda, II. kiadás, 1913)

G A jelenlegi társadalmi viszonyoknál fogva a kéjhölgyek és bordelházak eltűrése, ámbár azok a közkerkölciséggel homlok-egyenest ellenkeznek, a kósza kéjelgésből különben a közegészségre háruló kóros következtések elkerülése végett szomorú kényszerűség lévén, szükséges [...] rendszabályokat alkotni, [...]. (A Szentkirályi főpolgármester és Gerlóczy főjegyző által 1867. október 31-én kiadott szabályrendelet)

Forrás	Szerep	Elfogadás	Elutasítás
A			
B			
C			
D			
E			
F			
G			

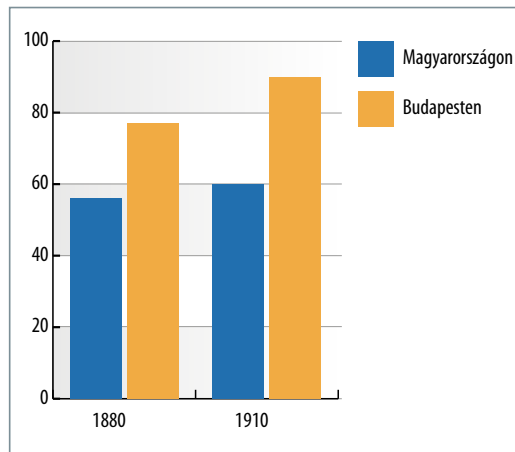
21 Válaszoljon a forrásokat elemző kérdésekre!

➔ **15. tankönyvi lecke**

A A kívül fellobogozott templom előtt már 1/2 11 órakor egész barikádja állott kocsiknak, melyek a hölgyeket és frakkos urakat hozták. Egy-egy díszesebb magánfogaton ragyogóbbnál ragyogóbb díszmagyarba öltözött hitrokonok érkeztek kardosan, kócsagosan, boglárosan, hetykén, panyókára vetett mentékkal, drágaköves vitézkötéssel, arany- vagy ezüstsarkantyúval a nyalka kordován csizmákon. Ilyen látogatói legelőször most voltak a zsidó templomnak. [...] A legszebb, mondhatni szemkápráztató díszmagyarban Weiss Berthold, hatvani Deutsch Sándor, megyeri Krausz Lajos jelentek meg. [...] feltűnést keltett Kornfeld Zsigmond, a Magyar Hitelbank igazgatója, ki széles mellszalagon a legmagasabb rendjelt viselte, mellyel nálunk zsidó dicsekedhetik: a második osztályú Lipót-rendet. (Az Egyenlőség beszámolója a millenniumi ünnepegről; 1896)

B mint hithú magyarok [...] repeső szívvel és vallásos örömmel ünnepejjük ezredéves főnnállását a drága hazának, melyet a mi számunkra is szereztek Árpád honfoglaló hadai, köztük, történeti emlékeink tanúsága szerint, zsidóhítű szövetségeseik. Odaadó, rajongó szeretettel elmondjuk róla a költő szavait: „Orczámmal leborulok földedre, megölelném minden kövedet, megcsókolom poraidat!” Hisz e föld a mi szent földünk; minden köve dicsó tettek emléke, mely hősiesség küzdelmekről beszél hozzánk, és poraiba elegendtek őseink porai, kiket ezer év alatt befogadott anyai öle. (Kohn Sámuel rabbi beszéde a millenniumi ünnepegrén a Dohány utcai zsinagógában; 1896)

A zsidóság Magyarországon		
	lélekszám	a teljes lakosságban
1787	81 000	1,3%
1910	911 000	5,0%
A zsidóság Budapesten		
	lélekszám	a fővárosi lakosságban
1805	1 734	3,6%
1910	203 687	23,1%

Izraelita hitfelekezetűek közül magyar anyanyelvű (%)

a) Milyen öltözetekben jelennek meg az ünnepség résztvevői?

---

b) Mit mutat meg a szöveg a zsidóság társadalmi differenciáltságáról?

---

c) Hogyan viszonyulnak a többségi társadalomhoz a Dohány utcai zsinagógában rendezett ünnepség résztvevői?

---

d) Miben különül el 1896-ban a zsidóság a többségi társadalomtól?

---

e) Figyelje meg a név szerint említett férfiak nevét! Milyen elemekből állt?

---

f) Milyen érzelmekkel viseltetnek a magyarországi zsidók a rabbi beszéde szerint?

---

g) Kik voltak a magyarok „zsidóhitű szövetségesei” a honfoglalás korában?

---

h) Kit támogatott a zsidóság többsége az 1848–49-es szabadságharcban?

---

i) Mi jelzi a népszámlálási adatokban a nagyfokú asszimilációt?

---

j) Nézzon utána a szövegben név szerint megjelenő férfiak pályafutásának!

22 A források Tisza István háborús felelősségének kérdését elemzik. Döntse el az állításokról, hogy melyik forrást támasztják alá!

⇒ 19. és 20. tankönyvi lecke

A Csak kihallgatásom [a Ferenc Józsefnél tett látogatás] után volt alkalmam Berchtold gróffal beszélni, és tudomást szerezni arról a szándékáról, hogy a szarajevói rémtettet a Szerbiával való leszámolás indokaként kívánja felhasználni. Nem titkoltam el Berchtold gróf előtt, hogy ezt végzetes hibának tartanám, és semmi esetre sem vállalnám érte a felelősséget. [...] Rendkívül kedvezőtlennek tartom ezt a pillanatot, mivel Romániát jóformán elveszítettük, anélkül, hogy helyette pótlást kaptunk volna, s az egyetlen állam, amelyre számíthatunk, Bulgária, ki van merülve.
(Gróf Tisza István 1914. június 30-ról. Idézi: Galántai József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák–magyar dualizmus, 1867–1918*, Kossuth, Budapest, 1985)

B [...] Néztek bármerre, sorsot láttok
És isteni robbantó kedvet,
Élettel-kináltak aggódnak
S buta haldoklók lelkesednek:
Nép készül az ó selejtes bűnre
S mielőtt a régi mód letűnne,
Már összefogva az új itt áll
Glóriásan és fölkészülve.

Minden a Sorsé, szeressétek,
Őt is, a vad, geszti bolondot, [Tisza Istvánt]
A gyujtogató, csóvás embert,
Úrnak, magyarnak egyként rongyot.
Mert ő is az Idők kiküldöttje
S gyujtogat, hogy hadd hamvadjon össze
Hunnia úri trágyadombja,
Ez a világnak nem közösse.

(Részlet Ady Endre *Rohanunk a forradalomba* című verséből; 1914)

C Nem hiszem, hogy a magyarság szerepe ebben a világháborúban olyan passzív lenne. Ellenkezőleg, határozott bizonyítékaim vannak rá, hogy a magyarok nagyon is tevékenyek voltak azokon

a napokon, amikor a háború kitört. Nagyon is érdekelt fél voltak. Otthon ugyanis komolyan fenyegette őket a nem magyar többség; a szerbekben balkáni imperializmusuk legfőbb akadályát látták, és mindenáron ki akarták csikarni a Szaloniki felé vezető utat. Ami a Szerbia elleni hadüzenetet illeti, voltaképpen gróf Tisza István és a magyar nemesség döntöttek a háború mellett a koronatanácsban. A magyarok legalábbis éppen annyira felelősek ennek a szörnyű háborúnak a felidézésében, mint a poroszok.
(Francia újságíró a világháború alatt. Idézi: ifj. Bertényi Iván: *Tisza István és az első világháború = Mítoszok, legendák, tévhitek a 20. századi magyar történelemben*, szerk. Romsics Ignác, Osiris, Budapest, 2002)

D 1914 júliusában a döntő koronatanácsban, mely Szerbiának hadat üzent, Tisza és a magyar nemesség állásfoglalása volt az elhatározó.
(Edvard Beneš, 1916. Idézi: ifj. Bertényi Iván, *Uo.*)

E – Maga okozta a háborút, maga miatt halt meg sok millió ember!
– Tudom, hogy sok millió ember pusztult el, ezt én is fájdalom, de ennek nem én vagyok az oka. [...] Ha az urak jobban volnának tájékoztatva, nem vádolnának engem.
(Tisza István gyilkosai és Tisza közötti társalgás, 1918. Idézi: ifj. Bertényi Iván, *Uo.*)

F A kérdés [a háborús felelősség kérdése] körül született óriási irodalom véleményem szerint legnagyobb részt értéktelen, mert naiv és gyerekes módon csak az egyéni felelősséget kutatja olyan eseményekkel kapcsolatban, amelyek nem egyes emberek, hanem régi intézmények, súlyos nemzeti és társadalmi bűnök következményei voltak. Ezek a naiv történészek (akik maguk ún. „háborús bűnösök”) a világválság kitörésének naptári dátumával foglalkoznak, és megelégednek arról, hogy ha a katasztrófa nem tör ki 1914-ben, akkor kirobban néhány évvel később, ahogy már közel állt a kirobbanáshoz 1887-ben és 1912-ben is.
(Jászi Oszkár: *A Habsburg-monarchia felbomlása*, 1929)

Állítás	Igaz	Hamis	A forrás betűjele
1. Tisza István személyes felelősségét a háborús ellenfelek már 1918 előtt hangoztatták.			
2. A magyar közvélemény szemében Tisza volt a háború szimbóluma.			
3. Tisza elvi szempontból elutasított minden háborús megoldást.			
4. Jászi Oszkár a monarchia teljes vezetését felelősnek tartja a háború kirobbanásáért.			
5. Tisza István stratégiai okokból nem tartotta alkalmasnak a háború megindítását közvetlenül a szarajevói merénylet után.			
6. A háborús ellenfelek számára a háborús felelősség propagandacélokat is szolgált.			
7. A háborús ellenfelek elismerték, hogy Magyarországnak nincsenek annexiós törekvései.			

III. Az első világháború és következményei

1 Elemezze az alábbi dokumentumot a megadott szempontok alapján úgy, hogy a kiemelt részleteket is értelmezi!

⇒ 21. tankönyvi lecke

Népeimhez!

Leghőbb vágyam volt, hogy az Isten kegyelméből **még hátralevő éveimet (1)** a béke műveinek szentelhessem, és népeimet a háború áldozataitól és terheitől megóvhassam.

Az a rendelkezésem, amellyel Boszniában és Hercegovinában teljesített **három évtizedes áldásos békemunka után ezekre az országokra kiterjeszttem uralkodói jogaimat, (2)** Szerbiában a féktelen szenvedély és elkeseredett gyűlölet kitöréseivel fogadtatott, holott ez ország jogait semmi tekintetben nem sértette.

Amidőn **két évvel ezelőtt a török birodalommal állt harcban Szerbia, (3)** kormányom ugyancsak a mérséklet szellemétől vezettetve, a monarchia legfontosabb életfeltételeinek megóvására szorított.

Mindig magasabb hullámokat vet az Ellenem és Házam ellen érzett gyűlölet. Mindig leplezetlenebbül lép előtérbe az a törekvés, amely Ausztria–Magyarországgal elválaszthatatlanul **egybetartozó területek (4)** elszakítására irányul.

Gyilkos merényleteknek (5) egész sorozata s egy tervszerűen szőtt és keresztülvitt összeesküvés, melynek borzasztó sikere szíven talált Engemet és hű népeimet: íme, ezek messze látható véres nyomai a Szerbiából munkába vett és vezetett titkos üzemeknek.

Fegyveres erővel kell tehát államaim számára a belső nyugalom és az állandó külső béke nélkülözhetetlen biztosítékait megszereznem. (6)

Ebben a komoly órában tudatában vagyok elhatározásom egész horderejének s a Mindenható előtti felelőségnek.
Mindent megfontoltam és meggondoltam.
Nyugodt lelkiismerettel lépek a kötelesség útjára.

1. Hány éve „volt még hátra” a dokumentum szerzőjének?

2. Milyen esemény jelentette az „áldásos békemunka”

a) kezdetét?

b) végét/betetőzését?

3. Nevezze meg az itt említett háborút!

4. Melyek voltak az „egybetartozó” (szerb) területek?

5. Melyik volt a „gyilkos merényletek” közül a dokumentum indokál szolgáló?

6. Mit jelent ez a diplomáciai „virágnyelven” megfogalmazott kijelentés?

7. Ki a dokumentum szerzője? (Segít a kép.)

8. Mikor keletkezett a dokumentum? (év) _____

2 Az első világháború a haditechnika terén sok újítást, innovációt hozott. Az 1915-ben megjelent *Vasárnapi könyv* kötetességének érezte, hogy a hátország „civil” érdeklődőit ezekről tájékoztassa. Az alábbiakban a lap által leírt eszközök szerepelnek. Állapítsa meg, hogy melyek ezek! ⇒ 22. tankönyvi lecke

A Míg a hajó a víz felszínén úszik, petróleummotorok vagy nyersolajjal és benzinnel hajtott, robbanásos Diesel-motorok működnek rajta. [...] A gépszerkezetek úgy vannak berendezve, hogy mikor a hajó a víz színén úszik, a Diesel-motorok nemcsak a hajócsavart, hanem a villamos motorokat is forgatják.

B A megfulladástól féltő katona természetesen lövésre, támadásra, rohamra képtelen, a feléje árasztott gőzök tehát károsabb hatással vannak reá, mintha könnyebb sebesülés érte volna.

C A mi hadseregünk és a német hadsereg a vízhűtést alkalmazza. A [...] csövet bádoghenger veszi körül, és a közbeeső térben körülbelül négy liter víz van, amely hosszabb ideig tartó lövöldözés után forni kezd, és így a csövet állandóan 100 fokos hőmérsékleten tartja. A keletkező gőzök oldalt szállnak el, és így a célzást nem akadályozzák.

D A kocsik oldalán és tetején csapóajtók vannak katonák beszállására, és messziről nem is látható nyílások, amelyek mögül messzelátóval kémlelik a vidéket, vagy géppuskával, esetleg kézfegyverrel lönek az ellenségre. A mozdony szerkezete olyan, hogy a füstjét alul vezetik el, nehogy messziről felhívja magára az ellenség figyelmét.

E A bombák becsapásának pillanatában a töltés robbantóereje nem érvényesülhet teljes mértékben. Ezt is az esés törvényei magyarázzák. Például az 500 méteres magasságból földre hulló bomba másodpercenként körülbelül 100 méternyi sebességgel éri el a földet; ez az egész bombának, minden kis részének és minden egyes kis lőporszemecskének is a sebessége.

F A [...] tengeri ütközetben úszóvár szerepük van. Hatalmas páncélzatukkal nagy védelemre és messzehordó nagy ágyúikkal erős támadásra vannak berendezve. Ezek teszik a tengeri fő haderőnek a zömét.

G Minél hamarabb kell rácsapni az ellenségre, hogy annak ne legyen ideje kellően a harcra felkészülni. A háború elején ez éppen úgy van – ezért olyan fontos a mozgósítás gyors lebonyolítása –, mint a háború folyamán: a megvert ellenséget nem szabad nyugton hagyni, tovább és tovább kell üldözni, hogy teljesen felbomoljék.

Melyik haditechnikai eszközről nem tudósított a lap? Miért?

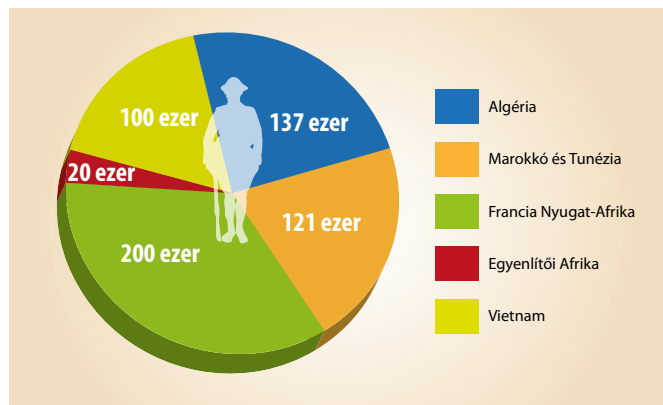

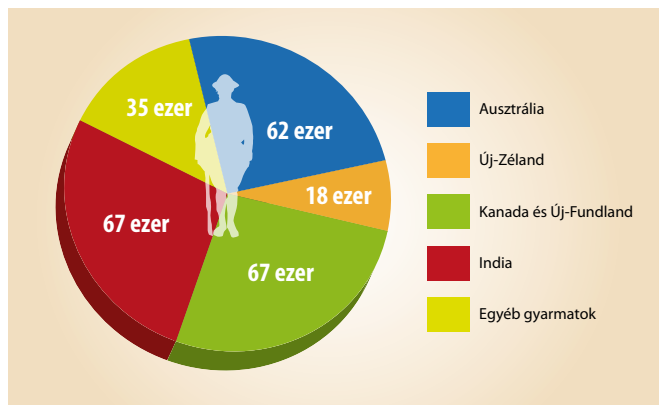
---

3 Az alábbiakban két antantország hadseregének Európán kívüli katonáiról szóló kördiagramokat láthat. A források tanulmányozása után ismeretei segítségével döntse el, hogy igazak vagy hamisak-e a táblázat állításai!

⇒ 22. tankönyvi lecke

Az I. világháborúban a francia seregben szolgáló gyarmati katonák aránya (ezer fő)

Az I. világháborúban a brit hadseregben elesett katonák aránya (ezer fő)

Állítás	Igaz	Hamis
1. A két hadsereg hasonló arányban vette igénybe a gyarmati lakosság katonai szolgálatait.		
2. A brit hadsereg Európán kívüli katonáinak többsége a domíniumokból érkezett.		
3. Az európai hadszíntereken a színes bőrű katonák veszteségei arányaiban nagyobbak voltak.		
4. A brit hadvezetés – a franciával szemben – tartott az afrikai katonák tömeges harcba küldésétől.		
5. A brit haderő Európán kívüli katonáinak többsége a franciával szemben nem európai frontokon esett el.		

4 Az alábbiakban egymással összefüggő világháborús eseményekről olvashat – némiképp tendenciózus – korabeli beszámolókat. Nevezze meg az eseményeket, majd párosítsa őket a táblázatban szereplő évekkel! ⇒ 22. tankönyvi lecke

A A franciák és angolok a kétségbeesés dühével akarták kierőszakolni a döntést, hogy utat nyithassanak Konstantinápoly felé, és megnyerjék a maguk oldalára az ingadozó balkáni népeket. (Részlet a *Vasárnapi Újságból*)

B A németek szeptember 12-én történt általános stratégiai visszavonulásánál a keleti front ellen harcoló három sereg is visszavonult, [...] A francia hadvezetés természetesen ezt a visszavonulást is mint nagy francia győzelmet adta tudtul az elkábított francia népnek, jóllehet ez csak annak a jól átgondolt tervnek volt egyik láncszeme, amelyet a Marne mentéről való visszahúzódás a többi vonalon is szükségessé tett. A nagy öröm azonban nem tartott sokáig. (Részlet a *Vasárnapi Újságból*)

C Ez a jelentéktelen, kis galíciai falu volt kiindulópontja a szövetségesek galíciai tavaszi hadjáratának, mely a világháború egyik legdiadalmasabb s következményeiben is legnagyobb jelentőségű fejezete. Itt kezdődött meg az a nagy harc, melynek során, áttörve az ellenséges arcvonalat, jóformán egész Galiciából kiűztük az oroszot. Przemysl és Lemberg visszafoglalása után pedig saját földjén üldöztük tovább, és sorra elfoglaltuk hatalmas várait, hatalmunkba kerítve Orosz-Lengyelországnak túlnyomó részét. (Részlet a *Vasárnapi Újságból*)

D Nem lehetett tagadni, hogy a sokkal gyengébb német flotta, szemben az angol „grand fleet”-tel, az angol világ büszkeségével, bámulatos módon megállta a helyét, nehéz veszteségeket okozott, áttört rajta és megmenekült, holott minden angol abban a meggyőződésben élt, hogy a német flotta utolsó órája ütött, ha a csata elfogadását merészkedik megkísérelni. [...] Az angolok a német győzelmet nem ismerik el, mert elvégre is Jellicoe maradt a csataterén, míg Scheer onnan eltávozott, [...] (Julier Ferenc: *1914–1918. A világháború magyar szemmel*, Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1933)

E A franciákat egy hajszál választja el az összeomlástól. A tömeges áttörés – mivel az erőforrásaink sem elegendőek hozzá – felesleges. Amit viszont megtehetünk, az az, hogy kényszerítjük a francia vezérkart, hogy minden emberét bevesse. Ha ezt megteszik, a francia erők kivéreznek. (Falkenhayn tábornok levele II. Vilmos császárnak)

F Hindenburg tábornok tehát hagyta, hogy az orosz, városokat és falvakat birtokába kerítve, lehetőleg mélyen nyomuljon előre a Mazuri-tájon. A nagytábornok nyugalmát némileg megmagyarázza az, hogy a kezében volt Kelet-Poroszország valamennyi vasúti vonala, mely észak és dél között közlekedett, és így nem kellett attól tartania, hogy csapatait majd nem tudja a kellő időre rendeltetési helyükre szállítani. (Részlet a *Vasárnapi Újságból*)

Esemény 1.	Év	Esemény 2.
	1914	
	1915	
	1916	

5 Válaszoljon a forrás és ismeretei alapján a kérdésekre!

⇒ 22. és 24. tankönyvi lecke

2. cikkely. Románia hadat üzen Ausztria–Magyarországnak, és a jelen szerződés katonai egyezményében megállapított módon és feltételek szerint meg is indítja ellene a hadműveleteket.

3. cikkely. Franciaország, Nagy-Britannia, Olaszország és Oroszország elismeri Románia jogát a 4. cikkelyben meghatározott, az Osztrák–Magyar Monarchiához tartozó területek bekebelezésére.

4. cikkely. Ez a határvonal kezdődik a Prutnál levő jelenlegi határ ama pontjánál, amelyik Románia és Oroszország határát jelenti [...]. Ettől a ponttól kezdve mindenütt a Tisza folyását követi egészen a Szamos beömlése után négy kilométerre levő pontig, majd – Vásárosnaményt Romániának hagyva – dél-délnyugat felé fordul, és egy Debrecentől hat kilométerre, keletre levő pontig húzódik.

Irányát hozzávetőleg megtartva, folytatódik a határvonal a Körös, a Fehér- és a Sebes Körös beömlése után három kilométerre lévő pontjáig, majd három kilométerrel nyugatabbra, Orosháza és Békéssámszon községektől megy tovább, hogy egy kisebb ívet írva le, Algyő magasságában érje el a Tiszát. Ettől kezdve mindenütt a Tisza folyása mentén halad a vonal egészen a Dunába való ömlésig, s végül a Duna mentét követi Románia jelenlegi határáig.

5. cikkely. Egyrésztől Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország és Oroszország, másrésztől Románia kötelezik magukat, hogy sem különbékét, sem általános békét másként, mint együttesen és egy időben, nem kötnek.

(Románia és az antant szerződése, 1916)

a) Milyen szövetségi kapcsolatai voltak Romániának 1914-ben a háború kitörésekor?

---

b) Mely államok területét kapta volna meg Románia a háborús részvételéért cserébe?

---

c) Merre található a 4. cikkben körülírt határvonal a jelenlegi román–magyar határhoz képest?

---

d) Melyik pontját szegte meg Románia az egyezségnek?

---

e) Miért tette ezt?

---

f) Milyen volt Románia katonai helyzete a háború végén?

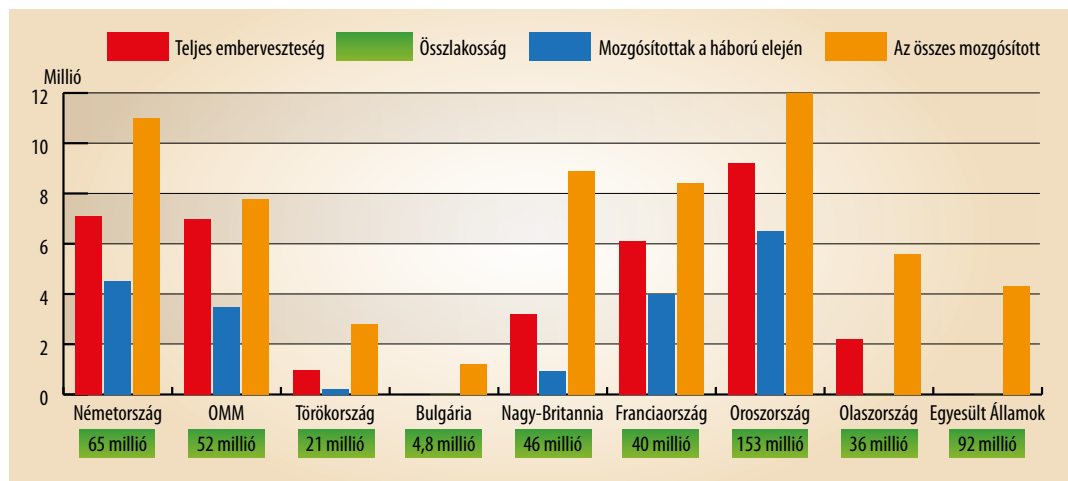

---

g) Hol álltak a román csapatok 1918 novemberében?

---

6 A diagram az első világháború mozgósítási és veszteségi adatait ábrázolja. Ismeretei segítségével döntse el, hogy igazak vagy hamisak-e a táblázatban megfogalmazott állítások! ⇒ 22. tankönyvi lecke

Állítás	Igaz	Hamis
1. A háború elején hadseregeik együttes nagyságát tekintve a központi hatalmak voltak fölényben.		
2. A háború legnagyobb áldozatát a két fronton is harcoló Németország hozta.		
3. A francia veszteség arányaiban súlyosabb volt, mint a német.		
4. A mozgósítottak számához képest Oroszország szenvedte el a legnagyobb embervesztéseket.		
5. Bár az antant embervesztései nagyobbak voltak, azokat könnyebben tudta pótolni.		
6. A britek háború eleji alacsony mozgósítottságának stratégiai okai voltak.		
7. A diagram arról is tájékoztat, hogy a felek nem egy időben léptek hadba.		

7 A források Oroszország 20. század eleji történetének mozzanatait mutatják be a círral, II. Miklóssal a középpontban. Rendezze a szövegeket időrendbe! ⇒ 23. tankönyvi lecke

A Mi, II. Miklós, Isten kegyelméből minden oroszok császára, Lengyelország királya, Finnország nagyhercege stb., stb., tudatjuk minden hű alattvalónkkal: [...] Oroszország létének e döntő napjaiban lelkiismeretünk parancsolja, hogy megkönnyítsük népünk számára minden erőinknek szoros egyesítését és megszervezését a győzelem gyors elérésére. Ezért a birodalmi dumával egyetértésben helyesnek találtuk, hogy lemondjunk az orosz állam koronájáról, és letegyük a főhatalmat.
(II. Miklós nyilatkozata)

B A munkások és katonák széles tömegein, akik kiharcolták Oroszország számára a szabadságot, a legnagyobb felháborodás és riadalom lett úrrá annak következtében, hogy a trónról ledöntött II. Vörös Miklós, Oroszország elárulásában vétkes felesége, fia, Alekszej és anyja, Marija Fjodorovna, valamint a Romanov-ház többi tagja mind ez idáig teljesen szabadon van, [...].
(A pétervári szovjet határozata)

C Mi, Pétervár munkásai és lakosai járunk hozzád [...]. Cár, segíts népeden! Törd le a közted és a néped közt levő választófalat. Uralkodjék a nép veled egyesülten. Nem a merészség beszél belőlünk, hanem az az óhaj, hogy kikerüljünk ebből a mindnyájunkra nézve elviselhetetlen helyzetből. A népképviselő nélkülözhetet-

len és szükséges, hogy a nép is részt vegyen a kormányzásban.
(A pétervári munkások kérvénye az uralkodóhoz)

D [...] a munkás-paraszt hatalom a legteljesebb demokratizmust tanúsította. Nem tett kivételt az országos méretű gyilkossal, és ugyanúgy lövette agyon, mint akármelyik közönséges útonálló.
(Goloscsovin komisszár kijelentése)

E Most, hogy el ne felejtsem, át kell adnom a Barátunk [Raszputyin] egyik utasítását, amely egy éjszakai látomásával kapcsolatos. Arra kér téged, hogy parancsold meg a csapataidnak, hogy Rigánál menjenek át ellentámadásba, mert ez elkerülhetetlen. Ellenkező esetben a németek beásák magukat az egész télre, és majd csak nagy véráldozatok árán lehet őket távozásra kényszeríteni.
(A cárné levele II. Miklósnak)

F Az világos, hogy ezek addig nem engedik meg, hogy viszontlássuk egymást, amíg alá nem írsz valami papírt, alkotmányt vagy valami hasonló szörnyűséget. Te pedig egyedül vagy, nincs mögötted a hadsereg, csapdába estél, mint egy egér, hát mit tudnál tenni? Ez a legalávalóbb, legaljasabb dolog, ami valaha is megesett a történelemben. Hogy merészeli letartóztatni az uralkodójukat!?
(A cárné levele II. Miklóshoz)

8 Az alábbi kortárs szövegek az orosz forradalmak korának katonáiról, a katonák szerepvállalásairól szólnak. Tanulmányozásuk után állítsa a forrásokat időrendbe!

⇒ **23. tankönyvi lecke**

A Minden katonai alakulat átáll a mozgalom oldalára, ahogy belélegzi Pétervár levegőjét.

(Gucskov hadügyminiszter megjegyzése)

B [...] gyűjtsük össze, szervezzük, és kitartóan készítsük fel az erőket a fegyveres felkelésre, ha a válság lehetővé teszi ennek valóban tömeges, össznépi méretű alkalmazását. A fegyveres felkelésnek csak az lehet a célja, hogy a hatalom átmenjen a szegényparasztság által támogatott proletariátus kezébe, s így megvalósíthassuk pártunk programját.

(Lenin)

C A hadseregbe behívott emberek teljesen kétségbeesnek [...], nem kishitűségből vagy gyávaságból, hanem azért, mert nem látják ennek a harcnak semmi értelmét.

(A Protopopov belügyminiszterhez írt levél részlete)

D A fővárosban anarchia van. A kormány megbénult. Az élelmszer- és tüzelőszállítás teljesen szétzilált. Az utcákon összevissza lövöldöznek. [...] A késelkedés halál. Kérem az Istent, hogy ebben az órában a felelősség ne szálljon a koronás uralkodóra.

(Mihail Rodzjanko, az Állami Duma elnöke)

E A teljes időben, amit távol töltöttem az Önkéntes Hadseregtől, én lényegében, úgy tekintettem magamra, mint amelyet szolgálók, és ebben a szellemben cselekedtem. Most itt nemcsak a hősi harcosoknak azt a csapatát látom, amelytől elváltam, hanem a Nagy Orosz Hadsereget is, amely újjászülte az Államot. És bármilyen nehézségek legyenek is, Oroszország kész hozzájuk és az Ön személyéhez, mint saját rendeltetéséhez fordulni.

(Egy Gyenyikinhez címzett levél részlete)

F Az egész nép a döntő győzelemig akarja folytatni a világháborút, és az Ideiglenes Kormány szövetségeseinek irányában vállalt kötelezettségeit minden tekintetben teljesíteni szándékozik.

(Pavel Miljukov külügyminiszter jegyzéke)

G Akárhányszor megkérdeztem a lövészárkokban, miért háborúzzunk, mindig azt a választ kaptam, hogy valamilyen főherceget feleségestül megölt valaki, és ezért az osztrákok bántani akarták a szerbeket. De azt, hogy kik azok a szerbek, szinte senki sem tudta, [...]. Olyan kép alakult ki tehát, hogy az embereket [...] a cár szeszélyéből vitték a vágóhídra.

(Bruzilov tábornok)

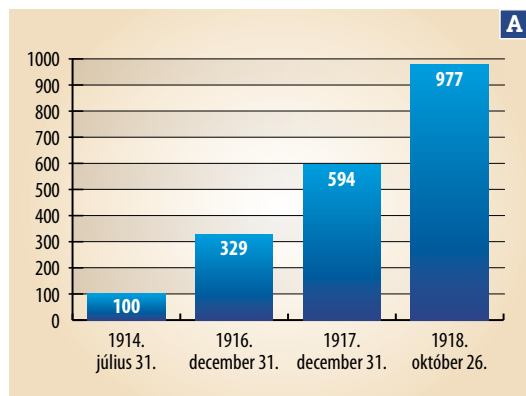
9 Az alábbiakban az antant területi ígéreteinek és szövetségesei igényeinek térképi ábrázolását láthatja. A térkép és ismeretei segítségével töltsse ki a hadicélok háború utáni megvalósulását elemző táblázatot!

⇒ **25. tankönyvi lecke**

Az ország hadicéljainak megvalósulása	Túlnyomóan	Nagyrészt	Kis részben	Nem
Szerbia				
Csehország				
Oroszország				
Olaszország				
Románia				
Görögország				

10 A Monarchia hátországának háborús mindennapjairól szóló képi és szöveges források tanulmányozása után válassza ki az állítások közül a hamisakat! (Választását a forrás betűjelével indokolja!) ➔ **24. tankönyvi lecke**

Az árak emelkedése százalékban

Fejadagok (gramm/nap)	1913	1916	1917
Kenyér	375	200	160
Krumpli	493	156	118
Hús/zsír			17

C Mi az oka ennek a nagy drágaságnak? Hála az égnek, termelt minden, van gabona, liszt, hús, zsír, vetemény és szükséglet, de azért az embereknek csak tizedrésze lakik jól, a többi nélkülöz, szenved és éheznek, mert nem bírja fizetni a magas árakat. (Részlet a *Czinkota és Környéke* újságból; 1915 ősze)

D A telhetetlen spekuláció uralja a piactereket, a lelketlen termelők a tér, s a kapzsi uzsorások szipolyozzák ki gazul a fogyasztókat [...]. A fő a dollogban az, hogy az antant ne tudjon meg semmit sem az itt folyó uzsoráról. Hogy mi nem tudunk húst enni, hogy a háztartások a legkétségbeesettebb helyzetben vannak, az nem fontos! Csitt! Meg se mozduljon senki sem! Ki meri a belső békét megzavarni? [...] Ha tegnapról mára a legfontosabb élelmicikkek ára 20–30 fillérrel emelkedik, akkor az állam ne számítsa a társadalom érszényére. (Részlet a *Vánczi Hírlap*ból; 1915 ősze)

1. Az árak emelkedése és az infláció a háborús időszak rossz termésével állt összefüggésben.
2. A hátország fogyasztását az állam mesterségesen korlátozta a háborús időszakban.
3. Az állam a háború pénzügyi terheinél a lakossági áldozatvállalásra is számított.
4. A közvélemény a drágulást a háborús gazdaság szükségszerű velejárójának tekintette.
5. A szabadpiaci élelmiszer-forgalom irányítását a háború kitörésekor azonnal átvette az állam.
6. Az infláció növekedése és az ellátás szintje közt fordított arányosság mutatható ki.
7. A hatalom felhasználta a lakosság elégedetlenségét a háborús propagandában.

11 Ismeretei és a források alapján válaszoljon az első magyar köztársaság létrejöttének körülményeivel és elveivel kapcsolatos kérdésekre! ➔ **24. tankönyvi lecke**

A Trónra lépésem óta mindig arra törekedtem, hogy népeimet minél előbb a háború borzalmaitól megszabadítsam; a mély háború keletkezésében semmi részem nem volt. Nem akarom, hogy személyem akadályul szolgáljon a magyar nemzet szabad fejlődésének, mely iránt változatlan szeretettel vagyok áthatva. Ennél fogva minden részvételtől az államügyek vitelében visszavonulok, és már eleve elismerem azt a döntést, mely Magyarország jövőendő államformáját megállapítja. (IV. Károly eckartsai nyilatkozata; 1918. november 13.)

B Magyarország Nemzeti Tanácsa a nép akaratából a következő néphatározatot hozta:
 I. cikk. Magyarország minden más országtól független és önálló népköztársaság.
 II. cikk. A népköztársasági alkotmányt új választójog alapján sürgősen egybehívandó alkotmányozó nemzetgyűlés állapítja meg. A magyar országgyűlés képviselőháza és főrendiháza feloszlik és megszűnik.
 III. cikk. Addig, míg az alkotmányozó nemzetgyűlés másként nem határoz, az állami főhatalmat a Károlyi Mihály elnöklete alatt álló népkormány gyakorolja a Magyar Nemzeti Tanács intézőbizottságának támogatásával.
 (A Nemzeti Tanács határozata; 1918. november 16.)

a) Mivel indokolta az uralkodó a nyilatkozat kiadását?

b) Hogyan kerül hatalomra a Nemzeti Tanács?

---

c) A B szöveg szerint mire alapozta legitimitását Magyarország Nemzeti Tanácsa?

---

d) Mit takar a „minden más országtól független és önálló” kitétel a néphatározatban?

---

e) Milyen államformák voltak érvényben Magyarországon a következő két évben?

---

f) Mikor sikerül az alkotmányozó nemzetgyűlést összehívni?

---

g) Mi lesz az alkotmányozás végeztével az ország államformája?

---

12 Döntse el a források alapján, hogy igazak-e az állítások Magyarországra és Németországra! Amennyiben mindkettőre igazak, két jelzést tegyen, ha egyikre sem, ne jelölje!

⇒ 24. és 25. tankönyvi lecke

A A korhadt állam összeomlott; a militarizmus kimúlt! A Hohenzollernek lemondtak! Éljen a német köztársaság! [...] Most az a feladatunk, hogy e csillogó győzelmet, a német nép teljes győzelmét ne engedjük bepiszkítani, ezért kérem Önöket, gondoskodjanak arról, hogy senki se zavarja meg a biztonságot! [...] Erre a napra a jövőben büszkének kell tudnunk lenni! Nem szabad olyanak történnie, amit később a szemünkre vethetnek! Nyugalom, rend és biztonság, amire most szükségünk van!
(Philipp Scheidemann szociáldemokrata politikus szavai a köztársaság kikiáltásakor, 1918. november 9-én)

B A vörös lobogó Berlin felett lebeg. Forradalmi szocialista programotok véghezviteléhez teljes munkát kell végeznetek! Néhány Hohenzollern lemondásával még nincs semmi elintézve! Sőt, ezzel még kevesebb van elintézve, hogy egy pár kormányzati szocialistával több lép az élre. Ők négy éven keresztül támogatták a burzsoáziát, nem tudnak mást, mint ugyanezt folytatni. [...] Gondoskodjatok róla, hogy az a hatalom, amelyet most meghódítottatok, ki ne csússzon a kezetekből, és hogy a ti valóságos céljaitok érdekében használjátok fel. [...] Be kell szüntetni a Reichstag és az összes német parlament tevékenységét, és el kell távolítani

a birodalmi kormányt; a kormányhatalmat a berlini Munkás- és Katonatanácsnak kell átvennie [...]!
(A Spartacus Szövetség felhívása a forradalom továbbvitelére; 1919. november 10.)

C Összetörtük az osztályuralom rendszerét, felszabadítottuk a népet, munkát és földet akarunk adni az eddig elnyomott és számba nem vett tömegeknek. A militáris barbárságot, amely az emberiséget mézárszékre vitte, a lefegyverzés és az örök béke intézményes biztosításával akarjuk mindörökké kiirtani a nemzetek testvéri szolidaritásából. [...] Máris összetörtük a trónt, amely az önkényuralomnak, a népek elnyomásának, a rabszolgaparasztnak és a vérrel-vassal dolgozó régi világrendnek volt alapköve. Szabad és független nemzeté lettünk, elszakadván a német szövetségtől és az osztrák közösségtől. [...] nem kell azt hinni, hogy már összetett kezekkel ülhetünk. Most jön a legerősebb munka. Most kell megmutatnunk azt, hogy [...] még erőteljesebben tudunk dolgozni. [...] Építeni kell!
(Hock János, a Nemzeti Tanács elnökének szavai az országgyűlésben 1918. november 16-án)

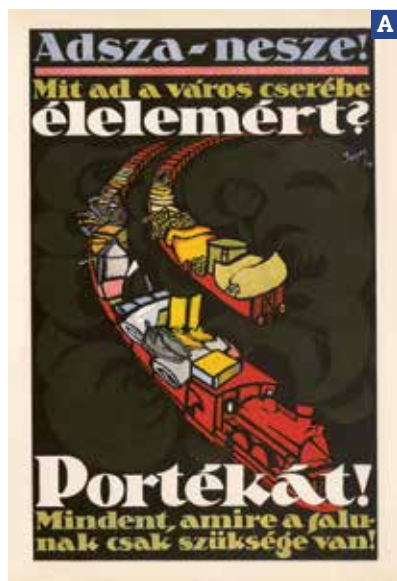
D Polgártársak! Katonák! Munkások!

A Nemzeti Tanács közli Magyarországnak népével, hogy Budapesten átvette a hatalmat. Egyetlen csepp magyar vér sem folyt ki. A király gróf Károlyi Mihályt nevezte ki miniszterelnöknek. A nemzeti tanácsból kormány alakult. A katonaság, munkásság, polgárság, vidék felesküdt a Nemzeti Tanácsnak. Budapesten nyugalom van. A Nemzeti Tanács felhívja Magyarországnak népét, hogy szent figyelemmel, önfeláldozó nyugalommal őrizze meg a belső békét. A személyi életbiztonság megóvása a legnagyobb érdek. A Magyar Nemzeti Tanács a haza üdve, függetlensége, a béke szent érdekében parancsolja meg, hogy minden szépért lelkesülő katonaság a legnagyobb rendben, nyugalomban várja be a tanács utasításait. (A Magyar Nemzeti Tanács hatalomra kerülését hírül adó felhívás 1918. október 31-én)

E Nem a választójogot, hanem a hatalom megszerzését kell, hogy harci zászlajára írja a munkásosztály. [...] Kíméletlen, kegyetlen forradalmi harc, amelynek a vagonos osztály teljes megsemmisülésével kell végződnie. [...] Általános sztrájkon, a munkások és parasztok fegyveres felkelésén keresztül vezet az út hozzá [...]. A burzsoázia a maga rablőháborúja érdekében fegyverbe állította az egész munkásságot. A fegyverek, melyekre hatalmát alapította, a mi kezünkben vannak, csak föl kell használni azokat a magunk hatalmának megalapozására! Hát ne sóhajtozzunk, ne bizonytalanodjunk, ne sopánkodjunk, hogy jó volna, hanem mondjuk ki, hogy: Magyarországon is megteremtjük a Tanácsköztársaságot. S amint mondjuk, úgy is cselekedjük. (Kun Béla szavai 1918 végén)

Állítás	Magyarország	Németország
1. A világháborús vereség államformaváltással járt.		
2. A világháborút követő első miniszterelnököt szociáldemokrata párt adta.		
3. A megalakult kormány a politikai helyzet konszolidációját akarta megteremteni.		
4. Az első világháború végén az országban a marxisták nem alkottak egységes pártot.		
5. A megalakuló új kormányok a pacifizmus jelszavát tűzték zászlajukra.		
6. Az országban 1918 őszén kettős hatalom jött létre.		
7. A kommunista pártok a hatalom erőszakos megszerzését tűzték ki célul.		
8. A kommunista párt elnyerte a hatalmat a korszakban.		

13 Az alábbi plakátok a Károlyi-kormány és a Tanácsköztársaság időszakához köthetőek. Ikonográfiai összetevőik és felirataik megtekintése után értelmezze őket a kérdések segítségével! ⇒ 26. tankönyvi lecke

A

1. Milyen problémára hívja fel a figyelmet a plakát?

2. Mit javasol e probléma kezelésére?

3. Keressen ezt az időszakot felidéző irodalmi alkotást!

B

1. Melyik politikai rendszer plakátja ez? Miről ismerhető fel?

---

2. Milyen társadalmi vagy politikai csoportoknak címezte az üzenetét?

C

1. Melyik időszakban és miért vált aktuálissá a kérdés?

---

2. Milyen szimbólumok jellemzik a szemben álló feleket?

---

14 Válaszoljon a forrásokat elemző kérdésekre!

⇒ **26. tankönyvi lecke**

A Nem arra alapítottuk számításunkat, hogy képesek leszünk katonai erővel megbirkózni az antant csapataival. Mi a magyar Tanácsköztársaság sorsát a nemzetközi proletárforradalomra alapítottuk.
(Kun Béla szavai 1919-ben)

B Egy úr a szívére tette a kezét: „Ha Kun Béla menti meg az ország határait, én rögtön beiratkozom a kommunista pártba.”
(Egykorú vélemény)

a) Milyen politikai eszmét tükröz az **A** jelű idézet?

---

b) Melyik országban volt hatalmon az ugyanezen eszmét képviselő párt 1919-ben?

---

c) Miért volt elfogadható a **B** jelű idézetben megszólaló férfi számára a Tanácsköztársaság kormánya?

---

d) Milyen belső ellentmondás van a második idézetben?

---

e) Mi okozta a Tanácsköztársaság bukását?

---

15 Az alábbiakban az 1919 novemberében Budapestre bevonuló Horthy Miklós és az őt üdvözlő polgármester beszédéből olvashat részleteket, illetve róluk láthat fotót. Ismeretei segítségével töltsé ki az állításokat tartalmazó táblázatot!

⇒ 26. tankönyvi lecke

B Balsorstól megtépázott, ezer bajtól megalázott, fájdalmas sebektől vérző várost találtak itt, mely mártíromi szenvedéseket volt kénytelen elviselni. [...] Kérve-kérlek benneteket, legyetek hűséggel Budapesthez, a magyar főváros minden lakosához. Hassa át szíveteket a régi, lovagias tiszta magyar szellem, mely nem tűr semmi gyűlölködést, semmi pártoskodást, mely nem ismer osztály- és felekezeti különbségeket, mely csak egyet ismer: a magyar haza szeretetét.
(Bódy Tivadar polgármester beszédéből; 1919. november 16.)

Horthy köszöntése a Gellért Szálló előtt, 1919. november 16.

C Szívből köszönöm szíves üdvözlő szavait. Mondhatom, nem vagyok abban a lelkiállapotban, hogy e percben megszokott frázisokat használjak, igazságérzetem azt parancsolja, hogy minden kertelés nélkül azt mondjam, amit e percben érzek. Mikor még távol voltunk innen, és csak a remény sugara pislogott lelkünkben, akkor – kimondom – gyűlöltük és átkoztuk Budapestet, mert nem azokat láttuk benne, akik szenvedtek, akik mártírok lettek, hanem az országnak itt összefolyt piszkát. Szerettük, becéztük ezt a várost, amely az elmúlt

évben a nemzet megrontója lett. Tetemre hívom itt a Duna partján a magyar fővárost: ez a város megtagadta ezeréves múltját, ez a város sárba tiporta koronáját, nemzeti színeit, és vörös rongyokba öltözött. [...] Meg vagyok győződve róla, [...] akik bűnösöknek érzik magukat, megtérnek, és hatványozott erővel segítenek a nemzeti reményekben tündöklő Budapest felépítésében. A mártírokat, az itt sokat szenvedett véreinket meleg szeretettel öleljük szívünkhöz.
(Horthy Miklós beszédéből; 1919. november 16.)

Állítás	Horthy beszédének eleme	Bódy Tivadar beszédének eleme	Mindkettő
1. A kommunizmusra utaló jelképet/jelzést használ.			
2. A források alapján nem az övé a hatalmi pozíció.			
3. A város az előző időszak eseményeinek áldozata.			
4. A város az előző időszak eseményeinek résztvevője, végrehajtója.			
5. A mártírok fogalmát tágabb értelemben használja.			
6. Irodalmi példával illusztrálja várható magatartását.			
7. Meghatározható politikai nézetet jelenít meg.			
8. Megbékélést sürget.			
9. Budapestet sérültnek, megtépázottnak látja.			
10. Az előző időszak államformáját említi.			

16 A források a párizsi békekonferencián megjelenő román, csehszlovák, jugoszláv és magyar érveket mutatják be. Írja a források betűjelét a táblázat megfelelő cellájába! (Az egyes országok és népek neveit több helyen töröltük vagy helyettesítettük a szövegben.)

⇒ 25. és 27. tankönyvi lecke

A Erdélyben, valamint a szomszédos területeken [...] adják az ősi, mondhatni autochton elemet. A magyarok beözönlése, a német betelepítés, a székely betelepítés, a magyarok újabb keletű, minden esetben többé-kevésbé mesterséges beszivárgása sem tudta megváltoztatni e terület egészének [...] jellegét. Eredményük mindössze az volt, hogy gátolták a [...] nép fejlődését, és a XV. századtól kezdve lehetetlenné tették számára nemzeti és politikai szabadságának gyakorlását.

B Azt sem kérte, hogy északnyugati határa minden ponton a Tiszáig (Theiss) terjedjen, hanem megelégedett a Tisza–Szamos (Somesh) összefolyásától a Tisza–Maros (Muresh) összefolyásáig terjedő, Debrecentől (Debretsín) és a két Körös (Crish) találkozásától keletre húzódó vonallal, noha attól nyugatra is található még [nemzetünkhöz tartozó] népcsoportok. A hosszú időn át tartó magyar uralom következményeképpen sikerült a Tisza kiszögellésében megbontani [népünk] történelmi és földrajzi területeit, és oda közel egymillió összefüggő magyar népességet bevinni, akiknek Debrecen (Debretsín) városa magyar politikai és művelődési központul szolgált.

C [...] a kormány nyelvi és kulturális téren ugyanazt a rendkívül liberális politikát folytatja majd a magyarokkal kapcsolatban, mint amit [az ország] lakosságának egyötödét vagy egynegyedét a jövőben kitevő nem Inépünkhöz tartozó elem vonatkozásában kíván követni; semmi kétség, hogy akkor a magyarok tömegesen csatlakoznak majd az új rendszerhez, amelyet sokuk már elfogadott.

D A népünk által lakott területek a Déli-Alpokban, a Német-Ausztriával határos részeken, a Soča, Mura, Dráva, Száva, Duna, Tisza, Timok, Vardar és Sztruma folyók, valamint az Adriai-tenger mentén található. Népünkben igen erősen él nemzeti egységének tudata.

E Az elkövetkező béke Nyugat-Európa számára feltétlenül védelmet jelent mindenféle német támadással szemben, így Németország kétségkívül dugába dőlt tervei megvalósításán – előrenyomulás a Balkánon keresztül a Perzsa-öböl és India, általában Kelet irányában, magára a Balkánra – fog majd munkálkodni.

F A török ellen folytatott harca során, az 1371-ben a Drinápoly melletti Csernomennél vívott, majd az 1389. évi rigómezei csatától egészen a kumanovai győzelemig [országunk] a Félhold birodalma és a török zsarnokság ellen magasra tartotta zászlaját, amelyen a következő jelmondat volt olvasható: „A kereszténységért és a szabadságért.” A legújabb korban, és továbbra is földrajzi helyzete folytán, [országunk] az emberiség, az igazságosság és a szabadság eszméjének bajnokává lett a nyers erőszak teuton eszméjével szemben.

G [A külügyminiszter] kifejtette, hogy [az államszövetség már egyszer fennállt], amelyet a X. században a magyarok lerohantak. A hódítók megkísérelték az ország elmagyarosítását, de hasztalanul. A lakosság még mindig csehnek érzi magát, és az új államhoz akar tartozni. Szlovákiában soha sem volt szeparatizmus, ugyanaz a nyelv, a vallás és ugyanazok az eszmék, mint Csehországban. [...] A Duna-határ „elvi kérdés”. [...] A magyar invázió idején egész Pannónia szlovák volt. A magyarok a szlovák lakosságot

a hegyekbe szorították, és így jutottak kontaktusba a németekkel a Duna jobb partján. A Duna bal partján nem irtották ki a szlovák lakosságot, de többé-kevésbé elmagyarosították. Így az északi oldalon a lakosság legalsóbb rétege szlovák. Csupán a felső, mesterségesen rátelepedett réteg magyar.

H [A külügyminiszter] Válaszában elmondja, hogy ezeknek a magyaroknak a számát mintegy 860 ezerre becsüli. Ugyanakkor pedig [országgal] lemondana 630 000 szlovákról.

I [A külügyminiszter kijelenti, hogy] Ha a Csallóköz kérdésében is engedniük kell, ez újabb megaláztatást jelentene számukra, és nem tud felelni az ebből eredő esetleges következményekért.

J [A [...] honfoglalást és a [...] a keresztény hitre való áttérését megelőző évszázadokban hiányzott itt a nyugalom és a biztonság. Közép-Európa a legkülönbözőbb barbár népek támadásainak volt kitéve. A biztonság csak attól a pillanattól fogva állt fenn, amikor a [...] védővonal kialakult. Az állandóság és a béke általános érdekei szempontjából rendkívül fontos, hogy a zavarok kelet-európai fő fészke ne nyerjen tért, és ne terjeszkedjen ki Európa szívéig. Miután a török megszállás a Balkán-félszigeten megakasztotta a történelmi fejlődést, az egyensúly ott még mindig nem állt helyre.

K Mindenekelőtt az [ország]tól elszakítandó 11 000 000 léleknek 35%-a magyar, ami három és fél milliót jelent akkor is, ha a ránk nézve legkedvezőtlenebb számítást vesszük is alapul. Van köztük még körülbelül egy és egynegyed millió német, ami a magyarság százalékszámával együtt az egésznek 45%-át jelenti.

L Nem jogosult-e tehát a félelmünk, hogy itt az állandóságnak ki próbált oszlopa helyett a nyugtalanságnak újabb fészkei fognak keletkezni? Nem szabad magunkat illúziókban ringatnunk. Ezeket az új alakulatokat az irredentizmus aknázná alá, sokkal veszedelmesebb formában, mint azt egyesek Magyarországon fölfedezni vélték.

	Román	Csehszlovák	Jugoszláv	Magyar
Történelmi érvek				
Politikai érvek				
Etnikai érvek				

17 A következő forrásban a trianoni békefeltételekre adott magyar válasz viszontválaszát olvashatja. A forrás tanulmányozása után döntse el az állításokról, hogy igazak-e vagy hamisak! ➔ **27. tankönyvi lecke**

A Szövetséges és Társult Hatalmak a legnagyobb figyelemmel áttanulmányozták azokat a jegyzékeket, amelyekben a magyar Békedelegáció megtette megjegyzéseit a neki átnyújtott békefeltételekre. [...] a Hatalmak nem tudtak ennek a delegációnak álláspontjára helyezkedni. [...] a maguk részéről nem felelhetik el, mekkora felelősség áramlik Magyarországra a világháború kitöréséért, és általában a kettős monarchia imperialista politikájáért. [...] érett megfontolás után helyezkedtek arra az alapra, hogy semmi tekintetben nem módosítják a Békefeltételek területi határozmányait.

Közép-Európa néprajzi viszonyai valóban olyanok, hogy lehetetlen, hogy a politikai határok az egész vonalon egybeessenek az etnikai határokkal. Ebből következik – a Szövetséges és Társult Hatalmak sajnálattal hajoltak meg a szükségesség előtt –, hogy a magyar népesség egyes gócainak más állam szuverenitása alá kell kerülnie. [...] Ha a Szövetséges és Társult Hatalmak föllesgesnek tartották, hogy a népesség ilyen irányú megkérdezéséhez folyamodjanak, ez azért történt, mert meggyőződtek róla, hogy, ha ez a megkérdezés az őszinte véleménynyilvánítás teljes biz-

tosításával történnék, nem vezetne számba vehetően más eredményre [...]. A népek akarata megnyilatkozott 1918. október és november havában, a kettős monarchia összeomlásakor, amikor a soká elnyomott nemzetiségek egyesültek olasz, román, jugoszláv vagy cseh-szlovák testvéreikkel.

A Szövetséges és Társult Hatalmak azonban nem feledkeztek meg arról a gondolatról, amely őket a határok kiszabásakor vezette, és foglalkoztak azzal az eshetőséggel is, hogy az így megállapított határ esetleg nem felel meg mindenütt a néprajzi vagy gazdasági kívánalmaknak. [...] Ilyen vizsgálatokat azonban nem lehet ma lefolytatni, mert ez bizonytalan időre kitolná a béke megkötését, pedig ezt egész Európa sóvárogja. De, majd ha a Határbizottságok megkezdtek munkájukat, ha úgy vélik, hogy a Szerződés intézkedései, mint fentebb mondtuk, valahol igazságtalanok, s hogy ennek az igazságtalanságnak orvoslása közérdek, módjukban lesz erről jelentést tenni a Nemzetek Szövetsége Tanácsának. [...] A ma benyújtott Békefeltételek tehát véglegesek.

(A Szövetséges és Társult Hatalmak kísérőlevele, melyet a magyar békeszerződéshez csatoltak 1920. május 6-án)

Állítás	Igaz	Hamis
1. A háború kirobbantásáért nemcsak az osztrák, hanem a magyar politikát is felelősség terheli.		
2. Az antant igazságosnak gondolta a határokat.		
3. A népszavazásokat későbbre akarták halasztani.		
4. Az 1918 őszén megtartott népgyűléseket alkalmasabbnak tartják a lakosság állami hovatartozásának eldöntésére, mint a népszavazásokat.		
5. Tagadja, hogy magyar nemzetiségűek nagyobb tömegben kerülnének az utódállamokhoz.		
6. Magyarországot a nemzetiségek elnyomásával vádolja.		
7. A kísérőlevél garantálja a határok későbbi kiigazításának végrehajtását.		
8. A határok esetleges kiigazításánál egyedül az etnikai elvet fogják figyelembe venni.		
9. A határkiigazítások kérdését egy olyan testületnek ítélik, amelyben minden győztes hatalom képviseltette magát.		

18 Az alábbiakban a magyar és szlovák történetírásban megjelent, Trianonnal kapcsolatos véleményekből közlünk válogatást. A szövegek tanulmányozása után töltsé ki a táblázatot! (Egy helyre több betűjel is kerülhet!)

⇒ 27. tankönyvi lecke

A 1918. március elején [...] Megkötötték a német–oroszbékeszerződést, [...]. Erre az új helyzetre reflektáltak, amikor 1918. május végén, június elején, többnapos tanácskozás eredményeként lényegében eldöntötték, hogy utat nyitnak Ausztria–Magyarország felszámolásának, és a helyén kialakítják a kis nemzetek övezetét, amely – remélhetőleg – eléggé erős lesz ahhoz, hogy felfogja a német nyomást, és eléggé nacionalista, hogy semlegesítse a bolsevik eszmék áramlását.

(Ormos Mária: *A történelem vonatán. Európa és Magyarország a 20. században*, Múlt és Jövő, Budapest, 2005)

B [...] a IV. Károlyral folytatott különbéke-tárgyalások botrányos zátonyra futása [...] Károlyt ez megalázó és Berlinnel szemben az addigiaknál is kiszolgáltatottabb helyzetbe hozta. Ez tükröződött a Monarchia és Németország közötti szoros gazdasági, politikai és katonai együttműködést előíró spai egyezményben, [...] Ezen utóbbi két eseményt Londonban, Párizsban és Washingtonban egyaránt úgy értelmezték, hogy a Monarchia immár végérvényesen Németország járszalagjára került, és semmiképpen sem lesz képes betölteni a jövőben azt a kiegyensúlyozó szerepet, amelyre sokan még 1916–1917-ben is alkalmasnak vélték.

(Romsics Ignác *Trianon okai* címmel Prágában elhangzott előadása 2010. május 31-én, a trianoni békeszerződés aláírásának 90. évfordulója alkalmából)

C [A cseh politikusok] Fizetségül pedig megkapták az államukat [...] a legyőzött és 1918. október végétől tehetségtelen, tehetetlen és koncepciótlan budapesti politikusok országából. Akkor ugyanis a budapesti vezetők [...] semmivel sem voltak különbek a cseh vezetőkénél, csak míg ezek csináltak maguknak egy országot, amazok elveszítették azt is, ami volt.

(Raffay Ernő: *A történelmi Felvidék. Popély Gyula Felvidék 1914–1920 című kötetéről*, Irodalmi Szemle, 2010. április)

D Trianon nemcsak a közvetlen események és szereplők valamilyen meglepő együttállása vagy a győztes antanthatalmak valamilyen kegyetlen büntetése volt az elvesztett háborúért. Hanem Trianon logikus betetőzése volt az elvesztett háborúért. Hanem Trianon logikus betetőzése volt a magyar kormányok dualizmuskori céltudatos elnemzetietlenítő politikájának, amely [...] a soknemzetiségű, félfedális és antidemokratikus állam leigázott nemzeteinek és nemzetiségeinek nemzeti felszabadító mozgalmához vezetett.

(Marián Hronský: *A második demarkációs vonal, valamint az 1919. június 12-ei szlovák–magyar végleges határ a cseh–szlovák javaslatok és követelések tükrében* = Pásztor Cecília szerk.: „... ahol a határ elválaszt.” *Trianon és következményei a Kárpát-medencében*, Szindbád, Salgótarján, 2002, 190–198.)

E [...] amíg Bukarestben, Belgrádban és Prágában nemzeti zászlók alatt lázasan folyt a hadseregszervezés, addig a budapesti vezetés napról napra növelte a káoszt, és tudatosan hagyta szétzülleszteni a még rendelkezésre álló fegyveres erőt.

(Salamon Konrád: *Nemzeti önpusztítás*, Korona, Budapest, 2001, 248.)

Állítás	A forrás betűjele
1. A Monarchia felbomlását a megváltozott hatalmi viszonyok következményének tartja.	
2. A Monarchia felbomlását részben a magyar politikusok tudatos vagy éppen tudattalan alkalmatlanságával hozza összefüggésbe.	
3. A Monarchia felbomlását az utódállamok agressziójával, sikeres katonapolitikájával magyarázza.	
4. A Monarchia felbomlását hosszú folyamat következményének véli.	

Állítás	A forrás betűjele
5. A Monarchia felbomlását belső erőihez, az ott élő nemzetiségek mozgalmaihoz köti.	
6. A Monarchia felbomlását annak az antant szerint Közép-Európában betöltött szerepéhez, e szerep csökkenéséhez/megváltozásához köti.	
7. A Monarchia felbomlását az antant akaratának tulajdonítja.	
8. A Monarchia felbomlását az 1918-as év „termékének” tartja.	
9. A Monarchia felbomlását ideológiai összetevőkkel is magyarázza.	

19 Az alábbiakban a dualista monarchia és a Szent István-i magyar állam összeomlásának okairól, körülményeiről olvashat eltérő nézőpontú forrásokat. Csoportosítsa őket a táblázat szempontjai alapján! Egy helyre több szöveg betűjele is kerülhet!

⇒ 27. tankönyvi lecke

A Úgy vélem, hogy az elnöknek fel kell adnia ezt az elgondolást, és a birodalom területén új államok felállítását, illetve Ausztria és Magyarország szétválasztását kell támogatnia. Meggyőződésem, hogy ez az egyetlen biztos módja annak, hogy a németek európai hatalmának végét vessünk. Úgy vélem, fontolóra kell vennünk egy lengyel, egy cseh és talán egy rutén állam felállítását. (Robert Lansing amerikai külügyminiszter naplójából; 1918. október)

B A trianoni béke egyike azoknak a kisszámú alapelveknek, amelyek Európa új politikai és erkölcsi rendszere is felépül. Trianon épp oly fontos, mint a versailles-i béke. Sőt talán a demokrácia és az emberi haladás nyugodt fejlődési tempója még elkerülhetetlenebbül követeli a trianoni szerződést, mivel ez a szerződés a st.-germainival együtt eltakarította az európai kontinens demokratikus, nemzeti és szociális fejlődésének útjából a legmakacsabb akadályt. (Milan Hodža csehszlovák miniszterelnök cikkéből, Reggel, 1930. június 5.)

C Trianon évtizedekkel, mondhatnánk évszázadokkal elő volt készítve azzal, hogy Magyarország termékeny síksága és ezt a síkságot övező hegyvidék között a gazdasági kapcsolat természetes kialakulását osztrák beolvadási érdekből megakadályozták. [...] Trianon tehát nem tépett szét ezeréves kapcsolatot, nem bontott meg ezeréves egységet! Csak az ezer év legendáját tépte szét... (Surányi Géza – Váradi Aladár: *Magyar múlt és jelen. Különös tekintettel a magyar kisebbség helyzetére a Csehszlovák Köztársaságban.* Pozsony, 1928)

D Jobban összeroppantunk s aztán mélyebbre süllyedtünk, mint azt a körülmények kényszere okozta, és mint azt gazdaságilag vagy politikailag meg lehetne magyarázni. Az okokat társadalmi téren kell keresni. A különben áldásos gazdasági fellendülés folytán a 19. század végére a lelkekben gyökeret vert a materializmus [...], és a liberalizmus hamis, internacionalizáló felfogása a lelkeket részben fogékonyá tette a radikalizmus iránt, részben meggyőződésükben, megingatta, részben eltompította. (Teleki Pál: *Magyarország világpolitikai és világgazdasági helyzete a múltban és a jelenben,* Magyar Földrajzi Évkönyv, 1926)

E Ha nézem a múltat, Magyarország szomorú romlását három faktorra [tényezőre] vezetem. Az egyik az a történelmi helyzet, melyben négyszáz éven keresztül voltunk, a másik azok a fajhibák, melyek testünkön, lelkünkön mindig jelentkeztek, és a harmadik az az ötvenéves idő, melyet átéltünk és amely alatt, sajnos, intelligenciánknak nagyobb része gazdaságilag leromlott, és képtelenné vált arra, hogy továbbra is megoldja azokat a feladatokat, amelyekre hivatott.

(Bethlen István 1921. áprilisi bemutatkozó beszéde a parlamentben)

F A Habsburg-monarchiát a nacionalizmus végső következtése, a népek önrendelkezésének az elve dobta szét. Mihelyt nemzeti ségeinket ez a tizenkilencedik századi elv teljesen hatalmába kerítette, Magyarország régi alakjában nem maradhatott fenn, az engedékenységgel éppúgy felrobbantotta volna, mint a türelmetlenség. (Németh László: *A magyar élet antinómiái;* 1940)

Állítás	A forrás betűjele
1. A történelmi Magyarország felbomlásával egy rosszul működő gazdasági integráció szűnt meg.	
2. A háborút követő összeomlás egyik oka a magyar középosztály meggyengülése volt.	
3. A Monarchia felbomlásának/felbomlasztásának oka egy új európai hatalmi egyensúly megteremtésének igénye volt.	
4. A Monarchia felbomlása szükségszerű volt.	
5. A Monarchiával egy retrográd, haladást gátló tényező tűnt el a térképről.	
6. A trianoni rendszer a haladás szempontjából pozitív volt.	
7. Az összeomlás fő oka ideológiai természetű.	
8. A trianoni katasztrófa oka a Monarchia nemzetiségi politikája volt.	

IV. Európa és a világ többi része a két világháború között

1 Határozza meg az 1920–30-as évek gazdaságpolitikájához kapcsolódó definíciókat a hozzájuk tartozó fogalmakkal!

⇒ 28. és 32. tankönyvi lecke

Definíció	A fogalom betűjele
1. A húszas évek protekcionista gazdaságpolitikája, amelynek célja – sokszor külpolitikai eszközöket is igénybe véve – a külkereskedelmi aktívum növelése.	
2. Az amerikai befektetési bankár által 1924-ben beterjesztett terv, melynek a Németországot terhelő jóvátétel részleteinek csökkentése, a Reichsbank megszervezése, valamint egy 800 millió dolláros kölcsön nyújtása képezték a fő elemeit.	
3. Olyan monetáris (pénzügyi) elképzelés, melynek lényege, hogy a nemzeti valuta árfolyamát az arany árfolyamához rögzítik.	
4. Az 1929. október 24-én New Yorkban, a tőzsdén bekövetkezett eladási pánikhullám, mely a részvények árfolyamának zuhanásával járt.	
5. Az amerikai elnök által a válság miatt 1931 júliusában az európai államoknak nyújtott hadikölcsönökre és a jóvátételekre javasolt fizetési haladék.	

- A Aranyvaluta-rendszer
- B Neomerkantilizmus
- C Hoover-moratórium
- D „Fekete-csütörtök”
- E Dawes-kölcsön

2 Elemezze az olasz Nemzeti Fasiszta Párt 1921-ben megfogalmazott programját bemutató forrásokat a kérdések segítségével!

⇒ 30. tankönyvi lecke

A A faszizmus politikai párt, amely azért létesült, hogy megerősítse a fegyelmet [...].
A nemzet nem egyszerűen az élő egyének összessége, sem pedig a pártok eszköze céljaik elérésére, hanem olyan szervezet, amely magában foglalja a nemzedékek végtelen sorozatát, amelyben az egyesek csak múltó elemek. A nemzet a nép valamennyi anyagi és szellemi értékeinek legmagasabb szintézise.
Az állam a nemzet jogi megtestesülése. A politikai szervezetek hatásos formák, amennyiben a nemzeti értékek abban kifejezésre jutnak, és védelmet találnak.
Az egyén autonóm értékeit, a több egyénnel közös értékeket, amelyek kollektíven szervezett személyekben fejeződnek ki (család, község, testületek stb.), a nemzet előmozdítja, fejleszti és mindig védi a nemzetet belül, amelynek alá vannak rendelve.
Az állampolgár szabadságát kettős határ korlátozza: más jogi személyek szabadsága és a nemzet legfőbb joga ahhoz, hogy éljen és fejlődjék.

a) Milyen viszonyban van egymással az egyén, a nemzet és az állam a program szerint?

b) Milyen szempont szerint csoportosítja a politikai szervezeteket?

c) Milyen 19. századi politikai eszmerendszerrel jellemezné a párt nemzetfelfogását?

d) Milyen veszély fenyegeti a nem ilyen eszmerendszerrel rendelkező politikai és társadalmi szervezeteket?

B A Nemzeti Fasiszta Párt azt állítja, hogy az életnek leglényegesebb törvénye a világon nem a különböző társadalmak egyesítése egyetlen hatalmas társadalomban („emberiség”), amint ezt az internacionalista doktrína hiszi, hanem a különböző nemzeti társadalmak közötti termékeny, kívánatos és békés versengés.
A párt helyreállítja a nemzeti állam tekintélyét, azaz olyan államét, amely nem nézi közönyösen olyan erők elszabadulását és előretörését, amelyek egységét megtámadják, vagy azzal fenyegetik, hogy gyengítik akár anyagilag, akár szellemileg; az állam legyen a nemzeti érzés, a nemzeti hagyomány, a nemzeti akarat féltékeny őre, védője és terjesztője.
A faszizmus elismeri a magántulajdon társadalmi szerepét, amely egyszerre jog és kötelesség. Ez az a forma, amelyet a társadalom a történelem folyamán az egyénre ruházott a tulajdon növelése szempontjából.
A Nemzeti Fasiszta Párt intézkedni fog, hogy megrendszabályozzák az osztály- és csoportérdekek áldatlan harcát, majd pedig következetes felelősséggel küzd a munkás- és urasági szervezetek jogi elismeréséért. Szentesítsék és szögezzék le egyszer s mindenkorra a sztrájktilalmat a közüzemekben egy olyan döntőbírárság egyidejű felállításával, amelyben képviselve van a végrehajtó hatalom és a vele szemben álló munkásosztály vagy alkalmazottak, valamint a munkáltatók.

a) Melyik politikai eszmerendszer hirdette az internacionalizmust a korszakban?

---

b) Mire utalhat a szöveg, amikor azt állítja, hogy a nemzeti egységet támadják?

---

c) Miben jelentett újdonságot a magántulajdonról alkotott nézet?

---

d) Miért káros a sztrájk és az osztályharc a nemzetre nézve a program szerint?

---

e) Hogyan nevezzük a szöveg utolsó mondatában körülírt szervezeteket?

C Olaszország erősítse meg teljes történelmi és földrajzi egységét ott is, ahol még ezt nem érte el; töltse be a latin civilizáció védőpajzsának szerepét a Földközi-tenger térségében; erősítse meg a szilárdan és végleg Olaszországhoz csatolt különböző nemzetiségű népek fölött a hatalmat; adjon szilárd védelmet a külföldön élő olaszoknak, akik számára meg kell szerezni a politikai képviselő jogát.

a) Melyik állam számára jelenthetett fenyegetést a kiemelt mondat? Miért?

---

b) Melyik területen igyekszik Olaszország a befolyását növelni?

---

c) Milyen történelmi analógiát használ fel erre?

Herbert Hoover amerikai elnök (1929–1933)

A gazdasági válságot nem lehet törvényhozási eszközökkel vagy végrehajtó hatalmi nyilatkozatokkal kikúrálni. A gazdasági sebeket a gazdasági test sejtjeinek kell meggyógyítania – a termelőknek és a vásárlóknak maguknak.

(1930)

A verseny nemcsak a fogyasztó védelmének alapja, hanem a fejlődés ösztönzője is.

(1930)

Éppen annyira fontos, hogy az üzleti életet távol tartsuk a kormányzattól, mint a kormányzatot távol tartani az üzleti élettől.

(1928)

A prosperitás nem állítható vissza a Kincstár fosztogatásával.

(1930)

Franklin Delano Roosevelt amerikai elnök (1933–1945)

A verseny hasznosnak bizonyult egy bizonyos pontig és azon túl nem, de az együttműködés, az a dolog, amire most törekednünk kell, ott kezdődik, ahol a verseny véget ér.

(1912)

A demokrácia szabadsága nincs biztonságban, ha a nép tolerálja a magánhatalom növekedését addig a pontig, ahonnan már erősebb lesz, mint a demokratikus állam maga. Ez, ebben a formában fasizmus: a kormányzat kisajátítása egy egyén, egy csoport vagy bármely irányító magánhatalom által.

(1938)

A fenntartható szabadság egyetlen biztos bástyája egy kormány, amelyik elég erős ahhoz, hogy megvédje a nép érdekeit, és elég erős és jól informált ahhoz, hogy fenntartsa a kormány feletti szuverén ellenőrző hatalmát.

(1938)

Az igazi személyes szabadság nem létezhet gazdasági biztonság és függetlenség nélkül. Az éhező és munkanélküli emberek alkotják azt az anyagot, amelyből a diktatúrák építkeznek.

(1944)

Miben tért el a véleményük

- a a kormányzat piaci szerepéről?
- b az állami kiadások lehetséges mértékéről?
- c a verseny hatásáról a fogyasztók szempontjából?
- d a válság megoldásának módjáról?
- e az egyének és a vállalatok szabadságáról?

Hoover	Szempont	Roosevelt
	a	
	b	
	c	
	d	
	e	

4 Párosítsa az egyes forrásokat a náci ideológiát alátámasztó elméletekkel és nézetekkel!

A Csak az lehet állampolgár, aki néptárs. Csak az lehet néptárs, akinek ereiben német vér folyik, vallásra való tekintet nélkül. Éppen ezért zsidó nem lehet néptárs [...].
(A Nemzetiszocialista Német Munkáspárt programja; 1920)

B Követeljük [...] a munka és fáradság nélkül szerzett jövedelem megszüntetését. A kamatrabszolgaság megszüntetését. [...] Követeljük az (eddig) más gazdasági társaságok tulajdonában levő üzemek (trösztök) államosítását. Követeljük a nagyüzemekben a nyereség elosztását. Követeljük a nagy áruházak köztulajdonba vételét, és annak lehetővé tételét, hogy ezeket kisiparosok olcsó bérért kibérelhessék. [...] Követeljük a nemzeti szükségleteknek megfelelő földreform végrehajtását [...].
(A Nemzetiszocialista Német Munkáspárt programja; 1920)

C Ha az emberiséget három osztályba soroljuk: kultúraalapítók, kultúrahordozók és kultúrarombolók osztályába, akkor az elsőnek

képviselőjeként bizonyára csak az árja faj jöhetne tekintetbe. [...] Nem véletlen tehát, hogy az első kultúrák is ott keletkeztek, ahol az árják harcban leigázhatták az alacsonyabb fokon álló népeket, és azokat akaratuk szolgáivá tehették. A leigázott népek voltak azután a keletkező kultúra első technikai segédeszközei.
(Adolf Hitler: *Mein Kampf*; 1925)

D A régi kultúrák pusztulásának egyedüli oka, a vérkeveredés és a faj színvonalának ezzel járó süllyedése; [...].
(Adolf Hitler: *Mein Kampf*; 1925)

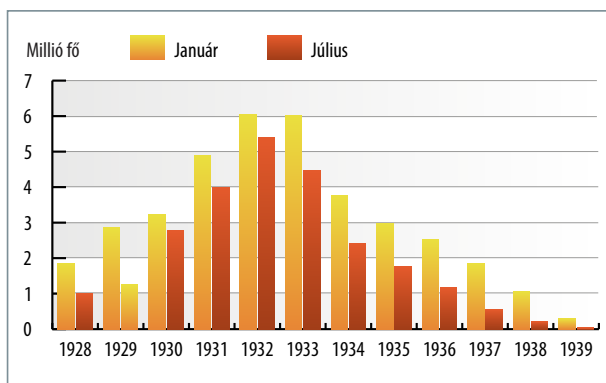
E Mi, nemzetiszocialisták [...] soha nem állítottuk, hogy a demokráciát képviseljük, hanem nyíltan hirdettük, hogy csak azért használunk demokratikus eszközöket, hogy a hatalmat megnyerjük, és hogy a hatalom megszerzése után ellenzékünkől mindazon eszközöket megtagadjuk, amelyeket nekünk az ellenzékiség idején biztosítottak.
(Dr. Paul Joseph Goebbels; 1934)

F A náci pártban nem divat arról dönteni, hogy vajon a Führer hű-e az úgynevezett eszméhez vagy nem. [...] Nálunk a Führer és az eszme egy, és minden pártagnak azt kell tennie, amit ő megparancsol, ő, aki megtestesíti az eszmét, és egyedül ismeri annak végső célját. [...] Én sosem tévedek. (Adolf Hitler egy pártbeli ellenfelével vitatkozva 1931-ben)

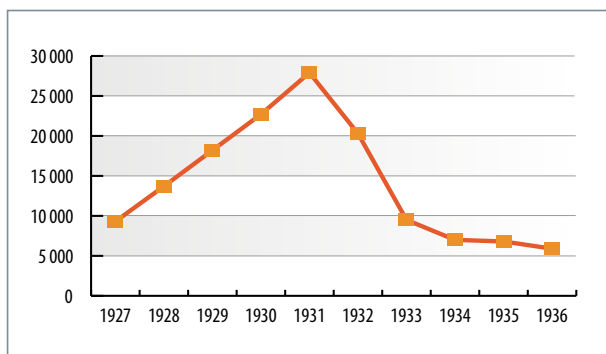
G Németország csak akkor lesz igazán Németország, ha egész Európa német lesz. Amíg nem leszünk Európa urai, csak tengődni fogunk. Németország – Európa [...] szükségünk van Európára és gyarmataira. (Adolf Hitler)

Eszmék	A forrás betűjele
Fajelmélet	
Szociáldarwinizmus	
Élettérelmélet	
Führer-elv	
Antikapitalizmus	
Antiszemitizmus	
Demokráciaellenesség	

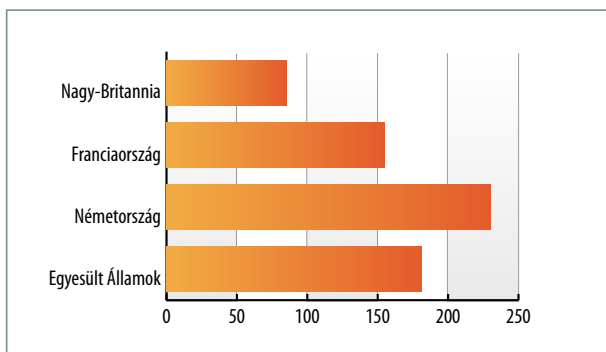
5 Válaszoljon a kérdésekre a Németországban kialakult gazdasági válságot bemutató források és az ismeretei alapján!
 ⇒ 29. és 33. tankönyvi lecke

A munkanélküliség alakulása Németországban (millió fő)

Csőd- és kényszeregyeztetési eljárások száma Németországban

Az öngyilkosságok száma (1 millió lakosra)

A gazdasági válság Németországban **(1)** _____ tetőzött. A nyári és a téli munkanélküliségi adatok közötti eltérés **(2)** _____ fakad. Az első grafikonon látható, hogy a munkanélküliség először **(3)** _____ adatokban csökkent az amerikai bankválság kirobbanása előtti szintre.

A csőd- és kényszeregyeztetési eljárások éves számáról szóló grafikont összehasonlítva a munkanélküliség alakulását bemutató számsorral megállapítható, hogy az tendenciáiban megegyezik azzal, de **(4)** _____. Ennek oka lehet, hogy a kevesebb alkalmazottat foglalkoztató cégek **(5)** _____ ideig bírták a gazdasági válságban tartani magukat, mint nagyobb társaik.

A válság alatt minden államban megfigyelhető az öngyilkossági statisztikák emelkedése. **(6)** _____ okozta a legsúlyosabb megrázkódtatást a válság.

- 1**
- 1930-ban
  - 1932-ben
  - 1934-ben
- 2**
- a statisztikai hibahatárból
  - az idénymunkák munkaerőigényéből
  - a kisbirtokosok téli tétlenségéből
- 3**
- az 1936-os nyári
  - az 1937-es téli
  - az 1937-es nyári
- 4**
- időben megelőzi azt
  - késve követi azt
  - párhuzamosan halad azzal
- 5**
- rövidebb
  - hosszabb
  - ugyanannyi
- 6**
- Németországban
  - Nagy-Britanniában
  - Franciaországban

6 Az alábbi képi források Hitler tevékenységének egyes mozzanataihoz/eseményeihez kapcsolódnak. A képek megtekintése után határozza meg ezeket, majd állítsa időrendbe a képeket! ➔ 33. és 37. tankönyvi lecke

A kép felirata: Két nép, egy harc

A kép felirata: A tábornok és az őrzető velünk harcol a békéért és az egyenlőségért

A kép felirata: Köszönjük Führerünknek

- A _____
- B _____
- C _____
- D _____
- E _____

7 A források és az ismeretei alapján döntse el, hogy az egyes állítások igazak-e Németország és az Egyesült Államok vál-
ságkezelő döntéseire!

⇒ 32. és 33. tankönyvi lecke

Németország

A Nézze, a munkások tömegei nem akarnak egyebet, mint kenyeret és játékot, nem értenek meg semmiféle ideált, és mi sohasem számolhatunk azzal, hogy a munkásokat jelentékeny mértékben megnyerjük. Mi egy új uralkodócsoportot akarunk kiválasztani, amelyet nem valami együttérzési morál vezérel, [...] (Adolf Hitler egy magánbeszélgetés alkalmával tett kijelentése; 1931)

B [...] Kielégítő megoldást csak az élettér kiterjesztése, illetve népünk nyersanyag- és élelmiszerbázisának kiterjesztése jelent [...] Csaknem 4 értékes év múlt el. Nem kétséges, hogy tüzelőanyag-, gumi- és részben a vasércellátás terén is teljesen függetlenek lehetnének a külföldtől. [...] Ezért a következő feladatokat állítom fel: I. A német hadseregnek 4 éven belül bevetésre késznek kell lennie. II. A német gazdaságnak 4 év alatt háborúképesnek kell lennie. (Adolf Hitler emlékirata az 1936. évi négyéves tervről)

Hitler autópályát épít

Roosevelt egy gát átadásán

Egyesült Államok

C [...] ez a kormányzat megmentette a magánprofit s a szabad vállalkozás rendszerét, miután mindkettő a tönk szélére jutott. (Franklin Delano Roosevelt a New Dealről)

D Mindenkinek joga van a magántulajdonra, vagyis megtakarított vagyonának leghatályosabb védelmére [...] Ha ennek az elvnek alapján esetleg szükségessé válnék a spekulánsok, közvetítő kereskedők vagy akár a tőkések tevékenységének megnyirbálása, úgy ezt meg kell tennünk, de nem a szabadság csorbitása, hanem megvédelmezése céljából. (Franklin Delano Roosevelt)

Állítás	Német-ország	Egyesült Államok	Mind-kettő	Egyik sem
1. Az országban a termelőüzemeket állami tulajdonba vették.				
2. Az állami beavatkozás során jelentős infrastruktúra-fejlesztésre került sor.				
3. A politikába vetett bizalom visszaszerzése mind Hitlernek, mind Rooseveltnek fontos, részben gazdasági kérdés volt.				
4. Az ország vezetője valóban demokratikus politikai nézeteket vallott.				
5. Az állam vállalta a magánszemélyek érdekvédelmét a nagytőkével szemben.				
6. Az állampolgároktól „önkéntes” munkát várt el.				
7. Szakított a korlátlan szabad verseny gazdasági elméletével.				
8. Az állami beavatkozás a politikai terjeszkedés célját szolgálta.				

8 A források a két világháború közötti német kultúrát mutatják be. Tanulmányozásuk után ismeretei segítségével töltsé ki a táblázatot! Egy helyre több betűjel is kerülhet!

⇒ 29. vagy 34. tankönyvi lecke

A Korábban egy időszakot sem jellemezett annyi művészi kezdeményezés és új irányzat, mint a weimari korszak történetét. A háború és a forradalom elménye, a demokrácia megvalósulása, a technikai haladás és az erős amerikai hatás a dzsesszenében és a filmművészetben az 1920-as éveket kulturális vonatkozásban is a forradalmi átalakulás korszakává tette. [...] A politika és a művészet szinte párhuzamosan fejlődött. [...] Egyaránt jelen volt az igényes kultúra és a tömegkultúra, az avantgárd és a hagyományos irányzatok, a proletárforradalmi, baloldali liberális, konzervatív és népies irányzatok. (Németh István: *Weimar arcai II. Sokszínű kultúra*, Rubicon, 2011/05)

B Volt valami lebegő és dandis ebben a berlini esztendőben; a „Spleen de Berlin” ideje volt ez. Könnyen és önfeledten éltünk a nagy városban, mely sistergett ebben az időben a mesterséges élettől. A város rútságában és építészeti sivárságában is rokonszenves volt. [...] Bódult félálomban telt el a tél, a katasztrófa felett lebegtünk, s nem éreztünk büntudatot. Berlin, a kétségbeesett és megtévelyodött Berlin, megszépült e kegyetlen télen. Az éjszakai bálók villanyfűzérei szikráztak [...]. Mindenki „mulatott”, mintha vesztét érezné. (Márai Sándor: *Egy polgár vallomásai*, Helikon, Budapest, 2013)

C Mi, nemzetiszocialisták nem vagyunk régimódiak, mi testesítjük meg az új modernitást, nem csupán a politikai és társadalmi kérdésekben, hanem magában a művészetben és a tudományokban is. (Dr. Paul Joseph Goebbels)

D Nem célja a nemzetiszocialista államnak, hogy felülről teremtsen kultúrát. A kultúra a népből emelkedik ki. Az állam feladata az, hogy a kultúrán belül leküzdje a kártékony erőket, és előmozdítsa az értékeseket a nemzeti közöség iránti felelősségérzet mértéke szerint. [...] Természetes, hogy a német kultúrpolitika szempontjából szükséges az itt munkálkodókat minden térről összhangzó akaratkifejtés céljából a birodalom vezetése alatt egyesíteni. (Az 1933. évi birodalmi kultúrakamaráról szóló törvény indoklása)

E Nézzék ezt a Müront, és megértik, hogy az ember milyen csodálatos lehet önmaga fizikai szépségében. Szépségről a művészetben csak akkor beszélhetünk, ha egy ilyen szépség elérésével nem elégszünk meg, hanem túl is szárnyaljuk azt. [...] Ez a kőfaragó két és félezer évvel ezelőtt pontosan úgy látta az emberi testet, mint mi most, minden morfológiai kutatásunk és felfedezésünk fényében. Így tehát, ezt kell a szó legteljesebb értelmében természetesnek deklarálnunk. (Hitler egy 1939-es kiállítás megnyitóján, *Filmvilág*, 1994/06)

Otto Dix első világháborús önarcképe

Herbert von Reyl-Hanisch: Egy lány portréja

Állítás	Igaz	Hamis	Forrás
1. A nemzetiszocializmus vezetői esetenként megosztottak voltak a modern művészethez fűződő viszony tekintetében.			
2. A „dekadens kultúra” európai központja a húszas években is – mint hagyományosan – Párizs volt.			
3. A nemzetiszocialista esztétikai ideál a klasszikus művészethez kötődik.			
4. A nemzetiszocialisták nem korlátozták az alkotóművészek autonómiáját.			
5. A weimari időszakhoz képest a nemzetiszocializmus időszakában színesedett, változatosabbá vált a német kultúra.			
6. A nemzetiszocialista kultúrpolitika a kultúrát a kiválasztott elit számára kívánta fenntartani.			
7. A totalitárius rendszer elvárta az alkotóktól, hogy az egyszerű emberek életét idealizálva jelenítse meg.			
8. A húszas évek kultúrája alapvetően a „boldog békeidők” hagyományait folytatta.			

A A rendes gazdasági viszonyok teljes hiánya között kellett irányítani a gazdaságot, és így a tervgazdaság egyszerűen a rendelkezésre álló javak elosztásává vált. [...] Ez az alapvető oka annak, hogy a hadikommunizmus idején a tervgazdaság adminisztratív intézkedések formáját öltötte, nem gazdasági szabályozás, hanem adminisztratív elosztás volt.

(Hozzászólás a Szocialista Akadémia egy vitáján = Alec Nove: *A Szovjetunió gazdaságtörténete*, Kossuth, Budapest, 1969)

B Elvtársak! Az egész terményfelesleg kötelező beszolgáltatásának adóval való helyettesítése elsősorban és főképpen politikai kérdés, mert e kérdés lényege a munkásosztály és a parasztság viszonyában rejlik. Ennek a kérdésnek a felvetése azt jelenti, hogy felül kell vizsgálni ennek a két fő osztálynak viszonyát, amelynek harca vagy megegyezése egész forradalmunk sorsát meghatározza. [...] Kétségtelen, hogy a szocialista forradalom valóra váltása olyan országban, ahol a lakosság óriási többsége kisparaszti termelő, csak számos olyan különleges átmeneti intézkedés életbe léptetése után lehetséges, amelyek fejlett kapitalista országokban, ahol az ipari és bér munkások vannak óriási többségben, feleslegesek volnának. Ha a forgalom az iparcikkekért cserébe bizonyos minimális gabonamennyiséget biztosít az államnak, annyit, amennyivel fedezhetjük a városok, gyárak, az ipar szükségleteit, akkor a gazdasági forgalom úgy áll helyre, hogy az államhatalom a proletariátus kezében marad és megszilárdul.

(Lenin beszéde a Kommunista Párt X. kongresszusán 1921-ben)

C Az új gazdasági politika azt jelenti, hogy a kötelező terménybeszolgáltatást adóval váltjuk fel, hogy jelentős mértékben visszaállítsuk a kapitalizmust. Hogy milyen mértékben, azt nem tudjuk. (Lenin beszéde 1921-ben)

D Megjelentek az árúk. A parasztok mind több és több élelmiszert hoztak fel a piacra. A moszkvaiak ehettek, amennyit akartak, és felvidultak. Emlékszem, Moszkvába érkezésemkor szinte megdermedtem a csemegeüzletek előtt. Mi minden volt ott! A legmeggyőzőbbnek a cégért találtam: „Estomac” [gyomor] A bendőt rehabilitálták, sőt díszemlévényre helyezték.

(Ilja Ehrenburg: *Emberek, évek, életem*, Gondolat, Budapest, 1963)

E Tudják-e azt, hogy a kulákok a gabonabegyűjtés fokozása érdekében rendezett falusi gyűlésen csúfot úznak funkcionáriusainkból és a szovjet hatalomból? Tudnak-e olyan tényekről, hogy például Kazahsztánban, amikor egyik agitátorunk két órán át igyekezett a gabonatulajdonosokat rábeszélni, hogy gabonájukat szolgáltatassák be, egy kulák pipával a szájában előlépett, és ezt felelte neki: – Járj egy táncot, fiam, akkor adok néked vagy két pud gabonát. – Közbeszólás: Gazemberek! – Sztálin: – Próbálják csak meg az ilyen embereket meggyőzni! *Igenis, elvtársak, az osztály, az osztály!*

(Sztálin beszéde a Központi Bizottság ülésén 1929-ben)

a) Mit jelentett a hadikommunizmus a gazdaság irányításában?

---

b) Milyen formában és mértékben fizette a parasztság a terheket?

---

c) Mi volt a hadikommunizmus célja?

---

d) Milyen társadalmi és politikai indoka volt a NEP életbeléptetésének Lenin szerint?

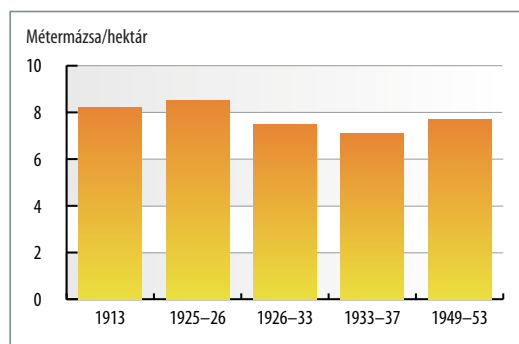
---

e) Miért volt meglepő lépés ideológiai szempontból a NEP?

A gabona termésátlaga a Szovjetunióban

f) Milyen változást hozott az életminőségben az új gazdaságpolitika?

---

g) Melyik társadalmi csoportról beszélt Sztálin a kiemelt megjegyzésében?

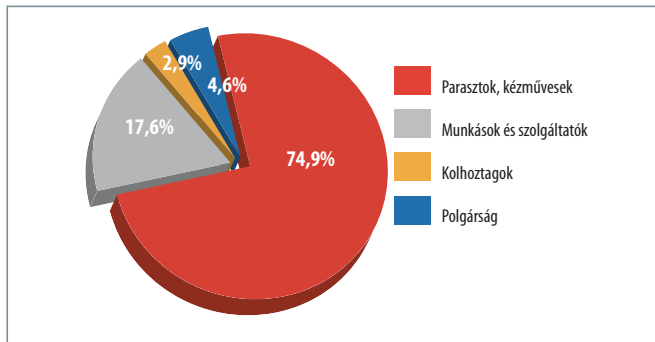
---

h) Milyen üzemszervezeti formában érték el az 1925–26-os termésátlagokat a gabona termőterületein?

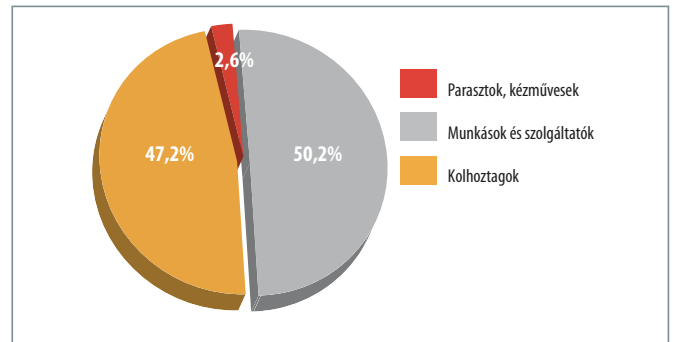

---

10 Az alábbi forrásokban a szovjet gazdaság átalakításáról olvashat. Tanulmányozásuk után az ismeretei és a diagramok segítségével válaszoljon a kérdésekre! ⇒ 31. tankönyvi lecke

A szovjet társadalom 1928-ban

A szovjet társadalom 1939-ben

A Itt az ideje, hogy véget vessünk a termelésbe való be nem avatkozás rothadt álláspontjának. Itt az ideje, hogy elsajátítsunk egy más, új, a jelen periódusnak megfelelő álláspontot: azt, hogy mindenbe be kell avatkozni. Mondják, hogy nehéz a technikát elsajátítani. Nem igaz! Nincs az a vár, melyet a bolsevikok ne tudnának bevenni. Megoldottuk a legnehezebb feladatok egész sorát. Nem sok van hátra: megtanulni a technikát, elsajátítani a tudományt. S ha ezt megteesszük, olyan ütemben fogunk haladni, amilyenről ma még álmodni sem merünk. És képesek is vagyunk rá, ha igazán akarjuk! (Sztálin 1931-ben)

B [...] nyomást kell gyakorolni pártszervezeteinkre, és kemény direktívákat kell küldeni nekik a gabonabeszolgáltatás ösztönzése érdekében. [...] azonnal ütni kell a felvásárlón és a kulákon, [...]. (Sztálin bizalmas levele 1928-ban)

C Ötven vagy száz évvel vagyunk lemaradva a fejlett országoktól. Tíz év alatt be kell hoznunk ezt a hátrányt. Vagy ezt tesszük, vagy elbukunk. (Sztálin 1931-ben)

D Még ha az összes kulákot elviszik is, nemsokára új kulákokat találnak. Biztos, hogy addig lesznek kulákok, amíg egyvalaki is a kolhozon kívül lesz. (Az Egyesített Állami Politikai Igazgatóság (OGPU) titkos jelentéséből; 1931)

E Az az ötvenezer traktor, melyet minden évben az országnak adtak, ötvenezer gránát, amely szétrobbantja az egész burzsoá világot. (Sztálin volgográdi beszédéből)

a) Kinek a döntése volt a gazdaság átalakításának megkezdése az 1920-as évek végén?

---

b) Mi volt az iparosítás célja a szövegek szerint?

c) Mi volt a gazdaság átalakításának társadalmpolitikai célja?

d) Milyen eszközei voltak a kollektivizálásnak a mezőgazdaságban?

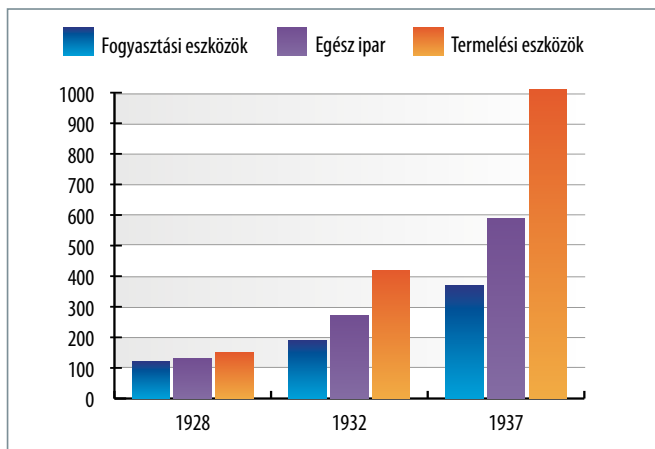
e) Mennyivel csökkent a magánszférában tevékenykedő szereplők aránya?

f) Hogyan hatott az iparosítás az életszínvonalra?

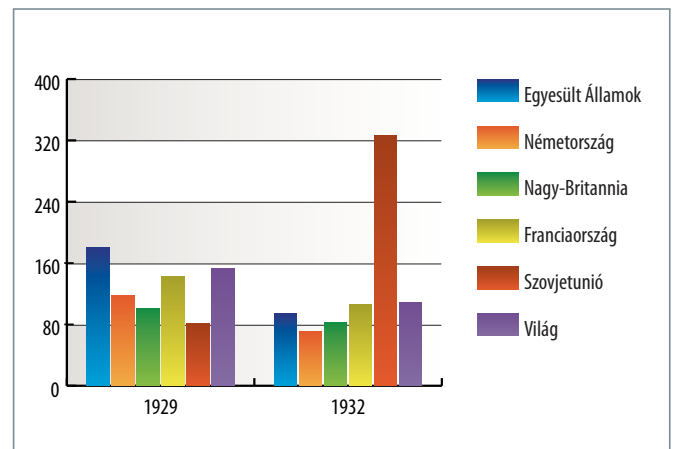

11 Válaszoljon a Szovjetunió iparosítását bemutató forrásokkal kapcsolatos kérdésekre!

⇒ **31. tankönyvi lecke**

A szovjet iparfejlődés mutatói százalékban (1913 = 100%)

Az ipari termelés mutatója 1913–1932 között (1913 = 100%)

Időnként felteszik a kérdést, hogy nem lehetne-e a tempót valamelyest lassítani, a haladást visszafogni. Nem, ezt nem tehetjük, elvtársak! A tempóból nem lehet visszavenni! Éppen ellenkezőleg, minden erőnkkel gyorsítanunk kell!

A régi Oroszország történelme mindenekelőtt azt mutatja, hogy elmaradottsága miatt állandóan legyőzték. S mindannyiszor elmaradottsága miatt maradt alul: katonai, kulturális, államszerkezeti, ipari és mezőgazdasági hátramaradása miatt. Legyőzték, mert ezt büntetlenül eltűrte. [...] A kizsákmányolók törvénye ilyen:

a gyengét és a lemaradót leverik. Ezért véget kell vetnünk a hátramaradásnak! [...] Akarják-e, hogy a szocialista hazánkat legyőzzék, hogy elveszítse függetlenségét? Ha ezt nem akarják, akkor a legrövidebb időn belül fel kell számolni az elmaradottságát, és igazi bolsevik tempóban előrehaladni a szocialista gazdaság felépítésével. Nincs más út! [...] Ötven-száz évvel vagyunk elmaradva a fejlett országok mögött. Ezt a távolságot tíz év alatt be kell járnunk. Vagy véghezvisszük ezt, vagy szétmorzsolnak bennünket. (Sztálin 1928-ban)

a) Milyen gazdaságirányítási rendszer vette kezdetét a Szovjetunióban 1928-ban?

---

b) Mivel indokolta Sztálin a „gyorsítást”?

---

c) Milyen iparágak fejlesztését vették célba az első tervek, és hogyan hatott ez a fogyasztás színvonalára?

---

d) Mi volt az oka a nyugati államokban az ipari termelés 1933-ra történő visszaesésének?

---

e) Miért nem érintette a tendencia a Szovjetuniót?

---

12 Válaszoljon a Szovjetunióban kialakuló személyi kultuszt bemutató forrásokot elemző kérdésekre!

⇒ 32. tankönyvi lecke

Az első felvonás után, amikor lassan kigyulladtak a fények, a nézők a páholy felé fordultak, igyekeztek kitalálni Sztálin reakcióját. Ő azonban semmi érzelmet nem mutatott, így senki nem mert sem tapsolni, sem füttyölni. Sztálin az előadás után lassan felemelkedett, odalépett az erkély korlátjához, tekintetével átfogta a termet, amelyben a légyzűmmögés is dudaszóként hangzott volna... Szünetet tartott, néhányszor összeütötte kicsi, száraz tenyerét. A teremben azonnal kitört a taps. Ő leeresztette a kezét, a taps azonnal elhalkult; nem rejtve el gúnyos mosolyát, újra tapsolni kezdett; erre kitört az ováció, felment a függöny, kijöttek meghajlásra a boldogságtól síró színészek. (Julian Szemjonov visszaemlékezése Mihail Bulgakov *A Turbin család végnapjai* című darabjának zártkörű színházi bemutatójáról a Kremlben)

a) Kik láthatók a képen? Milyen tisztséggel rendelkeztek a pártban?

---

b) Ki a „tanító”, és ki a „tanítvány”? Írja körül, hogyan ábrázolja az alkotás a két férfi viszonyát!

---

c) Melyikük életében készülhetett az alkotás? _____

d) Miért nem nyilvánítottak véleményt a nézők az első felvonás végén a szöveg szerint?

---

e) Mi döntötte el az előadás sikerét?

---

f) Tisztában volt-e a forrás szerint Sztálin a különleges helyzetével a Szovjetunióban?

---

g) Hogyan fogadta ennek megnyilvánulását?

---

13 Töltse ki a táblázatot annak alapján, hogy az alábbi állítások közül alapvetően melyek a sztálinizmus (Sz), illetve melyek a náci rendszer (N) sajátosságai, és melyek jellemzőek mindkettőre (M)! ⇒ 31. és 33. tankönyvi lecke

Állítás	Sz	N	M
1. Egy olyan rendszer megteremtése volt a cél, amely humánusabb, mint ami valaha létezett, olyan rendszeré, amelyben a történelemben először minden ember az emberség szintjére emelkedik.			
2. Ideológiáját nacionalizmus és rasszizmus jellemezte.			
3. A monopolisztikus párt ideológiája abszolút tekintélynek örvendett.			
4. Terrorjának célja egyedül a megsemmisítés volt.			
5. Az egyének minden lehetséges tévedése ideológiai színezetet kapott.			
6. A totális rendszer kiépítése szándékosan történt, a fennálló rend gyökeres megváltoztatására irányult.			
7. A terror célja egy olyan társadalom megteremtése volt, amely megfelel valamely ideálnak.			
8. A rendszer ellenségeinek kikiáltott személyeket el nem követett bűnök bevallására kényszerítette.			

14 Az alábbi források a kisantant létrejöttét és politikáját dokumentálják. Tanulmányozásuk után ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre!

⇒ 36. tankönyvi lecke

A Ez a politika [ti. a kisantant kiépítése] azzal a súlyos kellemetlenséggel járhat, hogy elszigeteli a magyar kormányt, amely elkerülhetetlenül megkísérl, hogy Németország oldalára álljon, és ott találjon támogatást. Ez a szövetség két táborra osztja Közép-Európát, növeli a konfliktusok veszélyét.

(Alexandre Millerand francia miniszterelnök távirata 1920. augusztus 24-én)

B Szilárdan eltökélve, hogy mérhetetlen áldozatok árán létrejött és a Nemzetek Szövetségének Egyességokmányával megteremtett békét, valamint a Trianonban 1920. június 4-én egyfelől a Szövetséges és Társult Főhatalmak, másfelől Magyarország között kötött béke által létrehozott rendet fenntartják, a Csehszlovák Köztársaság elnöke és Őfelsége a Szerbek, Horvátok és Szlovének királya megállapodtak abban, hogy védelmi szerződést kötnek.

(Csehszlovákia és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság egyezménye 1920 augusztusában)

C A trianoni béke ratifikálása, a kisantant létrejötte, Károly sikertelen vállalkozása meggyőzte a magyarokat arról, hogy alá kell vetniük magukat a mi politikai vonalunknak. (Edvard Beneš feljegyzése 1921-ben)

D Hétfőn kezdődik a horvát fővárosban a kisantant konferenciája. [...] A zágrábi konferenciának némi politikai mellékíze is van: tüntetést kíván jelteni Magyarország, de talán még inkább Olaszország felé. A francia és olasz külpolitika közeledése egy fontos európai kérdésben, az osztrák függetlenség és állami önállóság megvédésének kérdésében bizonyos nyugtalanságot keltett újból a kisantantkormányok körében.

(MTI-jelentés, Zágráb, 1934. január 22.)

E Vasárnap reggel kezdődött a kisantant-konferencia, amelynek fő tárgya a magyar kérdés. [...] Ennek a megegyezésnek a leglényesebb pontjai: a magyar fegyverkezési egyenjogúság elismerése a kisantant által és a magyar kisebbségiek jogainak elismerése. (MTI-jelentés a bledi konferenciáról 1938 augusztusában)

a) Milyen céllal alakult meg a kisantant? Kik voltak a tagjai?

---

b) Hogyan viszonyult e törekvéshez a francia külpolitika? Miért?

---

c) Melyek voltak azok a problémák, amelyek a harmincas években szorosabb együttműködésre sarkallták a tagokat?

---

d) Miért fogadta el tárgyalási alapnak a magyar követeléseket 1938 nyarán a kisantant? Életbe léphetett-e a bledi konferencia határozata?

---

a) Melyik történelmi eseményre utal a karikatúra? Mikor történt a „házasság” kimondása?

---

b) Hogyan érzékelteti a rajzoló az „esküvő” körülményeit? Milyen események előzték meg a „ceremóniát”?

---

c) Ki akadályozta meg korábban az „esküvőt”? Hogyan és miért sikerült a „boldog vőlegénynek” az akadályokat elhárítania?

---

16 A brit karikatúra szövege: „Szülői gondok”. (Középen Franco látható.) Válaszoljon a kérdésekre a rajz és az ismeretei alapján!

a) Melyik történelmi esemény kapcsán született a karikatúra, és mit szimbolizálhat a „közös gyerek”?

---

b) Miért ül döbbenet az „örömapák” arcán? Milyen külső és belső problémákkal kellett szembenéznie Francónak?

---

c) Miért került Franco országa a nemzetközi érdeklődés középpontjába?

---

17 Az alábbiakban Mahátma Gandhi és Mao Ce-tung tevékenységével összefüggő forrásokat olvashat. A kérdések alapján vesse össze Gandhi és Mao Ce-tung politikai nézeteit és eszközeit!

⇒ 35. tankönyvi lecke

A Használd az igazságot az üllődnek, az erőszakmentességet a kalapácsodnak, és utasíts el mindent, ami nem állja ki az igazság üllőjének és az erőszakmentesség kalapácsának próbáját. [...] Az emberiséget a szeretet törvénye uralja. Ha az erőszak, azaz a gyűlölet uralkodna, már rég kihaltunk volna. És mégis, a tragédiája a dolognak, hogy az úgynevezett civilizált emberek, és nemzetek úgy viselkednek, mintha a társadalom alapja az erőszak lenne.

(Móhandász Karamcsand Gandhi: *Önéletrajz, avagy Az igazsággal való próbálkozásaim története*, Európa, Budapest, 1987)

B Hasonlóan gondolkodtak róla az indiai milliomosok is. Gandhi bűnbánatra szólította fel őket, s így természetesen jobban kedvelték, mint a szocialistákat és a kommunistákat, akik alkalomadtán a pénzüket is elvették volna. [...] hogy majdnem mindig szelíden bántak vele, részben annak is köszönhető, hogy hasznosnak vélték.

(George Orwell: *Tűnődés Gandhiról* = Uő., *Az irodalom felszámolása. Válogatott esszék*, Európa, Budapest, 1990)

C Mi, kommunisták, ellene vagyunk minden haladást gátló, igazságtalan háborúnak, de nem ellenezzük a haladó, igazságos háborúkat. Mi, kommunisták, nemcsak hogy nem ellenezzük az igazságos háborúkat, de aktívan részt is veszünk bennük.

(Mao Ce-tung: *Az elhúzódo háborúról* (1938. május) = *Mao Ce-tung válogatott művei*, II., Szikra, Budapest, 1953)

D A földesúri osztály általi könyörtelen gazdasági kizsákmányolás és politikai elnyomás arra kényszerítette a parasztokat, hogy számos felkelést indítsanak a földesúri osztály uralma ellen [...]. A kínai feudális társadalomban csak a parasztság osztályharcai, a parasztfelkelések és parasztháborúk képezték a történelem fejlődésének igazi mozgatóerejét.

(Mao Ce-tung: *A kínai forradalom és a Kínai Kommunista Párt* (1939. december) = *Mao Ce-tung válogatott művei*, II., Szikra, Budapest, 1953)

Gandhi a „sómenet” élén 1930-ban

Mao Ce-tung beszédet mond a „hosszú menetelés” résztvevőinek 1934-ben

a) Miben hasonlítottak és miben tértek el politikai módszereik?

---

b) Kik számítottak politikai ellenfeleiknek?

---

c) Mi volt a „harcuk” célja? Milyen társadalom ideáját fogalmazzák meg?

---

d) A képek alapján miben tér el vezetői szerepük?

---

e) Mit jelent a „sómenet” és a „hosszú menetelés” kifejezés?

---

18 A képi források és a hozzájuk tartozó kérdések alapján mutassa be, hogyan változott a nők társadalmi szerepe a két világháború között! ➔ 34. tankönyvi lecke

a) Milyen körülmények segítették elő a nők jelentősebb társadalmi szerepvállalását a 20. század elején? (A)

---

b) Mennyiben függött össze a nők társadalmi szerepvállalása a második ipari forradalom technikai eredményeivel? (B)

---

c) Hogyan hatott a külsőségekre és a divatra az új kor? (C)

---

d) Miként viszonyultak egymáshoz a férfi és a női szerepek? Hogyan látszik ez a szimbólumokban? (D, E)

---

e) Mennyiben változtak a század húszas éveire a nőkkel kapcsolatos társadalmi normák és az erkölcsi kódex? (E, F)

V. Magyarország a két világháború között

1 A Bethlen István beszédeiből idézett részletek tanulmányozása után válassza ki a felsorolt fogalmak közül a szövegekhez tartozókat! A fogalmak számát írja a kijelölt helyre! (Három fogalom kimarad!) ➔ **38. tankönyvi lecke**

A A kormánynak helyre kell állítania az egész vonalon a tekintély elvét [...]. Mert a tekintély elvétől függ a kormányzat nyugodt szilárdsága. Ebben a tekintetben erőt ad a kormánynak az 1920. évi I. t.-e, amelynek alapján rendületlenül megáll a kormány.

B De keresnünk kell az útját és módját, hogy azok az emberek, akik társadalmi osztályokban, pártokban elosztva, foglalkozásuk szerint csoportosulva lelkük mélyéből ennek a hazának új fölemelkedését keresik és kívánják, azok egy táborba jöhessenek.

C Két körülmény volt az, amely ily rövid idő alatt megérelte a helyzetet: egyfelől „az a könnyelmű kísérlet”, amelynek áldozatává lett [...] a nemzet nyugalma is, másfelől az a mohó törekvés, amely ezen kísérlet nyomán szomszédainknál jelentkezett, hogy belső ügyeinkbe beavatkozzanak [...].

D A kormány minden tekintetben enyhíteni fog ezeken, és el van tökévelve arra, hogy a munkásosztállyal az érintkezést felvéve, vele ezeket a dolgokat megbeszélje, és lehetőleg olyan rendezést teremtsen, amely a munkásosztályt is megnyugtatja.

E [...] az amerikai köztársaság elnöke, Wilson, prófétai szóval megrajzolta a jövő világ képét, igazságot, egyenlőséget és jogot hirdetett a népek között. Ez a prófétai szó azonban csalóka fény, mely csak arra szolgál, hogy az éjjeli lepkéket magához csalja, hogy azok szárnyaikat a mécses lángjában megperzseljék. Mi voltunk azok az éjjeli lepkék, akik ebbe a tűzbe beleröpültünk. Megperzseltük szárnyainkat, és most látjuk, hogy nincs igazság, [...].

F [...] az elszakított területeket azon állam közösségéből, amelyhez ezer év óta tartoztak, átcsatolták más nemzetek szuverenitása alá; a kisebbségekből többség lett, de a volt többségből kisebbséget alkottak megint. Különbőség csak az, hogy alacsonyabb kultúrájú népek főnhatósága alá magasabb kultúrájú népeket helyeztek.

G Mert a tulajdonjoghoz szabad hozzányúlni, de csak akkor és csak csak úgy, ha aztán másodszer, harmadszer és negyedszer nem kell hozzányúlni. Olyan mérvű végrehajtás szükséges tehát ezen a téren, hogy ebben a tekintetben a nemzet összes agrárosztályai megnyugvást találjanak, [...].

1 kultúrfőlény, **2** Bethlen–Peyer-paktum, **3** nyílt választások, **4** királypuccs, **5** Egységes Párt, **6** „Szent István-i gondolat”, **7** revízió, **8** Nagyatádi-féle földreform, **9** kormányzó/kormányzóság, **10** népszövetségi kölcsön

2 Az alábbiakban a Bethlen-kormány képviselőinek és a szociáldemokrata munkásság küldötteinek 1921 decemberében tartott tárgyalásainak jegyzőkönyvéből (a Bethlen–Peyer-paktumból) olvashat részleteket. A táblázat segítségével csoportosítsa a szövegek információit aszerint, hogy mit nyert a kormány, és mit a Szociáldemokrata Párt e megegyezéssel!

➔ **38. tankönyvi lecke**

A Az értekezlet megállapodik abban, hogy a belügyminiszter sürgősen a Minisztertanács elé viendő rendelettervezetet készít, melynek értelmében a politikai gyülekezési jogot valamennyi párt-ra nézve egyenlő elbánás mellett a kormány visszaállítja. Az az állapot, hogy politikai gyűléseket csak a parlamentben képviselt pártok és csak úgynevezett beszámoló gyűléseket tarthattak, ezzel megszűnik.

B A kibocsátandó rendeletben e politikai gyűlések tartása engedélyhez köttetik. Az engedély csakis zárt vagy elkerített helyen tartandó gyűlésekre szólhat; utcai tüntető felvonulások, szabad ég alatti gyűlések a mai viszonyokra tekintettel egyelőre nem engedélyezhetők.

C A felosztatott vagy felfüggesztett szakszervezetek közül a közalkalmazottak, vasutasok és postások szakszervezetei vissza nem állíthatók.

D [...] a kormány kész a szociáldemokrata munkásság által benyújtandó névjegyzék alapján mindazoknak az internáltaknak a szabadon bocsátását engedélyezni, akikért a szociáldemokrata munkásság (szakszervezetek) erkölcsi felelősséget vállal.

E [...] a szociáldemokrata párt a „Népszavában” fog tárgyilagos hangot megütni és a polgári társadalommal való együttműködést a lapban lojálisan kifejezésre juttatja, aminek természetes következménye, hogy annak visszhangja a külföldi sajtóban is meglesz.

F A szociáldemokrata párt kötelezi magát, hogy a nemzet összességét érintő vitás külpolitikai kérdésekben kifejezetten a magyar álláspontot teszi magáévá olyan mértékben, mint azt a német többségi és más mérsékelt szociáldemokraták mindenkor megteszik, akik ilyen kérdésekben soha nem képviselik ellenséges államok kormányainak álláspontját.

G Belpolitikai téren szakít a liberális blokkal; a polgári demagógia és az oktobrista elemek támogatásától tartózkodik. A kormánnyal szemben, mint annak ellenzéke tisztességes fegyverekkel küzd [...]. Köztársasági propagandát nem üz.

H Tudomásul veszi a miniszterelnöknek azon kijelentését, hogy az egyesülési és gyülekezési szabadságra vonatkozó pontot a kormány úgy értelmezi, hogy a szociáldemokrata párt nem fogja agitációját a mezőgazdasági munkásrétegekre kiterjeszteni – mint ahogy 1918 őszén a vidéken tette.

Szempont	Kormányzat	Szociáldemokraták	A forrás betűjele
Választások			
Pártpolitika, szövetségi politika			
Kényszerintézkedések			
Külpolitika			
Államforma			
Sajtó			
Szakszervezetek			
Gyülekezési jog			

3 Húzza alá a magyarországi zsidóság történetéhez kapcsolódó törvényszövegek után olvasható állítások közül azokat, amelyek igazak! ⇒ 41. és 43. tankönyvi lecke

A 1. §: A tudományegyetemekre, a műegyetemre, a budapesti egyetemi közgazdaságtudományi karra és a jogakadémiákra az 1920/21-ik tanév kezdetétől csak oly egyének iratkozhatnak be, kik nemzethűségi s erkölcsi tekintetben feltétlenül megbízhatók, és csak oly számban, amennyinek alapos kiképzése biztosítható. [...] 3. §: Az engedély megadásánál a nemzethűség és az erkölcsi megbízhatóság követelményei mellett egyfelől a felvételt kérők szellemi képességeire, másfelől arra is figyelemmel kell lenni, hogy az ország területén lakó egyes népfajokhoz és nemzetiségekhez tartozó ifjak arányszáma a hallgatók közt lehetőleg elérje az illető népfaj vagy nemzetiség országos arányszámát, de legalább kitegye annak kilenczted részét.
(A numerus clausus, 1920. évi XV. törvénycikk)

B 1920. évi XXV. törvénycikk 3. §-ának harmadik bekezdése helyébe a következő szöveg lép: Az engedély megadásánál a nemzethűség és az erkölcsi megbízhatóság követelményei mellett egyfelől a felvételt kérő megelőző tanulmányi eredményeire, illetve szellemi képességeire, másfelől arra is figyelemmel kell lenni, hogy elsősorban a hadiárvák és a harctéri szolgálatot teljesítettek és a közalkalmazottak gyermekei, továbbá a különféle foglalkozási ágakhoz (mezőgazdasághoz, iparhoz, kereskedelemhez, szabad foglalkozásokhoz stb.) tartozóknak gyermekei az ezen foglalkozásokhoz tartozók számának és jelentőségének megfelelő arányban jussanak a főiskolákra, és a fölvettek száma az egyes törvényhatóságok között is igazságosan osztassék fel.
(Az 1928. évi XIV. törvénycikk)

1. A törvény az egyetemekre felvehetőek számát nem, csak az arányát szabályozta.
2. A törvény az izraelita vallásúakat külön nemzetiségűeknek tekintette.
3. A törvény politikai diszkriminációt is érvényesített.
4. A szöveg a társadalmi esélyegyenlőség törvényi megfogalmazása volt.
5. A felsőoktatásban a faji megkülönböztetés törvényi szinten a zsidótörvényekig jelen volt.
6. Bethlen István miniszterelnöksége alatt a felsőoktatásba felvettek számára eltörölték a „faji korlátot”.
7. A politikai korlátozások sem érvényesültek már a húszas évek végén.
8. A húszas évek végén az egyetemi felvételik esetében a szülők foglalkozása alapján differenciáltak.

4 Értelmezze a Klebelsberg Kunó kultuszminiszter beszédeiből közölt részleteket, majd ismeretei segítségével aláhúzással válassza ki a felsorolt fogalmak közül az odaillőt! ⇒ 39. tankönyvi lecke

A [...] most elsősorban a szellem, a művelődés fegyvereivel kell védeni hazánkat, és ezekkel az eszközökkel kell mindig újból és újból bizonyítanunk a világ nemzetei előtt, hogy a magyar viszon­ tagságos életének második ezer esztendejében is életképes, [...] [...] a magyar hazát ma elsősorban nem a kard, hanem a kultúra tarthatja meg és teheti ismét naggyá.

[...] hogy ma, amikor a kezünk annyira téren meg van kötve, a szel­ lem régióiban ellenben korlátlanul cselekedhetünk, éppen a nagy kulturális erőfeszítéseknek van most itt az ideje.
A politikai Trianonba be kellett mennünk, de a kultúrpolitikai fegy­ verletétel önkéntes lenne.

alkotmányvédelem

szellemi honvédelem

fajvédelem

B A pozitív, az aktív, a produktív, a konstruktív emberek szolidaritását; a munkás, az alkotó emberek szent összefogását a romba dőlt haza újjáépítésének nagyszerű munkájában; öntudatos összefogást a kritika túltengéseivel [...] a korábbi idők szónokló, ünneplő, civódó és kesergő hazaszeretetével szemben a munkás hazaszeretetet hangsúlyozza. Épp úgy szembeszáll a jogosulatlan önámítással, mint a nemzet önbizalmának kishitű lefokozásával [...].

Mert módjában van-e az egyszerű magyar hazafinak ma mindennapi életében a területi épség helyreállításán közvetlenül dolgozni? [...] Nyilván nem. [...] Útbat az óra, mikor a haza nagy erőfeszítéseket és nagy áldozatokat követel majd minden egyes fiától [...]. A nemzet élete azonban hétköznapiakon hömpölyög tovább, és meggyőződésem szerint éppen ezeken a hétköznapiakon nincs kihasználva a magyar hazafiság a nemzet megerősítése érdekében [...].

neonacionalizmus

neoabszolutizmus

újfasizmus

C Kultúrpolitikám két alapgondolaton épül fel. Emelni igyekszem a magyar nemzet széles néprétegeinek, nagy tömegeinek értelmi szintjét.

Az én tudománypolitikám alapja az a gondolat, hogy a nemzetek kultúráját, kicsiny és nagy nemzetekét egyaránt három-négyezer ember képviseli.

Még egy területeitől, iparától, sőt lakóitól megfosztott országra is virradhat új nap, még egy kivéreztetett, elszegényedett és porig alázott nemzet is képes izmait megfeszítve talpra állni, de az a nemzet, amelyik elveszíti, eltékozolja a kultúra szellemi örökségét, kitagadottá válik, mostohasorsra kárthatott és nyugovóra fog térni felette a történelem.

kultúrharc (Kulturkampf)

kultúrncionalizmus

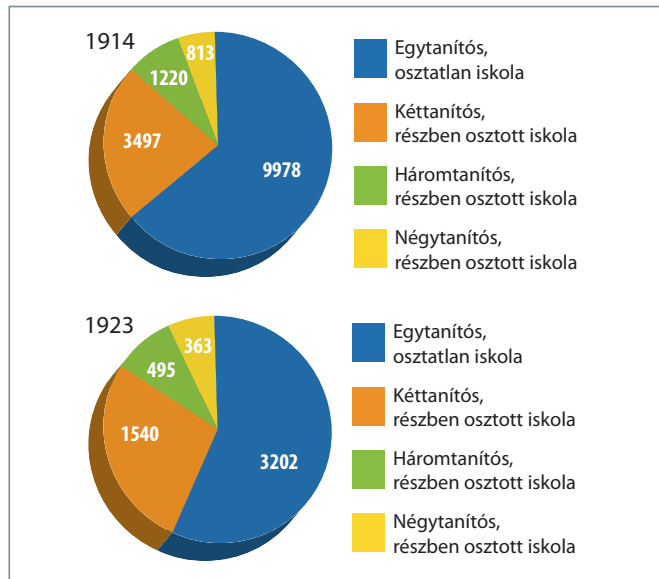
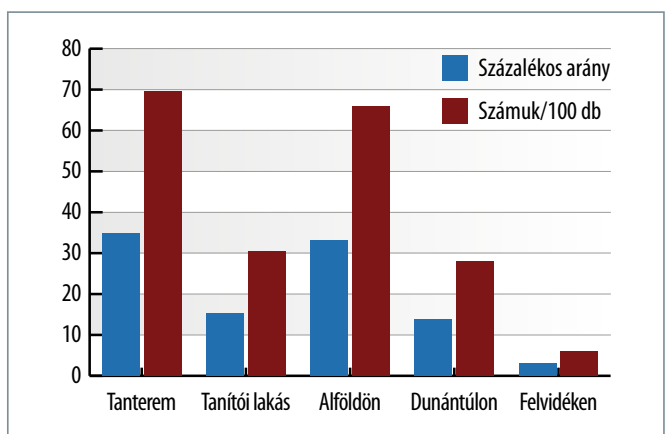
kultúrfölény

S Az alábbiakban a Horthy-korszak népiskoláztatási elképzeléseinek, reformjainak dokumentumaiból olvashat részleteket. A hozzájuk rendelt diagramok és ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre! ➔ 39. tankönyvi lecke

A Szükségünk van arra, hogy az egész nevelési politikánkat megváltoztassuk. Ott kell elindulnunk, hogy ifjainkba az önállóság, a tevékenység szellemét öntsük, és a jellemzilárdságra fektessük a nevelésben a fősúlyt. Hozzá kell szoktatnunk őket a gazdasági élettel való törődéshez, és beléjük kell oltanunk a keresztény erkölcsi alapelveket [...].
(Bethlen István)

B Brutális tény az, hogy az általános tankötelezettség behozatala után több mint félszázaddal a nyolcmillió maradék magyarból több mint egymillió a hatévesnél idősebb analfabéta. [...] Ha az állam egyfelől kimondja az általános iskolakötelezettséget, akkor másfelől az államnak kötelessége, hogy iskolák építését előmozdítsa, a terhek nagy részét viselje, és így tegye is lehetővé a tankötelezettség végrehajtását: az iskolába járást, mert különben az iskolakötelezettség kimondása pusztán önámítás. [...] a mezőknek, a tanyáknak, a falvaknak világára veszedelmes és vigasztalan sötétség nehezedik. Veszedelmesnek mondom ezt a sötétséget, mert hiszen tudvalevőleg az iskolázatlan ember csökönyös, maradi, haladni nem tudó és nem akaró, azonkívül könnyen lesz szabad prédájává mindenféle téveszmének, de meg az iskolázatlan ember munkája nemzetgazdasági szempontból is sokkal kisebb értékű, mint az iskolázott ember munkája.
Ma nem államosítjuk többé az iskolákat, hanem hatalmas állami építési segélyekkel jövőnk támogatására azoknak az egyházközségeknek, amelyek a maguk iskoláit továbbfejleszteni és szaporítani akarják. Katolikus intézmények alapítására és ez intézmények fejlesztésére van szükségünk.
(Klebsberg Kunó)

Időszak	Népiskolák építésére fordított összeg
1867–1918	39 894 957 aranykorona
1921–1926	29 339 765 aranykorona

Az új oktatási objektumok száma és aránya

Osztatlan és osztott iskolák aránya 1914-ben és 1923-ban

a) Milyen ideológiai célból és miért tartotta fontosnak a hatalom a népiskoláztatás fejlesztését?

b) Hogyan függött ez össze az egyházi iskolákhoz fűződő viszonyal?

c) Kire és milyen tevékenységére utalt Klebelsberg, amikor az ötven éve megkezdődött folyamatról beszélt?

d) Miként igazolja Klebelsberg felvetésének igazságtartalmát a táblázat?

e) Melyik régióban volt a népiskolai fejlesztések súlypontja, és miért éppen ott? Legalább két indokot nevezzen meg!

f) Melyik forrás tanúskodik a fejlesztés minőségi következményeiről, és hogyan?

 6 A Monarchia utódállamaként létrejött Csehszlovákia jelentős magyar kisebbséget tudhatott magáénak. A magyar kisebbség és a hatalom viszonyát mutatják be az alábbi szövegek. Tanulmányozásuk után az ismeretei segítségével döntse el, hogy igazak vagy hamisak-e a táblázat állításai! Választását a forrás betűjelével igazolja! (Egy betűjel több helyre is kerülhet.)

⇒ 40. tankönyvi lecke

A [...] egyenesen képtelenség volt, hogy egy olyan nemzet, mint a magyarok, oly hosszú időn át négy más nemzetet zsákmányolt ki – a mi szlovákjainkat, a ruténokat, a románokat és a jugoszlávokat. [...] A magyarok eléggé könyörtelenek voltak, amikor azt mondogatták: a tót nem ember – mi nem fogunk nekik rosszal visszafizetni, csak azt akarjuk, hogy Szlovákia teljes kiterjedésében a felvirágzásához szükséges határokkal rendelkezék.

(Tomáš Garrigue Masaryk, Csehszlovákia elnökének szavai 1918 decemberében = Gyönyör József: *Közel a jog asztalához*, Madách, Pozsony, 1993)

B Egyet nem feledek. Amikor 1920. június 4-én háromnegyed ötkor a „Trianon” nevet viselő szerződésen aláírtam a nevemet, tudtam, hogy a szlovák nemzetnek a volt Magyarországgal szembeni elszámolását írom alá, a fentről egészen le a nemzetem vérével, szenvedésével és nyomorával írt számlák elszámolását. S az ilyen elszámolás örök.

(Štefan Osuský diplomata kijelentése = Deák László: *Kortársak Trianonról*, Kubko Goral, Bratislava, 1996)

C Már kezdetben az volt a szándékunk, hogy a kisebbségeknek többet adjunk, mint amire a békeszerződések köteleznek bennünket. [...] Tudjuk jól, hogy helyesen oldottuk meg a kisebbségi kérdést, és a nemzetiségek velünk való józan, ésszerű és lojális együttműködése révén hozzájárulunk úgy államunk, mint Közép-Európa erkölcsi, gazdasági és politikai konszolidációjához. (Részlet Milan Hodža miniszterelnök nemzetgyűlési felszólalásából; 1924)

D A magyar és német képviselők nevében kijelenthetem, hogy a hovatartozás kérdését illetően nem kérdezték meg sem a magyar, sem a német nemzetet, [...] Felső-Magyarország területét elfoglalta a cseh hadsereg, és a bosszú politikája révén lakosságuk, mint a figurák a sakkasztalán, erőszakkal került át új államalakulatba, az úgynevezett cseh-szlovák államba. (Körmenydy-Ékes Lajos magyar képviselő nemzetgyűlési felszólalásából; 1920)

E Ne felejtsek el, hogy ez az állam a Nyugat falánkságának gyermeke, ezt azért hozták létre a nyugati hatalmak, mert szükségük volt ideállítani egy államot, hogy küzdjön, végezzen, ha kell az ő érdekeikért és az ő imperialista törekvéseikért [...] Mi pedig ehhez a békéhez semmikor sem adtuk hozzájárulásunkat, és semmikor sem fogjuk ezt megtenni. Mi legelőször is emberi jogainktól fosztatunk meg, és semmikor sem fogunk sorsunk intézéséről lemondani. (Szent-Ivány Józsefnek, a magyar kiscgazdák vezetőjének 1920. november 24-én elhangzott felszólalásából)

F [...] igazi magyar sajtó kizárásával több millió magyarnak erkölcsi és anyagi érdekét veszélyeztetik. [...] Ennélfogva teljes joggal

és indokolt elkeseredéssel kérdezzük: hol van hát a Nemzetek Szövetsége, amelynek a kisebbségi és békeszerződésekben nemzetközileg is biztosított kisebbségi jogok megvédése volna egyik legfőbb feladata?

(Olay Ferenc: *A magyar sajtó és az utódállamok 1918–1928*, Magyar Nemzeti Szövetség, Budapest, 1929)

G Boldogan, hálatalattal szívvel várjuk visszacsatolásunkat. Ha országghatár is lesz közöttünk, mégis szeretettel fogjuk kísérni szlovák testvéreink sorsát, és velük együtt óhajtunk működni.

(Esterházy János, az Egyesült Magyar Párt ügyvezető elnökének 1938. október 7-én elhangzott rádióbeszédéből)

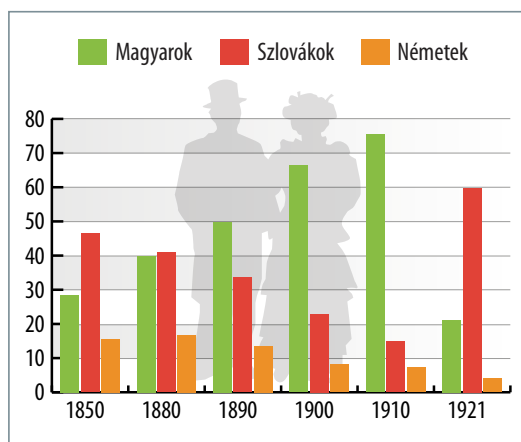
Állítás	Igaz	Hamis	A forrás betűjele
1. A magyar politikusok egy része nem természetes képződménynek vélte Csehszlovákiát.			
2. A cseh és a szlovák politika azt állította, hogy a csehszlovák állam nem törekszik a történelmi sérelmek megtorlására.			
3. A csehszlovák politika megfosztotta a magyarságot parlamenti képviseletétől.			
4. A csehszlovákiai magyarság nem élvezte a sajtószabadságot.			
5. A wilsoni elképzelésekkel szemben az elszakított magyarság nem kapott lehetőséget az önrendelkezésre.			
6. A csehszlovák vezetés méltányosnak vélte nemzetiségi politikáját.			
7. A sikeres revízió a csehszlovákiai magyar politikusok számára kizárólag integrális (teljes) területi visszacsatolást jelentett.			
8. A magyarság sorsát a csehszlovák politika hajlamos volt történelmi igazságtételként értékelni.			
9. A kisebbségi elnyomásban a csehszlovák államban történelmi okok miatt csak a magyarság részesült.			

7 A Felvidék nemzetiségi viszonyait bemutató szöveges forrás és a grafikon tanulmányozása után válaszoljon a kérdésekre!

⇒ 40. tankönyvi lecke

A soknyelvűség következménye volt, hogy az itt élők nemzeti hovatartozása meglehetősen bizonytalan volt. [...] A kettős kötődés miatt legtöbbször nem is tudták eldönteni, milyen nemzetiségűnek vallják magukat, sőt, ezen túl, még kizárólagos anyanyelvet sem tudtak mondani. Ugyanez érvényes azonban a magyar lakosságra is, elsősorban a vegyesen lakott településeken, a magyar etnikai tömb peremén és a szórványokban. [...] A leginkább sérelmezett mozzanat a nemzetiségi adatok felvételének gyakorlata volt. A számlálóbiztosok visszaéltek a jogukkal, hogy csak ők tölthették ki az íveket, szemben a cseh országgrésszel, ahol a lakos joga volt a válaszok beírása. [...] A csehszlovák államhatalom mindenáron bizonyítani akarta a csehszlovák nemzetiség többségi jelenlétét az új államban, a kisebbségek politikusi pedig arra hívták fel a figyelmet, hogy nyelvi jogokat nyerhetnek, illetve veszíthetnek, ha megtartják, illetve ha föladják nemzetiségüket.

(Mezei István: *Városok Szlovákiában és a magyar határ mentén*, Fórum Kisebbségkutató Intézet, MTA-RKK, Pécs-Somorja, 2008)

Kassa lakosainak nemzetiségi összetétele 1850 és 1921 között – százalékos arány

a) Melyik, a grafikonon jelzett időszakhoz kapcsolható a szöveg? Miből következtethetünk erre?

b) Melyik fogalom köthető leginkább a szöveg tartalmához? Húzza alá, majd jelölje a szövegben azt a részt, ami alapján a döntését meghozta!

revízió

lakosságcsere

identitás

c) Mennyiben árnyalja a grafikon elemzési lehetőségeit a szöveg tartalma?

---

d) Miként befolyásolhatta a statisztikai adatokat az adott korban létező hatalom?

---

e) Melyik népcsoport a 19. század közepe óta tartó folyamat egyértelmű vesztese?

---

f) Értelmezze a „kettős kötődés” fogalmát!

---

8 Az alábbiakban részleteket olvashat a Horthy-korszak szellemi életének reprezentáns képviselőinek revízióval kapcsolatos nézeteiből. Párosítsa a forrásokat a táblázatban szereplő fogalmakkal!

⇒ 40. tankönyvi lecke

A Nem sovinizmus arról beszélni, hogy a magyarság szeretné a maga nemzeti államát kialakítani, mégpedig úgy, hogy a magyar etnikum területét fedje az új nemzeti állam.
(Kovács Imre)

B [...] az ún. Rothermere-vonal nem magyar javaslat [...] a magyar nemzet nem adja fel jogát a maga ezredéves [...] államterületéhez.
(Herczeg Ferenc)

C [...] Erdélyt a maga egészében – mint érintetlen egységet – a Szent Korona fennhatósága alá kell visszahelyezni.
(Bajcsy-Zsilinszky Endre)

D [...] a valódi békéhez és konszolidációhoz vezető út csakis a következő lehet: [...] a határok revíziója minden olyan esetben, amikor egy homogén nemzeti kisebbséget nehézség nélkül lehet egyesíteni honfitársaival.
(Jászi Oszkár)

E [...] nem törekszünk egyébre, mint az ország etnográfiai kikekítésére és a külföldi magyar kisebbségek hathatós védelmére.
(Vámbéry Rusztem)

F [...] a szomszédos hatalmakkal szemben magatartásunkat egyelőre csakis az ott élő magyarok sorsa határozhatja meg. Tehát [...] lebíráhatatlan folyton kezdeményezéssel odahatni, hogy a rendes gazdasági és kulturális érintkezések ezekkel az országokkal helyreálljanak, s így a régi, közvetlen életáramlás köztünk és az eltépett részek között újból meginduljon.
(Szabó Dezső)

G A régi Magyarország nincs többé számunkra: de Erdély, Ardeal, Siebenbürgen, Transilvania vagy bármi nyelven nevezte és nevezi a világ: feltámadt és van, amint ahogy volt akkor is, amikor azt hittük mi magunk, mert akartuk hinni, hogy nincs, és csak Magyarország van.
(Kós Károly)

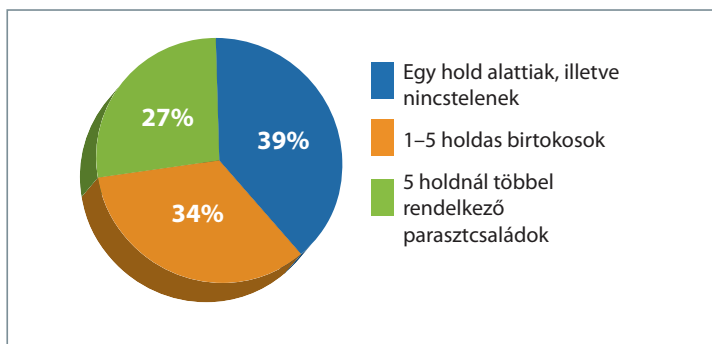
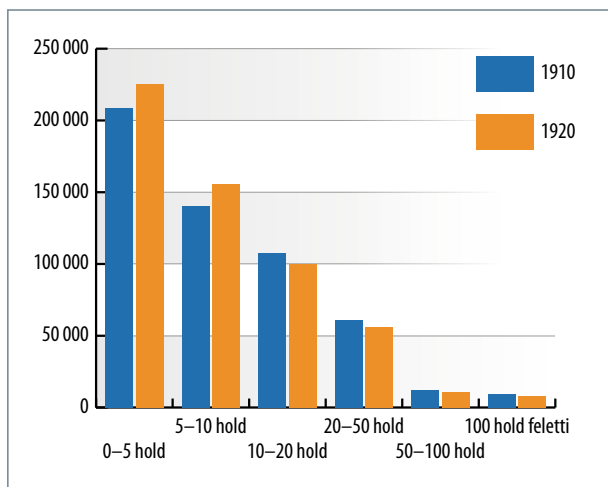
Fogalmak	A forrás betűjele
Etnikai revízió	
Integrális revízió	
Határok átjárhatóvá tétele	
Transzilvanizmus	

Nézzon utána, mit is jelenthetett a Rothermere által javasolt „vonal” (határ)!

A A lakosságra eső határ a következő birtokmegoszlás képét mutatja: hat családnak van 100 holdtól 500 holdig terjedő birtoka, 29-nek 15–100 holdig, 40-nek 10–15-ig, 80-nak 5–10-ig, 275-nek 1–5 holdig, 640 olyan család van, amelynek a házon kívül nincs egy talpalatnyija se. A mezőgazdasági cselédek száma megközelíti a háromszázat. A földreform alkalmával kiosztottak 4000 hold földet 2100 ember között, s ezenfelül több mint ezer házhelyet. Miután azonban az újjvárosi határ szűk nekik, s az uradalomból magából nem hódíthatnak, ez a nép ráveti magát a szomszédos határookra.
(Milotay István: *Az ismeretlen Magyarország*, Genius, Budapest, 1930)

B A háború befejezésétől mindmáig egyetlen „nagyszabású” tett történt: az ellenforradalom „földbirtokrendezése”, házhelyosztása és falusi kislakásokat építő tevékenysége. Mire ezek a tevékenységek megoldáshoz értek, a kisgazdapárt parlamenti szerepe már régen a múlté volt s a restaurált „történelmi osztályok” kezébe került a politikai hatalom. [...] A közben restaurált 67-es Magyarország azonban a nagybirtokrendszer fenntartása mellett döntött s a földbirtokreformot csupán társadalmi csillapítószernek használta. A földet jogosan igénylőknek csupán egy töredékét elégítette ki, csak törpebirtokokat juttatott s az új törpebirtokosok semmiféle gazdasági segítséget sem kaptak, a kapott föld árát pedig többnyire magasan valódi értéke felett állapították meg.
(Féja Géza: *Viharsarok*, Budapest, Athenaeum, 1937)

Az összes paraszti birtokos százalékos megoszlása

Birtokosok száma és birtokaik nagysága

a) Mi az alapvető ellentmondása a magyarországi földbirtokstruktúrának?

---

b) Hogyan próbált ezen enyhíteni a hatalom?

---

c) Mennyiben változtatta ez meg a földbirtokviszonyokat?

---

d) Miért nem segítette elő a birtokrendezés a paraszti társadalom egzisztenciális viszonyainak javulását?

---

e) Mi lett volna a valódi eredményt hozó megoldás?

f) Miért nem került erre sor a korban?

10 Ki hogyan köszönt a Horthy-korszakban? Döntse el, hogy az alábbi köszönési formulák mely egymást üdvözlő társadalmi rétegekre voltak jellemzőek! ➔ **41. tankönyvi lecke**

Köszönési forma	Az egymást köszöntő felek
1. Jó napot!	
2. Szervusz!	
3. Kezicsókolom!	
4. Adj' isten!	
5. Jó szerencsét!	
6. Alázatos tiszteletem!	
7. Szervusz! Kérlek alássan!	

- A** falusi a falusinak
- B** egyenrangú urak
- C** nem egyenrangú vagy eltérő korú urak
- D** kispolgár a kispolgárnak
- E** bányász a bányásznak
- F** cselédlány asszonyának
- G** nem urak az uraknak

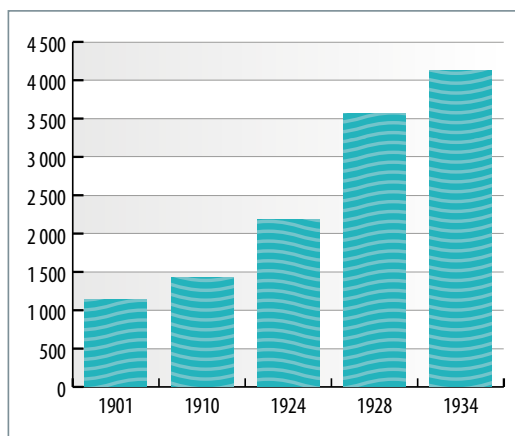

11 Az alábbi források az első világháború előtti és utáni nyaralási szokásokat mutatják be. Tanulmányozásuk után válasszon a hozzájuk kapcsolódó kérdésekre! ➔ **41. tankönyvi lecke**

A Erdélynek kivételes volt a helyzete addig, míg területét a vasutak be nem hálózták. Akkor Kolozsvár még olyan messze volt Budapeستől, hogy csak ritka gazdag emberek engedték meg maguknak a 200 forintba kerülő és mégis kényelmetlen és hosszadalmas kocsikázást. Mágásaink, nemességünk és az értelmiség is szépen itthon maradt, és nyaranta megtöltötte Borszéket, Előpatakot, Korondot, Tusnádót stb., békés egyetértésben keresvén a gyógyulást a tömegesen átjövő romániai és moldvai bojárokkal. [...] Mikor azonban a vasutak nálunk is elterjedtek, az erdélyi urak is nyugatra repültek, sőt a bojárok is hűtlenek lettek hozzánk, és beállott a hanyatlás. (Egy 1902-es visszaemlékezésből)

B 1903. július 27-én [...] senki sem volt Budapesten, mindenki elutazott. [...] Bandukolva a belváros uccáin, megállapíthattam, hogy egész uccasorokon végig nincsen egyetlen ablak, melynek ne volna lebecsátva a redőnye, és mindenütt [...] szinte ásitott a boldog békeévek holt szezonja. Ha ebben az időben azt mondtam volna valakinek, hogy Budapesten is el lehet tölteni a nyarat, sőt vidéki embernek vagy külföldinek érdemes eljönni Budapestre, a szemem közé nevettek volna. Városban tölteni a nyarat képtelen gondolatnak tetszett, mert a városban lakás a városi életet is jelentette. (Névtelen levélíró sorai az *Utazás* című szaklapban; 1903)

C [...] idegenforgalmi mérlegünk egész passzivitása [...] jóformán csakis annak tulajdonítható, hogy nem tudjuk közönségünket a külföldi nyaralásról leszoktatni. [...] A külföldön nyaraló tömegek azonban teljesen felborítják a mérleg egyensúlyát. Ez a szokás alighanem a közös monarchia idejéből maradt ránk. [...] Most azonban, amikor nemcsak az osztrák tartományok, hanem a régi Felvidék, Nyugat-Magyarország és Erdély nyaralótelepei is külföldnek számítanak, égető problémává vált számunkra e kérdés, és meg kell végre találjunk a megoldást. (Bársony Oszkár: *Idegenforgalom és itthoni nyaralás*, Idegenforgalmi Szövetség, Budapest, 1933)

Parád fűrdővendégeinek száma

Balatoni nyaralók a harmincas években

a) Milyen összefüggést láthatunk a dualizmus korának infrastrukturális fejlődése és a nyaralási szokások megváltozása között?

---

b) Hogyan befolyásolták a nyaralási szokásokat a trianoni békeszerződéssel előállt területi viszonyok?

---

c) Hogyan mutatkozik meg ez a változás az oszlopdiagram adataiban?

---

d) Milyen gazdasági kérdést vetett fel a Horthy-korszakban a nyaralási szokások megváltozása?

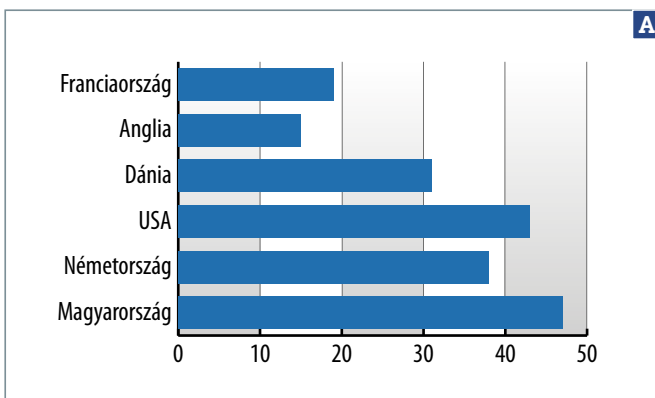
e) Miként próbálták e problémát orvosolni?

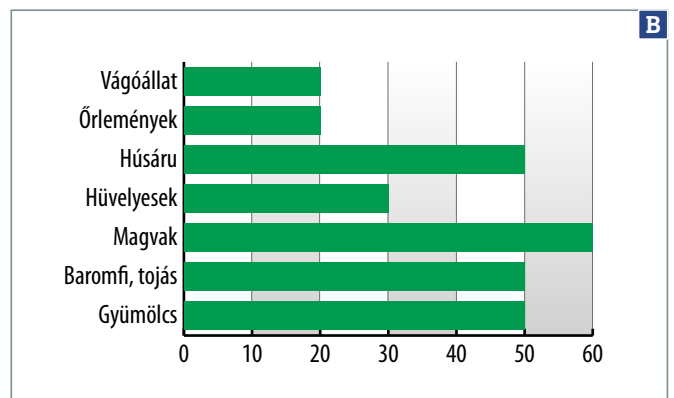

---

12 A gazdasági válság német- és magyarországi hatását bemutató diagramok és a szöveges források tanulmányozása után az ismeretei alapján válaszoljon a kérdésekre! ⇒ 42. tankönyvi lecke

A nemzeti jövedelem csökkenésének mértéke százalékban

Németországba irányuló exportcikk a külkereskedelem százalékában

C A Berliner Tagblatt vasárnapi vezércikkében félremagyarázhatatlanul kétségbeejtőnek ítéli Németország gazdasági helyzetét. A vezetőkörök a lap szerint azon törik a fejüket, hogyan biztosítsák az ipari szükségletekhez nélkülözhetetlen külföldi nyersanyag beszerzését. A devizahiány oly nagy, hogy Németország egy napon nem tudja majd a gyapotot, selymet, rezet, kaucsukot, benzint s olajokat megfizetni, ami az egész ipari termelés megbénulásához vezetne és katasztrofálisan megnövelné a munkanélküliséget. (MTI-gyórhír, 1934. május)

D A kormánybizottságok különösen a következő kérdésekkel foglalkozni: Magyarországon a német áruk és Németországban a magyar áruk elhelyezési lehetőségeinek kibővítése. E közben többek között különös gondot kell fordítani a magyar mezőgazdasági termelés egyes ágainak a német beviteli szükséglettel való egyeztetésének kérdéseire is (lenmag, ricinus vagy más olajos mag termelése). (Részlet az 1934 februárjában kötött német–magyar kereskedelmi „pótegyezmény”-ből)

a) Melyik forrás mutatja a gazdasági válság hatását Németországban és Magyarországon?

b) Mi volt az oka annak, hogy a két eltérő fejlettségű országot egyaránt sújtotta a válság?

---

c) Mi akadályozta a német ipar kilábalását a válságból a források szerint?

---

d) Milyen megoldás segített e német–magyar kereskedelmet is hátrányosan érintő tényezőn?

---

e) Hogyan befolyásolta a magyar külkereskedelmet ez a megoldás?

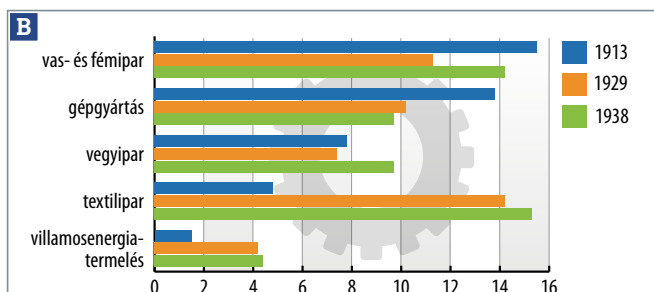
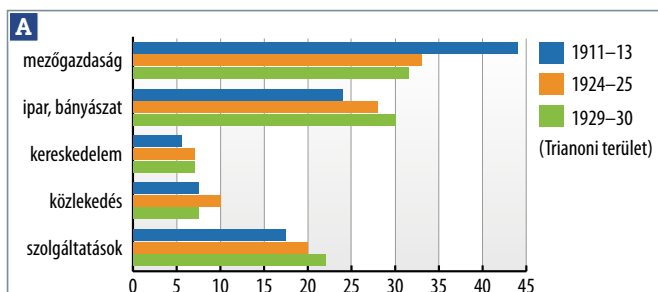

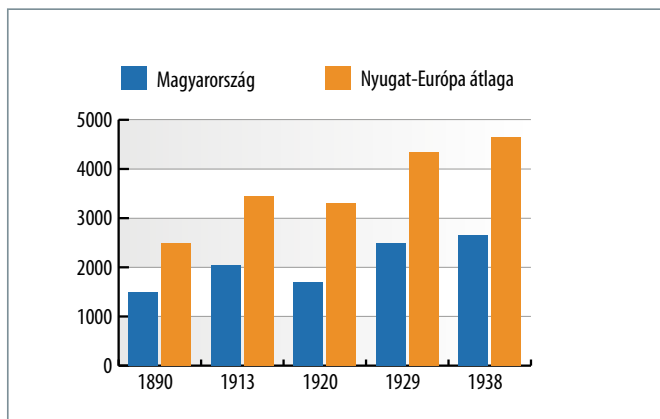
13 Az alábbiakban a magyar gazdaság egyes ágazatainak a nemzeti jövedelemhez való százalékos hozzájárulását **(A)** és egy, az ipar ágazati megoszlását **(B)** bemutató oszlopdiagramot láthat a 20. század első harmadának adataival. Ismeretei segítségével aláhúzással válassza ki a diagramokra vonatkozó állítások közül a helyeseket!

⇒ 38. és 42. tankönyvi lecke

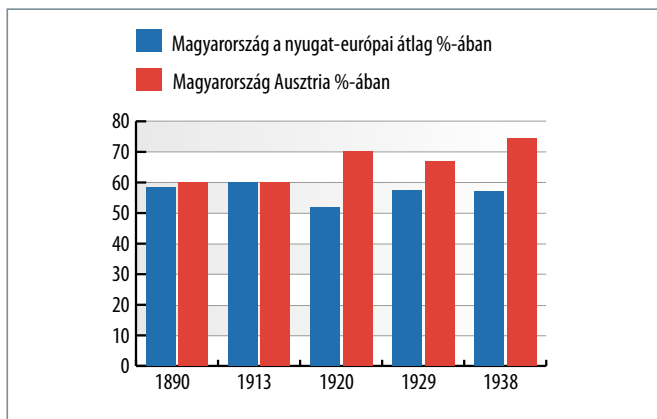

1. A magyar gazdaság szerkezetének változása összefüggött a trianoni béke területi következményeivel.
2. Az ipar fejlődését alapvetően a hagyományos ágazatok – kohászat, feldolgozóipar – biztosították.
3. Az ipar súlypontja a könnyűipar irányába tolódott el az adott időszakban.
4. A magyar ipar a gazdasági válságot követően minden ágazatában dinamikusan fejlődött.
5. A nemzeti jövedelem legnagyobb részét a textilipar adta.
6. A gazdasági válságból a vas- és fémipar lábalt ki a legsikeresebben.
7. A textilipar fejlődése a megnövekedett külső igénynek köszönhető.
8. A gépgyártás visszaesése és a mezőgazdasági termelés közt egyenes összefüggés van.

14 A diagramok elemzésével döntse el, hogy igazak-e a Horthy-korszak magyar gazdaságának teljesítményére vonatkozó állítások! ➔ 38. és 42. tankönyvi lecke

A magyar és a nyugat-európai GDP alakulása (dollarban)

A magyar GDP Nyugat-Európa és Ausztria átlagában

Állítás	Igaz	Hamis
1. Magyarország GDP-je a Horthy-korszakban folyamatosan növekedett.		
2. Ausztria GDP-jének növekedési üteme nem haladta meg a magyaráét.		
3. A Monarchia felbomlásának GDP-növekedés szempontjából a gazdasági vesztese Magyarország volt.		
4. A magyar GDP nagyságrendjében a dualista monarchia időszakában távolabb állt az európai szinttől, mint a Horthy-korszakban.		
5. Magyarország leszakadása a fejlett európai államoktól a 20. század első harmadában tovább nőtt.		

15 A Gömbös Gyula miniszterelnökségét dokumentáló sajtónyilatkozatok és képi források (illetve a hozzájuk kapcsolódó betűjelek), valamint ismeretei segítségével rajzolja meg a politikus portréját a megadott vázlat kiegészítésével! ➔ 42. tankönyvi lecke

Érzésem és elgondolásom az, hogy az egész nemzet lelkét át kell formálni (e). Az a körülmény, hogy sokáig nem élvezhettük a független nemzeti lét lehetőségeit, szükségessé teszi, hogy a nemzet lelkileg is beállítsassék a független Magyarország gondolkörébe. [...]

Mindenkit egyformán magyarnak tartok, aki a nemzetet velem és az arra hivatottakkal együtt híven szolgálja. (f) A szélsőségek ellen harcot hirdetek, és minden körülmények között fenntartom a jogrendet (h), amely nélkül nincs békés munka és nincs nemzeti megerősödés. [...]

A gazdasági életben legutóbb olyan jelszavak bukkantak föl, amelyeknek helyességét én nem tudom elismerni. [...] Le akarok sújtani mindenkire, aki a mai időkben (a), amikor a lakosságnak valamennyi rétege nehéz küzdelmet folytat a mindennapi kenyérért, haszonlesésből uzsorás szerepet akar játszani. (i) [...]

[...] nem a hatalomért való vágyódás vezet engem, hanem a meggyőződés. [...] (b)

Barátaim bevonásával egy nemzeti munkatervet készítettem (c), amely a közélet minden ágazatára kiterjed. [...]

Kritikára szükség van, de csak jó kritikára (g), mert a mindenáron való kritika veszedelmet jelent: olyan szellemet idéz fel, amely rombol és nem épít. [...]

Én az új generációnak építő munkása (b) és vezére akarok lenni. Mi, akik a háborúban jártunk (a), jobban megismertük az életet, a szociális bajokat, mint mások, mert mi együtt küzdöttünk azokkal, akik kérges tenyérral keresik kenyerüket, és azokkal is, akik évszázadokon át a nemzet fundamentumát alkották. Itt ismertük fel azt, hogy nagyot csak úgy lehet végezni (k), ha mindannyian fegyelmezetten, egy akaratú törekszünk a nagy célok felé. [...] (Gömbös első sajtónyilatkozatából; 1932. október)

Gömbös miniszterelnökként (c)

Dollfus, osztrák kancellár, Gömbös és Mussolini 1934-ben (j)

- Gömbös abban az időszakban lett Magyarország miniszterelnöke, amikor a világ és az ország is **(a)** _____-ban volt.
- A miniszterelnökséget **(b)** _____-ként fogta fel, erre **(c)** _____ múltja is predesztinálta.
- A magyar miniszterelnökök közt elsőként hirdetett a parlamentben **(d)** _____-ot.
- Az elképzeléseinek lényeges eleme volt, hogy a reformok elképzelhetetlenek **(e)** _____ nélkül.
- Többször vádolták antiszemitizmussal, de a zsidóságot igyekezett megnyugtatni, hogy a **(f)** _____-at nem tekinti ellenségének.
- Ugyanakkor a sajtó joggal aggódott, hogy Gömbös politikai módszereinek része lesz a **(g)** _____ korlátozása.
- A korábban radikalizmusáról ismert politikus a társadalomnak azt üzent, hogy miniszterelnökként **(h)** _____-re törekszik.
- Antikapitalista nézeteiből azért annyit megőrzött, hogy a **(i)** _____-t megpróbálta korlátozni.
- Miniszterelnökségének első időszakában külpolitikájának fő orientációja az **(j)** _____ volt, aminek következtében ellenezte a Németország által szorgalmazott **(j)** _____-t.
- Az újdonsült miniszterelnök kijelentéseit sokan csak propaganda fogásnak tartották, mert nem fogalmazott meg **(k)** _____-at.

16 Az alábbiakban az „első” és a „második zsidótörvény” szövegének részleteit olvashatja. A források tanulmányozása után az ismeretei segítségével döntse el, mely szövegre igazak a táblázat állításai! ➔ **43. tankönyvi lecke**

A 1. § Felhatalmaztatik a m. kir. minisztérium, hogy a társadalmi és a gazdasági élet egyensúlyának hatályosabb biztosítása végett szükséges és halaszthatatlanul sürgős intézkedéseket, – ideértve az értelmiségi munkanélküliség leküzdése végett szükséges intézkedéseket is – a jelen törvény kihirdetésétől számított három hónap alatt az alábbi §-okban megjelölt tárgykörben és alapelvek szerint rendeletben tegye meg abban az esetben is, ha az intézkedés egyébként a törvényhozás ügykörébe tartoznék.

4. § A sajtókamara, úgyszintén a színművészeti és filmművészeti kamara tagjaiul zsidók csak olyan arányban vehetők fel, hogy számuk a kamara összes tagjai számának húsz százalékát ne haladja meg. Ebbe a húsz százalékba nem lehet beleszámítani:

a) a hadirokkantat, a tűzharcost, továbbá hősi halált halt szülőnek gyermekét és a hadiözvegvet;

b) azt, aki az 1919. évi augusztus hó 1. napja előtt tért át valamely más bevett felekezetbe és megszakítás nélkül ugyanennek a felekezetnek a tagja;

c) a b) pont alá eső szülőnek olyan leszármazóját, aki nem az izraelita felekezet tagja.

(A társadalmi és gazdasági élet egyensúlyának hatékonyabb biztosításáról szóló 1938. évi XV. törvény, az „első zsidótörvény”)

B 1. § A jelen törvény alkalmazása szempontjából zsidónak kell tekinteni azt, aki ő maga vagy akinek legalább egyik szülője, vagy akinek nagyszülői közül legalább kettő a jelen törvény hatálybalépésekor az izraelita hitfelekezet tagja, vagy a jelen törvény hatálybalépése előtt az izraelita hitfelekezet tagja volt úgyszintén a felsoroltaknak a jelen törvény hatálybalépése után született ivadékait. [...]

3. § Honosítás, házasságkötés vagy törvényesítés által zsidó magyar állampolgárságot nem szerezhet. [...]

4. § Zsidót nem lehet az országgyűlés felsőházának tagjává megválasztani, kivéve az izraelita hitfelekezet képviselőre hivatott lelkészeket. Zsidónak csak akkor van országgyűlési, törvényhatósági és községi választójoga és zsidót csak akkor lehet országgyűlési képviselőnek, törvényhatósági bizottsági és községi képviselőtestületi tagnak megválasztani, ha ő maga és szülői – amennyiben szülői az 1867. év december hó 31. napja után születtek, ezeknek szülői is – Magyarországon születtek [...]

5. § Tisztviselőként vagy egyéb alkalmazottként zsidó nem léphet az állam, törvényhatóság, község, úgyszintén bármely más köztisztület, közintézet vagy közüzem szolgálatába. [...]

6. § Zsidót kir. közjegyzőnek, hites tolmácsnak, állandó bírósági vagy más hivatalos szakértőnek (becsüsnek) kinevezni, közjegyzői helyettesnek kirendelni, zsidónak szabadalmi ügyvivői jogosítványt adni nem lehet. [...]

9. § Ügyvédi, mérnöki, orvosi kamarába, sajtókamarába, úgyszintén színművészeti és filmművészeti kamarába zsidót tagul csak olyan arányban lehet felvenni, hogy [...] a csoportok tagjai számának hat százalékát ne haladja meg. (Az 1939. évi IV. törvény cikk a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásáról, a „második zsidótörvény”)

Állítás	A	B	Mindkettő	Egyik sem
1. A zsidóságot fajként definiálja.				
2. A zsidóságot felekezetként határozza meg.				
3. Korlátozza a zsidóság választójogát.				

Állítás	A	B	Mindkettő	Egyik sem
4. Megszünteti a zsidóság jogegyenlőségét.				
5. A zsidóság rovására kívánja a középosztály egzisztenciáját erősíteni.				
6. Megakadályozza a zsidóság bevándorlását.				
7. A polgári államot nem képviselheti zsidó közhivatalnok.				
8. Korlátozza a kamarai tagságot.				
9. Szegregálja (elkülöníti) a zsidóságot.				
10. Nem korlátozza közvetlenül a zsidóság közéleti szerepét.				

17 Az alábbiakban a Horthy-korszak politikai berendezkedésének két eltérő értékelését olvashatja. Hasonlítsa össze a forrásokat a megadott szempontok alapján, majd válaszoljon a kérdésre! **⇒ 44. tankönyvi lecke**

A [...] az 1920:1. törvénycikk a legszerencsésebb megoldás volt. Az alaki jogfolytonosságot nem állította teljesen helyre, de azt nem is lehetett. Azonban megvalósította az anyagi jogfolytonosságot, felkeltette új életre a magyar alkotmányosság ősi szellemét. Nem volt akkora nemzetnek vezére, akinek tekintélye irányt mutatott volna; a megoldást maga a nemzet kereste, és mély bölcsességgel és mérséklettel megtalálta olyan irányban, amely további fejlődésnek biztos alapja lehetett. [...] Törvénybe iktattuk a királysági államforma fenntartását, visszaállítottuk a kétkamarás országgyűlést, az 1920. évi szabályokkal szemben jelentékenyen korlátoztuk a választójogot, megszerveztük rendi alapon a felsőházat, felélesztettük a törvényhatóságok követválasztási jogát, kiterjesztettük a kormány rendkívüli jogkörét; csupa olyan reformok, amelyek konzervatív nemzeti irányba terelték a fejlődést.
(Dr. Egyed István: *Az új államrendszerek és a magyar alkotmány*; 1935)

B Az a rendszer, amelyben az 1919-i forradalom óta élünk, talán még szűkebb, sivárabb, mint a régibb katasztrófákkal ránk szakadók. Habsburg-restauráció, császár nélkül: így neveztem el egy régibb írásomban, s valóban mindazok a nemzetközi elemek, amelyeket a Habsburg Birodalom népeiből népei ellen kitenyész-tett; arisztokrácia, klérus, nagytőke, nagy fényel iktattattak vissza tekintélyükbe, éppen csak a császárt nem lehetett visszahozni, idegen tilalomra. Míg körülöttünk új nemzeti államok virágoztak föl, mi a régi Habsburg-monarchia romjait őriztük; épületeink ennek a stílusában épültek; történelmünket ennek az igazolására fogalmazzuk át; Szent István-i gondolat címén tulajdonképpen Mária Terézia birodalmáért vállaltuk a szomszéd népekkel az összeférhetlenséget. S ez az anakronizmus jellemezte államunkat befelé is. A parasztságot egy rövid kisgazda-fölbuzdulás után kirakták a politikából; a munkásság forradalmi „bűnei” miatt karcerben ült, a jól átfésült értelmiséget szigorú ellenőrzéssel idomították szolgává.
(Németh László: *Második szárszói beszéd*; 1943)

1. Az államforma kérdése	
A	B
2. Parlamentarizmus	
A	B
3. A történelmi múlthoz való viszony	
A	B

Milyen történelmi események befolyásolhatták Németh László véleményét?

---

18 Rendelje a Horthy-korszak politikai berendezkedését értékelő történelmi szövegeket a táblázatban található állításokhoz szempontokhoz, majd ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre! (Egy helyre több betűjel is kerülhet.)

⇒ **44. tankönyvi lecke**

A Magyarországon is lényegében fasiszta rendszer volt 25 éven keresztül.

(Andics Erzsébet; 1945)

B Az őrjöngő ellenforradalom terrorját a fasiszta diktatúra megerősített államhatalmának intézményes terrorja váltotta fel.

(Nemes Dezső; 1953)

C [...] a nagybirtokos-nagytdőkés kormánykörök [...] nem nélkülözhatték a terror fasiszta eszközeit sem [...].

A konszolidáció során kialakult uralmi rendszer tehát fasiszta jellegű volt. A liberalizálódás elég szűk térben mozgott, a többpártrendszernek csak látszata volt, az elméletben biztosított szabadságjogok a gyakorlatban nem valósultak meg.

(Ránki György; 1964)

D Nem volt fasiszta típusú [...] erős konzerv-diktatórikus vonások jellemezték, s mindezeknek – a különböző időszakokban különböző mértékű – összekapcsolódása erőteljesebb fasiszta típusú uralmi módszereket eredményezett.

(Lackó Miklós; 1969)

E A Horthy-kor különböző periódusaiban különböző mértékűek voltak a közsabadságok. Össességében a tekintélyuralom a helytálló kifejezés.

(Borbándi Gyula; 1981)

F A konszolidáció alkotmányos kormányzati forma volt, amelyben a polgári parlamentarizmust autokratikus és diktatórikus elemek korlátozták.

(Gergely Jenő; 1991)

G Az országban többpártrendszeren alapuló parlamentáris demokrácia, vagyon- és jogbiztonság volt egészen a harmincas évek végéig. És sajtó-, szólás- és gyülekezési szabadság. Állampolgári életét a II. világháborús viszonyokat, az ország geopolitikai adottságát és katonai erejét figyelembe véve, egészen az ország náci megszállásáig igyekezett megóvni.

(Schmidt Mária; 2000)

H Az ország államformája az egész Horthy-korszakban királyság, politika rendszere pedig korlátozott, vagyis antidemokratikus jellegű parlamentarizmus volt. Ezen belül az 1920-as éveket inkább liberális és restaurációs, az 1930-as éveket pedig autoriter és reformpárti törekvések, illetve hatalomgyakorlási technikák jellemezték.

(Romsics Ignác; 2004)

Állítás	A forrás betűjele
1. A Horthy-korszak politikai berendezkedését teljesen vagy részben totalitárius diktatúrának minősíti.	
2. A rendszert teljesen vagy részben autoriternek/tekintélyelvűnek tartja.	
3. A rendszer alkotmányos elemeire hívja fel a figyelmet.	
4. A parlamentarizmus korlátaira hívja fel a figyelmet.	
5. Kiemeli, hogy a rendszerben általában érvényesült a parlamentarizmus.	
6. Úgy véli, hogy a rendszer alapvetően biztosította a politikai jogokat.	
7. A látszatalkotmányosságra, a politikai jogok korlátozására hívja fel a figyelmet.	
8. A rendszert teljes mértékben fasizmusnak tartja.	

a) Mi a legjellemzőbb tendencia az értékelések változásának tekintetében?

---

b) Milyen ideológiai oka lehetett annak, hogy az első két szöveg élesen elutasító a rendszerrel szemben?

---

c) Mennyiben befolyásolhatta/befolyásolta az értékelés változását az adott korszak, melyben a szerzők éltek/élnek?

VI. A második világháború

1 Az alábbi források a második világháborút közvetlenül megelőző időszak eseményeihez kapcsolódnak. Tölts ki a táblázatot a források és az ismeretei alapján! ⇒ 45. tankönyvi lecke

A Nagyon könnyű ezt kimondani a kényelmes karosszékben üldögélve, csak hogy ez a szó rengeteg szenvedést és vért jelent. Ön vállalna ezért felelősséget, Schuschnigg úr? Ne higgye, hogy bárki a világon az utamba áll! Olaszország? Mussolinit mindenről tájékoztattam: Olaszországgal a lehető legjobb viszonyban vagyok. Anglia? A kisujját sem fogja megmozdítani Ausztriáért...

B A Magas Szerződő Felek népeik nevében ünnepélyesen kijelentik, hogy a háborúnak a nemzetközi viszályok elintézése céljából való igénybevételét elítélik, s egymáshoz való viszonyukban erről, mint a nemzetközi politika eszközéről lemondanak. [...] A Magas Szerződő Felek elismerik, hogy a közöttük esetleg felmerülő bármely természetű vagy eredetű vitáknak vagy nézeteltéréseknek megoldását vagy elrendezését mindenkor csak békés úton szabad keresni.

C A csehszlovák államelnök kijelentette, hogy e célok szolgálatában és a végleges megbékélés elérésére a cseh nép és országa sorsát bizalomteljesen a Német Birodalom vezérének kezébe helyezi. A vezér ezt a nyilatkozatot tudomásul vette, s kinyilvánította azt az elhatározását, hogy a cseh népet a Német Birodalom

védelme alá fogja venni, és szavatolni fogja a sajátosságainak megfelelő autonóm fejlődést.

D A Magas Szerződő Államok megegyeznek abban, hogy egymást kölcsönösen tájékoztatni fogják a Kommunista Internacionálé tevékenységéről, tanácskozni fognak a szükséges védekező rendszabályok felől, és ezeket szoros együttműködésben fogják végrehajtani.

E Ha akkor bevonulnak a franciák a Rajna-vidékére, akkor szégyen és gyalázat, de vissza kellett volna vonulnunk, mert azzal a katonai erővel, amellyel akkor rendelkezünk, még mérsékelt ellenállásra sem tellett volna.

F Németország, az Egyesült Királyság, Franciaország és Olaszország, tekintetbe véve a szudétánemet terület elcsatolására vonatkozólag elvben már elért megállapodásokat, megegyezett ennek az elcsatolásnak alább következő feltételeiben és módozataiban, valamint az ennek következtében foganatosítandó intézkedésekben, és a jelen egyezményvel egyenként felelősséget vállalnak az egyezmény végrehajtásának biztosításához szükséges lépésekért.

A forrás betűjele	Esemény/fogalom	Időpont
A		1938
E		1936
	Briand–Kellog-paktum	1928
C		1939
	Antikomintern paktum	
F		1938

2 Tanulmányozza a Sztálin által a második világháború eseményeiről mondottakat, majd állítsa őket időrendi sorrendbe! ⇒ 45–46–47. tankönyvi lecke

A A hisztérikus Hitler, aki két éven át kérkedett azzal, hogy átkel a La Manche-on, még csak kísérletet sem mert tenni arra, hogy valóra váltsa fenyegetését. Csak az angol–amerikai haderőknek sikerült becsülettel megvalósítani a La-Manche-on való átkelésnek és a csapatok tömeges partraszállásának nagyszabású tervét. (A Pravdának)

B A kurszki csata a németek északról és délről Kurszk ellen indított támadásával kezdődött. Ez volt a németek utolsó kísérlete arra, hogy nagy nyári támadást indítsanak, s ennek sikere esetén visszaszerezzék azt, amit elvesztettek. A támadás, mint ismeretes, kudarccal végződött. (A Honvédelmi Bizottság elnökeként mondott beszéd)

C Kétségtelen, hogy csak elsőrangú szervezők valósíthattak meg olyan komoly hadműveleteket, amilyenek az észak-afrikai sikeres partraszállások az óceánon át, a kikötők és a Casablancától Bougie-ig terjedő nagy területek gyors elfoglalása és az olasz–német haderők mesterien véghezvitt szétverése a nyugati sivatagban. (Az Associated Press amerikai sajtóügynökségnek)

D Mit nyertünk azzal, hogy megkötöttük Németországgal a megnevezett támadási egyezményt? Másfél éven át biztosítottuk országunknak a békét és azt a lehetőséget, hogy erőinket előkészítsük az ellenállásra, ha a fasiszta Németország az egyezmény ellenére meg merné támadni országunkat. Ezzel mi határozottan nyertünk, a fasiszta Németország pedig veszített. (Rádióbeszéd)

E Ez azt jelenti, hogy Dél-Szahalin és a Kurili-szigetek a Szovjetunióhoz kerülnek, és mostantól fogva nem arra szolgálnak majd eszközül, hogy a Szovjetuniót elzárják a tengertől és nem a szovjet Távoleket megtámadását szolgáló japán támaszpontok lesznek, hanem a Szovjetunió tengeri összeköttetését fogják szolgálni, és országunk védelmének támaszpontjai lesznek a japán agresszió ellen. („Szózat a néphez”)

F A harcok eredményeképpen a Vörös Hadsereg teljesen felszabadította Lengyelországot, felszabadította Csehszlovákia területének jelentékeny részét, elfoglalta Budapestet, és kivezette a háborúból

Németország utolsó európai szövetségését – Magyarországot, elfoglalta Kelet-Poroszország és Német-Szilézia nagy részét, utat tört magának Brandenburgba, Pomerániába és Berlin kapuihoz. (Főparancsnoki napiparancs)

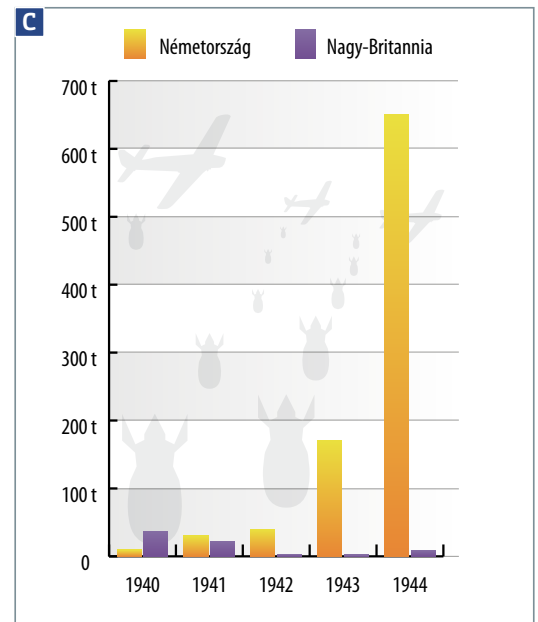
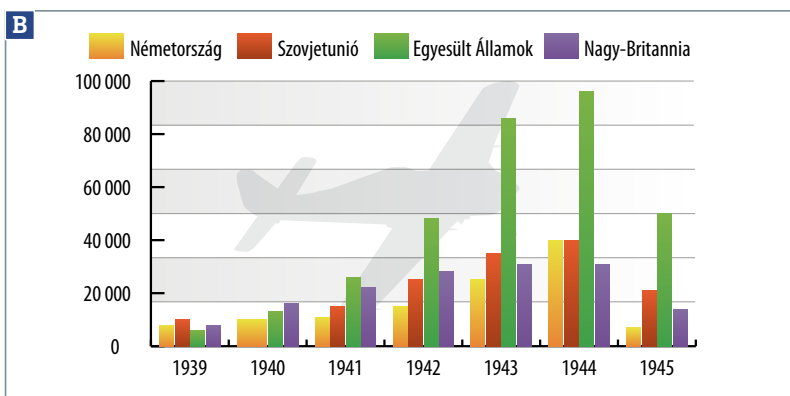
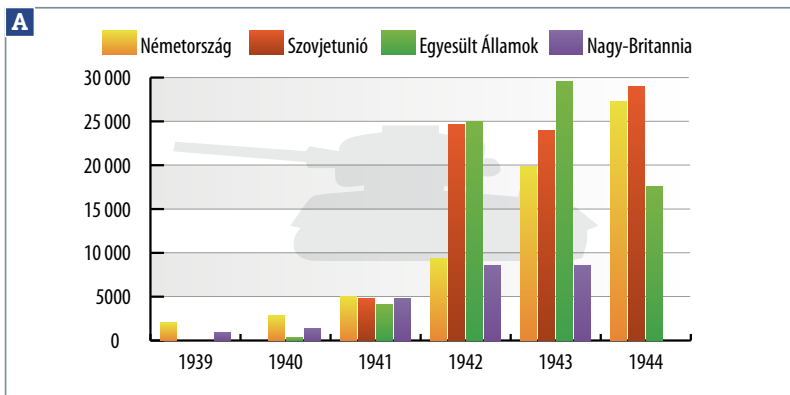
G Üdvözlöm Önöket és a Doni Arcvonal haderőit a Sztálingrád alatt bekerített ellenséges csapatok felszámolásának sikeres befejezése alkalmából.

Hálámat fejezem ki a Doni Arcvonal valamennyi katonájának, parancsnokának és politikai megbízottjának kiváló haditetteikért. (Főparancsnoki napiparancs)

3 Az alábbiakban a második világháború hadviselő feleinek haditermelését bemutató diagramokat láthatja **A** = harckocsik/év, **B** = repülőgépek / ezer db / év, **C** = adott országra ledobott bombák mennyisége / ezer tonna / év). A diagramok megtekintése után az ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre!

⇒ 47. tankönyvi lecke

a) Melyik hadviselő fél tudta a legnagyobb mértékben növelni a haditermelését a második világháborúban?

b) Mi tette ezt lehetővé?

c) Hogyan mutatja meg a háború fő frontját a haditermelés?

d) Mi tette szükségessé Nagy-Britannia számára a harckocsigyártás növelését 1942-ben?

e) Hogyan befolyásolták a német haditermelést a szövetségesek bombázásai?

f) Milyen célból növelte az Egyesült Államok 1942–43-ban a harckocsigyártását?

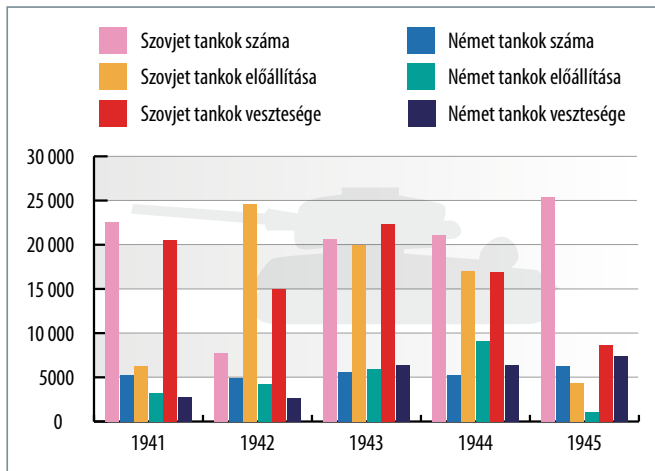
---

g) Milyen stratégiai célokból növelték az angolszász hatalmak a repülőgépgyártásukat?

---

4 Töltse ki a táblázatot a diagram, a képek és az ismeretei segítségével, majd válaszoljon a kérdésekre!

⇒ 45–46–47. tankönyvi lecke

Szovjet támadás a keleti fronton

Német Tigris harckocsi a keleti fronton

Melyik volt az az esztendő, amikor...	Év
1. ...a német ipar utoljára képes volt növelni az ilyen háborús erőfeszítéseit?	
2. ...a két páncélos haderő közt a legkisebb volt a számbeli eltérés?	
3. ...a német haderő a legnagyobb mértékű veszteséget okozta ellenfelének?	
4. ...a legtöbb német tank harcolt?	

a) Miért nem lehetett sikeres a háború első évében a szovjet hadsereg számbeli fölénye ellenére?

---

b) Mi volt a katonai oka annak, hogy 1943-ban ilyen kiugró volt a szovjet veszteség?

---

c) Milyen gazdasági és külpolitikai okok tették lehetővé a szovjet harckocsigyártás felfutását 1942-ben?

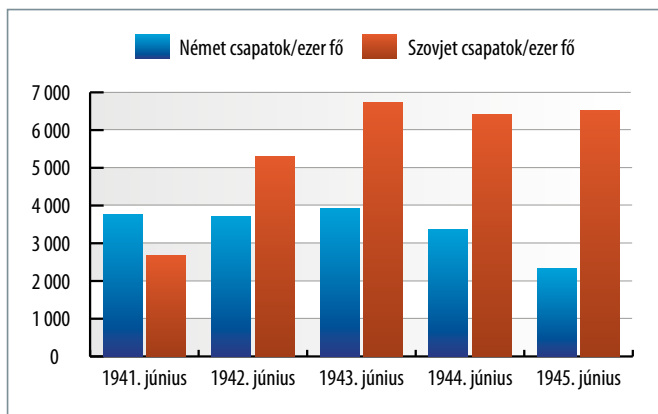

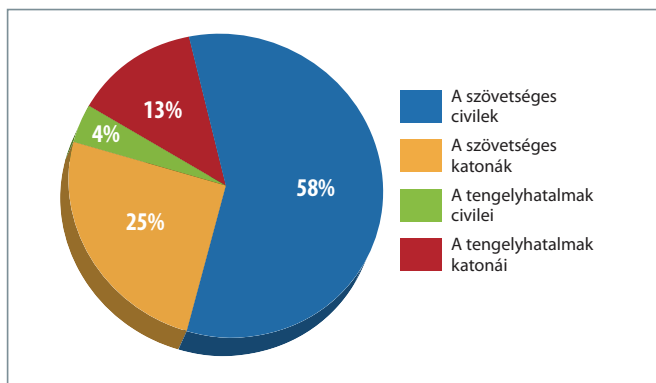

5 Döntse el a második világháború hadseregeit és áldozatait bemutató ábrák, valamint a források és az ismeretei segítségével, hogy igazak vagy hamisak-e a táblázatban megfogalmazott állítások!

⇒ 50. tankönyvi lecke

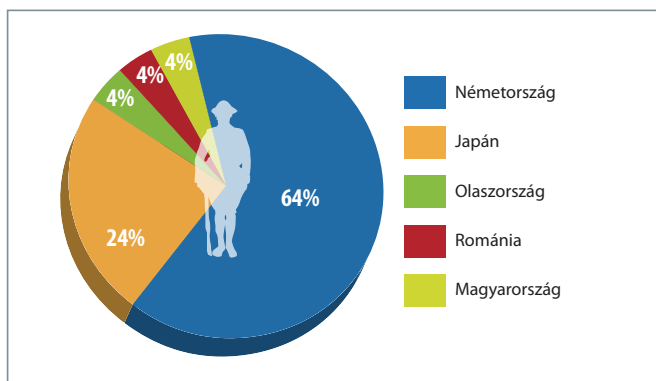

Szovjet és német csapatok létszáma a keleti fronton

Az áldozatok százalékos aránya

Állítás	Igaz	Hamis
1. A második világháború legnagyobb katonai veszteségét Németország szenvedte el.		
2. A vesztesék közt a legtöbb áldozat német katona volt.		
3. A legnagyobb szárazföldi harcoló alakulat a szovjet hadsereg volt.		
4. A vesztesék civil áldozatainak száma meghaladta a győztesekét.		
5. A háború végére a német haderő a hátország kitértése miatt nem küzdött emberhiánnyal.		

A tengelyhatalmak háborús katonai veszteségének százalékos aránya

6 Az alábbiakban a Churchill és Sztálin között 1944 őszén született „százalékos megállapodás”-ról olvashatja a brit miniszterelnök feljegyzését. A forrás tanulmányozása után az ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre!

⇒ 47. tankönyvi lecke

A pillanat alkalmas volt rá, hogy dologhoz lássunk, ezért azt mondtam: „Jusunk dűlőre a balkáni ügyekben. Az Önök seregei Romániában és Bulgáriában vannak. Nekünk érdekeltségeink, képviselőink és ügynökeink vannak ott. Ne keresztezzük jelentéktelen ügyekkel egymás útját. Ami Nagy-Britanniát és Oroszországot illeti, mit szólna hozzá, ha önöknek kilencvenszázalékos túlsúlyuk volna Romániában, nekünk ugyancsak kilencven százalékunk Görögországban, Jugoszlávián pedig fele-fele arányban osztoznánk?” Miközben ezt fordították, egy fél ív papírra felírtam:

Az asztalon odacsúsztattam Sztálin elé, aki közben meghallgatta a fordítást. Pillanatnyi szünet következett. Sztálin akkor fogta a kék ceruzáját, vastagon kipipálta a feljegyzést, majd visszacsúsztatta felénk. Az egész nem tartott tovább, mint amennyi idő alatt most leírtam.

(Winston Churchill:
A második világháború,
Európa, Budapest, 1989)

Románia
Oroszország 90%, a többiek 10%

Görögország
Nagy-Britannia 90%, Oroszország 10%
(az USA-val egyetértésben)

Jugoszlávia
50-50%

Magyarország
50-50%

Bulgária
Oroszország 75%, a többiek 25%

a) Melyik – később szovjet érdekszférába kerülő – ország nem szerepel a felsoroltak között? Miért?

---

b) Milyen gyakorlati következményekkel járt a győztesek számára megszerzett „százalék”?

---

c) Melyik ország esetében változott meg az eredeti százalékos megállapodás?

d) Ki és miért kezdeményezte ezt?

e) Milyen első világháborús történelmi esemény bizonyítja, hogy Churchill (és a brit politika) élénken érdeklődött a balkáni ügyek iránt?

f) Milyen katonai események tették sürgetővé Churchill számára a Sztálinnal kötött különalkut?

7 A források a szövetségesek második világháborús együttműködését dokumentálják. Elolvasásuk után azonosítsa őket a táblázatban szereplő megnevezésekkel! Mindegyikhez írjon időpontot is! ➔ **46–47. tankönyvi lecke**

A Az Egyesült Államok kormánya továbbra is ellátja az Egyesült Királyság kormányát azokkal a védelmi eszközökkel, szolgáltatásokkal és tájékoztatásokkal, amelyeknek átruházására vagy rendelkezésre bocsátására az elnök felhatalmazást ad. [...] és azok használatát az Egyesült Királyság kormányának tisztviselőin, alkalmazottain vagy megbízottjain kívül senki másnak nem engedi meg.

B Az összehangolt terv értelmében a három hatalom fegyveres erői külön-külön övezetet szállnak meg Németországban. A terv egybehangolt igazgatást és ellenőrzést irányoz elő Központi Ellenőrző Bizottság útján, [...]. Elhatároztuk, hogy a három hatalom felhívja Franciaországot, hogy – amennyiben óhajtja – vállalja egy övezet megszállását, és vegyen részt negyedik tagként az Ellenőrző Bizottságban.

C Mi, az Egyesült Államok elnöke, Nagy-Britannia miniszterelnöke és a Szovjetunió Népbiztosi Tanácsának elnöke az elmúlt négy nap folyamán több ízben találkoztunk. [...] vezérkaraink képviselői részt vettek kerekasztal-tárgyalásainkon, s összehangoltuk a német fegyveres erők megsemmisítésére irányuló terveinket. Teljes megállapodásra jutottunk a kelet, nyugat és dél felől megindítandó hadműveletek méreteit és időpontjait illetően.

D A szövetséges hadseregek megszállva tartják egész Németországot, és a német nép bűnhődik már azokért a szörnyű bűntettekért, amelyeket azoknak a vezetése alatt követett el, akiknek a sikerek idején nyíltan helyeselt és vakon engedelmeskedett.

[...] A német militarizmust és nácizmust gyökerestől kiirtják, és a szövetségesek, egymással egyetértésben, most és a jövőben, más olyan intézkedéseket is foganatosítanak, amelyek szükségesek ahhoz, hogy Németország soha többé ne fenyegetse szomszédait vagy a világbékét.

E Az Amerikai Egyesült Államok elnöke és az Egyesült Királyság kormányát képviselő Churchill miniszterelnök úr találkoztunkon szükségesnek tartják nyilvánosságra hozni a két ország nemzeti politikájának bizonyos elveit, amelyekre a világ jobb jövőjébe vetett reményeiket alapozzák. [...] tiszteletben tartják minden népek azt a jogát, hogy megválaszthassa, milyen kormányzati formában kíván élni; továbbá azt kívánják, hogy helyreállítsanak mindazon népek szuverén jogai és önkormányzata, amelyeket erőszakkal fosztottak meg ezektől.

Dokumentum/ esemény	A forrás betűjele	Időpont
Atlanti Charta		
Lend-lease egyezmény		1941
Teheráni konferencia		
Jaltai konferencia		
Potsdami konferencia		

8 Az alábbiakban a varsói gettó lakosságával történekről szóló beszámoló szövegének részletét olvashatja. A forrás elolvasása után az ismeretei segítségével oldja meg a feladatokat! ➔ **50. tankönyvi lecke**

A zsidók és banditák ellenállását csak csapataink éjjel-nappal folyó erélyes akcióival lehetett megtörni. Ezért 1943. április 23-án az SS birodalmi vezetője megparancsolta, hogy a gettót a lehető legnagyobb kegyetlenséggel és kíméletlen alapossgal tisztítsuk meg. Ezért elhatároztam, hogy tekintet nélkül a hadiüzemekre, megsemmisítem és felgyújtom az egész gettót. A zsidók gyakran addig maradtak az égő épületekben, amíg végül már nem bírták a meleget, és attól való félelmükben, hogy elevenen megégnék,

kiugrottak a felső emeletekről [...]. Még a szennyvízcsatornába is bebújtak, de az első hét után ez a rejték hely is kellemetlenné vált számukra. A Waffen-SS emberei vagy a Wehrmacht műszaki emberei bátran lemásztak a csatornanyílásokon, hogy felhozzák a zsidókat. [...] Minden egyes esetben ki kellett őket onnan füstölteni. Igen sok zsidót, akiknek száma ismeretlen, úgy semmisítettünk meg, hogy levegőbe röpítettük a csatornákat és a fedezőket. [...]

Minél tovább tartott az ellenállás, annál keményebben harcolt a Waffen-SS, a rendőrség és a Wehrmacht. Fáradhatatlanul, hűséges bajtársakként teljesítették kötelességüket, és példát mutattak a katonás kitartásban. Azokat a zsidókat, akik éjjelente megpróbálták kiegészíteni élelmiszerkészletüket, vagy igyekeztek kapcsolatba lépni a szomszédos csoportokkal, megsemmisítették.

Sikerült 56 065 zsidót elfognunk, akiknek a megsemmisítése folyamatban van. Ezekhez még hozzá kell számítanunk azokat, akik a robbanások következtében pusztultak el, vagy megégették; ezeknek a számát azonban nem tudtuk megállapítani.

(Jürgen Stroop SS-brigádtábornok; 1943)

Húzza alá a megfelelő választ!

- a) Kik voltak a német terror áldozatai?
zsidó ellenállók – zsidó civil lakosság – zsidó katonák
- b) Kiket vetettek be ellenük?
karhatalmat – katonai egységeket – mindkettőt
- c) Mi volt az „akció” célja?
egy közösség megsemmisítése – a partizánmozgalom felszámolása – a bűnözők megbüntetése

d) Mi volt a német parancsnok által alkalmazott legfőbb „módszer”?

deportálta a gettó lakosságát – felégette a gettót – katonai csapást mért az ellenállásra

e) Hogyan értékelte a német katonák által elkövetett barbár cselekedetet a parancsnok?

végrehajtóit hősként írja le – szégyelli, de szükséges rossznak tartja, ami bekövetkezett – elítéli a gettóban történeteket

f) Hogyan próbálta megakadályozni a gettó lakossága ezt?

fegyveres ellenállással – elrejtőzéssel – tömeges megadással

9 A források a második világháború megsemmisítő táborainak világáról szólnak. Tanulmányozásuk után az ismeretei segítségével döntse el, hogy igazak vagy hamisak-e a táblázat állításai! Döntését a megfelelő szöveg betűjelével indokolja!

⇒ 50. tankönyvi lecke

A A D csoport gázautói pótkocsinak voltak álcázva. De jól ismerte ezeket mind a hatóság, mind a polgári lakosság, amely „Halálkocsiknak” nevezte el az ilyen autókat.

(Egy Becker nevű német SS-tisztnek berlini feletteséhez intézett jelentése 1942. május 16-án)

B Auschwitzban két SS-orvost foglalkoztattunk, akik felülvizsgálták a beérkező foglyszállítványokat. A foglyok elmentek az egyik orvos előtt, aki – mialatt elmentek előtte – gyors döntésket hozott. A munkaképeseket beküldték a táborba. A többieket azonnal a megsemmisítő telepre küldték. A kiskorú gyermekeket kivétel nélkül megölték, mert fiatal koruk következtében nem voltak munkaképesek.

(Rudolf Höss írásbeli tanúvallomása a nürnbergi perben)

C A treblinkai módszerekkel szemben tettünk még egy javító intézkedést, ez abban állt, hogy a treblinkai áldozatok csaknem mindig tudták, hogy pusztulás vár rájuk, míg Auschwitzban megpróbáltuk becsapni az áldozatokat, elhitetve velük, hogy tetvetlenítésre visszük őket.

(Rudolf Höss írásbeli tanúvallomása a nürnbergi perben)

D Az SS Gazdasági-Igazgatási Főhivatalának főnöke, Pohl SS-Obergruppenführer elrendelte, hogy a levágott emberi haját minden koncentrációs táborban értékesíteni kell. Az emberi haját ipari nemezzé és fonallá fogják feldolgozni. A kifésült és lenyírt női hajból harisnyákat kötnek majd a tengeralattjárók legénysége számára, és nemezharisnyákat készítenek a birodalmi vasutasok számára. (Levél a koncentrációs táborok parancsnokaihoz; 1942. augusztus 6.)

E Hazaárulónak tekintem azokat, akik még ma is elutasítják az embereken folytatott és kísérleteket, s közben azonban eltűrik, hogy bátor német katonák haljanak meg e lehelés következményeként,

és nem fogom restelni, hogy ezeknek az uraknak a nevét az illetékes szerveknél felsoroljam. Felhatalmazom Önt, hogy e nézetemről az érintett szerveket tájékoztassa.

(Heinrich Himmler levele dr. Sigmund Raschernek; 1942. október 24.)

F A németek a Görögországból idehurcolt egyetemi tanárok, orvosok, mérnökök és más szakemberek nagy csoportját, mintegy 1200 embert, erejüket meghaladó munkára kényszerítették, rendkívül súlyos köveket hordattak velük. Az SS-legények halálra verték a nehéz munkától kimerült és összeesett tudósokat.

(A „Majdanek-jelentés”)

G A tábor hatodik mezőnyének területén talált óriási cipőraktárban [...]. A kész cipőn kívül a raktárban nagy mennyiségű szétbontott lábbelit is találtak (külön-külön helyen halmozták fel a talpakat, a sarkakat, a felsőrészt). Ezt a holmit halomba rakták, és Németországba való elszállításra készítették elő.

(A „Majdanek-jelentés”)

H Azon gondolatlól áthatva, hogy az ellenséget nemcsak katonailag kell megverni, hanem ki is kell irtani, kötelességemnek tartom, hogy Önnel, mint a németység megerősítését elősegítő bizottság birodalmi megbízottjával, a következőket közöljem: Madaus doktor éppen most teszi közzé a gyógyszerekkel végzett sterilizálásra vonatkozó kutatásainak eredményeit.

(Dr. Adolf Pokorny levele Himmlernek; 1941. október)

I Az SS által letétbe helyezett tárgyak között nagy mennyiségben voltak ékszeresek, órák, szemüvegkeretek, aranytömések és egyéb dolgok, amelyeket az SS zsidóktól, a koncentrációs táborok áldozataitól és más személyektől kobozott el.

(Emil Puhl banktisztviselő írásbeli vallomása; Nürnberg, 1946)

Állítás	Igaz	Hamis	Betűjel
1. A megsemmisítő táborok jelentős része munkatábor is volt.			
2. A táborokban végzett emberkísérletek kizárólag katonai célokat szolgáltak.			
3. A táborok üzemeltetése a náci erőszakszervezetek magánvagyonát is gyarapította.			
4. A táborlakók gázzal történő megsemmisítése mindvégig rejtve maradt a német polgári lakosság előtt.			
5. A német hatóságok az áldozataikkal való könnyebb bánás céljából igyekeztek álcázni tevékenységüket.			
6. A táborokban a nőket és gyermekeket némileg elnézőbb bánásmód illette meg, mint a felnőtt férfiakat.			
7. A táborok áldozatai részben a hadsereg igényeit is kiszolgálták.			
8. A táborok megmutatták a náci rendszer értelmiségellenességét.			
9. A táborokban végzett tevékenység csak az önellátást szolgálta.			

10 A háború utolsó évében készült fotók azt mutatják be, hogy milyen lehetőségekhez nyúlt a náci Németország, hogy elkerülje a végső vereséget. Nevezze meg ezeket a képek alapján! ➔ 52. tankönyvi lecke

A felirat szövege: Védjétek meg asszonyaitokat és gyermekeiteket a vörös bestiáktól!

A felakasztott tiszt nyakában lógó felirat: Lepaktáltam a bolsevikokkal

A _____

B _____

C _____

D _____

E _____

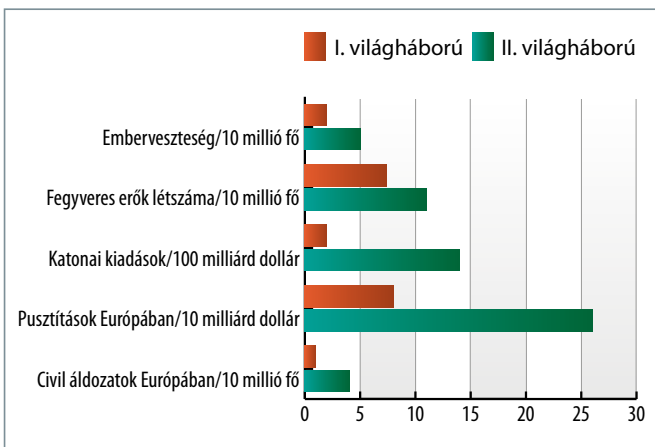
F _____

G _____

11 Az alábbi diagram az első és a második világháború adatait veti össze. Ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre!

⇒ 52. tankönyvi lecke

a) Bár a fegyveres erők létszáma közel azonos volt, a második világháború mégis jóval nagyobb pusztítást hozott. A diagram melyik eleme mutatja meg ennek okát?

_____

_____

_____

b) Melyik fegyvernemhez köthető a háborús károk jelentős megnövekedése?

_____

c) Mi okozta a civil lakosság jelentősen megnövekedett veszteségeit?

_____

d) Melyik világháborúban halt meg arányaiban több sorkatona? Miért?

_____

_____

12 Az alábbiakban Robert H. Jackson, az Egyesült Államok főügyésének nürnbergi vádbeszédéből közlünk részleteket. Párosítsa a megállapításait igazoló forrásrészleteket a vádbeszéd megfelelő pontjaival! Egy megállapításhoz több forrás száma is kerülhet!

⇒ 50. és 52. tankönyvi lecke

- A** Mi ezeket a vádlottakat nem gőggel és elbizakodottsággal vádoljuk [...]. Célunk annak a bebizonyítása, hogy volt egy terv az egész zsidó nép kiirtására, és ehhez a tervhez a nácik fanatikusan ragaszkodtak.
- B** A gettó volt mindig az a hely, ahol először próbálták ki a megtorlás különféle módszereit.
- C** Kezdetben a zsidóüldözés erőszakmentes volt, s csupán arra korlátozódott, hogy a zsidókat megfosztották választójoguktól, vallási megkülönböztetést vezettek be [...].
- D** Ezekben a zsidóüldözésekben részt vett [...] az „ösztönös” tömeg, melyet a hivatalos körök nagy gonddal ösztökéltek.

1 Ugyanígy feltűzték a helyi antiszemita erőket, hogy a terület elfoglalása után azonnal rendezzenek zsidóellenes pogromokat, noha ez a feltűzés rendkívül nagy nehézségekbe ütközött. (Dr. Franz Walter Stahlecker SS-brigádvezető Heinrich Himmlerhez 1942-ben)

2 A német rendszabályok első alapvető célja a zsidók elkülönítése legyen a lakosság többi részétől. E rendszabály megvalósítása érdekében először is össze kell írni a zsidókat, hogy el lehessen őket különíteni, és más intézkedéseket lehessen tenni. (A *zsidókérdés kezdéséről* című rendeletből)

3 [...] azonnal el kell rendelni, hogy megkülönböztető jelzéseként sárga zsidócsillagot viseljenek, és mindennemű szabadságtól meg kell őket fosztani. (A *zsidókérdés kezdéséről* című rendeletből)

4 A továbbiakban megbízom, hogy a lehető legrövidebb időn belül terjesszen elém átfogó tervezetet a zsidókérdés végleges megoldásához szükséges előzetes szervezeti, tárgyi és anyagi rendszabályokra. (Hermann Göring utasítása 1941-ben)

5 A Csoportparancsnok elrendeli, hogy az 50. brigád területén minden zsidó templomot fel kell robbantani vagy gyújtani. [...] Az akciót polgári ruhában kell végrehajtani. A parancs végrehajtása jelentendő. (Az 1938. november 10-ei parancs)

6 A zsidókat a végleges megoldás folyamán Keleten megfelelő vezetéssel és alkalmas módon munkára kell fogni. Nagy munkacsapatokban, nemek szerint szétválasztva, utépítés közben vezetik a munkaképes zsidókat ezekre a területekre, és közben nagy részük természetes fogyadék útján kétségtelenül ki fog esni. A végül esetleg megmaradó töredékállományt, minthogy ez esetben kétségtelenül a legellenállóképesebb részről van szó, megfelelően kell kezelni, mert ez természetes kiválasztódást mutatva, szabadon bocsátása esetén egy új zsidóság magjának tekinthető (lásd a történelem tapasztalatát). (A Wannsee-jegyzőkönyvből)

13 A korabeli szövegek az első és a második bécsi döntés körülményeit és a közvélemény reakcióit idézik fel. Ismeretei segítségével válaszoljon a forrásokhoz kapcsolódó kérdésekre!

⇒ 48. tankönyvi lecke

A A magyar területek visszacsatolása egyetemes nemzeti érdek és az egész nép számára lesz örömteljes nagy esemény, ha megtörténik. [...] A felvidéki magyar terület visszacsatolása nem valami világszemlélet hódító erejének lesz eredménye, hanem egy brutális igazságtalanság immár elháríthatatlan jóvátétele, amelyet egész Európa szükségesnek ismert fel. (*Népszava*, 1938. október 5.)

B Ilyen vereség, amelyet most Anglia és Franciaország szenvedett, mégpedig egy Hitleről, még hozzá olyan ügyben, amelyben – felületesen szemlélve – úgy látszik, hogy neki 100%-ig igaza van. És az ő segítségével még mi is jogainkhoz jutunk – nem is tudja elképzelni, hogy ezáltal milyen mértékben növekedett nálunk az íránta való rajongás. (Bartók Béla Annie Müller-Widmann asszonyhoz 1938. október 9-én írt leveléből)

C [...] a pártnak a békés revízió eredeti álláspontja. A békés revízió az alapja a négyhatalmi megegyezésnek is. Olyan ajánlatot

kell kapni, amely számot vet a jogos magyar igényekkel, és súlyt helyez a Magyarországgal való békére. A megegyezés békét jelent, ebben a békében benne van a gazdasági és politikai megegyezés egyaránt, ami most az egészen megváltozott viszonyok között felbecsülhetetlen értékű. [...] Az új Cseh-Szlovákia helyzete könnyebb és szilárdabb lesz, ha nemzeti kisebbségi igények és törekvések nem gyengítik. (*Népszava*, 1938. október 16.)

D [...] Magyarország nagyobb lett, és ami a leglényegesebb: nemzeti államból nemzetiségi állammá változott. Most már az életnek is, a politikai, gazdasági és társadalmi életnek is másnak, színesebbnek, fejlődőttebbnek, sokrétűbbnek kell lennie, mint amilyen eddig volt. (*Népszava*, 1939. március 25.)

E [A kis népek] nem egymásban találják meg a szabadságukat és erejüket a nagy népek ellen, hanem a nagy népek pártfogásában keresik „szabadságukat” egymás ellen. (Szabó Zoltán: *Közép-Európa* = Kelet Népe, 1939. augusztus)

F Egészen az utolsó óráig az volt az általános nézet, és azt hangoztatták minden oldalról, hogy Magyarország és Románia megegyezésének minden külső befolyástól mentesen kell létrejönnie. Ezt azonban az adott körülmények lehetetlenné tették. [...] Dobrudzsát Románia egy adott pillanatot fölhasználva, saját elhatározásából ragadta magához. Erdély tekintetében azonban egészen más volt a helyzet. Ezt a területet a versailles-i hatalmaktól kapta. [...] A román uralkodó körök [...] a legnagyobb mértékű agitációt fejtették ki Erdély megtartása mellett [...]. Ezért kellett a kérdésben megegyezés helyett döntőbírósi ítéletnek bekövetkeznie.
(*Népszava*, 1940. augusztus 31.)

a) Mivel igazolja a *Népszava* az első bécsi döntés jogosságát? **(A)**

---

b) Mi volt az első bécsi döntéssel kapcsolatosan Bartók Béla aggodalma? **(B)**

---

c) Hogyan értékeli a *Népszava* azt a tényt, hogy Csehszlovákia **(C)** és Magyarország nemzetállamból többnemzetiségű állammá változott? **(D)**

---

d) Hogyan kapcsolódik Bartók Béla megjegyzéséhez Szabó Zoltán gondolata? **(E)**

---

e) Miért tartja jogosnak a döntőbírósi ítéletet a román–magyar területi viták esetében a *Népszava*? **(F)**

---

f) Milyen képet festenek a magyar szociáldemokraták külpolitikai nézeteiről a *Népszava* cikkei?

---

14 Az alábbiakban Szepesi Zoltán (1913–?) „parasztnaplójának” összekevert részleteit olvashatja. Az évszámok beírása után rendezze a szöveget helyes sorrendbe! ⇒ 48. tankönyvi lecke

A Ekkor leszereltem, de _____ július 3-án már szintén behívtak. Ekkor meg az oroszokat támadta meg a német a magyarok segítségével, olaszok, finnek, románok, tótok segítségével, amikor ugyanis döntő csapást mértek az oroszokra. [...] hát Kassa város postapalotája ellen volt egy orosz repülőátadás, ami eléggé megrongálta. Ekkor léptünk harcba ellenük.

B Ekkor szintén leszereltem karácsonyra, de _____ tavaszán már szintén behívtak, mert ekkor meg a szerbek által megszállt Bácska vidéke volt szóba, ami akkor a németek segítségével vissza is került. Ekkor csupán néhány hétig voltam bent, szintén a Vasgyárnál.

Évszámok: 1938 – 1940 – 1941 – 1941

C Leszereltem december 20-án, de _____ őszén már ismét behívtak. Ekkor történt a Felvidék visszafoglalása, amelyben én is részt vettem. A mi ütegünk és én is Kassára vonultunk be.

D Két hónapra leszereltem, hanem _____ szintén behívtak. Ekkor történt Erdély visszafoglalása. Ekkor három hónapig voltam bent, de ekkor már a légvédelem szolgálatában voltam, ide lettem áthelyezve. A Diósgyőri Vasgyár védelmét láttuk el [...] Ekkor már sikerült Erdély visszatérése, hála Istennek egy puska lövés nélkül.

Nevezzen meg legalább két politikai eseményt 1938–39-ből, amely a katonaiakkal összefüggésben áll!

---

15 A Teleki Pál miniszterelnökségét, azon belül a jugoszláv problémát dokumentáló források tanulmányozása után válaszoljon a kérdésekre az ismeretei segítségével! ⇒ 48. tankönyvi lecke

A Ő főméltósága a Magyar Királyság Kormányzója: Ő Felsége Jugoszlávia Királyának nevében a Királyi Régensek: [...] Akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után a következőkben állapotok meg:

1. cikk. A Magyar Királyság és a Jugoszláv Királyság között állandó béke és örökös barátság fog fennállani.
2. cikk. A Magas Szerződő Felek egyetértéssel abban, hogy tanácskozni fognak mindazokban a kérdésekben, amelyek megítélésük szerint kölcsönös kapcsolataikat érinthetik.

(Az „örök barátsági szerződés” Jugoszláviával; 1940. december 12.)

B És végül – bár ma a jugoszlávokkal jóban vagyunk, és barátságunk mindinkább erősödik, de nem utolsósorban azért, mert bennünk barátságos és őket is alátámasztó erőt látnak – ezen erő összeomlása esetén nekik is támadhatnak egyéb gondolataik. Mindezeknek következtében a magyar politika vezetőinek első, majdnem egyetlen feladata az, hogy Magyarországot épen és erőben megtartsák a háború végéig. [...] Ha azt kérte volna valaki Magyarországtól, hogy Jugoszlávia, Bulgária, Törökország ellen ne

engedjen csapatokat felvonulni vagy átmenni, ezt Magyarország megértette volna, és erről lehetett volna beszélni. (Teleki Pál tájékoztatója a londoni és a washingtoni követnek Magyarország külpolitikájának alapelveiről; 1941. március 3.)

C Szószegők lettünk – gyávaságból – a mohácsi beszéden* alapuló örökbéke-szerződéssel szemben. A nemzet érzi, és mi oda-dobtuk becsületét.

A gazemberek oldalára álltunk – mert a mondvacsinált atrocitásokból egy szó sem igaz! Sem a magyarok ellen, de még a németek ellen sem! Hullarablók leszünk! A legpocsékabb nemzet.

Nem tartottalak vissza.

Bűnös vagyok.

(Teleki Pál miniszterelnök Horthy Miklóshoz írt búcsúlevele; 1941. április 3.)

* A mohácsi csata 400. évfordulója alkalmából, 1926. augusztus 29-én mondott Horthy-beszédre utal, amelyben a kormányzó a szerb–magyar harcok emlékeit idézve a két ország érdekösszességét hangsúlyozta. A mohácsi beszéd alapvetően a kisantant megbontását célozta.

a) Mi volt a magyar külpolitika Teleki Pál által megfogalmazott katonai jellegű alapelve és annak célja?

---

b) Miért került sor a Jugoszláviával való kapcsolatfelvételtre, és mit remélt ettől a magyar politikai vezetés?

---

c) Miért változott meg a Jugoszláviával szemben folytatott politika 1941 tavaszán?

---

d) Mit remélt Magyarország a Jugoszláviával szembeni fellépéstől?

---

e) Milyen tett követte Teleki Pál levelét ?

---

f) A magyar–jugoszláv viszonyban beállt politikai fordulaton túl milyen egyéb indokok játszhattak szerepet ebben?

---

16 A következő források az 1941-ben elhurcolt magyarországi zsidóságról szólnak. Tanulmányozza őket, majd válaszoljon kérdésekre! ➔ **48. és 51. tankönyvi lecke**

A Az ország belterületén a belügyminiszter úr, a kárpátaljai területen pedig a kormányzói biztos úr rendeletére 1941. július 15-én megindult az orosz és lengyel állampolgárságú zsidók kiutasítása és kitelepítése. [...] A zsidó kitelepítések 1941. július 15-től augusztus 12-ig tartottak. Ez idő alatt az ország területéről 19 426 személy került kitelepítésre. A német katonai szervek intézkedésére a zsidó kitelepítéseket 1941. augusztus 12-én be kellett szüntetni, minek folytán az orosz és lengyel állampolgárságú kiutasított és kitelepítésre már kijelölt zsidóság igen tekintélyes része az országban maradt. (Rendőrségi negyedéves jelentés, 1941. Közli: Gellért Ádám – Gellért János: *Az 1941. évi kőrösmezői deportálások*)

B Alighogy a belügyminiszter úr említett rendelete megjelent, százával érkeztek panaszok arról, hogy a rendeletre való hivatkozással, vagy anélkül is az ország különböző részeiben, így még Budapesten is, de főképpen a Kárpátalján, válogatás nélkül szedik össze a zsidókat, és több helyről lezárt marhavagonokban szállítják őket Kőrösmezőre, katonai vezetés alatt álló gyűjtőtáborba, ahonnan a katonaság teherautókra rakva viszi őket át a határon, és „valahol Galíciában” ismeretlen helyen teszik le. [...] Aki valóban látta azt a kétségbeesést, amely ezeknek az otthonukból brutálisan kiragadott barmokként odaszállított és az ismeretlenbe, valószínűleg a halálba, tovább szállítandó embereknek az arcán ül, aki tanúja volt annak a minden szónál többet beszélő reményt vesztett néma csendnek, megmarad ez a Dante *Inferno*jába [Poklába] kívánczó kép. Csak azt csodáljuk, hogy akad magát embernek tartó lény, aki szinte kéjelegve és a jól végzett munka tudatával vállalkozik ezekre a szörnyűségekre, és még büszkén is hivatkozik rájuk. Hogy ilyen is akad, arról utunk során meggyőződünk. [...] onnan irgalmatlanul átvisznek a határon mindenkit, aki oda került, még ha a belügyminiszter által kiállított magyar állampol-

gársági bizonyítvány is van a zsebében, ha beteg, ha 70 éves elmúlt, vagy akár ha születés előtt álló asszony. [...] Senkivel, aki ismeri a helyzetet, nem lehet elhiteni, hogy ezeknek több mint egy kis töredéke volt galíciai vagy oroszországi. [...] Tudjuk, hogy e pillanatban nem népszerű ügyet képviselünk. De kötelességünknek tartjuk szavunkat felelősen ott, ahol a hallgatás lelkiismeretünk szerint bűn volna. (Gróf Apponyi György, Slachta Margit, dr. Szabó Imre és gróf Szapáry Erzsébet úti beszámolója a kárpátaljai deportálás körülményeiről; 1941. augusztus 20.)

C Azt mondták, hogy lakások vannak, és mindenki el tud majd helyezkedni. Az igazság pedig az, hogy az ukránok be sem akarják engedni a zsidókat, mindenhonnan kizavarnak, és még az életünk sincs biztonságban. [...] Letettek a Dnyeszter túlsó partján, és ott szabad emberek lettünk, nincs semerre menni, özönlenek a zsidók ide, naponta 800-900 embert tesznek le a határon, sorukra bízzák őket. [...] Sok embert bedobtak a Dnyeszterbe, meg legyilkoltak [a helyiek]. (Egy deportált család levele; 1941. augusztus–szeptember)

D Saját szememmel láttam, hogyan folytatták az SD-emberek két ilyen bombatólcséernél a kivégzést. A zsidókat sorfal között vezették, részben hajtották a kivégzés helyére. Ott le kellett rakniuk a magukkal hozott csomagokat, és a gödörbe kellett menniük. Ott le kellett feküdniük, mégpedig arccal lefelé. A gödörben aztán három SD-embert pillantottam meg, akik a zsidókat géppisztollyal tarkólövessel megölték. A következő zsidóknak a már agyonlőtt tetemekre kellett ráfeküdniük. (Német katona vallomása a háború után a 23 600 – javarészt magyarországi – zsidó legyilkolásáról. Közli: Gellért Ádám és Gellért János: *Az 1941. évi kőrösmezői deportálások*)

a) Mi volt Magyarország helyzete a világháborúban az említett deportáláskor?

---

b) Kinek a fennhatósága alá tartozott az a galíciai terület, ahová a kitelepítés történt?

---

c) Kiket érintett a kitelepítés ténylegesen?

---

d) Milyen hatóságok végezték a deportálást?

---

e) Hány személy kiutasítását készítették elő a hatóságok az intézkedés leállításakor?

---

f) Miért állították le a további deportálásokat?

---

g) Hogyan vélekednek a deportálásokkal kapcsolatos magyarországi közhangulatról a jelentést író személyek?

---

h) Milyen sors várt a kiutasítottakra Galíciában?

---

i) Milyen hasonlóságokat mutat az 1941-es deportálás az 1944-ben lezajlottakkal?

---

j) Nézzon utána gróf Szapáry Erzsébet és Slachta Margit nővér háború alatti tevékenységének!

17 Az alábbiakban Horthy Miklós 1942 januárjában Hitlerhez írt levelének kivonatolt változatát olvashatja. A forrás elolvasása után az ismeretei segítségével egészítse ki a mondatokat! **49. tankönyvi lecke**

Olyan sok oldalról és olyan nehezen védhető határokon át érhet támadás bennünket, hogy helyzetünk, ha ez az eset bekövetkezne, amúgy is rendkívül nehéz lenne. Ha tehát nem készülünk fel előre erre az eshetőségre, és nem tartanánk készenlétben erőink egy részét, akkor – ismerve a balkáni népek vérszomjas kegyetlenségét – olyan végzetes szerencsétlenség érhetné a magyar népet, amelyet később a helyzet semmilyen megváltoztatása nem tehetne meg nem történtté. [...]

Egy léteért aggódó lakosság körében könnyen lehet nyugtalanságot létrehozni, és ilyen hangulatban semmiképpen nem várható a lakosságtól, hogy munkáját az egyének erejének végső megfeszítésével a termelés szolgálatába állítsa. Ez a szempont is lényeges, hiszen a közös ügynek termelésünk jelentős részének átadásával is segítségére vagyunk. Minthogy nincsenek hadifoglyaink vagy idegen munkásaink, s Németországnak és Olaszországnak is érdeke, hogy földjeink meg legyenek művelve, és a termést károsodás nélkül betakarítsuk, nem küldhetünk mindenkit a frontra, csak annyit, amennyit lehetséges. [...]

Amikor 1919-ben az egész világ, Ausztriát is beleértve, Németország ellen lépett fel, és nem volt konjunktúrája, mint ma, a német-

barátságnak, Magyarország volt az egyetlen ország, amely nyíltan és hangosan a régi hű bajtársiassággal állt Németország oldalára. [...] ha a Balkán nyíltan a bolszevizmus mellé állna, megint egyedül Magyarország maradna meg, mint a rend tényezője. [...]

Silány és szűkös felszerelésű csapatok természetesen hátrányban vannak egy korszerűen és masszívan felszerelt ellenséggel szemben; ezen a jó harci szellem sem tud változtatni. Elengedhetetlenül szükséges tehát, hogy a csapatokat ellássuk a szükséges fegyverekkel, mégpedig azonnal, ha a felvonulást még a hóolvadás előtt be kell fejezni. [...]

Mint mondtam, hűségesen és megbízhatóan állunk a Német Birodalom mellett, amellyel évszázadok óta a hű barátság és ragaszkodás eltéphetetlen kapcsai fűznek össze, és lelkesedéssel veszünk részt a tavaszi offenzívában, amennyire csak a felfegyverkezés, a mezőgazdaság és a bennünket körülvevő ellenség ezt lehetővé teszi. [...]

Nagyon örültem a birodalmi külügyminiszter látogatásának. Remélem azt is, hogy azt a benyomást vitte magával haza, hogy magyar földön mindenütt a hagyományos meleg barátság légköre vette körül.

a) A levél azzal a hadsereget érintő céllal íródott, hogy _____

---

b) Ezt elsősorban azzal indokolja, hogy a revíziós eredmények miatt _____

---

c) Bár a szövegben nem szerepel, a levél oka valójában a magyar haderő keleti fronton, 1941 végén bekövetkező

d) A kormányzó úgy véli, hogy a tengelyhatalmaknak Magyarország alapvetően nem katonai, hanem _____ jellegű támogatást tud nyújtani.

e) Kijelentése szerint a magyar magatartás nem németellenes, amit az a történeti és ideológiai tény is igazol, hogy

f) A magyar haderő háborús teljesítményével kapcsolatban borúlátó mindaddig, amíg nem kerül sor

g) A levél hosszú távon nem járt eredménnyel, mert a magyar hadsereget 1942 nyarán _____

18 Válaszoljon a kérdésekre a 2. magyar hadsereg és főparancsnoka viszonyát bemutató források, valamint az ismeretei segítségével! ⇒ 49. tankönyvi lecke

A Hogy a magyar kiváló katona anyag, azt magam is hiszem és vallom, hogy azonban vajmi keveset tud, az bizonyos. [...] Kiképzésünk csak szemledombról mutatott jó képet, ha azonban a részletet nézte az ember, látta, a csatár nem mozog helyesen, stb. stb. [...] A 2. hadsereg hadrendje papíron tényleg megvesztegetően szép volt. Nehéz fegyvereit az utolsó napokban kapta meg, velük éles lögyakorlatot nem tarthatott, lószér sem állt rendelkezésre. [...] Vajmi keveset tudtunk, ma már megtanultuk saját kárunkon. A megtakarított pengőért vérrel fizettünk. [...] Akármelyik orosz fegyvert veszem kézbe, az mind durva formájú, s alig áll néhány alkatrészből, az nem finoman csiszolt, hanem egyszerű és törhetetlen.

(Jány Gusztáv vezérezredes 1942. október 23-ai „Helyzet-megvilágítás”-a)

B [...] minden alakulatnak ki kell tartani mindameddig, amíg más parancsot nem adok. Ellenszegülőkkal szembeni előzetes vizsgálat nélkül minden tisztet feljogosítok arra, hogy fegyvert használjon [...]. Meg kell érteni, hogy az elveszett becsület visszaszerzéséről van szó. (Jány Gusztáv vezérezredes 1943. január 20-i hadparancsa)

C [...] becstelenség az a lelkevesztett fejnélküli gyáva menekülés, mit látnom kellett, miért most a szövetséges német hds. és az otthon mélységesen megvet bennünket. Ehhez minden oka meg is van. [...] Nem tűrök mindenféle ronggyal körülcsavart lábbelit, polgári köntöst, lehetetlen főveget, melyen nincs rózsza és rendfokozati jelvény, kivétel az előírt irhamellény vagy ujjas bekecs. [...] A legfeszesebb magatartást még a fagyott embertől is megkövetelem. Minden feljebbvaló az őt megillető tiszteletadást követelje

meg és erőszakolja ki. Minden eszközt megengedek addig, míg tökéletes rend nem lesz. Ellenszegülést haladéktalanul meg kell torolni. [...] az úgynevezett csapatlegénység szétszóródott állati színvonalra süllyedt csűrhe benyomását keltette.

(Jány Gusztáv vezérezredes 1943. január 24-i hadparancsa)

D Az a benyomásom, mi már a Don menti harcok alatt kialakult, beigazolást nyert, hogy a hadsereg feladata: a német egységek biztosítása, ha fegyver nincs, akkor az élő tömeg szerepeljen a sebességcsökkentő ütközőként.

(Jány Gusztáv vezérezredes helyzetjelentése 1943. február 9-én)

E A m. kir. 2. honvéd hadsereg a Don mentén mélység nélküli gyéren megszállt nagy kiterjedésű védőállásban a januári nagy orosz támadás elleni küzdelemben becsülettel állta a harcot. A hadsereg színe-java ott veszett a nagy túlerővel szemben vívott csatáiban, de elérte azt, hogy ellensége is felmorzsolódott, mit bizonyít, hogy hatalmas gyalogsági és harckocsi tömegeinek nem volt ereje a visszavetett részeket üldözni. [...]

(Jány Gusztáv vezérezredes 1943. március 12-i hadparancsa)

F Az eddig beérkezett harcjelentésekből és egyéb adatokból megállapítom, hogy a 2. magyar hadsereg a téli hadműveletek folyamán becsületét nem veszítette el, hanem sokáig a Don-parton keményen állta a harcot, sőt a hadsereg egyes csapatstestei és ennél magasabb kötelékei olyan ragyogó fegyvertényekkel tűntek ki, melyek a régi magyar katonai hírnévhez mindenben méltóak, és felveszik a versenyt bármely hadsereg kimagasló fegyvertényeivel. (Jány Gusztáv vezérezredes utolsó hadparancsa 1943. április 4-én)

a) Milyen hiányosságokat talált Jány Gusztáv, a 2. magyar hadsereg főparancsnoka a hadsereg állapotában? **(A)**

b) Hogyan reagált a szovjet hadsereg váratlan urivi áttörésére? **(B)**

c) Hogyan jellemezte a visszavonulóban lévő magyar katonákat az áttörés utáni időszakban? (C)

d) Milyen módon próbálta a hadsereg harcképességét javítani? (C)

e) Miként látta a német és a magyar haderő viszonyát, illetve a német hadvezetés magyarokkal kapcsolatos nézeteit? (C, D)

f) Milyen tényezőkkel magyarázta a vereséget a harcok befejeződése után? (E)

g) Hogyan változott a véleménye a magyar hadseregről? Miért? (E)

19 Az alábbi források a Don melletti Voronyezsnél bekövetkezett szovjet támadás következményeit mutatják be. Ismeretei segítségével oldja meg a szövegekhez kapcsolódó feladatokat! **⇒ 49. tankönyvi lecke**

A A 2. magyar hds. elvesztette becsületét, mert kevés – esküjéhez és kötelességéhez hű – ember kivételével nem váltotta be azt, amit tőle mindenki joggal elvárhatott. [...] becsületesség az a lelkevesztett fejnélküli gyáva menekülés, mit látnom kellett, miért most a szövetséges német hds. és az otthon mélységesen megvet bennünket. Ehhez minden oka meg is van. [...]

A rendet és a vasfegyelmet a legkeményebb kézzel, ha kell a helyszínen való felkoncolással, de helyre kell állítani. Ennél kivétel nincs, legyen az tiszt vagy rendfokozat nélküli honvéd, aki parancsomnak nem engedelmeskedik, az nem érdemli meg, hogy nyomorult életét tovább tengesse, és nem engedem, hogy szégyenünket bárki is tovább nagyítsa. [...] Elsősorban annak van jussa élelmezéshez, aki elől harcol, aki helyét elhagyta, és itt hátul gyülekezik, örüljön, ha annyit kap, hogy éhen nem pusztul. Helyünket német csapat foglalta el, az megérdemel minden gondoskodást, mi addig, míg rend nem lesz, míg harcra alkalmas egységgé nem formálódunk, ilyenell ne számoljunk, mert arra érdemtelené váltunk. (Jány Gusztáv vezérezredes 1943. január 24-i hadparancsa)

B A m. kir. III. honvéd hadtest [...] több mint 12 napon át biztosította a német 2. hadsereg tervszerű visszavonulásához szükséges időt. A harcokban a magyar csapatok emberfeletti hősiességről tettek bizonyosságot. [...] Siebert tábornok úrtól azt a parancsot kaptam, hogy vezesselek benneteket az Olim pataktól nyugatra eső területre, ahol keresztül tudjuk magunkat törni nyugat felé azon az orosz hadseregen keresztül, amelyet a német hadsereg teljesen felszerelt, teljes harcértékű hadosztályai sem voltak képesek áttörni. E parancsot én nem tudom nektek továbbadni, mert nincsen értelme, hogy az agyonfagyott, kiéhezett magyarok ezrei tíz tölténnyel puskánként, üres gyomorral tehetetlenül pusztuljanak el. Ezek után kénytelen vagyok mindenkinek saját belátására bízni jövődjét, mivel élelmet, lőszert és végrehajtható feladatot adni nem tudok.

A Magyar Haza mindenkor hálás szeretettel fog visszaemlékezni a hős fiaira, akikhez hasonló sors csak keveseket ért a magyar nemzetben.
Isten Veletek, Magyar Honvédek!
(Stomm Marcell vezérőrnagy hadtestparancsnok 1943. február 1-jei „búcsúparancsa”)

a) Hasonlítsa össze a megadott szempontok alapján az **A** és a **B** szöveget!

Szempont	A szöveg	B szöveg
A magyar hadsereg helytállása		
A német haderő szerepe		
A katonák számára kiadott utasítás		
A parancsnok véleménye katonáiról		

b) Mi lehet az oka a két értékelés ennyire eltérő voltának?

---

20 Edmund Veessenmayer, Hitler megbízottja 1943 decemberében jelentést küldött Magyarországról feletteseinek. A kérések alapján értelmezze e jelentés kiemelt részeit és Veessenmayer tevékenységét! ➔ **51. tankönyvi lecke**

...] Magyarország 20 éven keresztül félárbcra bocsátotta zászlóját, és alázatosan várta területének növekedését, anélkül, hogy gyakorlatilag bármit is tett volna annak érdekében. Mikor aztán eljött az alkalom, több mint enyhe nyomásra volt szükség, hogy Magyarországot szerencséjéhez segítsük. **Három ízben növekedett területe jelentős mértékben a birodalom révén**, három ízben növekedett saját közreműködése és harca nélkül, és így hatalmi és területi gyarapodását saját alkalmatlanságával a Dánaidák ajándékává változtatta.

A jelenlegi háború nagy **világnézeti ellentéte** természetesen Magyarországra is komoly terhelési próbát jelent nemzeti, fizikai és lelki szempontból egyaránt, és Magyarország mai helyzete bizonyítja, hogy a próbát nem állja. Annál groteszkebben hat, ha a birodalomtól való félelemből **Kállay és társai készek arra, hogy Magyarorszá-**

got kiszolgáltatassák Anglia vagy Oroszország akaratának [...]. Ha a kormányt megszabadítanák környezetétől, és annak helyére a Führer, a birodalom és a feladatokkal megbirkózni képes birodalmi megbízott kerülne, akkor lényegében gyakorlatilag már meg is oldottuk a magyar kérdést. [...]

Ezzel magyarázható a németellenes körök udvarlása, hogy **a kormányt áruló politikájukhoz megnyerjék**. Tudják róla, hogy **sohasem lesz hajlandó Badoglio nyomába lépni**. Ennek következtében hónapok óta éjjel-nappal folyik a kormányzó „megdolgozása”. [...]

Egyetlenegy dolog biztos – és ezt különböző magas katonai körök önként és nyilvánvalóan szándékosan, nyomatékosan hangsúlyozták: egyetlen magyar katona sem fordítaná fegyverét – még parancs esetén sem – német katona ellen. Ez a hadsereg világos állásfoglalása, és ebben a pontban egyetért a kormánnyal.

a) Nevezze meg a három „növekedés”-t! Évszámot is írjon!

---

b) Milyen „világnézeti ellentét”-ről beszél a levélíró?

---

c) Foglalja össze Kállay külpolitikájának itt említett lényegi vonásait!

---

d) Mire volna példa Badoglio tette?

---

e) Fogalmazza meg, mi volt Veessenmayer magyarországi látogatásának és tájékozódásának fő célja!

---

f) Elérte-e ezt a célt?

---

21 Az alábbi adatok a magyar honvédség második világháborús veszteségeit mutatják be. Megtekintésük után az ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre! ➔ 52. tankönyvi lecke

a) Hiteles-e az a nézet, miszerint a II. magyar hadsereg „teljesen megsemmisült” a Don-kanyarban?

---

b) Milyen események köthetők a B forrás kiugró adataihoz?

---

c) Bár a háború 1945 áprilisáig tartott, az adatok mégis csak 1944 októberéig állnak rendelkezésre. Mi lehet ennek az oka?

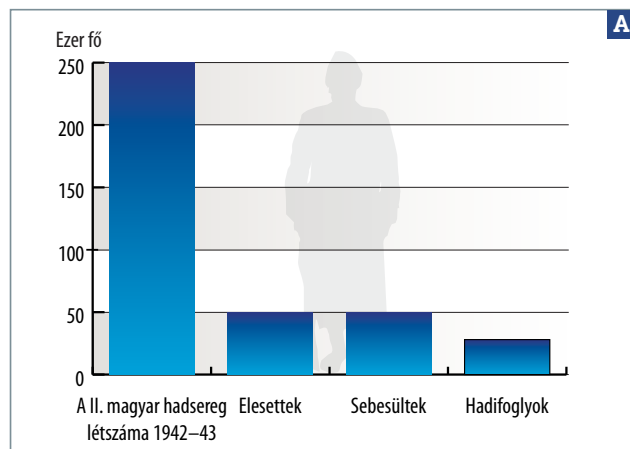
---

d) Mi volt az oka a legsúlyosabb háborús év (1944) nyarán a viszonylag alacsonyabb veszteségnek?

(Szabó Péter adatai alapján)

Időszak	Teljes veszteséglista
1941. június 26. – 1942. június 30.	4 198
1942. július 1. – 1943. június 30.	100 015
1943. július 1. – 1944. június 30.	73 595
1944. június 1. – 1944. augusztus 31.	22 925
1944. szeptember 1. – 1944. október 31.	35 996

(A Honvédelmi Minisztérium 1945. június 21-i adatai alapján)

22 Az alábbi táblázatok az auschwitzi munka- és haláltáborba deportált európai és magyarországi zsidóság számát mutatják. Tanulmányozásuk után válaszoljon a kérdésekre! ➔ 50. és 51. tankönyvi lecke

Auschwitzba deportáltak Magyarországon kívülről	Összesen	Havi átlagban
1942. március–december	196 800	19 680
1943	269 800	22 483
1944	202 700	16 892
Összesen	669 300	19 685

(Az adatok Franciszek Piper lengyel történész munkáira támaszkodnak)

Auschwitzba deportáltak Magyarországról összesen	
1944. április	1 800
1944. május	215 400
1944. június	155 000
1944. július	58 500
Összesen	430 700

(Forrás: www.holokausztmagyarorszagon.hu)

a) Melyik két esemény között zajlott le a magyarországi zsidóság legnagyobb részének deportálása? Karikázza be a deportálások megindításához és leállításához leginkább köthető katonai események betűjelét! Állítását indokolja!

A Normandiai partraszállás

B Olaszország kilépése a világháborúból

C Magyarország német megszállása

D Románia átállása a szövetségesek oldalára

b) Hasonlítsa össze az európai és a magyar deportáltakra vonatkozó táblázatok adatait! Mi jellemzi a számsorok közötti különbséget?

---

c) Milyen feltételek tették lehetővé a magyarországi zsidóság Auschwitzba hurcolását?

---

d) Miért nem történt Magyarországról deportálás Auschwitzba 1944 augusztusa után?

---

e) Miért nem történt deportálás Magyarországról Auschwitzba a nyilas uralom alatt?

Év végi ismétlés

1 Foglalja össze a táblázat kitöltésével Közép-Európa átalakulását!

- a) Jelölje a háborús években az egyes oldalakon harcoló feleket ugyanazokkal a színekkel!
 b) Írja a táblázatba, hogy a dinasztia által birtokolt legnagyobb európai területnek mi volt az aktuális megnevezése!
 c) Helyezze el az eseményeket a táblázat megfelelő rubrikájába!

1 A solferinói és a magentai ütközet	6 Deák Ferenc <i>Húsvéti cikke</i>
2 A königgrätzi ütközet	7 Andrassy Gyula, az Osztrák–Magyar Monarchia közös külügyminiszteri kinevezése
3 Schleswig és Holstein elfoglalása	8 A sedani és metzi ütközet
4 Az októberi diploma kiadása	9 Ferenc József magyar királlyá koronázása
5 A februári pátens kibocsátása	

	Bonaparte	Savoyai	Hohenzollern	Habsburg
1859				
1860				
1861				
1865				
1866				
1867				
1870–71				

2 Az alábbiakban a Párizsban történt események beszámolóit olvashatja. Állítsa időrendbe a történeteket, határozza meg az azokban feltűnő eseményt, majd válaszoljon a kérdésekre!

A A párizsi lakosság nagy része [...] azt kezdte sürgetni és képviselői által is indítványoztatni, hogy a nemzetgyűlés Bordeaux-ból Párizsba tegye át székhelyét. E kívánságba azonban sem Thiers, sem a nemzetgyűlés többsége nem akart beleegyezni. Nagy nehezen végre a nemzetgyűlés rászánta magát, hogy Versailles-ba költözködjön át, Párizs szomszédságába.
 (Borostyáni Nándornak, a *Hon* című lap tudósítójának visszaemlékezéseiből)

B A vereségek és az uralkodó osztályok árulása következtében Párizs proletárai megértették, hogy ütött az óra, amikor meg kell menteniük a helyzetet azáltal, hogy a közügyek intézését saját kezükbe veszik [...] Felfogták, hogy legfőbb kötelességük és feltétlen joguk, hogy önmagukat tegyék saját sorsuk uraivá a kormányhatalom átvétele útján.
 (A Nemzeti Gárda Központi Bizottságának március 18-i kiáltványa)

C Napóleon elfogatásának híre s a kamarában történt események zaja csak az est beálltával hatottak szét Párizs azon részeibe, amelyek legtávolabb esnek a nagy világváros központjától. Belleville, la Vilette, Pantin lakossága csak 6-7 óra felé értesült

a nap nagyszerű híreiről, melyek a nevezett városrészekben lázas mozgalmat idéztek elő.
 (Borostyáni Nándornak, a *Hon* című lap tudósítójának visszaemlékezéseiből)

D Piros pünkösdi napja: vérpiros. Délután háromkor dördült el a Montmartre csúcsáról az utolsó ágyú. Egész éjen át sortűzet szórt Belleville-re, hol a felkelők ma délután megadták magukat. Igen kevesen még ezután is védték magukat, hanem rövid idő alatt eltiporta őket a sorhad.
 (Ugron Gábor képviselő cikke a *Politikai Újdonságok* című lapban)

E [...] egyedül engem terhel a felelősség is mindazokért a reformokért, amelyeket a közmunkaügyi minisztériumban meg akarok valósítani. Az, hogy Ön mindent elkövet azért, hogy minden néppel, minden munkással és főleg a németekkel megértesse, hogy a Párizsi Kommunnek semmi köze nincs a régi vaskalapos községi előljáróságokhoz – már az Ön legutóbbi levelének néhány sorából kiderül. Ezzel mindenestre nagy szolgálatot tesz ügyünknek.
 (Frankel Leó, a kommun végrehajtó bizottsága magyar tagjának levele Marxhoz)

a) Sorrend: ○ → ○ → ○ → ○ → ○

b) A forrásokhoz köthető esemény: _____

c) Mely években zajlottak a fenti események? _____

d) Mi volt Franciaország államformája az események alatt?

---

e) Kik láthatók a képen? Milyen helyzetben örökítették meg őket?

---

f) Milyen területi veszteséggel fejezte be Franciaország az események háttérét adó háborút?

---

3 Összehúzással párosítsa a kiegészésről szóló szövegrészeket a magyarázatokkal!

8. § A pragmática sanctióból folyó közös és együttes védelemnek egyik eszköze a külügyek czélszerű vezetése. Ennél fogva a birodalom diplomatai és kereskedelmi képviseltetése a külföld irányában és a nemzetközi szerződések tekintetében fölmerülhető intézkedések, mindkét fél ministeriumával egyetértésben és azok beleegyezése mellett, a közös külügyminister teendői közé tartoznak. [...]

9. § A közös védelemnek másik eszköze a hadsereg s az arra vonatkozó intézkedések, egy szóval: a hadügy.

11. § Ő Felsége a hadügy körébe tartozó alkotmányos fejedelmi jogai folytán mindaz, a mi az egész hadseregnek és így a magyar hadseregnek is, mint az összes hadsereg kiegészítő részének, egységes vezérletére, vezényletére és belső szervezetére vonatkozik. Ő Felsége által intézendőnek ismertetik el.

12. § De a magyar hadseregnek időnkénti kiegészítését s az ujonczok megajánlásának jogát, a megajánlás föltételeinek és a szolgálati időnek meghatározását, ugyszintén a katonaság elhelyezését, élelmezését illető intézkedéseket, az eddigi törvények alapján, mind a törvényhozás, mind a kormányzati körében, az ország magának tartja fenn. [...]

16. § A pénzügyet annyiban ismeri a magyar országgyűlés közösnek, a mennyiben közösek lesznek azon költségek, melyek a fenebbiekben közöseknek elismert tárgyakra fordítandók. A törvényhozások nézeteiben netalán fölmerülhető különbségek kiegyenlítése végett a két törvényhozás egymással küldött-ségek által érintkezik. [...]

19. § Ezen alku s megállapítás oly módon történik, hogy egyrésztől a magyar korona országainak gyűlése, másrésztől Ő Felsége többi országainak gyűlése, mindenik a maga részéről, egy hasonló számú küldöttséget választ. [...]

22. § Az arányra nézve kötendő egyezkedés csak határozott időre terjedhet; annak elteltével ismét ugyanazon módon új egyezkedésnek leendő helye. [...]

27. § Egy közös ministeriumot kell felállítani azon tárgyakra nézve, melyek, mint valósággal közösek, se a magyar korona országainak, se Ő Felsége többi országainak külön kormányzata alá nem tartoznak. E ministerium a közös ügyek mellett se egyik, se másik résznek külön kormányzata ügyeit nem viheti, azokra befolyást nem gyakorolhat. Felelős lesz e ministerium minden tagja mindazokra nézve, a mik köréhez tartoznak, felelős lesz az egész ministerium is együtt, oly hivatalos intézkedéseire nézve, melyeket együtt állapított meg. [...]

[...] egyrésztől a magyar korona országai együtt, másrésztől Ő Felsége többi országai és tartományai együtt úgy tekinteszenek, mint két külön s teljesen egyenjogú fél. Következve: a két fél között a közös ügyek kezelésére nézve mellözhetetlen föltétel a teljes paritás.

A A kiegészési törvény az 1723. évi törvényekből, a magyar Pragmatica Sanctióból indult ki, mely szerint a Magyar Korona országai és a közös uralkodó alá tartozó egyéb területek örökletesen, feloszthatatlanul és elválaszthatatlanul kapcsolódnak egymáshoz. A perszonáluniós kapcsolatnak következménye a közös dinasztikus politika, tehát a közös külpolitika. Ennek része békeidőben a külügy, mind külgazdasági, mind külpolitikai szempontból.

B A közös külpolitika háborús körülmények között közös hadsereget jelent, amelynek – ahogy a kiegészési törvény tárgyalásakor Deák Ferenc elmondta – a kor követelményeinek megfelelően egységesnek és gyorsan mozgósíthatónak kell lennie. Minden eseti alkudozás és széthúzás a közös állam gyengeségét okozná.

C A magyar országgyűlés hatásköre a kiegészési törvény értelmében csak a hadsereg kiegészítésében maradt fent. Ebben a kérdésben gyakran alakult ki vita a magyar országgyűlés és az Udvar között.

D A közös ügyek vitelére közös pénzügyekre is szükség volt, ám a közös pénzügyminiszter hatásköre nem terjedhetett túl azok kezelésén, így mind az Osztrák Császárság, mind a Magyar Királyság kormányában helyet kapott pénzügyminiszter is. Az udvartartás költségeiben a Magyar Királyság nem járult hozzá a császári költségvetéshez, hanem saját királyi udvartartásra ajánlott fel pénzt.

E A közös ügyeket vivő három miniszter – külügy-, hadügy- és pénzügyminiszter – nem volt ellenőrizhető közvetlenül az országgyűlések által, hanem az azokból választott delegációk ellenőrizték. Ezek nem alkottak külön birodalmi kormányt, noha a közös döntéseikért közösen kellett vállalniuk a felelősséget.

F A kiegészési törvény értelmében a Magyar Korona országai és Ferenc József egyéb országai között teljes egyenlőség (paritás) állt fenn. Minden kérdésben egyenrangú félként tárgyalhattak, ám a költségeket nem ugyanolyan arányban viselték, hanem teherbíró képességük szerint. Ennek az arálynak – a kvótának – a felállításában és időszakonkénti újratárgyalásában figyelembe vették, hogy Magyarország az abszolutizmus finanszírozására felvett államhitelek visszafizetésében önkéntes partner.

4 A következő forrásokban az állam 19. századi megváltozott szerepéről olvashat. Párosítsa az egyes intézkedéseket a fogalmakkal és állításokkal!

A 1. § Minden szülő vagy gyám, ideértve azokat is, kiknek házában gyermekek, mint mestertanítványok vagy házi szolgálók tartanak, kötelesek gyermekeiket vagy gyámoltjaikat (ha nevelésökről a háznál vagy magántanintézetben nem gondoskodtak) nyilvános iskolába járattatni, életidejük 6-ik évének betöltésétől egészen a 12-ik, illetőleg 15-ik betöltéséig.

(1868. évi XXXVIII. törvénycikk)

B 1. § A születések, házasságok és halálesetek közhitelű nyilvántartására és tanúsítására kizárólag a jelen törvény értelmében arra hivatott közegek által vezetett állami anyakönyvek szolgálnak.

(1894. évi XXXIII. törvénycikk)

C 2. § Betegségélelmező pénztárhoz kell tartozniok, nemre, korra és állampolgárságra való tekintet nélkül mindazoknak, akik a magyar korona országai területén

a) valamely az ipartörvény alá eső foglalkozásnál,

b) bányákban és kohókban vagy bányatermékeket feldolgozó egyéb művekben

c) nagyobb építkezéseknél

d) vasúti üzemeknél és ezek gyáraiban és műhelyeiben; postánál, távírdánál, távbeszélőnél stb.

oly fizetéssel vagy bérrel vannak alkalmazva, melynek egy munkanapra eső összege 4 forintnál nem magasabb, és akikkel szemben a munkaadó a munkába állásuk világosan ki nem kötötte, hogy alkalmazása nyolc napnál rövidebb időre terjed.

(1891. évi XIV. törvénycikk)

D 4. § Ott, hol kisdédóvoda vagy menedékház van, minden szülő vagy gyám köteles 3-6 éves gyermekét vagy gyámoltját abba járattatni, ha csak nem igazolja, hogy a gyermek otthon vagy bárhol állandóan kellő gondozásban és felügyeletben részesül.

(1891. évi XV. törvénycikk)

E 3. §. (1) Az öregség és rokkantság esetére szóló biztosításra kötelezettek nemre, korra és állampolgárságra való tekintet nélkül azok a munkavállalók, akik e törvény 1. §-a értelmében biztosítási kötelezettség alá eső vállalat, üzem, hivatal vagy foglalkozás körében mint munkavállalók munkabér fejében munkaviszonyban állanak.

(1928. évi XL. törvénycikk)

F 2. § A kereskedelmi és iparkamarák a földmivelési, ipar és kereskedelmi miniszter alatt állanak, egyenesen veszik és teljesítik rendeleteit, s közvetlenül hozzá intézik előterjesztéseiket. [...]

3. § A kamarák hivatása és kötelessége:

a) A kereskedés és ipar, valamint az e téren működő osztályok szükségait folytonos figyelemmel kísérve, czélszerű javaslatokat készíteni, ezeket a miniszter elé terjeszteni, úgy annak s az osztrák törvényhatóságainak, kereskedelmi és iparügyekben, a kívánt felvilágosítást vagy véleményt kiszolgáltatni, a szakképzést s egyáltalában a kereskedelem és ipar fejlődését közvetlenül előmozdítani.

(1868. évi VI. törvénycikk)

G 1. § A magyar királyi közmunka- és közlekedési ministerium által az alföld-fiumei vasútnak a Nagy-Váradtól Eszékig terjedendő, s a nagyváradi-kolozsvári vaspályával egybekötendő vonalrésze,

építésére s üzletére nézve, az e czélra egyesült vállalkozókkal 1867-ik évi november 13-án kötött szerződés előterjesztetvén, (a szerződőknek) az engedély a megnevezett vasutak építésére ezennel megadatik.

(1868. évi VIII. törvénycikk)

H 1. § A védelmi kötelezettség általános, és minden védképes állampolgár által személyesen teljesítendő.

2. § A fegyveres erőt képezik: a hadsereg, hadi tengerészet, honvédség és népfelkelés.

3. § A hadseregbe, hadi tengerészetbe vagy a honvédségbe lépés kötelezettsége (2. §) kezdődik azon naptári év január hava 1-től, amelyben a hadköteles élte 20-ik életét betölti.

4. § A szolgálati kötelezettség tart, a hadseregnél és a hadi tengerészetnél:

a) három évig a sorhad állományában, és

b) hét évig a tartalékban;

(1868. évi XL. törvénycikk)

I 1. § Az igazságszolgáltatás a közigazgatástól elkülönítettik.

Sem a közigazgatási, sem a bírói hatóságok egymás hatáskörébe nem avatkozhatnak.

3. § Az ítélő bírakat, az igazságügyminiszter ellenjegyzése mellett, a király nevezi ki.

5. § Minden bíró az állampénztárból huzza fizetését, és a törvényben meghatározott illetékek és díjakon kívül ingyen tartozik a feleknek igazságot szolgáltatni.

A bírák fizetése az államköltségvetésbe vétetik fel, s a kinevezett bírónak megállapított fizetése le nem szállítható.

(1869. évi IV. törvénycikk)

J 1. § A belügyminiszter felhatalmaztatik, hogy a budapesti „Angyalöldön” levő 1562. számú telekjegyzőkönyvnek 1540/a helyszinrajzi száma alatt beiktatott és örökáron megvett telken a gyógyíthatatlan közveszélyes elmebeteg elhelyezése céljából egy ápdaldát építtethessen.

(1881. évi XII. törvénycikk)

K 1. § A közbiztonsági szolgálat ellátására katonailag szervezett magyar kir. csendőrség állittatik fel.

2. § Magyarország területe, Budapest főváros kivételével, hat csendőrkerületre osztatik, ugyanannyi csendőr-parancsnoksággal.

(1881. évi III. törvénycikk)

L 1. § A földmivelésügyi miniszter utasittatik, hogy

a) phylloxera (szőlőgyökértetű) által elpusztított szőlők felújítására szükséges szőlővesszőknek és szőlőoltványoknak a közgazdaságilag fontosabb hegyvidékeken nagy mennyiségben való termelését és jutányos áron való kiszolgáltatását biztosító intézkedéseket tegyen;

b) az új irányú szőlőmivelés ismereteinek népszerű terjesztése végett, az ujonnan felállítandó telepeken, a munkások díjazása mellett, rendszeres tanfolyamokat szervezzen;

d) a felújított szőlők vidékein mozdítsa elő a pinczeegyletek felállítását, esetleg segítse is azokat.

(1896. évi V. törvénycikk)

Betűjel	Fogalom	Betűjel	Fogalom
	Általános hadkötelezettség		A közlekedés fejlesztése
	Közüktatás		Szakmai testületek felállítása és ellenőrzése
	Kötelező óvodai ellátás		A gazdaság fejlesztése közvetlen beavatkozással
	Kötelező beteg- és baleset-biztosítás		A közegészségügy felállítása
	Kötelező öregségi és rokkantsági nyugdíjbiztosítás		Független és elérhető bíróságok szervezése
	A közrend és közbiztonság biztosítása		Polgári anyakönyvezés

5 Rendezze táblázatba a dualizmus társadalmának öt jellemző csoportját a számokkal jelzett vizsgálati szempontok szerint!

1 Lakás

- a Kossuth téren elhelyezkedő négyemeletes bérház első emeletének térre néző lakása
- a Mária Valéria-telep bontott építőanyagokból tákolt viskója
- önálló villa a Sugár (Andrássy) út külső szakaszán
- a Teréz körút mellékutcájában álló négyemeletes épület negyedik szintjén, a körfolyosóról nyíló lakás
- egy vidéki település szélén elhelyezkedő, kőfallal zárt park közepén álló kúria
- vályogból készült, háromszobás, döngölt padlós épület, náddal fedve

2 Foglalkozás

- banki magántisztviselő, igazgatósági tag
- budapesti építkezéseken idénymunkában alkalmazott fizikai munkás
- miniszter
- nagyvállalkozó, textil-, konzerv- és hadiipari gyárak tulajdonosa
- régi úrbéri értelemben vett negyed telken gazdálkodó földműves
- vidékről Budapestre költöző postai kézbesítő

3 Szobák

- borpince, ivóterem, konyha, cselédszoba, mosókamra, szalon, zeneterem, fogadószoba, ebédlő, télikert, nappali, hálószoba, gyerekszoba, tanulószoba, fürdőszoba, vízöblítéssel végződő vécék
- egy helyiség és egy konyha
- konyha, cselédszoba, kamra, vécé, előszoba, gyerekszoba, hall, nappali, két hálószoba
- konyha, nappali
- konyha, tisztaszoba, nappali
- veranda, előszoba, reprezentatív lépcsőház, több szalon, ebédlő, fürdőszoba, vécé, konyha, hálószobák, gyerekszoba, bálterem

4 Szabadidő

- a Lipótvárosi Kaszinó látogatása, opera, külföldi nyaralóhelyek
- az Országos Kaszinó látogatása, a vidéki birtokon vadászat, bálók
- Korzó, Népszínház, kirándulások Húvösvölgybe és a budai hegyekbe

- Korzó, Opera és Vígszínház, Ótátrafüredre és Abbáziába tett kirándulások
- pipázás, üdögélés a ház előtti kispadon, falusi multságok
- szabadideje csak kényszerből van, ha nem kap munkát, ennek az időnek az eltöltése presztízst nem jelent

5 Dísz tárgyak

- a generációkon keresztül összegyűlt különböző dísz tárgyak, porcelánok, festmények, vadászathoz kötődő trófeák, fegyverek
- egy-két festmény, nem exkluzív gyártású porcelán
- szentképek, esetleg családi fénykép, népi mintás falvédő
- szentképek, kalendárium, családi fénykép, hímezett terítő
- tükör, olcsó olajnyomatok
- változatos és összehangolt dísz tárgyak: modern festmények, porcelánok és új művészeti irányzatokat követő használati tárgyak

6 A családi intimitás foka

- a család önmagában lakik, gyakran az idős nagyszülőkkel és gyerekekkel együtt
- a családdal egy épületben (kúriában): komornyik, inas, cseléd, szakácsnő, nevelőnő, melléképületekben: kocsis/sofőr, mezőgazdasági cselédek
- a szomszédok közelsége miatt kevesebb a lehetőség az intimitásra
- albérlő vagy ágybérlő lakik a családdal
- a család mellett a házban belső személyzet: komornyik, inas, cseléd, nevelőnő, szakácsnő, a melléképületben sofőr és kertész
- a családdal a konyha melletti cselédszobában élt

Társadalmi csoportok	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Kisgazda						
Nagypolgár						
Proletár/munkás						
Úri középosztály						
Dzsentri						

6 Olvassa el a polgári állam kiépülését dokumentáló törvények részleteit, majd válaszoljon a kérdésekre!

29. § A házasságot polgári tisztviselő előtt kell megkötöni.
Polgári tisztviselő:
a) az anyakönyvvezető;
b) a törvényhatóság első tisztviselője;
c) a főszolgabíró;
d) a rendezett tanácsú város polgármestere;
e) az Osztrák–Magyar Monarchia diplomáciai képviselője, konzula és ezek helyettese a magyar kormánytól nyert felhatalmazás korlátain belül.
(1894. XXXI. törvénycikk)

1. § A születések, házasságok és halálesetek közhitelű nyilvántartására és tanúsítására kizárólag a jelen törvény értelmében arra hivatott közegek által vezetett állami anyakönyvek szolgálnak.

2. § Az állami anyakönyvek vezetése külön e célra alakított kerületek szerint a meghatározott székhelyen történik.
(1894. XXXIII. törvénycikk)

1. § Az eddigi ausztriai érték helyébe az aranyérték lép, amelynek számítási egysége a korona.
A korona száz fillérre oszlik.

2. § A pénzverés alapsúlya a kilogramm és ennek tizedes részei.

3. § Az értékpénzt képező arany érmék 900 ezredrész arany és 100 ezredrész rezeset tartalmazó ötvözetből veretnek.
(1892. évi XVII. törvénycikk)

a) Kinek a miniszterelnökségéhez köthetők e törvények?

---

b) Melyik történelmi intézmény sérelmezhetette az első két törvényt?

---

c) Hogyan viszonyult hozzá az uralkodó?

---

d) Melyik európai ország példáját követte Magyarország e törvények meghozatalában?

---

e) Mennyiben javított a fizetőeszköz nemzetközi megítélésén a törvényben megfogalmazott változás?

7 Válaszoljon a kérdésekre az ismeretei alapján a Budapest lakáshelyzetét bemutató források áttekintését követően!

Budapesti lakások méret alapján	Szám	Százalék	Lakosság (fő)	Lakók száma átlagosan
Összes lakás	157 007	100	683 755	4,4
Egyszobás összesen	81 627	51,9894	339 771	4,2
Egyszobás	10 677	6,800334		
Szoba-konyhás	70 950	45,18907		
Kétszobás	24 773	15,77828	126 208	5,2
Három- és többszobás	50 607	32,23232	217 776	4,3

a) Mit jelent a szövegben a „balparti” kifejezés?

---

b) Milyen lakóingatlanok álltak a pestiek rendelkezésére, ami az óbudaiaknak nem?

---

c) Mi jelentette az olcsó lakóingatlant Budán?

---

d) Milyenek voltak a fővárosi lakbérek?

Bár az ó-budai munkások lakásvizsgálata sokkal jobb balparti társaiknál, abszolúte még sem nevezhető kedvezőnek. Nincsenek itt magas bérkaszárnyák, sőt ritkák a pincelakások is, csak a magas lakbérek emlékeztetnek arra, hogy a fővárosban vagyunk. A legszerényebb igényeknek megfelelő szoba és konyhából álló lakást a város beltelkein 80 frtnyi évi béren alul kapni lehetetlen. Künn a szőlők között azonban, messze a gyártól, bérelhetők düledező félben levő viskók 60 frtért is. A lakások legnagyobb része nem felel meg a közegészségügy kívánalmainak. Gyakran összeáll két család és közösen bérel egy nagyobb lakást. A konyhát közösen használják, s így egy családra esik ezután 70-100 frt. Csaknem minden munkáslakásban vannak kiadandó ágyak. Nem ritkán a munkás, 6-8 tagból álló családjával a konyhába húzódik, a drága szobát jó pénzen átengedve az albérlőknek. A legénymunkások 3-5 frtot fizetnek havonként az ágyért. A külön szoba „fényűzését” csak kevés engedheti meg magának. (Az óbudai hajógyár munkásainak élet- és munkakörülményei az 1880-as években)

e) Mi volt az oka a kialakult budapesti lakáshelyzetnek?

---

f) Mekkora részét adták a budapesti lakásoknak az egyszobás lakások?

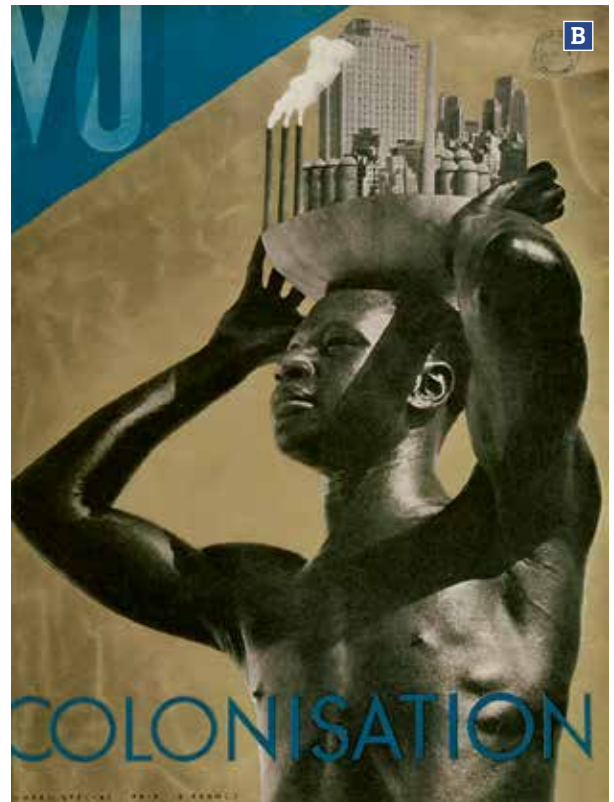
g) Miért volt magas a kétszobás lakások átlagos lakószáma?

---

h) Jellemzően ki aludt a konyhában a három- és többszobás lakásokban?

---

8 A kolonizáció tartalmának két értelmezését adó plakát a 19. század végéről és a 20. század első harmadából származik. Írja be a táblázatba, hogy kinek a nézőpontját képviselik, illetve milyen képi eszközöket használnak e nézőpont bemutatásához!

1. A főalak és megjelenése

A	B
----------	----------

2. Jellegzetes tárgyi szimbólumok

A	B
----------	----------

3. A gyarmatosító és a gyarmatosított kapcsolata

A	B
----------	----------

A Írok a fehér embereknek, az angoloknak, [...] Üdvözléteket küldöm az Úrban szeretett barátaimnak. Üdvözlétem után következnek híreim. Hallgassátok meg azokat. Régebben én nagyon gonosz ember voltam, és ezért népem elűzött engem királyságomból. Az [...] európaiakhoz menekültem, és keresztény hitre tértem. Isten színe előtt megbántam minden bűnt, amit elkövettem. A keresztények, akik az európaiakkal együtt az országban maradtak, a mohamedánok ellen harcoltak. [...] Most a szigeten lakom. Innen ízenem önnek, hogy idejöhetne, és mi, keresztények, összefoghatnánk. Isten segítségével győzni fogunk. Kérem önt, legyen olyan jó, jöjjön el, és helyezzen vissza királyi hatalmamba. Adok önnek rengeteg elefántcsontot, és Ugandában bármilyen kereskedelmi ügylettel foglalkozhat, vagy az uralmam alatt álló országban bármit tehet, amihez kedve van.

(L. Mwangi kabaka (uralkodó) levele Frederick John Jacksonhoz, a Brit Kelet-afrikai Társaság expedíciójának vezetőjéhez 1889. június 15-én)

B Én, Uganda uralkodójának, Mwangának a nagyvezire, tájékoztatni szeretném önt a dolgok állásáról. Bennünket, Uganda egész lakosságát, keresztényeknek neveznek. Nincs azonban közös tanácsstésületünk. Két pártra szakadtunk. Az egyik párt a katolikusok, a másik a franciák tanították meg erre a vallásra. A másik párt mi magunk vagyunk, a Biblia vallásának hívei [protestánsok], műiket pedig az angolok térítették erre a hitre. Ezek a katolikusok az országnak mintegy felét, mi pedig körülbelül a másik felét alkotjuk. Amikor Mr. Jackson megérkezett hozzánk, Ugandába, miután Mwangi hívta őt, háború közepette talált bennünket. Ellenségeinkkel, a mohamedánokkal harcoltunk.

Mikor kértük őt, hogy segítsen nekünk, azt mondta: „Ha segítetek nektek, akkor nektek, az egész népnek, az országnak és a királynak egyaránt angol protektorátus alá kell helyeznie magát.” [...] csak annyit mondhatok Önnek, hogy jómagam és valamennyi társam elvetünk minden más megoldást, miután egyszer már megígértük, hogy angol protektorátus alá helyezzük magunkat, ha segítenek nekünk. Nem fogjuk megváltoztatni azt, amibe egyszer már beleegyeztünk. (Apolo Kagwa katikiro (alvezér) levele Charles Euan-Smith brit főkonzulnak; Zanzibár, 1890. április 25.)

C Tájékoztatom Önt az ugandai hírekről. Amikor a mohamedánok kiűztek engem, egy szigeten laktam. Elküldtem Mr. Jacksonhoz segítségért, de megtagadta, mondván: „Most nem tudok önnek segíteni.”

Így hát egyedül harcoltunk és elűztük őket. Amikor visszatértem Mengoba, a német Mr. Peters eljött hozzám és arra kért, hogy írjak alá számára egy kereskedelmi szerződést, és én ezt megírtam. Ezután jött Mr. Jackson és olyan szerződést akart, mely szerint ő az ország vámjait bérbé veheti, a saját zászlaját kitűzheti, és én alávetem magam utasításainak és ezt én is, és a népem is megtagadta.

Most két emberem útban van az angol konzulhoz és a francia konzulhoz és a német konzulhoz, e két emberem neve: Sámuel Mwemba és Victor Senkezi, mindketten magas tisztséget viselnek udvaromnál, hogy tanácsot kérhessenek. Ha hajlandók segíteni nekünk, mivel viszonyozhatnánk ezt nekik? Én ugyanis nem szeretném nekik (vagy Önnek) országomat odaadni. Azt óhajtánám, hogy minden európai országból jöjjenek hozzánk emberek, és építkezzenek, kereskedjenek kedvükre. [...] így hát arra kérem, adjon fegyvereket és lőport, hogy Ugandába mehessünk és onnan egyszer s mindenkorra kiűzhessük a mohamedánokat.”

(L. Mwangi kabaka levele Charles Euan-Smith brit főkonzulnak; Zanzibár, 1890. április 26.)

D Második alkalommal írok Önnek, hogy Ugandáról tájékoztassam. Első levelemben elmondtam, hogyan harcoltunk a katolikusokkal, és űztük el Mwangi királyt.

Amikor a katolikusokat elűztük, Mwangi elmenekült és eljutott Kizibába, amely német terület, és ott maradt. Számталanszor kértük leveleinkben, hogy térjen vissza trónjára, de ezt visszautasította, és a németekhez fordult segítségért. Megtagadták. Mindezek után Mwangi egy írásos javaslatot juttatott el hozzánk, amelyben ez állt: „Vissza akarok térni trónomra”, – mi hívtuk őt, és ő otthagya a katolikusokat és visszatért, s mi visszaállítottuk a királyságát. (Henry Wright Duta Kitakule anglikán lelkész egy zanzibári misszionáriushoz; 1892. április 5.)

a) Töltse ki a táblázatot aszerint, hogy milyen eszközöket használtak a gyarmatosítók, és hogyan reagált erre Uganda királya!

Szemponatok	Gyarmatosítók	Az ugandai király
Vallási/ideológiai		
Gazdasági		
Katonai		
Politikai		

b) Kik voltak az esemény európai résztvevői? (Legalább hármat – de ne nemzeteket – nevezzen meg!)

---

c) Gyűjtsön össze olyan mozzanatokat, amelyek ellentmondásosak, vagy máshogy beszélnek el azokat az érintett felek!

d) Mi szimbolizálta az európaiak gyarmati terjeszkedését?

10 Válasszon a kérdésekre az Egyesült Államok külpolitikáját bemutató források tanulmányozása után!

A Mi tehát az Egyesült Államok és azon baráti hatalmak közt fennálló baráti viszonyt illetően kijelentjük, hogy békénkre és biztonságunkra veszedelmesnek tartunk minden kísérletet az ő részükről rendszereinknek e félgömb bármely részére való kiterjesztése iránt. (James Monroe amerikai elnök kongresszusi üzenetéből; 1823)

B A Csendes-óceán a mi óceánunk. [...] A Fülöp-szigetek támogatást adnak nekünk az egész Kelet kapujában [...] Isten nem hiú, ostoba önszemlélődésre, önimádatra készítette fel ezer éven át az angolul beszélő és a teuton népeket. Nem! Bennünket azért tett a világ megszervezésének mestereivé, hogy rendet teremtsünk ott, ahol zűrzavar uralkodik. A haladás szellemét lehelte belénk, hogy leküzdjük mindenfelé a világon a reakció erőit. A kormányzás beavatottjainak tett bennünket, hogy a vezetés ügyeit intézzük a vad és kivénhedt népek között. [...] És fajtánk sorában Isten az amerikai népet jelölte ki, hogy mint az ő választott népe, végül is vezesse a világ újjáépítésének munkáját. (Albert J. Beveridge amerikai szenátor beszéde; 1900)

C Kuba kormánya beleegyezik abba, hogy az Egyesült Államok a beavatkozás jogát gyakorolja Kuba függetlensége megóvása

érdekében, az élet, a tulajdon és a személyes szabadság megvédésére képes kormány fenntartása érdekében. (Az Egyesült Államok és Kuba között 1903-ban létrejött szerződés részlete)

D Közép-Amerikában a politikánk célja az, hogy segítséget nyújtsunk olyan országoknak, mint Nicaragua és Honduras. Ezek rögtön jövedelmet fognak hajtani. Az Egyesült Államok számára kettős nemzeti előny származik ebből. [...] Ebből kiindulva, az Egyesült Államok örömmel ösztönzi azokat a bankárokat, akik segédkeznek kívánnak nyújtani ezen országok helyreállításához, mivel az ilyen pénzügyi helyreállítás megvéd attól, hogy mindenféle diktátorok zsákmányai legyenek, egy csapásra megszünteti a külföldi hitelezők részéről fenyegető veszélyt és a forradalmi felfordulás veszélyét. (William Taft amerikai elnök kongresszusi beszédéből; 1912)

E Szegény Mexikó! Oly messze van Istentől, és oly közel az Egyesült Államokhoz. (Porfirio Díaz tábornok, mexikói elnök)

a) Nevezze meg az Egyesült Államok külpolitikai irányvonalát megalapozó 19. századi nézetet (doktrínát)!

b) Melyik gyarmatosító hatalommal került szembe az Egyesült Államok a **B** és **C** forrásban jelzett törekvései miatt?

c) Melyik 19. századi eszme változata jelenik meg a **E** forrásban?

d) Melyik európai hatalom birodalomépítésének képezte ideológiai hátterét korábban a „küldetéstudat”?

e) Nevezzen meg a forrásokban megjelenő két-két gazdasági és politikai okot, amellyel az amerikai politika beavatkozási kísérleteit indokolta:

Gazdasági okok: _____

Politikai okok: _____

f) Milyen események tették lehetővé az Egyesült Államoknak, hogy Mexikó ügyeibe avatkozzon?

g) Milyen korábbi konfliktusról tud, amely Mexikó és az Egyesült Államok közt zajlott?

11 Az alábbi források az első világháborút megelőző nemzetközi konfliktusokat mutatják be. A szövegek elolvasása után az ismeretei segítségével töltsé ki a táblázatot!

A Tényleg nem is tagadható, hogy az algecirasi konferencián Franciaországgal tartott a legtöbb hatalom és az egész transzaktióban Franciaország többet nyert, mint Németország. Parisban a Bismarck korában még eleven félelem Németországtól végleg megszűnt. E válságok közben az entente belső egysége megerősödött.
(Részlet ifj. Andrássy Gyula *Diplomácia és világháború* című írásából)

B Talán még korai lenne, ha megpróbálnánk megállapítani, hogy a szerződést megkötő hatalmak közül melyik van előnyösebb helyzetben. Franciaország egyetlen tollvonással, minden komolyabb katonai erőfeszítés nélkül megszerezte azokat a jogokat, amelyek végeredményben később lehetővé tették számára hatalmas afrikai területek anektálását.
(Részlet Winston Churchill *A folyami háború* című művéből)

C [...] a balkáni államokkal való szövetség hasznos lenne, de nem feltétlenül szükséges a Törökország elleni háború deklarációja előtt. Hasznos lenne, mert bizonyos garanciákat adna, hogy nem merül fel ellentét a balkáni államok között. De az biztos, ha Bulgária hadat üzen, ők is belépnek – akár van szövetség, akár nincs –, mert berántja őket pusztán az a tény, hogy Bulgária háborúzik.
(Bulgária bécsi követe, Dimitar Rizov véleménye)

D A nemzetközi helyzet a mi javunkra változott, mert a szeptember óta függőben lévő balkáni kérdésben Ausztria (amely mögött Németország állt) vereséget mért a bekerítő hatalmakra. Sem Anglia, sem Oroszország nem tudták akaratukat érvényre juttatni. Minthogy ezt a politikát én tanácsoltam, és általa irányváltás következett be, elégedett vagyok.
(Friedrich von Holstein német politikus visszaemlékezéseiből)

E Nagy feladat jutott osztályrészetekül. Nektek kell kiköszörölni az igazságon esett csorbát. A kínaiak semmibe vették a népek jogát; a történelem során példátlan módon lábbal tiporták a követek sérthetetlenségét, és nem tettek eleget a vendégjogból fakadó kötelezettségeiknek sem [...] Használjátok fegyvereiteket úgy, hogy még ezer év múlva se merjen egyetlen kínai sem ferde szemmel nézni egy németre. Viselkedjétek férfiasan!
(II. Vilmos német császár második „hun beszédéből”)

F Az általános helyzetből és az ön által elfoglalt hadállásokból ítélve, az a meggyőződés, hogy minden további ellenállás Port-Arthurban kilátás nélkül való volna, és avégből, hogy emberéletben való minden további hiábavaló áldozatnak elejét vegyük azt ajánlom önnek, hogy tárgyalást folytassunk a kapitulációról. [...] Egyúttal felhasználom ezt az alkalmat arra, hogy excellenciátat kivált nagyrabecsüléséről biztosítsam.
(Anatoly Stessel tábornok üzenete)

Esemény	Évszám	A forrás betűjele
Fashodai incidens		
Boxerlázadás		
Orosz–japán háború		
Első marokkói válság		
Annexiók válság		
Első Balkán-háború		

12 Az első világháború haditudósítóinak leírásaiból válogattunk. A források elolvasása után ismeretei segítségével töltsé ki a táblázatot!

A És mindenekefelett érdemesnek tetszett, hiszen arról volt szó, hogy közvetlen tanúja legyek annak a heroikus küzdelemnek, mely a magas Alpokban néhány óra múlva megindul, a rettenetes tüzérpárbajnak, mely utolsó csöpp vérig megy. A parancsnokságnál már együtt volt az egész Stáb, a tisztok, legmagasabb rangúaktól le a legifjabb hadnagyig olyan józúen szürcsölgették a denaturált szeszrel ízesített reggelizési ideje volna.
(Részlet Szomory Emil *Havasi gyopár és egyéb levelek az olasz hadszíntérről* című művéből; 1916)

B Mivelhogy hála Istennek, két monitorunk sebesült legénysége még eddig nagyon kevés helyet vett igénybe hajónkon, az üres

fekvőhelyekre, ahol csak lehet, felvesszük a súlyosan sebesülteket, s magunkkal visszük az első vasúti állomásig, amely a Száva mentén fekszik. Néha persze kritikus óráink vannak, amikor magunk se kerülhetjük el az ellenség tüzét. De hát alapjában véve miért is legyen jobb dolgunk a többinél? Azért elszórákozunk mi egészen jól.
(*Élet*, VII. évfolyam 16. szám, 1915. április 18)

C Szegény, szegény rutén testvéreim. Egyetlen leányzó sóhajtja el nálatok egy egész község panaszát és egyetlen község panaszát a jajszava egy vérbeborult, sírástól fuldokló tartománynak. Ez itt, ahol vagyunk, csak egy falu. Falu, amin csak keskenyágányú vasút cammog keresztül. És ez a falu példázza az egész Galícia sorsát.
(Részlet Pilisi Lajos *A kárpáti harcokból* című művéből; 1916)

D Néha felhangzott a kiáltás: – Les voilà! Itt vannak! Az őrk a fegyverhez nyúltak, a katonákon ideges rángás fut át. Az egész város egy pillanat alatt elcsöndesül. Aztán megint zsongani kezd a bizarr, lázas élet! Végre csakugyan megjelenik az utca végén néhány szürke ruhájú lovas, lassan, meggondoltan mennek végig az utcán, amelynek végén talán ellenség vár rájuk.
(Részlet Luigi Barzini *Csataképek a nagy háborúból* című munkájából; 1915)

E Egy ízben a saarburgi harctér fölött röpködtem. Ötszáz méter magasságból a csatatéren szétszórva hullákat láttam. Fentről nézve csöndesnek és békésnek látszik minden. Azután mezők és

földek vonultak el, amelyek olyan képet mutattak, mintha semmi sem történt volna.
(Részlet Luigi Barzini *Csataképek a nagy háborúból* című munkájából; 1915)

F Másnap reggel a hadvezetőség már tisztában volt a támadás irányával, mely, amint ismeretes, az egész határ mentén, minden erre használható szoroson, egyszerre történt. A hadvezetőség ekkor az egész úgynevezett „Maros-vonal”, helyesebben Erdély keleti és déli részének, a Maros bal partjára való kiürítését kívánta.
(Részlet Betegh Miklós *Erdély a háborúban. Néhány erdélyi adat az 1914–17. évek történetéhez* című emlékiratából; 1924)

A forrás betűjele	Frontszakasz	Ellenfél
A		
B		
C		
D		
E		
F		

13 A források a párizsi békekonferencián megjelenő román, csehszlovák és magyar érveket mutatják be. Rendelje az egyes gazdasági érveket az azokat képviselő államokhoz! (Az országok és népek neveit több helyen töröltük vagy helyettesítettük a szövegben.)

A Egyébként a Tisza-tavat és Debrecen környékét kivéve Erdély a kisbirtokos gazdálkodás, az erdőségek, a bányák országa, amelynek lakossága gazdaságilag mindig is [az országhoz] kapcsolódott. Ez [...] igaz, de a székelyekre is, akik Moldvában és Havasalföldön keresnek munkát, és úgyszintén a szászokra, akik a városi kereskedelmet tartják a kezükben, és állandó kapcsolatban vannak a [hazai] piacokkal. Ezek a rétegek mind kedvezően fogadták [...] megszállást, amely számukra gazdasági előnyöket jelent.

B [A külügyminiszter] válaszában kifejti, hogy a sziget [Csallóköz] nyugati részét Pozsony (Presbourg) külvárosának kell tekinteni, ahol jelentős a város élelmezését szolgáló zöldségtermesztés. Ami a sziget keleti részét illeti, az Komárommal tart fenn kapcsolatot.

C [Az ország] számára ez azt jelentené, hogy elveszíti területének kétharmad és népességének majdnem kétharmad részét, és hogy a megmaradt [...] országtól megvonják a gazdasági fejlődés majdnem összes feltételeit. Mert az ország e szerencsétlen középső része, elszakítva periferiáitól, meg lenne fosztva szén-, érc- és sóbányának legnagyobb részétől, épületfájától, olajától, földgázforrásaitól, munkaerejének jó részétől, alpesi legelőitől, amelyek marhaállományát táplálták; ez a szerencsétlen középső rész, mint mondtam, meg lenne fosztva a gazdasági fejlődés minden forrásától és eszközétől ugyanakkor, amikor azt kívánják tőle, hogy többet termeljen.

	Magyar	Csehszlovák	Román
Betűjel			

A Soha nem ismertem el és ezután sem fogom elismerni a párton belüli csoportosulás szabadságát, mivel a csoportosulás az adott történelmi körülmények között csupán a frakció más elnevezése. A pártnak végső soron mindig igaza van, mivel a párt az egyedüli eszköz a proletariátus kezében [...]. Tudom, hogy a párttal szemben nem lehet igazam. Igazam csak a párttal együtt, a párton keresztül lehet, mivel az igazság megvalósítására a történelem más utat nem teremtett.

(Lev Davidovics Trockij; 1924)

B Mi nem hasonlítunk senkire. A mi pártunk olyan emberekből áll, akik a lehetetlent is lehetővé teszik. És ha a párt azt követeli, hogy akaratumk megfeszítésével akár 24 óra alatt kidobunk az agyunkból minden, évekig terjesztett eszmét. Igen, feketének fogom tartani azt, amit addig fehérnek véltem, s talán még most is ilyennek látom, minthogy számomra nincs élet a párton, a vele való egyetértésen kívül.

(Georgij Leonyidovics Pjatokov bolsevik forradalmár szavai 1928-ban. Kilenc évvel később szabotázs, ellenforradalmi tevékenység és kémkedés vádjával kivégezték.)

C 1934. december 1-jétől számítják Sztálin hatalmának teljes megszilárdulását, s az SZK(b)P 1934 elején megtartott, XVI. kongresszusát a „győztesek kongresszusa” néven emlegetik. A párton belüli ellenzék vezéralakjai – Buharin, Zinovjev, Kamenyev – nyilvános vezeklésre kényszerültek, a KB személyi állománya pedig teljesen átalakult. [...] 1938-ra, a nagy terror végére a „győztesek” kongresszusán megválasztott 139 KB-tagból 98-at kivégezték, az 1956 küldöttségéből pedig 1108-at letartóztattak.

(Részlet Kiss Ilona *Egy kegyetlen évtized* című írásából = Rubicon 1999/3)

D A bírósági tárgyalások beigazolták, hogy az emberiségnek ezek a szemete a nép ellenségeivel – Trockijjal, Zinovjevvel, Kamenyevvel – együtt már az októberi szocialista forradalom első napjaitól kezdve összeesküvést szerveztek Lenin ellen, a szovjetállam ellen. [...] A bírósági tárgyalások kiderítették, hogy a trockista-buharinista szörnnyetegek, végrehajtva gazdáik, a külföldi burzsoá

kémirodák akaratát, azt tűzték ki célul, hogy a pártot és a szovjetállamot tönkretegyék, az ország védelmi képességeit aláássák, a Vörös Hadsereg vereségét előkészítsék, a Szovjetuniót feldarabolják. A fasisztáknak ezek a hitvány lakájai elfelejtették, hogy a szovjet népnek csak az ujját kell megmozdítani ahhoz, hogy nyomuk se maradjon.

(Részlet *A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának történetéből*, szerk. Czöbel Ernő, Szikra, Budapest, 1950)

E Előszertettel tartóztatta le legközelebbi munkatársai legkedvesebb rokonait. Sokszor nem is titkolta, hogy e letartóztatásokkal nincs más célja, mint az, hogy munkatársait minél szorosabban magához láncolja, idővel egyfajta túsznak tekintette még a családtagokat is.

(Részlet Béládi László – Krausz Tamás *Sztálin* című könyvéből; Láng, Budapest, 1988)

F Távozom az életből. Fejemet nem a proletariátus bárdja alá hajtom, mely kíméletlen kell legyen, de szigorúan erkölcsös is. Érzem, hogy tehetetlen vagyok a pokoli gépezettel szemben, mely alighanem a középkor módszereit használva föl, gigászi erőre tett szert, szervezett rágalomhadjáratot folytat, bátran és magabiztosan működik.

[...] Az úgynevezett NKVD nagy többségükben eszme nélküli, elzüllött, jól fizetett csinovnyikok elfajult szervezete, akik a CSEKA egykori tekintélyét felhasználva, Sztálin beteges gyanakvását kiszolgálva, félek többet mondani ennél, érdemrendeket és dicsőséget hajszolva végzik a maguk förtelmes dolgát anélkül – mellesleg szólván –, **hogy tisztában lennének vele: egyidejűleg önmagukat is megsemmisítik, mert a történelemben a mocskos ügyeknek nem maradhatnak tanúik.**

A Központi Bizottság bármely tagját, a párt bármely tagját porrá morzsolhatják ezek a „csodatevő szervek”, árulót, terroristát, diverzánst, kémet csinálva belőle.

Ne feledjétek, elvtársak, hogy azon a zászlón, amelyet diadalmenetben visztek a kommunizmus felé, az én véremből is van egy csepp.

(Buharin levele: *A pártvezetés jövődjének nemzedékének*; 1938)

a) Hogyan vélekedtek a pártbeli egységről a bolsevikok az 1920-as években?

---

b) Milyen szerepet tulajdonítottak a pártnak az állam és a társadalom életében?

---

c) Ki volt a párt mindenki által elismert vezetője a Lenin halálát követő években?

---

d) Az állam mely szerveit használta fel Sztálin az ellenfeivel való leszámolásra?

---

e) Milyen vádakkal találkozunk a vádlottakkal szemben?

---

f) Nézzen utána a következő személyek sorsának, hogy a vastag betűvel írt állítást igazolja vagy cáfolja: Nyikolaj Jezsov, Genrih Jagoda, Lavrentyij Berija!

15 Az alábbiakban a Horthy-korszak sajtó- és a távirati irodai rövidhíreiből olvashat. Állítsa időrendbe a hírekben bemutatott eseményeket!

A A kormánynak eltökélt szándéka, hogy a trianoni békeszerződést a lehető legrövidebb időn belül ratifikáltatja.

B A legutóbbi időkből határozottan enyhült nálunk a hitelkrízis, úgyhogy ma már valójában nem is igen lehet hitelválságról beszélnünk. [...] ma már oly intézkedések vannak folyamatban, melyek feltétlenül kedvező módon fogják éreztetni hatásukat a hitelélet, főként a kamatszolgáltatások terén.

C A csehszlovák kormány a magyar–csehszlovák határmódosító javaslatát tegnap átadta Magyarországnak prágai követének. A javaslat ezúttal igyekszik nagyobb mérvben megfelelni a magyarság néprajzi követelményeinek [...].

D Egy reggeli lap vasárnapi számában feltűnő formában közli azt az értesülését, hogy a szociáldemokrata párt hajlandó elvei fenntartásával az osztályharcot felfüggeszteni.

E A Ház elnöke Rakovszky István fel fogja hívni a nemzetgyűlést, hogy a törvény értelmében válassza meg Magyarország kormányóját, mire megkezdődik a szavazás.

F Gömbös miniszterelnök a holnapi eskütétel után szerdán este terjeszti az egységes párt elé száz pontból álló nagy terjedelmű programját. Ezt megelőzően kedden este 7 és 9 óra között rádió útján intéz szótartot a nemzethez.

G Sopronban a királyi párt az Ostenburg parancsnoksága alatt álló helyőrség várta. A fogadtatásra Lehár ezredes is megjelent, akit a király megölelt és azonnal kinevezte tábornokká.

H Az érdeklődés középpontjában a Bécsben letartóztatott Matuska Szilveszter áll, akit azzal gyanúsítanak, hogy ő követte el szeptember 13-án a biatorbágyi vasúti merényletet. A kihallgatás és a nyomozás egész vasárnapon át tartott, [...].

I Ünnepléses formák között, Németország, Japán és Olaszország képviselői jelenlétében írták alá február 24-én a külügyminisztériumban Magyarországnak a kommunistaellenes egyezményhez való csatlakozásának jegyzőkönyvét.

A történelemórák számonkérései során a fogalmazásoknak, esszéknek hangsúlyos szerep jut. A különféle források (írásos forrás, grafikonok, táblázatok) alapján – azok lényeges elemeit is beledolgozva – kell egy adott témáról írni. Látszólag ezek a források „súgnak”, a tapasztalatok szerint azonban sokszor zavarba hozzák a tanulót. A jó esszé a megfelelő lexikai háttértudás és a forráselemzés egyensúlyából adódik.

Az egyes történelmi korszakok áttekintése során az írásos források, térképek, ábrák stb. azt a célt szolgálják, hogy megfelelő gyakorlással egyfajta történelmi „tisztánlátás” alakuljon ki. A témazárók előtti felkészüléskor tehát főleg a történelmi jelenségek és folyamatok megértésére kell összpontosítani. A különböző források használatának megfelelő begyakorlásával a történelemtanulás logikus és kreatív tanulássá válhat, ami számonkéréskor és később, az érettségiben hasznosulhat. Az alábbiakban néhány mintaesszével, illetve a hozzájuk tartozó megoldásokkal szeretnénk segítséget nyújtani a sikeres esszéíráshoz.

A kidolgozás menete

1. Helyezze el térben és időben a feladatban megjelölt problémát!
2. Használja fel a feladat megértéséhez a forrásokat, illetve a történelmi atlaszt!
3. Gyűjtse össze azokat az általános, illetve az adott korszakhoz kapcsolódó fogalmakat, amelyekkel a téma bemutatható!
4. Építse be a fogalmazásába a forrásokból megszerzhető információkat, következtetéseket!
5. Ha szükséges, készítsen vázlatot!
6. Tárja fel a probléma előzményeit, okait és következményeit!
7. Fogalmazzon meg feltételezéseket, magyarázatokat!
8. Építse be fogalmazásába önálló ismereteit, és ha biztos a tudásában, akkor a történelmileg megalapozott véleményét!
9. Ügyeljen arra, hogy mondatai világosak és érthetőek legyenek!
10. Szerkessze meg a szövegét, és figyeljen a helyesírásra is!

Értékelés

Az érettségi esszéket a következő szempontok alapján értékelik:

Szempontok	Műveletek, tartalmak
Feladatmegoldás	Tématartás, a lényeg kiemelése
Tájékozódás térben és időben	Évszámok, történelmi helymeghatározás
Szaknyelv alkalmazása	Általános fogalmak, témához kapcsolódó fogalmak
Források használata	Információgyűjtés, következtetések, megállapítások
Az eseményeket alakító tényezők feltárása	Okok, következmények feltárása, önálló ismeretek beépítése
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	A szöveg felépítettsége, nyelvi formáltsága, helyesírás

1 A német egység kérdése (hosszú esszé)

Mutassa be a bismarcki megnyilatkozások és ismeretei segítségével a német egység létrejöttének főbb mozzanatait! Válaszában térjen ki Otto von Bismarcknak az egység létrejöttében játszott szerepére!

A német vámszövetséget (Zollverein) és a hozzá csatlakozó területeket ábrázoló korabeli térkép

Németország nem Poroszország liberalizmusára, hanem hatalmára figyel. Bajorország, Württemberg, Baden eltűrhetik a liberalizmust, senki sem tulajdonítja nekik Poroszország szerepét. Poroszországnak össze kell szednie és megőriznie erejét a megfelelő pillanatig, amelyet már nemegyszer elmulasztottunk. Poroszország határa a bécsi béke után nem kedvez az egészséges állami életnek. A nagy kérdéseket nem beszéddel döntenek el vagy a többség határozataival (éppen ez volt a nagy tévedés 1848-ban és 1849-ben), hanem vassal és vérrel.
(Bismarck szavai 1862-ben)

El kell kerülni, hogy túl súlyosan megsebezük Ausztriát, el kell kerülni, hogy szükségtelen keserűséget és bosszúvágyat hagyjunk bennük – ellenkezőleg, meg kell ragadni a lehetőséget, hogy pillanatnyi ellenfelünkkel ismét barátok legyünk. [...] Ha súlyosan megsebezük, Franciaország vagy bármely más ellenfelünk szövetségese lesz: még oroszellenes érdekeit is feláldozza azért, hogy bosszút állhasson [...].
(Bismarck szavai 1866-ban)

Ha háborúzni fogunk Franciaország ellen, azt a franciák császára fogja ránk kényszeríteni [...] Nem hinném, hogy ő maga vágná rá, sőt alighanem inkább elkerülné, de kényes helyzete rá fogja kényszeríteni. Számításom szerint a válság két év múlva fog kibrobbanni [...]. Győzni fogunk, és az eredmény ellenkezője lesz annak, amire Napóleon törekszik: Németország teljes egyesítése Ausztria nélkül, s esetleg Napóleon bukása.
(Bismarck szavai 1868-ban)

VÁZLAT

Műveletek, tartalmak		Pont
Feladatmegértés	A válasz lényegre törően mutatja be a német egység történetét, és kitér Bismarck szerepére. Az elemzés feltárja a német egység létrejöttének legfontosabb mozzanatait, és tartalmazza, hogy a létrehozása Poroszország vezetésével diplomáciai és katonai eszközökkel valósult meg. A vizsgázó válaszában felhasználja, értelmezi a forrásokat, azokból lényeges megállapításokat, következtetéseket fogalmaz meg.	0–8
Tájékozódás térben és időben	M A vizsgázó a történelmi eseményeket térben és időben elhelyezi. T Rögzíti, hogy a Német Császárságot az 1866. évi osztrák–porosz és az 1870. évi német–francia háborút követően, több évszázados széttagoltság után, 1871-ben kiáltották ki. Utal az úgynevezett kis- és nagynémet egység területi vonatkozásaira, Poroszország geopolitikai helyzetére.	0–4
Szaknyelv alkalmazása	M A vizsgázó helyesen alkalmazza az általános, illetve a témához kapcsolódó történelmi fogalmakat. T Szakszerűen használja a következő általános fogalmakat: háború, nagyhatalom, egység, diplomácia, reform stb. T Szakszerűen használja a következő konkrét történelmi fogalmakat: nemzet – állam, általános hadkötelezettség, liberális, konzervatív, nacionalizmus, vámszövetség, kis- és nagynémet stb.	0–6
Források használata	M A vizsgázó beépíti válaszába a forrásokban található információkat, és következtetéseket von le belőlük. T Rögzíti, hogy Bismarck az egység megteremtésének biztosítékát Poroszország katonai erejében és eredményes diplomáciai fellépésében látja, és megállapítja, hogy például a korszak nagyhatalmi viszonyait csak megfelelő katonai erő és a diplomácia eszközeinek együttes alkalmazásával lehetett átrendezni (Bismarck a felülről jövő, „antidemokratikus egységet” szorgalmazta), a használt frázisok liberalizmusellenesek, és inkább csak a porosz presztízs erősítését célozzák akkor meg. T Rögzíti a forrás valamely lényegi elemét (például a német egység útja Ausztrián át vezet), és tesz egy érdemi megállapítást erre vonatkozóan (például Bismarck le akarja győzni ugyan Ausztriát, de potenciális szövetségesként tekint rá, nem akarja a hagyományos hatalmi viszonyokat mélyebben bolygatni). T Rögzíti a forrás valamely lényegi elemét (például a porosz–francia háborút a bismarcki provokáció miatt Franciaország robbantotta ki), és tesz egy érdemi megállapítást erre vonatkozóan (például Franciaország vereségét prognosztizálta a porosz kancellár; a francia háborút elvezetett a német egységhez és III. Napóleon bukásához). T Rögzíti a forrás valamely lényegi elemét (például a német egység előfeltételét a Poroszország által vezetett vámszövetség adta), és tesz egy érdemi megállapítást erre vonatkozóan (például az első ipari forradalom és a porosz kézen lévő iparosodott területek gazdasági fölényhez juttatták Poroszországot; a poroszok fegyverkezését az ipari forradalom következményei – nehézipar, vasút stb. – is segítették).	0–10
Az eseményeket alakító tényezők feltárása	M A vizsgázó esszéjében alapvetően a bismarcki kül- és belpolitika legfőbb jellemzőit mutatja be, feltárja sikereinek okait, melyek a német egység megvalósításához vezettek. Bemutatja a porosz sikerek egyéb okait és összetevőit. T Rögzíti, hogy Bismarck politikája a korábbi időszak egyesítési elképzeléseiből okulva alakul ki (például a frankfurti parlament sikertelensége; a liberalizmus 1849-es veresége; az alulról jövő egyesítési kísérletek kudarca), és megállapítja, hogy például az elképzelés egy dinasztikus, felülről jövő, konzervatív modell; Bismarck a német egységet katonai erővel és diplomáciai akciókkal hozta létre stb. T Rögzíti, hogy Poroszország győztes háborúk sorát vívta meg (például az osztrákok ellenit 1866-ban; említi a königráti csatát, majd a franciák elleni 1870-es háborút stb.), és rögzíti, hogy például a Német Császárságot 1871-ben Versailles-ban kiáltották ki, megalázza ezzel Franciaországot; a francia vereséggel Németország elsőrangú kontinentális hatalommá vált stb. T Rögzíti, hogy a porosz területek fejlettségére támaszkodott a porosz hatalmi politika (az ipari forradalom nyomán létrejövő gazdasági és infrastrukturális háttérre, a haderőreformra stb.), és megállapítja, hogy a sikerekben más tényezők is szerepet kaptak (például a nacionalizmus eszméje, a porosz diplomácia ügyessége; Oroszország és Olaszország támogatásának megszerzése). T Rögzíti, hogy a német egység létrehozása jelentősen megváltoztatta az európai hatalmi viszonyokat (például Németország kontinentális nagyhatalom lett világhatalmi erőforrásokkal), és tesz egy érdemi megállapítást arra, hogy Bismarck nem szándékozott a konzervatív szolidaritás rendszerét szétzúzni (például felismerte, hogy a legyőzött Ausztria a revánstól fűtött Franciaország elleni természetes szövetséges lehet; vagy hogy Oroszországgal meg kell őriznie a jó viszonyt, hogy a kétfrontos háborút elkerülje Németország stb.). T Önálló ismereteivel, helyes megállapításaival kiegészíti és alátámasztja elemzését. <i>Ugyanaz a válasz nem fogadható el két külön tartalom elem pontozásánál is.</i>	0–12
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	A tanuló fogalmazása mondatokból áll, a mondatok világosak és egyértelműek. Az elemzés szerkesztett szöveg, a tartalom logikus kifejtését szolgálja. A tanuló megállapításai árnyalt elemzőkészségről tanúskodnak. A szöveg nem tartalmaz súlyos nyelvhelyességi vagy helyesírási hibákat.	0–8
A feladatban elérhető összpontszám		48
Elérhető vizsgapontszám		16

Műveletek, tartalmak		Pont
Feladatmegértés	A vizsgázó válaszában Deák 1848 utáni politikai pályafutására, szerepvállalásaira koncentrál. Bemutatja pályafutásának fő mozzanatait a korszakban. Értékeli Deák politikai szerepvállalását és az általa létrehozott „művet”. A vizsgázó válaszában felhasználja, értelmezi a forrásokat, azokból lényeges megállapításokat, következtetéseket fogalmaz meg.	0–8
Tájékozódás térben és időben	M A vizsgázó a történelmi eseményeket térben és időben elhelyezi. T Rögzíti a téma egyes korszakhatárait és fordulópontjait (1849, 1860–61, 1865–1867), és utal azon téma valamely térbeli kérdésére (Magyarország elhelyezkedése, integritásának helyreállítása, Ausztria részei stb.).	0–4
Szaknyelv alkalmazása	M A vizsgázó helyesen alkalmazza az általános, illetve a témához kapcsolódó történelmi fogalmakat. T Szakszerűen használja a következő általános és történelmi fogalmakat: állam, önkényuralom, monarchia, parlamentarizmus, közigazgatás, birodalom és emigráció, passzív ellenállás, <i>Húsvéti cikk</i> , kiegyezés, dualista monarchia, közös ügy stb.	0–6
Források használata	M A vizsgázó beépíti válaszába a forrásokban található információkat, és következtetéseket von le belőlük. T Rögzíti Deák elutasító álláspontját a szabadságharcot követő önkényuralmi korszakban, és tesz egy érdemi megállapítást erre vonatkozóan (például a passzív ellenállást sokan választották, ennek Deák lett a szimbóluma; a szabadságharc politikai vezetői közül sokan emigráltak, köztük Kossuth). T Rögzíti, hogy az 1861. évi országgyűlésen Deák politikailag aktív volt, és tesz egy érdemi megállapítást erre vonatkozóan (például ő volt a vezetője a Felirati Pártnak; az uralkodóval való kapcsolatfelvétel híve volt; tartalmi kérdésekben nem jutott közelebb egymáshoz az Udvar és a magyar országgyűlés). T Rögzíti, hogy a kiegyezést megelőző kapcsolatfelvétel Deák <i>Húsvéti cikkével</i> kezdődött, és tesz egy érdemi megállapítást ennek tartalmával kapcsolatban (például Deák szemléletet váltott, engedett az 1848-as szuverenitásból; vagy utal arra, hogy az olasz és a német egységfolyamat szorításában az Udvar nyitottabb volt, amiben Kossuth addigi álláspontjának megtagadását látta).	0–10
Az eseményeket alakító tényezők feltárása	M A vizsgázó válaszában Deáknak az Udvarral szembeni magatartásának és elvi álláspontjának bemutatását végzi el, és értékeli azt. T Rögzíti, hogy a korszakban Deák vezető szerepbe került Magyarországon, és tesz egy érdemi megállapítást erre vonatkozóan (például Kossuth emigrálásával és Széchenyi leépülésével kerülhetett ilyen helyzetbe; vagy a kormányzat vele vette fel a kapcsolatot, hogy rendszerét elfogadtassa; a felirati és határozati vitában az ő álláspontja győzött; a magyar országgyűlés elutasította a birodalmi centralizációt). T Rögzíti, hogy a kiegyezési vitában Deák a birodalom szilárdságának érdekében lemondott Magyarország teljes függetlenségéről, és érdemi megállapítást erre vonatkozóan (például bemutatja a közös ügyek intézésének kompromisszumát; utal arra, hogy az uralkodó milyen jogokat szerzett az áprilisi törvényekhez képest). T Rögzíti, hogy Deák és Kossuth nézőpontja eltért a kérdésben, és tesz egy érdemi megállapítást erre vonatkozóan (például a nemzetközi helyzet értékelésében nem értettek egyet, Kossuth bírálta a közös ügyek rendszerét, az ország szuverenitásának feladását vagy a király hatalmának a kiterjesztését az áprilisi törvényekhez képest). T Önálló ismereteivel, helyes megállapításaival kiegészíti és alátámasztja elemzését. <i>Ugyanaz a válasz nem fogadható el két külön tartalmi elem pontozásánál is.</i>	0–12
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	A kifejtés mondatokból áll, a mondatok világosak és egyértelműek. Az elemzés szerkesztett szöveg, a tartalom logikus kifejtését szolgálja. A vizsgázó megállapításai árnyalt elemzőkézségről tanúskodnak. A válasz nem tartalmaz súlyos nyelvhelyességi vagy helyesírási hibát.	0–8
A feladatban elérhető összpontszám		48
Elérhető vizsgapontszám		16

3 Lakásviszonyok a dualizmus idején (rövid esszé)

Mutassa be a budapesti munkások lakásviszonyait a forrás és az ismeretei alapján! Válaszában térjen ki a családi intimitás fokára és a jövedelem viszonyára!

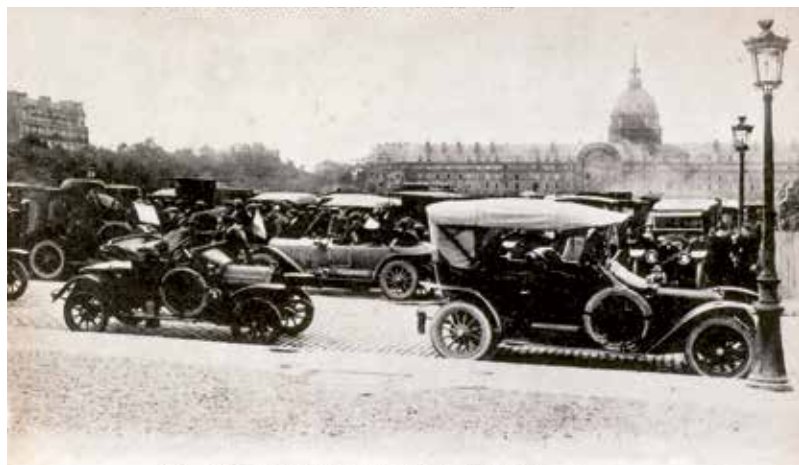
Bár az ó-budai munkások lakásviszonyai sokkal jobbak balparti társaiknál, abszolúte még sem nevezhetők kedvezőknek. Nincsenek itt magas bércaszárnyák, sőt ritkák a pincelakások is, csak a magas lakbérek emlékeztetnek arra, hogy a fővárosban vagyunk. A legszerényebb igényeknek megfelelő szoba és konyhából álló lakást a város beltelkein 80 frtnyi évi béren alul kapni lehetetlenség. Künn a szőlők között azonban, messze a gyártól, bérelhetők düledező félben levő viskók 60 frtért is. A lakások legnagyobb része nem felel meg a közegészségügy kívánalmainak.

Gyakran összeáll két család és közösen bérel egy nagyobb lakást. A konyhát közösen használják, s így egy családra esik ezután 70-100 frt. Csaknem minden munkáslakásban vannak kiadandó ágyak. Nem ritkán a munkás, 6-8 tagból álló családjával, a konyhába húzódik, a drága szobát jó pénzen átengedve az albérlőknek. A legénymunkások 3-5 frtot fizetnek havonként az ágyért. A külön szoba „fényűzését” csak kevés engedheti meg magának. (Az óbudai hajógyár munkásainak élet- és munkakörülményei az 1880-as években)

VÁZLAT

Műveletek, tartalmak		Pont
Feladatmegértés	A vizsgázó válaszában a budapesti munkások lakáskörülményeit mutatja be. Válaszában megemlíti, hogy milyen lehetőségei voltak a munkásoknak lakhatási költségeik csökkentésére.	0-4
Tájékozódás térben és időben	M A vizsgázó a történelmi eseményeket térben és időben elhelyezi. T Rögzíti, hogy Óbuda Budapest része volt, és ennek iparosodása a dualizmus korszakára esett.	0-4
Szaknyelv alkalmazása	M A vizsgázó helyesen alkalmazza az általános, illetve a témához kapcsolódó történelmi fogalmakat. T Feleletében helyesen használja a téma általános és speciális szakkifejezéseit: iparosodás, urbanizáció, torlódó társadalom, munkásosztály stb.	0-4
Források használata	M A vizsgázó beépíti válaszába a forrásokban található információkat, és következtetéseket von le belőlük. T Rögzíti a budapesti lakáshelyzetet (lakáshiány, gyors ipari növekedés, falusias jelleg a peremterületeken stb.), és egy érdemi megállapítást tesz ezzel kapcsolatban (például a munkások nehezen tudták megfizetni ezeket, többen költöztek egy ingatlanba, bérlőt fogadtak).	0-4
Az eseményeket alakító tényezők feltárása	M A vizsgázó bemutatja, hogy a dualizmus korszakában a budapesti munkások jövedelmi viszonyai és lakáskörülményei a polgárosodást nem tették lehetővé. T Rögzíti a jellemző lakásfajtákat (bércaszárnya, pincelakás, szőlőhegyi kunyhó, szoba-konyhás lakás), és ezzel kapcsolatban egy lényeges megállapítást tesz (alacsony higiénés felszereltség, messze volt a munkahelytől stb.). T Rögzíti, hogy a családoknak meg kellett osztaniuk lakásaikat másokkal, hogy az egy családra eső lakhatási költséget csökkentsék, és megállapítja, hogy a családi idill a polgári életforma sajátjává vált a városban belül; vagy rögzíti, hogy az ipari forradalommal Budapest is övezetes várossá vált, és az egyes lakóövezetek elhelyezkedésére példát ad.	0-6
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	A kifejtés mondatokból áll, és a szöveg logikusan felépített. A válasz nem tartalmaz súlyos nyelvhelyességi vagy helyesírási hibát.	0-2
A feladatban elérhető összpontszám		24
Elérhető vizsgapontszám		12

4 Az első világháború 1914. évi hadmozdulatai (rövid esszé)

A források és az ismeretei alapján mutassa be, mennyiben sikerült megvalósítania a német hadvezetésnek az 1914-es elképzeléseit! Vázlatát a füzetében készítse el!

Oroszország minden várakozásunkat fölülmúlva, velünk egyidejűleg megkezdte a harcot. A lojális együttműködés ezen aktusáért, amely azért is tiszteletre méltó, mivel az oroszok még távolról sem fejezték be a mozgósítást, a cár hadserege és Nyikolaj nagyherceg rászolgált Franciaország elismerésére.
(Joseph Joffre marsall, a francia vezérkar főnöke)

A francia hadsereg által lefoglalt párizsi taxik, melyeken a Marne folyóhoz szállították a csapatokat

Műveletek, tartalmak		Pont
Feladatmegértés	A vizsgázó alapvetően az 1914. év háborús eseményeit, a német hadvezetés stratégiai elképzeléseit mutatja be. A válasz a források vizsgálatával lényegi összefüggéseket tár fel (például a nyugati fronttal kapcsolatos német elképzelések – Schlieffen-terv – végrehajtása alapvetően a keleti front eseményeitől, az orosz mozgósítástól függött).	0-4
Tájékozódás térben és időben	M A vizsgázó a történelmi eseményeket térben és időben elhelyezi. T Rögzíti, hogy az adott eseményekre 1914 augusztusában és szeptemberében – a világháború kezdetén – került sor, és a fő összecsapások a Mazuri-tavaknál (Tannenberg) és Franciaországban, a Marne folyó vidékén zajlottak.	0-4
Szaknyelv alkalmazása	M A vizsgázó helyesen alkalmazza az általános, illetve a témához kapcsolódó történelmi fogalmakat. T Szakszerűen használja a következő általános és konkrét történelmi fogalmakat: antant, központi hatalmak, mozgósítás, Schlieffen-terv, „kétfrontos háború”, offenzíva, lövészárkok, állóháború stb.	0-4
Források használata	M A vizsgázó beépíti válaszába a forrásokban található információkat, és következtetéseket von le belőlük. T Rögzíti a forrás valamely lényegi elemét (például a világháborúban már jelentős szerepet játszott a motorizáció, ami lényegében a második ipari forradalom következménye), és megállapítja, hogy például a francia hadsereg nem habozott a civil eszközállomány igénybevételelől; a háborús igények megkövetelték a polgári tartalékok bevonását stb. T Rögzíti a forrás valamely lényegi elemét (például a francia haderővel párhuzamosan az orosz is hadba lépett; a francia hadvezetés és az orosz kapcsolatban állt egymással), és tesz egy érdemi megállapítást erre vonatkozóan (például az orosz hadvezetés még a teljes mozgósítás befejeződése előtt hadba lépett; a korai orosz hadba lépés részben tehermentesítette a francia erőket stb.).	0-6
Az eseményeket alakító tényezők feltárása	M A vizsgázó esszéjében alapvetően a német hadvezetés elképzeléseivel, annak bemutatásával és a villámháborús kudarc okaival foglalkozik. T Rögzíti a forrás valamely lényegi elemét (például az első világháború a német szándékokkal ellentétben egyszerre kezdődött meg a nyugati és a keleti fronton, ami az éppen ezt elkerülendő Schlieffen-terv módosítására kényszerítette a német hadvezetést). T Rögzíti például, hogy a kétfrontos háború hosszú távon az antantnak kedvezett, mert tartalékai jóval nagyobbak voltak; a német hadvezetésnek az orosz hadba lépés miatt meg kellett változtatnia elképzeléseit – nyugaton védelemre álltak be, elhúzódó „állóháború” kezdődött stb. T Rögzíti, hogy például az orosz hadba lépés miatt a Párizs elfoglalására induló német erők egy részét el kellett vonni a fő frontról; elmaradt Párizs bekerítése (ahogy 1870-ben viszont sikerült) stb., és tesz egy érdemi megállapítást erre vonatkozóan (például a francia hadvezetés a párizsi helyőrség alakulatait taxikat is igénybe véve szállította ki a frontra, így sikerült megállítani a német offenzívát a Marne folyónál; a német hadvezetés kényszerhelyzetbe került, mert a francia ellenállás miatt egy hosszabb háborúra kellett berendezkednie stb.). <i>Ugyanaz a válasz nem fogadható el két külön tartalmi elem pontozásánál is.</i>	0-8
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	A kifejtés mondatokból áll, és a szöveg logikusan felépített. A válasz nem tartalmaz súlyos nyelvhelyességi vagy helyesírási hibát.	0-2
A feladatban elérhető összpontszám		28
Elérhető vizsgapontszám		7

Műveletek, tartalmak		Pont
Feladatmegértés	A vizsgázó válaszában Bethlen István a parlamenti viszonyok átalakítására tett 1921–22-es tevékenységét mutatja be. Válaszában kitér az intézkedések céljára.	0–4
Tájékozódás térben és időben	M A vizsgázó a történelmi eseményeket térben és időben elhelyezi. T Rögzíti, hogy Bethlen István 1921–31 között volt miniszterelnök, a konszolidációra az 1920-as években került sor, és megemlíti a téma valamelyik térbeli összetevőjét (például trianoni Magyarország, ellenséges szomszédok, kisantant, Népszövetség).	0–4
Szaknyelv alkalmazása	M A vizsgázó helyesen alkalmazza az általános, illetve a témához kapcsolódó történelmi fogalmakat. T Feleletében helyesen használja a téma általános és speciális szakkifejezéseit (például demokrácia, parlamentarizmus, választójog, konszolidáció, nyílt és titkos választás).	0–4
Források használata	M A vizsgázó beépíti válaszába a forrásokban található információkat, és következtetéseket von le belőlük. T Rögzít egy, a pártstruktúrára vonatkozó információt (például a korszakban a keresztény nemzeti ideológia alapján álló pártok alkották a kormányt; vagy rögzíti, hogy az 1922. évi választásokon a legnagyobb ellenzéki erő a visszatérő MSZDP lett), és egy érdemi megállapítást tesz ezzel kapcsolatban (például a választójog szűkítése 1922-ben bekövetkezett, az MSZDP bojkottálta az 1920. évi választást, a Bethlen–Peyer-paktum rendezte a kormány és az MSZDP viszonyát, a legitimizmus kérdésében megosztottak voltak a kormánypártok stb.).	0–4
Az eseményeket alakító tényezők feltárása	M A vizsgázó bemutatja Bethlen István miniszterelnök intézkedéseit a parlamentarizmus és kormányának megerősítésére. T Rögzíti a választójog kérdésének valamely elemét (szűkült a választójog, vidéken nyílt választásokat tartottak, a városban titkos volt a választás), és ezzel kapcsolatban egy lényeges megállapítást tesz (a kormánypártok a rendszer stabilitását szerették volna elérni; a „csizmás” képviselők kiszorultak a nemzetgyűlésből stb.). T Rögzít egy, a pártokkal kapcsolatos információt (a legitimizmus és a szabad királyválasztás kérdése megosztotta a kormánypártokat korábban; Bethlen egyesítette a kisgazdapártot a KNEP-pel, vagy a Bethlen–Peyer-paktum megkötése, a KMP betiltása, az ellenforradalmi ideológia érvényesülése), és megállapítja ennek eredményét (például stabil kormánypárt jött létre; Bethlen és utódai az ekkor létrehozott adminisztratív módszerekkel megerősített kormánypárt támogatásával kormányoztak; az MSZDP szabadon működhetett, de a köztisztviselők és a mezőgazdaságban dolgozók között nem szervekedhetett stb.).	0–6
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	A kifejtés mondatokból áll, és a szöveg logikusan felépített. A válasz nem tartalmaz súlyos nyelvhelyességi vagy helyesírási hibát.	0–2
A feladatban elérhető összpontszám		24
Elérhető vizsgapontszám		12

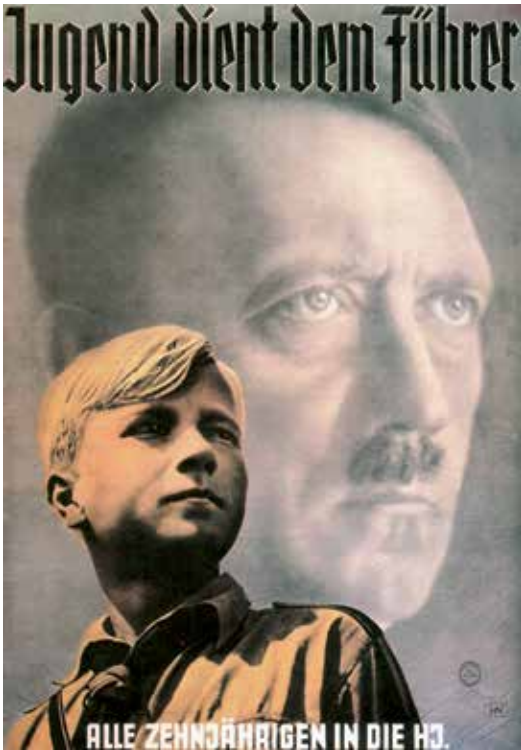

Műveletek, tartalmak		Pont
Feladatmegértés	A vizsgázó alapvetően a brit birodalom 20. század első harmadában megtörtént átalakítását mutatja be. A válasz a források vizsgálatával lényegi összefüggéseket tár fel (például a domíniumok rendszerét Nagy-Britannia nemzetközösséggé alakította át, ami nagyobb önállóságot nyújtott nekik).	0-4
Tájékozódás térben és időben	M A vizsgázó a történelmi eseményeket térben és időben elhelyezi. T Rögzíti, hogy a westminsteri statútum kiadására 1931-ben az első világháború eseményeinek hatására elinduló folyamatok miatt került sor, és az átalakítás a birodalom számos területét érintette Nagy-Britanniától Ausztrálián át Kanadáig.	0-4
Szaknyelv alkalmazása	M A vizsgázó helyesen alkalmazza az általános, illetve a témához kapcsolódó történelmi fogalmakat. T Szakszerűen használja az általános és konkrét történelmi fogalmakat (például alkotmány, gyarmatbirodalom, domínium, parlamentáris monarchia, Nemzetközösség).	0-4
Források használata	M A vizsgázó beépíti válaszába a forrásokban található információkat, és következtetéseket von le belőlük. T Rögzíti a forrás valamely lényegi elemét (például a birodalom területei között kiemelt szerepet játszottak a domíniumok), és megállapítja, hogy belőlük alkotmányos átalakítással jött létre a Nemzetközösség. T Rögzíti a forrás valamely lényegi elemét (például a domíniumok rendszerét a brit parlamentáris monarchia kapcsolja össze, melynek államfője a király), és tesz egy érdemi megállapítást erre vonatkozóan (például a nemzetközösség létrehozása után is fontos szerepet kapott a képen is ábrázolt, koronához fűződő hűség stb.).	0-6
Az eseményeket alakító tényezők feltárása	M A vizsgázó esszéjében alapvetően a brit birodalom 20. század első harmadában bekövetkezett átalakításával foglalkozik, és feltárja annak hátterét. T Rögzíti a forrás valamely lényegi elemét (például a brit birodalom alkotmányos átalakítására az első világháború következményeként – elsősorban a domíniumok növekvő súlya miatt – egy brit parlament által kiadott alkotmánylevél keretein belül került sor; a westminsteri statútum a munkáspárti kormányzás idején jelent meg, és célja a birodalmi keretek modernizálása volt). T Rögzíti, hogy a dokumentum belpolitikai önállóságot ad (például a domíniumok törvényhozásuk szuverenitását mondta ki; a tagállamok saját törvényhozással és kormányzattal rendelkeztek, de az államfő továbbra is a brit uralkodó maradt stb.). T Rögzíti a forrás kiadásának valamely körülményét (például a domíniumok első világháborús áldozathozatalának, a koronához kötődő hűségének jutalma is az alkotmánylevél volt), és tesz egy érdemi megállapítást erre vonatkozóan (például az uralkodóhoz való hűséget továbbra is elvárták; a második világháború után a Nemzetközösség „brit” jellegét is megszüntették, és önkéntes, a felszabadult gyarmatok számára is megnyitott társulássá alakították át). <i>Ugyanaz a válasz nem fogadható el két külön tartalmi elem pontozásánál is.</i>	0-8
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	A kifejtés mondatokból áll, és a szöveg logikusan felépített. A válasz nem tartalmaz súlyos nyelvhelyességi vagy helyesírási hibát.	0-2
A feladatban elérhető összpontszám		28
Elérhető vizsgapontszám		7

7 A nemzetiszocialista ideológia (hosszú esszé)

Mutassa be a források és az ismeretei segítségével a nemzetiszocialista ideológiát!

Csak az lehet állampolgár, aki néptárs. Csak az lehet néptárs, akinek ereiben német vér folyik, valásra való tekintet nélkül. Éppen ezért zsidó nem lehet néptárs [...].

Követeljük [...] a munka és fáradtság nélkül szerzett jövedelem megszüntetését. A kamatrabzolgaság megszüntetését. [...] Követeljük az (eddig) más gazdasági társaságok tulajdonában levő üzemek (trösztök) államosítását. Követeljük a nagyüzemekben a nyereség elosztását. Követeljük a nagy áruházak köztulajdonba vételét és annak lehetővé tételét, hogy ezeket kisiparosok olcsó bérért kibérelhessék. [...] Követeljük a nemzeti szükségleteknek megfelelő földreform végrehajtását. [...] A párt meg van győződve arról, hogy népünk boldogulása csak azon az alapon biztosítható, hogy a közösség érdekében meg kell előznie az egyéni érdeket. Mindezeknek a megvalósítása érdekében követeljük a birodalom erős központi kormányának a megteremtését.

(Részlet a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt programjából; 1920)

Ez az én szocializmusom, nem pedig olyan másodrendű kérdések rendezése, mint például a magántulajdon vagy a termelési eszközök problémája. Mi értelme lenne ilyesmivel bajlódni, mikor én minden egyes embert szigorúan fegyelmezett rend alá vetek, amelyből nincs szabadulás. [...] Minek szocializáljuk a bankokat és a gyárakat? Mi az embert szocializáljuk [„államosítjuk”]. (Adolf Hitler kijelentései egy bizalmasa előtt)

Ha az emberiséget három osztályba soroljuk: kultúraalapítók, kultúrahordozók és kultúrarombolók osztályába, akkor az elsőnek képviselőjeként bizonyára csak az árja faj jöhetne tekintetbe. Az vetette meg az emberi kultúra alapját, az építette fel eme épület falait, és csak külső alakja és színe függ az egyes népek különös jellemvonásaitól. Az emberiség neki köszönheti a haladás hatalmas fundamentumát, és az egyes fajok az ő tervei alapján építették fel egyéni kultúrájukat. Néhány évtized múlva például egész Kelet-Ázsia magáévá teszi ezt a kultúrát, amelynek alapkövét a hellén szellem és a germán technika vetette meg. [...] A régi kultúrák pusztulásának egyedüli oka, a vérkeveredés és a faj színvonalának ezzel járó süllyedése; [...].

(Részletek Adolf Hitler fő művéből, a *Mein Kampf*ből)

Mi, nemzetiszocialisták [...] soha nem állítottuk, hogy a demokráciát képviseljük, hanem nyíltan hirdettük, hogy csak azért használunk demokratikus eszközöket, hogy a hatalmat megnyerjük, és hogy a hatalom megszerzése után ellenzékünktől mindazon eszközöket megtagadjuk, amelyeket nekünk az ellenzékiség idején biztosítottak.

(Részlet dr. Paul Joseph Goebbels beszédéből; 1934)

VÁZLAT

Műveletek, tartalmak		Pont
Feladatmegértés	A vizsgázó válaszában a nemzetiszocialista ideológiát mutatja be. Ismerteti azokat az eszméket, amelyekből az ideológia építkezik. Rávilágít a totális állam kiépítésének igényére és lépéseire. A vizsgázó válaszában felhasználja, értelmezi a forrásokat, azokból lényeges megállapításokat, következtetéseket fogalmaz meg.	0–8
Tájékozódás térben és időben	M A vizsgázó a történelmi eseményeket térben és időben elhelyezi. T Rögzíti, hogy a nemzetiszocialista ideológia az első világháborút követően jött létre és erősödött meg, a párt 1933-ban jutott hatalomra, és utal a téma valamely belpolitikai (müncheni sörpuccs, nürnbergi napok stb.) vagy külpolitikai aspektusára (német területek egyesítése, Saar-vidék stb.).	0–4
Szaknyelv alkalmazása	M A vizsgázó helyesen alkalmazza az általános, illetve a témához kapcsolódó történelmi fogalmakat. T Szakszerűen használja a következő általános és történelmi fogalmakat: gazdasági válság, egyeduralom, parlamentarizmus, diktatúra, fajelmélet, Führer, SS, totális diktatúra, propaganda, személyi kultusz stb.	0–6
Források használata	M A vizsgázó beépíti válaszába a forrásokban található információkat, és következtetéseket von le belőlük. T Rögzíti a forrásban megjelenő fajelméleti nézeteket, és tesz egy érdemi megállapítást erre vonatkozóan (például az árja fajt felsőbbrendűnek gondolta, a zsidóságot faji alapon megkülönböztette és megbélyegezte). T Rögzíti, hogy antidemokratikus nézeteket vallott a nemzetiszocialista párt, és tesz egy érdemi megállapítást erre vonatkozóan (például hatalomra jutása után megszüntette a demokráciát, demokratikus eszközökkel jutott hatalomra; említi a bajorországi sörpuccsot). T Rögzít egy tényt a társadalom és a hatalom viszonyáról (például Hitler személyi kultuszt alakított ki, militáns szellemben szervezte újra Németországot, a társadalmi szervezeteknek is náci ideológiát kellett vallaniuk), és tesz egy érdemi megállapítást erre vonatkozóan (például Hitler totális diktatúrát épített ki, az ideológia része a közösségben, népben, fajban feloldódó egyén).	0–10
Az eseményeket alakító tényezők feltárása	M A vizsgázó válaszában bemutatja a náci ideológia építőköveit és fogadtatását Németországban. T Rögzíti, hogy a nemzetiszocialista ideológia faji alapúan antiszemita, és tesz egy érdemi megállapítást erre vonatkozóan (például a zsidókat megfosztotta állampolgári jogaitól, elüldözte és legyilkolta). T Rögzíti, hogy a húszas években radikális gazdasági programja volt, és tesz egy érdemi megállapítást erre vonatkozóan (például elutasította a marxizmust; a német gazdaságot a politikai célokra, a háborúnak vetette alá; leszámolt pártja baloldali szárnyával stb.). T Rögzíti, hogy a nemzetiszocialista Németország totális állam volt, és tesz egy érdemi megállapítást erre vonatkozóan (például a társadalom minden tagját megpróbálta ideológiai egységbe fogni, a Jungvolk, a Hitlerjugend, a Munkafront stb. szervezeteken keresztül), vagy kifejti, hogy a terror eszközét is alkalmazta (az SA, SS, SD, Gestapo stb. szervezetein keresztül). T Önálló ismereteivel, helyes megállapításaival kiegészíti és alátámasztja elemzését. <i>Ugyanaz a válasz nem fogadható el két külön tartalmi elem pontozásánál is.</i>	0–12
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	A kifejtés mondatokból áll, a mondatok világosak és egyértelműek. Az elemzés szerkesztett szöveg, a tartalom logikus kifejtését szolgálja. A vizsgázó megállapításai árnyalt elemzőképtettségéről tanúskodnak. A válasz nem tartalmaz súlyos nyelvhelyességi vagy helyesírási hibát.	0–8
A feladatban elérhető összpontszám		48
Elérhető vizsgapontszám		12

Műveletek, tartalmak		Pont
Feladatmegértés	<p>A válasz lényegre törően mutatja be Kállay Miklós miniszterelnök politikáját, és feltárja annak mozgásterét és összetevőit.</p> <p>Az elemzés feltárja a magyar politika erőfeszítéseit, hogy a háborúból az országot kivonja, és Magyarország háborúból való kiugrásának lehetősége és a szövetségesek katonai hadmozdulatai közötti összefüggéseket.</p> <p>A vizsgázó válaszában a német megszállás okainak, előzményeinek háttérében vizsgálja a miniszterelnök politikai tevékenységét.</p> <p>Felhasználja, értelmezi a forrásokat, azokból lényeges megállapításokat, következtetéseket fogalmaz meg.</p>	0–8
Tájékozódás térben és időben	<p>M A vizsgázó a történelmi eseményeket térben és időben elhelyezi.</p> <p>T Rögzíti, hogy a második világháborúban német szövetségben harcoló Magyarország miniszterelnöke (1942 és 1944 között) Kállay Miklós volt. A magyar hadsereg a határokhoz közeledő keleti fronton rendezkedett be védelemre, ugyanakkor a magyar vezetés elképzeléseit meghatározta a szövetségesek szicíliai és normandiai partraszállása.</p>	0–4
Szaknyelv alkalmazása	<p>M Helyesen alkalmazza az általános, illetve a témához kapcsolódó történelmi fogalmakat.</p> <p>T Szakszerűen használja a következő általános fogalmakat: miniszterelnök, semleges, tárgyalás, fegyverszüneti egyezmény stb.</p> <p>T Szakszerűen használja a következő konkrét történelmi fogalmakat: hintapolitika, „Kállay-kettős”, németbarát, angolszász hatalmak, feltétel nélküli megadás, keleti front stb.</p>	0–6
Források használata	<p>M Beépíti válaszába a forrásokban található információkat, és következtetéseket von le belőlük.</p> <p>T Rögzíti a szövetséges hatalmak és Magyarország közötti tárgyalásokon megfogalmazott kötelezettségeket (például Magyarország csökkenti a katonai és gazdasági együttműködést Németországgal, átalakítja a magyar hadvezetést; mindezek az elképzelések csak akkor valósultak volna meg, ha a szövetséges angol–amerikai haderő eléri az ország határát stb.).</p> <p>T Rögzíti, hogy Kállaynak a fordulatot titokban kellett előkészítenie (például megállapítja, hogy mindközben ügyelnie kellett arra, hogy a németekkel fenntartsa a jó viszonyt, óvatosnak kellett lennie a kormányzó környezete – főleg a tisztikar – előtt stb.).</p> <p>T Rögzíti a német politikai és katonai vezetés és a magyar politikai elit viszonyát (például megállapítja, hogy a két ország közötti alá-fölé rendeltség erősödött a háború alatt; a magyar vezetés kiszolgált Hitlerrel; a kormányzó és a Führer között nem létezett egyenrangú felekre jellemző kapcsolat stb.).</p> <p>T Rögzíti a német vezetés Magyarországgal kapcsolatos elképzeléseit (például alárendelt, a német hadsereget nyersanyagokkal kiszolgáló „szövetségesnek” látja; a német politika gátlástalanul beavatkozott a magyar ügyekbe, megsértve a szuverenitás maradvékát is; Veessenmayer jelentése lesújtó képet fest az ország morális tartálékairól, így előzménye az erőszak nélküli német megszállásnak stb.).</p>	0–10
Az eseményeket alakító tényezők feltárása	<p>M Bemutatja a külpolitikai fordulat előkészítésére irányuló politika főbb elemeit, és elemzi a háborúból való „kiugrás” alternatíváit.</p> <p>T Rögzíti, hogy Magyarország a második világháborúban német szövetségben harcolt, és ezt a fronton bekövetkező német és magyar vereségek hatására próbálta lazítani (például Kállay miniszterelnöksége alatt került sor a második magyar hadsereg doni katasztrófájára; a magyar hadsereget már korábban visszavonták a frontról, mert harcértéke elégtelen volt).</p> <p>T Rögzíti, hogy Horthy kormányzó menesztette a túlzottan németbarát Bárdossy László miniszterelnököt, és helyére Kállay Miklóst nevezte ki (megállapítja, hogy az új miniszterelnök feladata a Németországhoz fűződő szálak lazítása, az óvatos külpolitikai fordulat előkészítése volt, a háborúból való kiválás lehetősége nem jelentett szovjetbarátságot, a magyar politika az angolszászok felé próbált különböző csatornákon nyitni, amiről a németek tudomást szereztek stb.).</p> <p>T Rögzíti a második világháborús hadi helyzet lényegi összefüggéseit, és megállapítja ezeknek a magyar politikára gyakorolt hatásait (például a szovjet hadsereg előretörése, a második front normandiai megnyitásának terve, a szövetséges hatalmak egymás közötti, illetve Magyarországgal folytatott tárgyalásai; Kállay reménye a balkáni partraszállást illetően kudarcot vallott; és megállapítja, hogy a teheráni konferencián a szövetségesek a normandiai partraszállás mellett döntöttek, vagy megállapítja, hogy Magyarország mozgástere folyamatosan szűkült).</p> <p>T Rögzíti a német politika Magyarországgal kapcsolatos álláspontját (például Veessenmayer küldetésének egyértelműen a magyar belpolitika feltérképezése volt a célja; a magyar belpolitika Hitler számára biztatón alakult; a bolsevizmusellenesség a német oldalon tartotta a katonai elitet; a német megszállást Kállay miniszterelnöksége alatt előkészítették stb.).</p> <p>T Önálló ismereteivel, helyes megállapításaival kiegészíti és alátámasztja elemzését.</p> <p><i>Ugyanaz a válasz nem fogadható el két külön tartalmi elem pontozásánál is.</i></p>	0–12
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	A tanuló fogalmazása mondatokból áll, a mondatok világosak és egyértelműek. Az elemzés szerkesztett szöveg, a tartalom logikus kifejtését szolgálja. A tanuló megállapításai árnyalt elemzőképtettségéről tanúskodnak. A szöveg nem tartalmaz súlyos nyelvhelyességi vagy helyesírási hibákat.	0–8
A feladatban elérhető összpontszám		48
Elérhető vizsgapontszám		16

A kerettantervben megjelenő lexikai követelmények

A nemzetállamok és a birodalmi politika kora

Fogalmak, adatok

Fogalmak: monopólium, futószalagos termelés, polgári állam, középosztály, városiasodás, emancipáció, politikai antiszemitizmus, cionizmus, szakszervezet, keresztényszocializmus, szociáldemokrácia, egyenlőtlen fejlődés, nagyhatalom, hármasszövetség, antant, keleti kérdés.
Személyek: III. Napóleon, Giuseppe Garibaldi, Otto von Bismarck, II. Vilmos, Abraham Lincoln, Rotschildok, Herzl Tivadar, Viktória királynő, XIII. Leó.
Topográfia: Piemont, Olaszország, Német Császárság, Szezei-csatorna, Elzász-Lotaringia, Balkán.
Kronológia: 1853–1856, 1859, 1861–1865, 1866, 1871, 1882, 1907.

A kiegyezéshez vezető út és a dualizmus kora Magyarországon

Fogalmak, adatok

Fogalmak: emigráció, passzív ellenállás, *Húsvéti cikk*, kiegyezés, dualista monarchia, közös ügy, gazdasági kiegyezés, Dunai Konföderáció, nemzetiségi törvény, horvát–magyar kiegyezés, Szabadelvű Párt, Szociáldemokrata Párt, választójog, torlódott társadalom, úri középosztály, dzsentri, kivándorlás, asszimiláció, zsidó emancipáció, állami anyakönyvezés, polgári házasság, népoktatás, millennium.
Személyek: Julius von Haynau, Alexander Bach, Deák Ferenc, Andrássy Gyula, Eötvös József, Löw Emánuel, Tisza Kálmán, Baross Gábor, Wekerle Sándor, Tisza István, Puskás Tivadar, Kandó Kálmán, Ganz Ábrahám.
Topográfia: Arad, Osztrák–Magyar Monarchia, Budapest, Bécs, Fiume, Bosznia-Hercegovina.
Kronológia: 1849. október 6., 1865, 1867, 1868, 1875–1890, 1873, 1896, 1905.

Az első világháború és következményei

Fogalmak, adatok

Fogalmak: villámháború – állóháború/állásháború, központi hatalmak, frontvonal, háterszág, antant, jóvátétel, Népszövetség, revízió, reváns, bolsevik, szovjet, kommunizmus, őszirózsás forradalom, Kommunisták Magyarországi Pártja (KMP), egypártrendszer, proletárdiktatúra, egyházellenesség, vallásellenesség, ellenforradalom, kormányzó, vörösteror, fehérterror.
Személyek: Lenin, Trockij, Thomas Woodrow Wilson, Georges Clemenceau, IV. Károly, Károlyi Mihály, Jászi Oszkár, Garami Ernő, Kun Béla, Apponyi Albert, Horthy Miklós.
Topográfia: Szarajevó, Doberdó, Szentpétervár, Szerb–Horvát–Szlovén Királyság, Csehszlovákia, a balti államok, Lengyelország, a trianoni Magyarország.
Kronológia: 1914–1918, 1914. június 28., 1914. július 28., 1917, 1918. október 31., 1918. november 3., 1919, 1919. március 21 – augusztus 1., 1920. június 4.

Európa és a világ többi része a két világháború között

Fogalmak, adatok

Fogalmak: általános választójog, tömegpárt, fasizmus, korporatív állam, kisanant, Dawes-terv, pártállam, államosítás, kollektivizálás, tervutasításos rendszer, Gulag, személyi kultusz, koncepció per, tőzsde, túltermelési válság, New Deal, totális diktatúra, tömegpropaganda, nemzetiszocializmus, fajelmélet, zsidóüldözés, Führer, SS, Berlin–Róma tengely, anchluss, tekintélyelvű állam, erőszakmentes ellenállás, magaskultúra (elitkultúra), tömegkultúra.
Személyek: Benito Mussolini, Sztálin, Franklin Delano Roosevelt, John Maynard Keynes, Adolf Hitler, Joseph Goebbels, Mahátma Gandhi.
Topográfia: Köztes-Európa, Szovjetunió, Brit Nemzetközösség, Berlin, weimari köztársaság, Moszkva, Saar-vidék, Rajna-vidék, Szudéta-vidék.
Kronológia: 1922, 1924, 1925, 1929–1933, 1933, 1936, 1938.

Magyarország a két világháború között

Fogalmak, adatok

Fogalmak: konszolidáció, antiszemitizmus, numerus clausus, földreform, népszövetségi kölcsön, pengő, Magyar Nemzeti Bank, revízió, irredentizmus, kultúrfőlény, társadalombiztosítás, agrárrolló, népi mozgalom, nyilas mozgalom, nyílt és titkos szavazás, zsidótörvény, győri program, első bécsi döntés.

Személyek: Teleki Pál, Bethlen István, Klebelsberg Kunó, Gömbös Gyula, Imrédy Béla, Szent-Györgyi Albert.

Topográfia: Felvidék, Kárpátalja.

Kronológia: 1920, 1921–1931, 1927, 1932–1936, 1938. november 2., 1939. március.

A második világháború

Fogalmak, adatok

Fogalmak: háromhatalmi egyezmény, tengelyhatalmak, koncentrációs tábor, megsemmisítő tábor, népirtás, emberirtás, holokauszt, genocídium, partizán, totális háború, furcsa háború, hadigazdaság, Vörös Hadsereg, antifasiszta koalíció, fegyveres semlegesség, második bécsi döntés, „hintapolitika”, gettó, deportálás, munkaszolgálat, hadifogság, kiugrási kísérlet, malenkij robot.

Személyek: Adolf Hitler, Winston Churchill, Sztálin, Franklin Delano Roosevelt, Erwin Rommel, Bernard Montgomery, Zsukov, Dwight David Eisenhower, Charles de Gaulle, Bárdossy László, Kállay Miklós, Szálasi Ferenc, Raoul Wallenberg.

Topográfia: Leningrád, Pearl Harbor, Midway, El-Alamein, Sztálingrád, Kurszk, Auschwitz, Jalta, Potsdam, Hiroshima, Normandia, Újvidék, Kamenyec-Podolszkij, Voronyezs, Don-kanyar, Délvidék és Észak-Erdély.

Kronológia: 1939. augusztus 23., 1939. szeptember 1., 1941. június 22., 1942, 1943, 1944. június 6., 1945. február, 1945. május 9., 1945. augusztus 6., 1945. szeptember 2., 1940. augusztus 30., 1941. április, 1941. június 26., 1942–1944 tavasza, 1943. január, 1944. március 19., 1944. október 15–16., 1944. december 21., 1945. április.

Tartalom

Bevezető	4
I. A nemzetállamok és a birodalmi politika kora	5
II. A kiegyezéshez vezető út és a dualizmus kora Magyarországon	18
III. Az első világháború és következményei	37
IV. Európa és a világ többi része a két világháború között	51
V. Magyarország a két világháború között	67
VI. A második világháború	81
Év végi ismétlés	99
Esszéfeladatok	111
1. A német egység kérdése	112
2. Deák Ferenc politikai pályája	114
3. Lakásviszonyok a dualizmus idején	116
4. Az első világháború 1914. évi hadmozdulatai	117
5. A Horthy-korszak parlamentarizmusa	118
6. A brit birodalom az 1930-as években	120
7. A nemzetiszocialista ideológia	122
8. Kállay miniszterelnöksége	124
A kerettantervben megjelenő lexikai követelmények	126